

บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม
กรณี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร)

**ROLE OF THAI SANGHA IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTERPRISES:
A CASE STUDY OF PHRA DHAMMONGKOLYARN
(LUANGPHOR VIRIYANG SIRINTHARO)**

โดย

เอกพจน์ คงกระเรียน

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

คุณฉันทิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยรัฐกิจ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2561

ROLE OF THAI SANGHA IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTERPRISES:

A CASE STUDY OF PHRA DHAMMONGKOLYARN

(LUANGPHOR VIRIYANG SIRINTHARO)

BY

EKAPHOT CONGKRARIAN

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT

OF THE REQUIREMENTS FOR

THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN PUBLIC ADMINISTRATION

INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION

COLLEGE OF GOVERNMENT

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2018

คุษฎีนิพนธ์เรื่อง

บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม
กรณี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร)

โดย
เอกพจน์ คงกระเรียน

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต
ปีการศึกษา 2561

ศ.ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ
ประธานกรรมการสอบ

พล.อ.ต.หญิง ดร.จิราภรณ์ ศรีศิริ
กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศ.(กิตติคุณ) ดร.สุเทพ เชาวลิศ
กรรมการ

รศ.ดร.จุมพล นิมพานิช
กรรมการ

ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

ศ.(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ สุขสาตร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
6 มีนาคม 2562

Dissertation entitled

**ROLE OF THAI SANGHA IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTERPRISES:
A CASE STUDY OF PHRA DHAMMONGKOLYARN
(LUANGPHOR VIRIYANG SIRINTHARO)**

by

EKAPHOT CONGKRARIAN

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Public Administration

Rangsit University
Academic Year 2018

Prof. Tin Prachyapruit, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

AVM. Jiraporn Srisil, D.M.
Member

Prof. Suthep Chavalit, Ph.D.
Member

Assoc.Prof. Jumpol Nimpanich, Ph.D.
Member

Prof. Somboon Suksamran, Ph.D.
Member and Advisor

Prof. Anek Laothamatas, Ph.D.
Member and Co-Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plt.Off. Vanee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

March 6, 2019

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อาจารย์ที่ปรึกษา ร่วม ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช และคณะอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย

น้อมกราบนมัสการพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) พระผู้เป็นร่มโพธิ์ทองของชีวิตตลอดมาขอเทิดทูนไว้เหนือเกล้าด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่ง ขอบพระคุณพระครูปลัดมงคลวัฒน์ (พระมหาสุพล ขันติพโล) ผู้ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา คุณพ่อสินธ์ คงกระเรียน คุณแม่สด คงกระเรียน บิดา-มารดา ผู้เลิศคุณเป็นพระพรหมของบุตรตลอดมา ขอบคุณ ดร.ชนัญนันท์ ม่วงวิเชียร ที่คอยให้คำปรึกษาทำให้งานวิจัยสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ประโยชน์ที่จะพึงมีจากคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นอาจริยบูชาแก่ครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และผู้มีพระคุณทุกท่านเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตาคุณ

เอกพจน์ คงกระเรียน
ผู้วิจัย

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

5608072 : สาขาวิชาเอก: รัฐประศาสนศาสตร์; ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

คำสำคัญ : บทบาทพระสงฆ์ไทย, การพัฒนา, สาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม,

พระธรรมมงคลญาณ, หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร

เอกพจน์ คณะกรรเรียน: บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม
**กรณี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) (ROLE OF THAI SANGHA IN
 THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTERPRISES: A CASE STUDY OF PHRA
 DHAMMONGKOLYARN (LUANGPHOR VIRIYANG SIRINTHARO) อาจารย์ที่ปรึกษา:
 ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม: ศ.ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 138 หน้า.**

งาน วิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีตก่อนปี 2530 และเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีตและปัจจุบัน โดยศึกษากรณีพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงาน วิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายนั้นก็คือ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ในฐานะพระสงฆ์นักพัฒนาโดยเฉพาะ และกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการพัฒนาสังคมในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่าจากเดิมในช่วงก่อนปี 2530 พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการพัฒนาสังคมสืบเนื่องจากการบริหารงานของกลไกภาครัฐที่ล้มเหลวและข้าราชการขาดประสิทธิภาพในการทำงานรวมถึงความซับซ้อนเชิงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ อีกทั้งในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดการรุกรานของลัทธิคอมมิวนิสต์ ภาครัฐจึงต้องอาศัยพลังจารีตนิยมคือสถาบันศาสนาโดยให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคม

นอกจากนี้จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในปัจจุบันพบว่า โครงการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคมของพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ยังประโยชน์ให้เกิดแก่กลุ่มเป้าหมายทุกระดับในสังคม ทั้งระดับเยาวชน ระดับประชาชนทั่วไปและระดับนานาชาติ

ลายมือชื่อนักศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ผลการเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) กับปัจจุบัน ด้านการเมืองพบว่า การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) มีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องเนื่องจากเป็นกลไกการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ ส่วนการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบันมีความเป็นอิสระปราศจากเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้านเศรษฐกิจพบว่า การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตและในปัจจุบัน พบว่ามีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เรื่องปากท้องของประชาชน โครงการเพื่อการพัฒนาต่างๆ มุ่งเน้นการฝึกอาชีพเพื่อสร้างงานสร้างรายได้เป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงตนอยู่ได้ในลักษณะครอบครัวมีความสุขและให้ชุมชนเข้มแข็ง ด้านสังคมพบว่า การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตใช้หลักการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนา ด้านสังคม เพราะการมีส่วนร่วมคือสำนักทางสังคมอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด ส่วนการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบันก็ยังคงมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม

ลายมือชื่อนักศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

5608072 : MAJOR: PUBLIC ADMINISTRATION; Ph.D.

(PUBLIC ADMINISTRATION)

**KEY WORDS : ROLE OF THAI SANGHA, DEVELOPMENT, SOCIAL ENTERPRISES,
PHRA DHAMMONGKOLYARN, LUANGPHOR VIRIYANG
SIRINTHARO**

**EKAPHOT CONGKRARIAN: ROLE OF THAI SANGHA IN THE DEVELOPMENT
OF SOCIAL ENTERPRISES: A CASE STUDY OF PHRA DHAMMONGKOLYARN
(LUANGPHOR VIRIYANG SIRINTHARO). DISSERTATION ADVISOR: PROF. SOMBOON
SUKSAMRAN, Ph.D., DISSERTATION CO-ADVISOR: PROF. ANEK LAOTHAMATAS,
Ph.D., 138 P.**

This qualitative research aims to study and compare the past (before 1987) and present roles of Thai monks (Sangha) in social development focusing on the case of Phra Dhammongkolyarn (Viriyang Sirintharo). The research methodology included documentary research and an in-depth interview with Phra Dhammongkolyarn (Viriyang Sirintharo) as a Thai monks (Sangha) who involved in social development, and key informants involving in social development in the area of Buddhism.

The researcher found that, before 1987, Thai monks (Sangha) took part in social development due to the failure of public administration and government operations, inefficient government officials, and structural complexity, aligning with the expanding influence of communism. The government consequently exercised the power of traditional mores and authority of the religious institution, having them take part in social development.

In terms of the present role of Thai monks (Sangha), it was found that most of Phra Dhammongkolyarn's public projects yielded the benefits to all targeted groups in the society including the youth, the public, and the international sphere.

Student's Signature.....Dissertation Advisor's Signature.....

Dissertation Co-Advisor's Signature.....

The result of the comparative study revealed that, in terms of politics, in the past, Thai monks (Sangha) were utilized by the government as the mechanism for social development. When compared to the current scenario, they were more independent and unimpeded by political influence. In the economic aspect, their past and present Thai monks (Sangha) tried to reach the same objective: the improvement of the living quality and the wellbeing of people. Consequently, development projects were aimed at training skills, creating jobs, and increasing income so that the population could live their lives with sufficiency and happiness as well as make happy families and strong communities. In terms of the social aspect, Thai monks (Sangha) in the past were found to be based on public participation as a tool for social development since it was the most natural form of social consciousness. Similarly, in the present, they still emphasized public participation as the principle of social development.

Student's Signature.....Dissertation Advisor's Signature.....
Dissertation Co-Advisor's Signature.....

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับความสัมพันธ์ทางสังคม	1
1.2 บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม	3
1.3 ความเปลี่ยนแปลงของสังคมกับบทบาทของพระสงฆ์	8
1.4 วัตถุประสงค์และแนวทางการศึกษา	11
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม	13
2.1 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม	13
2.2 แนวคิดและหลักการเพื่อการพัฒนา	22
2.3 ภาวะผู้นำกลไกสำคัญเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา	33
2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย	38
บทที่ 3 บทบาทหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินครโร ในการพัฒนาสังคม	40
3.1 ชีวิตประวัติหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินครโร (บุญที่ยั่งยืน)	40
3.2 การสร้างวัดในประเทศไทยของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินครโร	46
3.3 การสร้างวัดในต่างประเทศของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินครโร	48
3.4 สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (โครงการประทีปเด็กไทย)	52
3.5 สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพ	56
3.6 สร้างศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ	61
3.7 สร้างสถาบันออกแบบนานาชาติพัฒนาพัฒนา (CI DI)	62

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
	3.8 สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัย	64
	3.9 สร้างพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์	65
	3.10 สร้างพระพุทธรูปมงคลธรรมศรีไทย (หลวงพ่พระหยก)	67
	3.11 การจัดพิธีบวชชีพรามณ์ ณ วัดธรรมมงคล	70
บทที่ 4	บทบาทพระสงฆ์ไทยในการพัฒนาสังคมในอดีต	72
	4.1 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ด้านการเมือง	72
	4.2 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ด้านเศรษฐกิจ	75
	4.3 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ด้านสังคม	78
	4.4 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์สมัยสุโขทัย	80
	4.5 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยา	81
	4.6 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์	82
	4.7 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน	84
	4.8 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐบาล	86
บทที่ 5	บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน	92
	กรณี หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร	
	5.1 หลักธรรมเพื่อการพัฒนาของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร	92
	5.2 วัตถุประสงค์การพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร	96
	5.3 บทบาทการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ในมุมมองของ เศรษฐศาสตร์การเมือง	102
	5.4 บทบาทการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ในมุมมองของรัฐ ประศาสนศาสตร์	107
	5.5 บทบาทภาคส่วนที่ 3 (Third Sector) รัฐทำไม่ได้แต่หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ทำได้	112

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.6	116
ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ หลักสำคัญในการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อ วริยงค์ สิรินครโร	
บทที่ 6	119
สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
6.1	119
6.2	124
6.3	129
บรรณานุกรม	131
ภาคผนวก	
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	136
ประวัติผู้วิจัย	138

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับความสัมพันธ์ทางสังคม

ศาสนาอย่างที่เราเข้าใจกัน โดยสามัญเป็นผลอย่างหนึ่งแห่งความพยายามของมนุษย์ที่จะแก้ไขปัญหาชีวิตบางอย่างของตน ซึ่งมีทั้งปัญหาเฉพาะบุคคลและปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่เรียกว่าปัญหาทางสังคม ในเมื่อศาสนาเกิดจากความพยายามของมนุษย์จึงทำให้มนุษย์และศาสนามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะในทางสังคมในฐานะที่ศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่ง ศาสนาจะมีความสำคัญได้รับการยอมรับนับถือจากหมู่มนุษย์เพียงไรก็อยู่ที่ว่า ศาสนายังมีประโยชน์ช่วยสนองความต้องการของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหาของพวกเขาได้เพียงใด และมนุษย์ยังมองเห็นความจำเป็นของศาสนาอยู่เพียงใด ข้อนี้หมายความว่า การดำรงอยู่เจริญขึ้น เติบโตหรือสั่นไปของศาสนาขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่มีต่อสังคมเป็นสำคัญ พระราชนิพนธ์ (2512) อีกทั้งศาสนายังเป็นเป็น หลักยึดเหนี่ยวของคนไทยคือศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนามีความมุ่งหมายที่จะกำจัดกิเลสโดยสิ้นเชิงหรือดับทุกข์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากการเกิดแก่เจ็บตายให้สิ้นไป พระพุทธศาสนาบอกให้รู้ว่าสิ่งทั้งหลายไม่มีตัวตนมีแต่การปรุงแต่งกันไปและมีความทุกข์รวมอยู่ในนั้นด้วย พุทธทาสภิกขุ (มปป)

พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแก่นธรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติตามเพื่อให้อยู่ในปริวิตถลของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนพึงต้องศึกษาเพื่อให้รู้หลักธรรมที่พึงปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง เพราะพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีมากถึง 84000 พระธรรมขันธ์ การเลือกปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้องกับจริตนิสัยแห่งตนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้พึงเข้าใจว่าองค์รวมของพระพุทธศาสนานั้น นอกจากพระสัทธรรมหรือพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอันเป็นหลักใหญ่ใจความสำคัญแล้วยังมีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญคือ วัดและพระภิกษุผู้สืบทอดและธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้นำเอาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน ให้ได้รู้ได้เห็นวิถีปฏิบัติของการเป็นชาวพุทธที่แท้จริง อีก

ทั้งยังเป็นผู้ที่ให้การช่วยเหลือและพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ อีกด้วยทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

ศาสนาเมืองคัมภีร์ประกอบที่สำคัญคือ หลักการ ระบบความเชื่อ พิธีกรรม บุคลากรและองค์กรทางศาสนา โดยเฉพาะระบบความคิดและความเชื่อของศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมด้านต่างๆ ของคนไทยมานับศตวรรษ จึงเป็นไปได้ว่าจากโครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวสถาบันทางศาสนาโดยเฉพาะ พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคมเพราะจะก่อให้เกิดการยอมรับ ศรัทธา เชื่อมั่นรวมถึงปฏิบัติตามเพราะอิทธิพลทางความคิดเกี่ยวกับศาสนามีผลต่อผู้คนในสังคมไทย (สมบุญ สุขสำราญ, 2530)

พุทธศาสนาก่ออยู่ในฐานะสถาบันหนึ่งในสังคมไทยและมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยและความมั่นคงของสังคมไทยอย่างแนบแน่น พุทธศาสนาเป็นสถาบันสังคมที่มีความหมายและเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ซึ่งกล่าวโดยสรุปถึงบทบาทหน้าที่ของพุทธศาสนาต่อสังคมไทย ดังนี้

- 1) พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรคบูรณาการของสังคมเป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ
- 2) พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมและมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ตลอดจนทำหน้าที่เป็นกลไกคอยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย
- 3) พุทธศาสนาไม่เพียงจะมีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติดและปัญหาทางศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกัน ในโอกาสทางสังคมและความยุติธรรมเพื่อประโยชน์สุขของมวลชนทั้งหลาย (สมบุญ สุขสำราญ, 2530)

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนาหรือระหว่างสังคมกับศาสนาเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างหน้าที่ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบหรือแต่ละสถาบันที่ประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างสังคม จะต้องกระทำหน้าที่ของตนทั้งในสภาวะที่พึงกระทำไปตามปกติวิสัย และในสภาวะที่ต้องยืดหยุ่นหรือปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกโครงสร้างสังคม เพื่อการรักษาสังคมโดยส่วนรวมให้คงอยู่ได้และเป็นไปเพื่อการปรับระเบียบสังคมให้มั่นคง (พินิจ ลาภานานนท์, 2529)

พระสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนซึ่งเป็นการพัฒนาด้านจิตใจแล้วยังต้องมีหน้าที่พัฒนาให้พุทธศาสนิกชนอยู่ดีมีสุข คำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดเป็นไปตามพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญกรณียกิจทั้งของพระพุทธเจ้าและของพระสาวกมีวัตถุประสงค์และขอบเขตกว้างขวางเพียงใดจะเห็นได้จากพุทธพจน์ตั้งแต่ครั้งแรกที่ส่งสาวกออกประกาศพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2553)

พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญและสัมพันธ์กับชีวิตของคนในสังคมในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งพระพุทธศาสนาประกอบด้วย พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดา พระธรรมซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า มีหน้าที่นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่จึงมีความสัมพันธ์กับคนในสังคมทั้งในเชิงลักษณะวัฒนธรรมประเพณีคือเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและในเชิงเศรษฐกิจพระสงฆ์เองก็เป็นลูกหลานของชาวบ้าน

1.2 บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม

พระพุทธเจ้าต้องการให้พระภิกษุทำประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่ทวยเทพและมนุษย์ ซึ่งพระภิกษุที่จะสามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้จะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญได้รับการฝึกฝนอบรมตนด้วยพระธรรมวินัยมาแล้วเป็นอย่างดีเป็นผู้มีความองอาจในธรรม มีเหตุผลในทางความคิดที่จะดำรงตนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมชุมชนสังคม มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ในฐานพระภิกษุโดยมีกรอบความดีคือพระธรรมวินัยเป็นตัวกำหนดบทบาทและหน้าที่ที่มีความเสียสละในที่นี้หมายถึงการสละประโยชน์สุขส่วนตัวทำกิจการงานเพื่อการพัฒนาชุมชนสังคม นอกจากพระภิกษุจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวบ้านแล้วต้องเป็นผู้นำในการกระบวนการพัฒนาทุกรูปแบบทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจซึ่งพื้นฐานความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่มากกว่าการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น

พระสงฆ์ควรจะไปมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมตามหลักพุทธธรรมและพุทธพจน์แล้วตามสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิต และการบำเพ็ญภาวนาของพระสงฆ์แล้ว มีเหตุผล 3 ประการที่ผลักดันให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทต่อสังคมคือ

ประการแรก การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ชาวบ้านถวาย (ปัจจัยสี่ได้แก่ จีวรเครื่องนุ่งห่ม อาหารบิณฑบาต เสนาสนะที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค (ผู้วิจัย, 2560)

ประการที่สอง สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม

ประการสุดท้าย โดยคุณธรรมคือเมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ (พระมหาสมทรง สิรินธโร, 2525)

หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์นั้นมีบัญญัติไว้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมทาน ธรรมทานคือการให้ธรรมะ แจกความหมายออกไปว่าเป็นการพยายามชี้แจงแนะนำในเรื่องหลักความดีงามหรือหลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบแต่สิ่งที่ดีงามซึ่งมีความหมายกว้างขวาง เราต้องการให้สังคมประสบสิ่งที่ดีงามสามารถแก้ปัญหาที่เป็นความทุกข์ความขัดข้องต่างๆ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมะอยู่ด้วย สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันใหญ่อย่างหนึ่งในสังคมไทย ในฐานะที่เป็นสถาบันเช่นนี้ย่อมมีความเกี่ยวข้องกันกับสังคมอยู่ในตัวหรือว่าจะเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลาที่ทำได้โดยมีบทบาทในทางสังคมเองบ้าง พฤติกรรม กิจกรรมและ กิจการต่างๆ ที่พระสงฆ์กระทำ มีผลกระทบต่อสังคมไปด้วยบ้าง ความเป็นไปในสังคมมีผลต่อสถาบันสงฆ์บ้าง เพราะฉะนั้นจึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็น พระธรรมคำสอนก็ตาม หรือพระสงฆ์ในรูปสถาบัน หรือวัดวาอารามก็ตาม จะต้องเกี่ยวข้องกับสังคม (พระราชวรมนี, 2512)

พระสงฆ์นอกจากจะต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว พระสงฆ์ไทยยังต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่ง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศโดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) เพื่อให้การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์อยู่ภายใต้มาตรการเดียวกันและยังเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาไม่ให้เกิดการบิดเบือนพระธรรมคำสอนและประเพณีอันดีงามของพระธรรมวินัยที่ไม่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคน ในสังคมไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาทิ งานมงคลขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน เป็นต้น ทั้งงานอวมงคล อาทิ งานศพ งานทำบุญอุทิศ เป็นต้น เรียกว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมร่วมกับทุกพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายแม้ว่าระสุดท้ายของชีวิตพระสงฆ์ยังเป็นผู้สวดหน้าไฟให้เป็นลำดับสุดท้ายก่อนที่จะทำการฌาปนกิจ (เผา) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระสงฆ์ พระราชวรมนี (2525) ได้อธิบายบทบาทของพระสงฆ์และวัดในอดีตไว้ดังนี้

1) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระเพื่อการรับการศึกษาอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่สอนในสมัยนั้นรวมทั้งเป็นศูนย์รวมเยาวชนด้วย

2) เป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

3) เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยนั้น

4) เป็นที่พักคนเดินทาง

5) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

6) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

7) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ

8) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์

9) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้งานเมื่อตนมีงาน

10) เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจการ

11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่างๆ ของชีวิต (พระราชวรมุนี, 2525)

บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (2543) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยว่า ในเบื้องต้นจะเรียกว่ากิจกรรมของพระสงฆ์หรือสิ่งที่พระสงฆ์พึงต้องกระทำ ดังนี้

สิ่งที่พระสงฆ์พึงต้องกระทำ 4 ประการ

1) ต้องศึกษาแสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

2) สิ่งที่จะต้องละคือความไม่ดีไม่งามทั้งหมด

3) สิ่งที่จะต้องทำให้แจ้งถึงจิตใจ ตรงนี้เป็นหัวใจของคณะสงฆ์

4) สิ่งที่ควรจะพัฒนาทำความเจริญทั้งรูปธรรมและนามธรรม

วัดต้องมีกิจกรรม 4 ประการ

1) เป็นที่อาศัยพำนักของพระภิกษุ-สามเณร

2) เป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน

- 3) เป็นที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน
- 4) เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมของชุมชน
- 5) วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

กิจกรรมของพระสงฆ์ต้องเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยถือหลักว่า

- 1) วัดต้องมีระเบียบปกครองรัดกุม
- 2) บริเวณวัดสะอาดร่มรื่น ทั้งที่กินสะอาด ที่ถ่ายสะดวก
- 3) มีกิจกรรมอำนวยประโยชน์ต่อสังคมและประชาชนเป็นสำคัญ (พระธรรม

สิงหุราจารย์, 2543)

ในอดีตวัดและพระสงฆ์สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ พินิจ ลากษณานนท์ (2529) อธิบายว่า เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชาวบ้านบวชมองพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ประพฤติธรรมมีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจและที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึกที่ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เหนือกว่าชาวบ้านทั่วไปและสามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านเป็นเสมือนอาจารย์กับศิษย์หรือเป็นพ่อกับลูก หรือญาติผู้ใหญ่กับหลานเหลน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา โดยเหตุที่พระสงฆ์กลายมาเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจและวัดกลายมาเป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เนื่องจากสภาพสังคมมีสภาพเป็นอนิจจัง ไม่มีความคงอยู่ที่ถาวร ต้องมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการไปตามกาลเวลา บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์จึงต้องเปลี่ยนแปลงและปรับฐานะไปตามโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นด้วย (พินิจ ลากษณานนท์, 2529)

ในสมัยพุทธกาลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ได้ตรัส ทศรัชมสูตรปาฐะ คือธรรม 10 ประการแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้ฟังพิจารณาพิจารณาอยู่เป็นนิจ เพื่อให้พระภิกษุได้ตระหนักคิดถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติให้เหมาะสมกับการเป็นสมณะ ดังนี้

1) เวณณิขัมมิ อชฌมุปะคะ โคติ ปัพพะชิตเณะ อะภิน्हัง ปัจจะเวกจิตัพพัง, บรรพชิตฟังพิจารณาเรื่อยๆ ว่า บัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว อาการกิริยาใดๆ อันบรรพชิตควรประพฤติ เราต้องทำตามอาการกิริยานั้นๆ

2) ปะระปะฏิพัทธา เมชีวิกาติ ปัพพะชิตเณะ อะภิน्हัง ปัจจะเวกจิตัพพัง, บรรพชิตฟังพิจารณาเรื่อยๆ ว่า ชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย

3) อัญ โญ เม อากัโป กระณโยติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่า อาการกิริยากายวาจาอย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีกว่านี้ ยังมีอยู่อีกมิใช่เพียงเท่านี้

4) กัจจิ นุ โข เม อัคคา สีละ โตนะ อุปะวะทะตีติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่าตัวของเราดิเียนตัวเราเองด้วยศีล 'ได้หรือไม่'

5) กัจจิ นุ โข มัง อะ นุ วิจจะ วิญญู สะพรหมะจารี สีละ โตนะ อุปะวะทันตีติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ดิเียนตัวเราโดยศีล 'ได้หรือไม่'

6) สัพเพหิ เม ปิเยหิ มะนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโวติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรักของเจริญใจทั้งสิ้นไป

7) กัมมัตสะ โคมหิ กัมมะทายาโท กัมมะ โยนิ กัมมะ พันธู กัมมะปฏิสะระ โธ ยัง กัมมัง กะริสสามิ กัลยานัง วา ปาปะกัง วา ตัสสะ ทายาโท กะวิสสามิติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราจักทำกรรมอันใดไว้ เป็นบุญหรือเป็นบาป เราจักเป็นทายาท คือว่าจะได้รับผลของกรรมนั้นสืบไป

8) กะถัมภูตัสสะ เม รัตตินทิวา วิตีปะตันติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่า วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรรออยู่

9) กัจจิ นุ โข หัง สุกญญาการะ อะภิระมามีติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่า เรายินดีในเสนาสนะอันสังคหรือไม'

10) อัคคิ นุ โข เม อุตตะริมนุสสะธัมมา อะละมะริยะญาณะทัตตะนะ วิสโส อะชิตะโต โส หัง ปัจฉิเม กาละ สะพรหมะจารีหิ ปุณฺโณ นะ มังกุ กะวิสสามิติ ปัพพะชิตนะ อะภินัง ปัจจะเวกขิตัพพัง, บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่า คุณวิเศษของเรามีอยู่หรือไม่ ที่จะทำให้ไม่เก้อเขินในเมื่อเพื่อนบรรพชิตตามภายหลัง

ธรรม 10 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่พระภิกษุสรุปความได้ว่า บัดนี้เรามีเพศต่างจากคลุหัตถ์แล้วควรประพฤติตนให้เหมาะสมกับเพศบรรพชิตและชีวิตของเรานี้ต้องอาศัยผู้อื่นควรดำรงตนให้เขาเลี้ยงง่าย ควรจะต้องประพฤติกายวาจาใจของเราให้ดี สำนวญตัวเองอยู่เสมอว่า ประพฤติผิดศีลหรือไม่และบุคคลอื่นดิเียนตัวเราว่าทำผิดศีลหรือไม่ควรเข้าใจว่าเราจะต้องพลัดพรากจากสิ่งของรักของเจริญใจและให้รู้ว่าเราก็มี่กรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราจะทำกรรมดีหรือกรรมชั่ว เราจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั่นเอง พิจารณาตนเองอยู่เสมอว่าวันคืนล่วงไป บัดนี้เราเองทำอะไรรออยู่ในฐานะภิกษุอยู่ในเสนาสนะอันสังคเพื่อการปฏิบัติภาวนาหรือไม่อย่าได้พุดอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน

ธรรมทั้งหลายที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนพระภิกษุก็เพื่อให้พระภิกษุได้ไตร่ตรองทบทวนตนเอง อยู่เสมอ ประพฤติตนอย่างเหมาะสมไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย หน้าที่ของพระภิกษุนอกจาก จะต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความรู้และความประพฤติดีแล้ว ยังต้องพัฒนาสังคมให้มีความเจริญทั้ง ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจควบคู่กัน

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลสืบเนื่องจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ ยังคงยึดถือหลักปฏิบัติที่สำคัญคือพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ พระสงฆ์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังคงดำรงอยู่มาได้ถึง 2561 ปี จนกระทั่งปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์มีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมมาทุกยุคทุกสมัยอีกทั้ง ยังมีส่วนช่วยเหลือสังคมในหลายด้านและยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง “บทบาทจึงเป็นความคาดหวังที่คนต้องการให้เป็นและต้องทำหน้าที่ ให้เต็มบทบาทตามความคาดหวังซึ่งหากทำให้อุทกาก็จะได้รับการยอมรับเพราะ นั่นคือสถานะของ บทบาท” (สมบูรณ สุขสำราญ, 2530)

1.3 ความเปลี่ยนแปลงของสังคมกับบทบาทของพระสงฆ์

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) คือ ความเจริญของโลกที่ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม เป็นสำคัญ นิศดาร เวชยานนท์ (2546) อธิบายว่า กระแสโลกาภิวัตน์ หมายถึง การเชื่อมโยงในด้านการค้า การลงทุน การเงิน ตลอดจนการบริหารทางด้านต่างๆ ระหว่างประเทศทั่วโลก ได้ถูกจัดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งผลดีมีมากแต่ผลร้ายก็มีไม่น้อย สิ่งหนึ่งที่เป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ คือ การใช้ชีวิตของคนไทยหันมามุ่งเน้นทางด้านวัตถุนิยมมากขึ้น จนทำให้หลงคิดไปว่าการมีเงินทองมากมาย การมีบ้านราคาแพงๆ การมีรถยนต์หรู การมีทรัพย์สินสมบัติมาก นั่นคือความสุขที่แท้จริงของชีวิต ความหลงผิดเช่นนี้ทำให้คนต้องแข่งขันแย่งชิง นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบบ่มนิสัยความเห็นแก่ตัว ซึ่งมีผลทำให้สังคมในปัจจุบันมีความไม่น่าอยู่ การแก้ปัญหาไม่ได้ นำเอาหลักความมีสติเข้ามาเป็นพื้นฐานในการจัดการ คนอยากรวยทางลัด ความเพียรลดน้อยลงซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นมากในสังคมที่ขาดหลักยึดเหนี่ยว (นิศดาร เวชยานนท์, 2546)

สังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิวัฒนาการทางความคิดและค่านิยมของคน ในสังคมเรียกได้ว่าเป็นอนิจจะลักษณะของสังคมคือ การเกิดขึ้น การตั้งอยู่และการเปลี่ยนแปลงไป ทุกขณะ สมบูรณ สุขสำราญ (2530) กล่าวว่า จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์จึงต้องปรับไปตามการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมด้วย ปัจจุบันจะ เห็นว่ามีการถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ว่า “พระทำอะไรให้แก่สังคมบ้าง” บางคน

ถึงกับวิจารณ์ว่า “พระเป็นกาฝากสังคม” เพราะเอาแต่นั่งรับจตุปัจจัยไทยทาน ซึ่งสืบเนื่องมาจาก บทบาทของพระสงฆ์หลายด้านสูญเสียไป บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมลดน้อยเพราะมีสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัด โลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมไปถึงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้เกิดการถ่ายเททางภูมิปัญญา ทัศนคติ ค่านิยม รวมไปถึงวัฒนธรรม จะเห็นว่าสมัยก่อนเรียนที่วัด ปัจจุบันเรียนที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย มีแหล่งบันเทิง ห้างสรรพสินค้ารวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ มีความทันสมัยมากขึ้น ทำให้จำนวนคนเข้าวัดลดจำนวนลง ประชาชนห่างเหินจากพระสงฆ์มากยิ่งขึ้น

การกำหนดแนวทางการพัฒนารวมถึงหลักการต่างๆ จะต้องคิดหาวิธีการที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะเป็นผู้ได้รับการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาจะต้องยั่งยืนสามารถอำนวยความสะดวกทั้งแก่ปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม สิ่งเหล่านี้คือแนวทางการพัฒนาที่จะต้องกำหนดเป็นหลักคิดสำหรับพระสงฆ์นักพัฒนารุ่นต่อไป บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างรอบด้านทั้งทางด้านวัตถุ (วัตถุนิยม) และทางด้านจิตใจ (จิตนิยม) ซึ่งพระสงฆ์ในกลุ่มต่างๆ มีเป้าหมายที่จะผลักดันแนวทางการพัฒนาโดยใช้หลักพุทธธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลักในการขับเคลื่อน ทั้งนี้การพัฒนาด้านต่างๆ จะต้องอยู่ภายใต้กรอบที่เรียกว่าคุณธรรมรวมถึงศีลธรรมด้วยซึ่งมีพุทธธรรมอันเป็นฐานและเป็นยุทธวิธีในการพัฒนา

ความห่างเหินระหว่างวัดและประชาชนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับกระแสข่าวที่เป็นลบเกี่ยวกับวงการพระสงฆ์ทำให้ภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ในความรู้สึกของประชาชนก็ลดต่ำลง โดยเฉพาะสังคมเมืองที่มีสื่อต่างๆ ที่สามารถรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง ปัญหานี้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในหมู่พระสงฆ์ที่พยายามจะฟื้นฟูบทบาทและสถานภาพของตนในสังคมทั้งด้านศีลธรรมและบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพื่อคืนศรัทธาประชาชนให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากเหง้าของชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยซึ่ง (พระธรรมมงคลญาณ, 2560) ได้กล่าวถึงความตอนหนึ่งที่ (หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต, 2413-2492) พระปรมาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน ได้พูดกับพระวิริยงค์ฯ สมัยที่ยังเป็นพระภิกษุหนุ่มและเป็นพระอุปัชฌาย์ว่า “พวกบาทหลวงได้ไปช่วยชาวเขาทุกๆ อย่าง เพราะเหตุให้คนเข้าศาสนาเขา ส่วนพวกเราแม้แต่คิดว่ายังไงๆ เกิดมาทุกคนก็เป็นพุทธศาสนิกชน เลยไม่ช่วยเศรษฐกิจของชาวบ้าน ไม่ทำประโยชน์ให้ชาวบ้าน กินแต่ผลของบรรพบุรุษที่ตั้งพระพุทธรูปขึ้นมาไม่เข้าหรือผลของบรรพบุรุษมันก็จะหมดเข้าสักวันหนึ่ง ถึงเวลานั้นจะมาทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา มันก็ไม่ทันกาลแล้ว ต่อจากนี้ไปเราควร

จะหาพระภิกษุสามเณรผู้ทรงคุณวุฒิรอบรู้ทั้งส่วนธรรมและรอบรู้ส่วนโลก เรายังยึดพระพุทธานุชาตต่อไปอีกนาน” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2560)

การปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาและเข้าถึงชุมชนคือสิ่งที่พระสงฆ์ในกระบวนการพัฒนายุคปัจจุบันต้องตระหนักคิดและลงมือทำเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เช่น การสอนอาชีพ (พัฒนาด้านวัตถุ) กับการสอนศีลธรรมจริยธรรม (พัฒนาด้านจิตใจ) ไปพร้อมๆ กัน อุปมาดั่งการช่วยคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้แทนที่จะให้ปลาไปเป็นอาหาร เราก็ให้อุปกรณ์จับปลา เพื่อให้คนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนด้วยตนเอง เรียกได้ว่ามีทักษะชีวิต ทักษะอาชีพซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพของคนในสังคม พินิจ ลากธนานนท์ (2529) อธิบายว่า สภาพโครงสร้างทางสังคมที่เรียบง่าย เปลี่ยนมาเป็นสังคมที่สลับซับซ้อนมากขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ที่เคยมีต่อประชาชนกลุ่มเล็กๆ ต้องขยายความสัมพันธ์กว้างขึ้น ต้องมีสัมพันธ์กับบุคคลนอกชุมชนที่เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนชนบทในฐานะผู้ปกครอง ผู้ช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ ตามที่รัฐบาลได้มอบหมายให้มาปฏิบัติหน้าที่พระสงฆ์ถูกลดบทบาทลงจากการเป็นผู้นำในด้านต่างๆ มาเป็นเพียงผู้ประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน วัดและพระสงฆ์ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาของประชาชน บทลงมากมาย จนกระทั่งเหลือเพียงบทบาทที่สำคัญเพียงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นคลังพัสดุเท่านั้น (พินิจ ลากธนานนท์, 2529)

มูลเหตุของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อบทบาทของวัดและพระสงฆ์นั้น พระเทพเวที (2536) กล่าวว่า เกิดจากอิทธิพลของความเจริญแบบตะวันตกที่แพร่กระจายเข้าสู่ประเทศไทย โดยมีสถาบันต่างๆ มารับหน้าที่แทนวัดและพระสงฆ์ สิ่งนี้เป็นปัจจัยจากภายนอก ซึ่งยังมีมูลเหตุจากปัจจัยภายในอีก 2 ประการ คือ ประการแรกพระสงฆ์ไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่างๆ เหล่านั้นมาสร้างเสริมบทบาทของตนเองขึ้นใหม่ อีกประการหนึ่งคือการสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่สนใจศึกษาความรู้และเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ การปฏิเสธความรู้เช่นนี้เป็นผลให้พระสงฆ์ไม่สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาและโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ไม่เข้าใจมูลเหตุของปัญหาที่ประชาชนประสบอยู่ ประชาชนจึงต้องหันไปพึ่งพาสถาบันอื่นๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนชนบทที่เคยแนบแน่น ก็เริ่มเหินห่างกันออกไป (พระราชวรมุณี, 2525)

พระพุทธศาสนาโดยสถาบันสงฆ์เป็นองค์กรเอกชนองค์กรหนึ่งที่ได้เสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยยึดถือรูปแบบรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางของพุทธธรรมและความเชื่อทางศาสนาพุทธเป็นสำคัญ แม้ในปัจจุบันสถาบันสงฆ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทการพัฒนาอย่างไม่กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง แต่ก็พอจะมีปรากฏให้เห็นในทุกๆ ภาคของประเทศ (สมบุญ สุธาสารณ, 2530) ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้นำทางความเชื่อ ความคิดและเป็นผู้ประกอบ

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางรวมใจของชาวบ้านและคนในชุมชนซึ่งเมื่อจะดำเนินการพัฒนาใดก็ตามจะมีต้นทุนทางความคิดความเชื่อและความศรัทธาของคนในชุมชนเป็นทุนเดิมทำให้การจะดำเนินงานการพัฒนาต่างๆ เป็นไปได้ง่ายกว่าภาครัฐ

กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันทำให้อับทบาทต่อการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ได้ลดลงเป็นอย่างมาก เพราะมีหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาดำเนินการแทนพระสงฆ์ อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์ไม่ได้ลดลงอย่างหมดสิ้นทีเดียว ปัจจุบันยังมีพระสงฆ์ที่พยายามจะสร้างโครงการต่างๆ เพื่อสร้างบทบาทในกระบวนการพัฒนาสังคมไปพร้อมกับการพัฒนาของภาครัฐ คือ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) วัดธรรมมงคล กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้อุทิศตนเพื่อสร้างสาธารณประโยชน์แก่สังคมทั้งทางโลกและทางธรรม จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่า “พระสงฆ์มีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาสังคมภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างไร อ้างอิงโดยหลักธรรม (พระธรรมวินัย) และ โลกธรรม (ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน)

1.4 วัตถุประสงค์และแนวทางการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีต (พระสงฆ์นักพัฒนา ก่อนปี พ.ศ. 2530) และบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน กรณี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) วัดธรรมมงคล เพื่อเปรียบเทียบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมอดีตกับปัจจุบันเหมือน หรือต่างกันอย่างไร เมื่อได้ข้อมูลจากการศึกษาเปรียบเทียบแล้วนำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้รับ ไปสรุปและอภิปรายผลการศึกษาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน

แนวทางการศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีแนวทาง ดังนี้

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้อ้างอิงและประกอบการวิจัย

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็น พระสงฆ์นักพัฒนา โดยเฉพาะ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) และกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการพัฒนาสังคมในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลที่ได้รับจากทั้งสองแนวทาง ผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย เปรียบเทียบกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนาของ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) เพื่อ อธิบายบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีต (ก่อนปี 2530) อธิบายบทบาท

ของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน กรณีพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) วัดธรรมมงคล และ อธิบายเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตกับปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง พร้อมนำผล การศึกษาเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

พระสงฆ์ในกระบวนการสังฆพัฒนาหรือที่เรียกว่าพระสงฆ์นักพัฒนาเป็นพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาสังคมต้องเป็นผู้มีคุณธรรมประจำตนคือการได้เรียนพระปริยัติธรรมอันเป็นพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและต้องเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบในกรอบแห่งพระธรรมวินัยเพื่อสร้างความศรัทธาปสาทะให้เกิดขึ้นแก่สาธุชนและได้รับผลจากการศึกษาและการปฏิบัติคือปฏิเวธคือผลจากการปฏิบัติปฏิบัติชอบ ตามแนวทางสัมมาปฏิบัติในวิถีแห่งอริยมรรคของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์ที่จะเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะต้องมีความคุณธรรมในตนคือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ต้องเข้าใจในหลักการพัฒนาอันเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งพระสงฆ์เป็นทรัพยากรทางการบริหารการพัฒนาที่มีความสำคัญที่ต้องทำงานภายใต้กรอบพระธรรมวินัยและภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องเข้าใจในหลักการพัฒนาที่ไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัยและหลักการปกครองคณะสงฆ์ ทั้งนี้พระสงฆ์จะต้องมีภาวะผู้นำที่พร้อมจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาสังคม กล่าวคือ กล่าวทำ มีความเสียสละและยอมรับฟังความคิดเห็นของส่วนรวมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของสังคม ในบทที่ 2 จึงได้นำเสนอแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาสังคมซึ่งให้ความสำคัญกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยที่มีลักษณะสังคมจารีตนิยมมาตั้งแต่อดีตสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน และแนวคิดการพัฒนาอันเป็นหัวใจขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมซึ่งรวมไปถึงแนวคิดภาวะผู้นำที่พระสงฆ์จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาสังคมทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจแก่สังคม

2.1 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม

พระพุทธศาสนามีคุณูปการต่อสังคมไทยสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีวัดเป็นศาสนสถานศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและมีพระสงฆ์เป็นสภระณะที่พึงของศรัทธาประชาชนนำพระสัทธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาธรรม

ไปถึงความรู้ศิลปวิทยาการต่างๆ แก่คน ใน สังคม อีกทั้งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนาตามคติความเชื่อของสังคมไทยที่มีลักษณะเป็น สังคมจารีตนิยมสืบต่อกันมาตั้งแต่ อดีตกาล ใน สมัยพุทธกาลองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแก่พระภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อ ประโยชน์แก่อุกลและมีความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2553)

พระพุทธเจ้าพระองค์เป็นผู้ทรงคุณอันประเสริฐเป็นอันมาก ยากที่จะพรรณนาให้สิ้นสุดได้ โดยง่าย แต่เมื่อประมวลกล่าวเฉพาะพระคุณที่เป็นใหญ่เป็นประธานแห่งพระคุณทั้งปวงพระคุณอัน ยิ่งใหญ่นั้นมี 3 ประการ คือ

1) พระปัญญาธิคุณ คือ พระพุทธองค์ทรงมีปัญญารอบรู้ถึงความจริงแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ความเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร ก็ทรงทราบชัดถึงความจริงเหล่านั้น และนำความจริงเหล่านั้นมาเปิดเผยชี้แจงแสดงแก่โลก ตามพื้นเพแห่งอหยาสัยของบุคคลเหล่านั้น

2) พระบริสุทธิคุณ คือ พระพุทธองค์ทรงมี พระทัยบริสุทธิ์ สะอาดหมดจดจาก อาสาวะกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย ไม่มีความขุ่นมัวเศร้าหมองภายในพระทัยทรงดำรงอยู่อย่าง คงที่ไม่แปรผัน ท่ามกลางอารมณ์ที่กระทบกระเทือนจากภายนอก ไม่ว่าจะดีหรือร้ายแต่พระทัยของ พระพุทธเจ้าก็บริสุทธิ์มั่นคงอยู่อย่างนั้นไม่แปรผัน

3) พระมหากรุณาธิคุณ คือ ทรงกอบปรุด้วยความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ ทรงเลือกชาติชั้นวรรณะแต่ประการ แม้แต่ในศิลาของพระองค์ก็ทรงบัญญัติให้คนงควั้นไม่ทำ สิ่งมีชีวิตให้ตกลงไป และทรงแนะนำให้แก่เมตตาจิตต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อให้อยู่ร่วมกัน ได้ อย่างปรกติสุข อันเป็นเป้าหมายของการดำรงชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

เมื่อกล่าวโดยนัยที่รู้กันแพร่หลายทั่วไปแล้ว พระคุณของพระพุทธเจ้าก็สรุปรวมลงไว้ที่ นวพรคุณทั้ง 9 ประการ อย่างที่สาวดสรเสรีญกันว่า “แม้เพราะอย่างนี้ อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์สิ้นเชิง ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ทรงถึงพร้อมด้วย วิชา คือ ความรู้และจรณะ คือความประพฤติ เป็นผู้เสด็จไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็น ผู้สามารถฝึกนุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็น ครุผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” (พระเทพ ดิลก, 2534)

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรม แล้วนำเอาพระสัทธรรมมาสร้าง ประโยชน์แก่อุกลแก่สรรพสัตว์ทุกชั้นวรรณะ แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ที่ ต้องการให้ทุกสรรพชีวิตมีความสุข โดยให้พระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นผู้นำพระธรรมคำ

สอนของพระองค์ไปเผยแผ่ อบรมสั่งสอน ให้ความรู้ และแนะนำวิธีการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจแก่พุทธศาสนิกชน พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุว่า “คุณภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็น โฉน คือ ทานการให้ 1 เพยวชชะ ความเป็นผู้มีวาจน่ารัก 1 อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ 1 สมานัตตตา ความเป็นผู้มีดินเสมอ 1 คุณภิกษุทั้งหลายสังคห วัตถุ 4 ประการนี้ แล การให้ 1 ความเป็นผู้มีวาจน่ารัก 1 ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ 1 ความเป็นผู้มีดินเสมอในธรรมนั้นๆ ตามสมควร 1 ธรรมเหล่านี้แลเป็นเครื่องสงเคราะห์ โลกประคองสลักเพลาคบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้นถ้าธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซ้ร้มารดาหรือบิดาไม่พึงได้รับความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความ เป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ” (พระธรรมปิฎก, 2546)

พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าใน พระไตรปิฎกคือ อมตธรรมที่พระองค์ทรงรู้ด้วยญาณอันแจ่มแจ้ง เมื่อพระองค์แสดงแก่เหล่าสาวกจึงก่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุดในการนำมาประยุกต์ใช้อย่างแท้จริง การให้ทาน การเป็นผู้มีวาจาอันน่ารักน่าฟัง น่าสนทนาปราศรัย การเป็นผู้ประพฤติประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น และเป็นผู้ที่วางตนเสมอคือสามารถเข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย ทุกสังคม เป็นหลักสำคัญของการพัฒนาคือเมื่อเข้าถึง เข้าใจสภาพแวดล้อมก็สามารถพัฒนาสังคมนั้นๆ ให้มีความสุขได้ โดยยึดหลักหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมที่ถือคู่สังคมได้อย่างแท้จริง พระธรรมปิฎก (2546) อธิบายว่า “พรหมวิหาร 4 (ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็น หลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนิน ชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ -Holy abiding; Sublime state of mind)

1) เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เรามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า-Loving-Kindness; Friendliness; Goodwill)

2) กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์-Compassion)

3) มุทิตา (ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรง ในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป-Sympathetic Joy; Altruistic Joy)

4) อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญาคือมีจิตเรียบตรงเที่ยง ธรรมคุณจตุราชัง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตน ประ กอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและ

ปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนเองได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน - Equanimity; Neutrality; Poise (พระธรรมปิฎก, 2546)

หลักพรหมวิหารจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมพึงปฏิบัติต่อกัน ทั้งความเมตตาอยากให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ มีความกรุณาความสงสารเมื่อผู้อื่นมีความทุกข์อย่างให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มีมุทิตาความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยาแก่งแย่งกัน และกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีอุเบกขาคือมีจิตใจเป็นกลางมีความเที่ยงธรรม ดำเนินชีวิตด้วยใจอันเป็นธรรมมีเหตุมีผลในทางความคิด ไม่กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง จะทำให้ชีวิตของตนเองและสังคมมีความสุข โดยทั่วกัน เป็นความเจริญวัฒนาของสังคมโดยยึดหลักกฏศีลธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่สังคม พระธรรมปิฎก (2546) อธิบายว่า วุฒิหรือวุฒิธรรม 4 (ธรรมเป็นเครื่องเจริญ, คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม- Virtues Conducive to Growth) ได้แก่

- 1) สัมปรัสังเสวะ (คบหาสัตบุรุษ เสวนาท่านผู้ทรงรู้คุณ - Association with a Good and Wise Man)
- 2) สัทธัมมัสสวนะ (ฟังสัทธรรมเอาใจใส่เล่าเรียน หาความรู้จริง - Listening to the Good Teaching)
- 3) โยนิโสมนสิการ (ทำในใจโดยแยกคาย คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี - Critical Reflection)
- 4) ชัมมานุชัมมปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักคือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขตความหมายและวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่นๆ นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนและตริตrong เห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลัก ตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้นๆ - The practice in accord of all levels and aspects of the dharma; Practice in perfect conformity to the dharma or to the principle) (พระธรรมปิฎก, 2546)

คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามเมื่อมีอยู่ในตัวบุคคลผู้ใด ผู้นั้นชื่อว่าผู้เจริญ และจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติบ้านเมืองอย่างยิ่ง เมื่อบุคคลผู้วุฒิธรรมนำเอาธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน จะเป็นประโยชน์คุณูปการทั้งแก่ส่วนตนและส่วนรวม ซึ่งหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต (2413-2492) กล่าวว่า “พวกบาทหลวงได้ไปช่วยชาวเขาทุกๆ อย่าง เพราะเหตุให้คนเข้าศาสนาเขา ส่วนพวกเรามัวแต่คิดว่ายังไงเกิดมาทุกคนก็เป็นพุทธศาสนิกชนเลยไม่ช่วยเศรษฐกิจของชาวบ้าน ไม่ทำประโยชน์ให้ชาวบ้าน กินแต่ผลของบรรพบุรุษที่ตั้งพระพุทธรูปศาสนาไม่ชำระผลของบรรพบุรุษมันก็จะหมดเข้าสักวันหนึ่ง ถึงเวลานั้น จะมาทำงาน

เพื่อพระพุทธศาสนา มันก็ไม่ทันกาลแล้ว ต่อจากนี้ไปเราควรจะหาพระภิกษุสามเณรผู้ทรงคุณวุฒิรอบรู้ทั้งส่วนธรรมและรอบรู้ส่วนโลก เรายังยึดพระพุทธศาสนาต่อไปอีกนาน (พระธรรมมงคลญาณ, 2560)

พระภิกษุที่จะเข้าไปทำประโยชน์ช่วยเหลือเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิรอบรู้ทั้งส่วนธรรมและรอบรู้ส่วนโลกหมายถึงจะต้องมีความรู้ทางโลกที่เป็นวิชาการสมัยใหม่และความรู้ทางธรรมที่จะต้องศึกษา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เรียกว่าไตรสิกขา พระพรหมคุณาภรณ์ (2559) อธิบายว่า ไตรสิกขา คือข้อที่จะต้องศึกษา ข้อเป็นหลักปฏิบัติสำหรับศึกษาคือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้น ไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน 'ได้แก่' (อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง) (อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง) (อธิปัญญาสิกขา, สิกขาคือปัญญาอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559)

ไตรสิกขาจึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุจะต้องศึกษาเพื่อพัฒนาอบรมตนเองและเมื่อศึกษาจนสามารถพึ่งตนเองได้แล้วก็นำวิชาความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาสังคมทั้งทางโลกและทางธรรมต่อไป สอดคล้องกับพุทธศาสนสุภาษิตขุททกนิกายธัมมบทว่า “ทันโต เสฏโฐ มนุสฺเสสุ” แปลความว่า ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ผู้ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญว่ามนุษย์จะต้องฝึกฝนอบรมตนให้มีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือบุคคลอื่นได้ซึ่ง (พระเทพเวที, 2536) ได้ให้หลักคิดไว้ในศักยภาพของมนุษย์: ธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาว่า

...มีคำตรัสขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เน้นย้ำหลักการฝึกฝนพัฒนาตนของมนุษย์และเร้าเตือนพร้อมทั้งส่งเสริมกำลังใจให้ทุกคนมุ่งมั่นในการฝึกอบรมตนจนถึงที่สุดว่า

วรมสุตตรา ทนฺตา อาชานียา จ สินฺชวา
กฺุณฺชรา จ มหานาคา อุตฺตทฺนุโต ตโต วรี.

แปลความว่า “อัคร สินชพ อาชาไนย กุณฺชร และ ช้างหลวง ฝึกแล้วดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้วประเสริฐยิ่งกว่านั้น” แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้ประเสริฐด้วยสติปัญญาความรู้ความสามารถเหนือกว่าสัตว์ทั้งปวง แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับการฝึกที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิธีชีวิตความเป็นอยู่ เพราะมนุษย์เมื่อได้รับการฝึกฝนพัฒนาอบรมตนแล้วจะมีขีดความสามารถสูงสุด ซึ่งในสมัยสังคมปัจจุบันเรียกว่า “ทุนมนุษย์”... (พระเทพเวที, 2536)

ผู้ฝึกตนด้วยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติจนได้บรรลุผลสำเร็จทางธรรม ด้วยการฝึกกายให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและฝึกจิตให้สะอาดผ่องแผ้วตามวิถีแห่งพระพุทธเจ้าที่เป็นพระบรมศาสดาทรงปฏิบัติมาและอบรมสั่งสอนแก่พุทธสาวก แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วแต่พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติและตรัสสอนยังคงอยู่เป็นศาสดาแก่เหล่าพุทธสาวกได้ปฏิบัติตามจนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้ปฏิบัติตามเป็นพระอริยบุคคลมาอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันเรียกได้ว่าเป็นทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพ สามารถนำความรู้ความสามารถมาช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ

ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ให้ความสำคัญกับความเจริญทางด้านวัตถุ พระธรรมมงคลญาณ (2559) ให้แนวคิดว่า “ทุกอย่างในโลกาภิวัตน์เขาได้ลงทุนกัน สร้าง โรงพยาบาล สร้าง โรงเรียน สร้างอะไรต่ออะไร ความบันเทิง ความอะไรต่ออะไรเยอะแยะ สร้างขึ้นมา แต่ก่อนสร้างอย่างนี้ไม่ได้เดี๋ยวนี้เข้าสร้างขึ้นมาได้ ทำไมเขาทำได้เวลานี้เราจะต้องสร้าง “ธรรมภาวิวัฒน์” สร้างธรรมภาวิวัฒน์นี้ไม่มีใครเขาทำกัน เพราะว่าสร้างโลกาภิวัตน์มันได้กำไร สร้างธรรมภาวิวัฒน์นี้มันขาดทุน แต่ไม่ขาดทุน พอดีๆ เพราะทำมาได้ อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่เราจะต้องพัฒนาธรรมภาวิวัฒน์นี้ให้มีความเจริญยิ่งขึ้น เจริญธรรมภาวิวัฒน์นี้อายุชต่างๆ ทำลายทิ้งได้เลย ต่างคนต่างอยู่กันด้วยความผาสุก” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2560)

การพัฒนาทั้งทางด้าน วัตถุคือโลกาภิวัตน์ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ คือธรรมภาวิวัฒน์ เป็นความพยายามของพระสงฆ์ที่จะช่วยเหลือสังคมให้ดีขึ้นในทุกด้าน สอดคล้องกับคำสอนของหลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ (2538) ว่า “กูให้ทาน ผลทานอันส่งผลที่กุศลสร้างเคยทำมา คือ ไครมาบริจาคกับกู จะเป็นคนชั้นไหนก็ตามเอาเงินมาฝากคนยากคนจนก็ตาม คนรวยก็ตามเอามาฝาก กูถือว่าเขามาฝากเอาไว้เขาไม่เอามาให้กูเป็นสมบัติส่วนตัวกูตีกลับไป เขาก็เอาเงินมาถวาย หลวงพ่อ แต่ว่ากูไม่ว่าเขาเอามาถวาย กูตีกลับว่าเขามาฝากกู ต้องเอาเงินหมื่นไปทสธารณประโยชน์ส่วนรวมแก่ประเทศชาติบ้านเมือง” (หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ, 2538)

อิทธิพลทางความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมไทยที่เป็นลักษณะของสังคมประเพณี (Traditional Society) ให้ความเชื่อความศรัทธาแก่พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบพร้อมที่จะสละทรัพย์สินสิ่งของให้เป็นทาน เพราะเชื่อมั่นว่าท่านจะนำไปสร้างสาธารณประโยชน์ตนเองจะได้รับกุศลจากสิ่งที่ท่านทำด้วย หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ (2538) ยังกล่าวต่ออีกว่า “เป็นห่วงว่าคนไม่สนใจในธรรมสนใจแต่เรื่องวัตถุมงคล วัตถุมงคลนี้บางอย่างก็หนักไปอย่างหนึ่งก็ดี เพราะอะไร เพราะเขาเอาเงินมาถวาย จะได้นำเงินไปพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง จะไปคอยแต่เงิน

แผ่นดินก็ไม่ทันเหตุการณ์ เงินแผ่นดินเขาก็ทำไปทั่วแผ่นดิน ยิ่งปีนี้จะไปกันไม่ใช่น้อย เงินแผ่นดินที่ต้องออกไปจับจ่ายใช้สอยอย่างมหาศาลเลยนี่เราต้องหาทางช่วยกัน” (หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ, 2538)

นอกจากหลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ ท่านจะคำนึงถึงการสร้างประโยชน์สาธารณะในระดับชุมชนแล้ว หลวงพ่อกุณยังมองไปถึงการพัฒนาประเทศชาติในส่วนรวม ไม่รอเงินแผ่นดินจากรัฐบาล นำเงินบริจาคจากของประชาชนไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เท่ากับว่าท่านได้ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลไปอีกทางหนึ่งด้วย หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ (2538) กล่าวว่า “หูโลกตาโลกใครๆ ก็รู้ว่าคุณนี่เป็นพระที่พัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง เป็นพระที่ช่วยชาติอีกองค์หนึ่งเหมือนกัน พระที่มีรายได้ดี ทั่วแผ่นดินไทย พุคถึงเรื่องมีรายได้ดีๆ นะ ถ้าทำอย่างคุณนะ บ้านเมืองของเราไม่กระจอกอย่างนี้หรือถ้าช่วยกันจริง” แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวของท่านที่จะพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ซึ่งถ้าหากมีพระภิกษุที่มีแนวความคิดเช่นเดียวกับท่านมากๆ จะทำให้สังคมไทยได้รับการพัฒนามากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะด้วยต้นทุนเดิมทางความคิดของประชาชนมีความยึดมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว การแปรเปลี่ยนพลังศรัทธาจากทรัพย์สินเงินทองที่บุคคลบริจาค มาสร้างประโยชน์แก่สังคม อาทิ วัด โรงเรียน บ่อน้ำ ถนน เขื่อน ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากพลังศรัทธาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่ง สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ให้ทัศนะว่า “สถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลมากต่อความคิด ความเชื่อและโลกทัศน์ของคนไทยคือสถาบันศาสนา สถาบันศาสนามีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ระบบความเชื่อ พิธีกรรม นุคถาวรและองค์กรทางศาสนา โดยเฉพาะระบบความคิดและความเชื่อทางศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อและพฤติกรรมด้านต่างๆ ของคนไทยมานานนับศตวรรษแล้ว” (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530)

พระสงฆ์ผู้อุทิศตนเพื่อสร้างประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมอย่าง หลวงพ่อวิริยยังค์ สิริธโร ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ตั้งใจและอุทิศชีวิตแก่พระพุทธศาสนาและช่วยเหลือสังคมมาโดยตลอด อย่างเช่น โครงการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายใต้โครงการประทีปเด็กไทยได้ริเริ่มตั้งแต่ 40 ปีที่แล้ว หลวงพ่อท่านตระหนักว่าคุณภาพของคนคือคุณภาพของชาติ เป็นสิ่งที่หลวงพ่อกุณให้ความสำคัญและวางแผนโครงการเพื่อการพัฒนาในเรื่องนี้มาโดยตลอด ซึ่ง พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยยังค์ สิริธโร) (2560) กล่าวว่า “ความตั้งใจที่จะสร้างบุคคลให้มีคุณภาพ คำว่าคุณภาพที่จะต้องสร้างมาแต่เด็ก โดยมากบ้านนอกพวกเราที่ยากจน เกิดมาแล้วก็ตามบุญตามกรรมก็เลยทำให้คือคุณภาพ พ.ศ. 2512 หลวงพ่อได้เดินทางไปประเทศเยอรมัน เยอรมันพาไปดูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หลวงพ่อก็นึกในใจว่าเขาพัฒนาเด็กในขณะที่กำลังแพ้สงคราม แต่เมื่อพัฒนาเด็กแล้ว เด็กพวกนี้ใหญ่โตขึ้นมาสามารถรักษาประเทศ จนกระทั่งประเทศเยอรมันเจริญอย่างนี้เป็นต้น แล้วเขาก็บอกว่าคุณจะไปพัฒนาไซ้ใหม่ หลวงพ่อก็บอกว่าไซ้เขาก็บอกตำรามาวว่า คนนี้มันจะมาจากเชื้อชาติ มาจากโง่ มาจากจน มาจากรวย มีธรรมชาติเหมือนกัน हमคเราสามารถที่จะดัดแปลงพวกนี้ให้เข้าระดับพัฒนาได้ เรา

เปรียบว่าเหมือนต้นทุเรียนอย่างนี้ มันจะพันธุ์อะไรก็ตามขอให้มันเป็นต้นขึ้นมา เมื่อเป็นต้นขึ้นมาแล้วในระยะ 6 เดือนนี้อย่าให้เกิน ก็ตัดปลายทิ้งเอาพันธุ์หมอนทองมาใส่ ทุกต้นมันจะเป็นหมอนทองหมด แต่ถ้าหากว่าต้น ไม้เนื้ออ่อนมันเป็นปี 2 ปีเอาไปต่อไม่ได้ เหมือนกันกับเด็กโตเกิน ไป เช่นอย่าง 10 ขวบ มันต่อไม่ได้แล้วจะให้ไอคิวมันสูงไม่ได้ จำเป็นที่ต้องเอาก่อนที่จะถึง 7 ขวบ ถ้าหากว่าเราจะพัฒนาชาติเราก็ต้องพัฒนาเด็ก หลวงพ่อก็เลยตั้งใจทำมาตั้งแต่ครั้งนั้น สร้างศูนย์แล้วก็ให้ทางการเขาช่วยออกเงินเดือนให้พวกพี่เลี้ยงไปประจำศูนย์” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อยังค์ สิริธโร], 2560)

การวางแผนการทำงานด้านการพัฒนาของหลวงพ่อยังค์ฯ ที่ทำงานอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นขั้นตอน มีการศึกษาดูงาน มีหลักการและทฤษฎีที่จะนำมาปฏิบัติและปรับให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยหลวงพ่อยังค์ฯ ให้ความสำคัญกับเด็กซึ่งเป็นเยาวชนของชาติที่จะเติบโตมาพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ถ้าเด็กมีคุณภาพเมื่อเติบโตมาพัฒนาสังคม สังคมก็มีคุณภาพ เช่นเดียวกัน

พระสงฆ์นักพัฒนาอีกรูปหนึ่งที่จะต้องกล่าวถึงเพราะท่านมีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมไทยในช่วงที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ได้ทำโครงการผ้าป่าช่วยชาติ เพื่อต่อสู้กับสงครามเศรษฐกิจของชาติ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน (2541) กล่าวว่า “เรารู้สึกสะเทือนใจมาก เมื่อทราบว่าประเทศไทยเป็นหนี้เขาอยู่แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ นี่ก็เท่ากับนิวเคลียร์นิวตรอนนั่นเองคนทั้ง 62 ล้าน เป็นสัตว์ไปหมด เขามาเป็นเจ้าของ เป็นเจ้าอำนาจ ครองบ้านครองเมืองของเรา ด้วยการยึดสิ่งนั้นยึดสิ่งนี้ สาระสำคัญซึ่งเป็นหัวใจของชาติไทยเรา เขาเป็นเจ้าของหมด เรามีแต่ลมหายใจ มันมีความหมายอะไร ในชีวิตเราจะไม่ยอมเห็นชาติล่มจมในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ พวกเราต้องช่วยกัน วันนี้เป็นวันดี เป็นวันบุญข้าวเปลือก เราจึงขอรับบริจาคดอลลาร์เพื่อช่วยชาติ” (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน, 2541)

การจัดตั้งกองผ้าป่าช่วยชาติของหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่จะช่วยชาติให้พ้นจากภัยทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นความเมตตาธรรมของหลวงตา โดยแท้ และยังแสดงให้เห็นถึงความเสียสละเอื้อเฟื้อของพี่น้องคนไทยที่เป็นชาวพุทธ ที่มีพื้นฐานจิตใจที่พร้อมจะสละสิ่งของตนเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน (2541) กล่าวต่อไปอีกว่า “เราช่วยโลกอย่างนี้ เราช่วยด้วยเมตตาจริงๆ ไม่ได้ช่วยเล่นๆ นี่ถ้าหากเรามีนะ เราจะไม่กวนชาวบ้านชาวเมืองเลย แต่ของเราพอแล้วคนเดียวทั่วประเทศไทย ข้าวโหมงเดียวหมดหมดเลย แต่เราไม่มีนั้นซึ่งจึงได้เรียกร้องให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันช่วยกันเพื่อยก ถ้าเรามีแล้วไม่ยาก เราจะไม่ว่าใครให้ลำบากเสียเวลา ยกคุณเดียวความจนลงทะเลหลวงมองตามหลัง ไม่ทันเลย มันจมไปเลย” (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน, 2541)

เมตตาธรรมของพระภิกษุผู้ได้ชื่อว่าเป็นพระอริยสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าที่ได้ผ่านการเรียนพระธรรมคำสอนที่เรียกว่าปริยัติผ่านการประพฤติตามพระธรรมคำสอนที่เรียกว่าปฏิบัติ ได้รับผลจากปริยัติและปฏิบัติเรียกว่าปฏิเวธ หมัจจคบริสุทธฺ์บริบูรณ์ด้วยธรรมอย่างหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน เมตตาธรรมดังกล่าวเห็นผลเป็นรูปธรรมผ่านโครงการผ้าป่าช่วยชาติ นำเงินที่ประชาชนบริจาคเข้าสู่คลังหลวง เพื่อรักษาไว้ซึ่งประเทศชาติบ้านเมืองมิให้ล่มจมเพราะพิษภัยทางเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบของพระสงฆ์นักพัฒนาอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นลักษณะเชิงบารมี ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของปัจเจกบุคคล ยังความศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน และเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองซึ่งเป็นการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา มุ่งพัฒนาบุคคลในสังคมให้ได้ประโยชน์ 3 อย่าง คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์อนาคตและประโยชน์สูงสุดคือนิพพาน และการพัฒนาสังคมต้องเริ่มพัฒนาจากบุคคลใน 5 ด้านคือ การพัฒนาด้านกาย การพัฒนาด้านศีล การพัฒนาด้านจิต การพัฒนาด้านปัญญาและการพัฒนาด้านอาชีพ เป็นแนวความคิดของพระมหาโมกขสิริ (2539) สอดคล้องกับแนวความคิดของ มีชัย วีระไวทยะ (2560) “ที่เห็นว่ามนุษย์ควรจะได้รับพัฒนาทักษะ 2 อย่างคือ ทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ” จะสามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ทักษะชีวิต ได้แก่ การพัฒนาทางด้าน กาย วาจา ใจ การศึกษา ตลอดถึงศีลธรรมจรยา ให้บริบูรณ์เมื่อมนุษย์มีการศึกษามีความรู้ ความคิดจะเกิดสติปัญญา รู้จักวิธีแก้ปัญหาและอายุขัยจะยาวไปและคิดทำสิ่งใหม่ได้ ทักษะอาชีพ คือ ทักษะที่สามารถจะประกอบเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองได้ไม่เดือดร้อน เพียงพอแก่ค่าใช้จ่าย หรือปัจจัย 4 อย่างที่มนุษย์จำเป็นต้องมีเพื่อดำรงชีพ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักปฏิบัติสำหรับการประพฤติปฏิบัติเพื่อการเกื้อกูลกันและสร้างความสุขในชีวิตปัจจุบันเรียกว่า “ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์” คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส (2538) ทรงอธิบายว่าหลักธรรม 4 ข้อ ดังนี้

- 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ในการศึกษาเล่าเรียนที่ดี ในการประกอบกิจเครื่องเลี้ยงชีวิตที่ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนที่ดี
- 2) อารักขาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วย ความหมั่นเพียร ไม่ให้เป็นอันตรายที่ดี รักษาการงานของตนไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี
- 3) กัลยาณมิตรตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว
- 4) สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส, 2538)

หลักธรรมข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ธรรมที่เป็น ไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นธรรมที่อำนวยความสะดวกขั้นต้น เป็นธรรมเพื่อการพัฒนาตนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่ขาดแคลน นำไปสู่การพัฒนาสังคมในองค์กรวมได้ในที่สุด

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาเป็นหลักธรรมที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าผู้มี “วิชา จรรยา สัมปันโน” คือผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และประพฤติดีได้ นำมาอบรมสั่งสอนและใช้ในการพัฒนาสังคมทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป โดยเฉพาะสังคมไทยที่เป็นสังคมที่จารีตนิยม มีความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ พิธีกรรมที่ผูกพัน กับพระพุทธศาสนา มาแต่อดีตสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน การพัฒนาสังคมโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) จึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อความเปลี่ยนแปลง ลักษณะดังกล่าวเป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่คือพลังความเชื่อความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาสังคมให้อุดมความสุขด้วยหลักพุทธธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนา ควบคู่กับการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองของรัฐบาล จะสร้างประโยชน์เกื้อกูลสังคมร่วมกัน ทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร สืบไป

2.2 แนวคิดและหลักการเพื่อการพัฒนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนา จะเห็นได้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ทำให้ทรงมีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ในวโรกาสต่างๆ ทั้งนี้ ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทที่แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในการพัฒนาประเทศ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างยั่งยืน ดังนี้

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อ 18 กรกฎาคม 2517

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกิน พอใช้ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่

อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลา...
(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9, 2517)

ประเทศไทยมีการพัฒนามาโดยลำดับ ปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะ คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ระบุว่า “หลักการพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืนและคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 มีทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ โดยมี 6 ยุทธศาสตร์ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และอีก 4 ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

- 1) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์
- 2) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
- 3) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน
- 4) ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 5) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน
- 6) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย
- 7) ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์
- 8) ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม
- 9) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ
- 10) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559)

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาประเทศที่มีแบบแผน การปฏิบัติ การพัฒนาประเทศในภาพรวมซึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในข้อ 4.1 ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ว่า

ทุนมนุษย์ของประเทศไทยยังมีปัญหาในด้านคุณภาพคนในแต่ละช่วงวัย โดยผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ การพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานในตลาด

ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อค่านิยม ทักษะและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้คนไทยมีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากลและสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีสุขภาวะที่ดีขึ้น คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้และความสามารถเพิ่มขึ้น รวมทั้งสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น(สำนักนายกรัฐมนตรื, 2559)

สถาบันสงฆ์เป็นหนึ่งในสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาสังคมและประเทศชาติบ้านเมือง ปวดย อึ้งภากรณ์ (2514) ได้กล่าวไว้ในปาฐกถาเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชาติว่า “เราทั้งหลายได้กล่าวกันอยู่เสมอว่า ชาติของเราต้องการที่จะให้มีการพัฒนา ข้อที่คิดในเบื้องต้นก็คือว่าเราจะพัฒนาไปเพื่ออะไร เราจะพัฒนาไปเพื่อให้สังคมของเรานั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะเรียกว่าสังคมที่เจริญและที่ได้พัฒนาแล้ว กระผมมีความเห็นว่าสังคมใดก็ตามจะเจริญรุ่งเรืองได้ต้องมีลักษณะ 4 ประการ คือ

- 1) เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ
- 2) บุคคลในสังคมนั้นพึงมีอิสระและเสรีภาพ
- 3) สังคมนั้นมีความยุติธรรมครอบงำอยู่และ
- 4) บุคคลในสังคมนั้นมีความเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน

การที่จะพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองได้ในแต่ละประเทศชาติจะต้องประกอบไปด้วยองค์คุณอีก 4 ประการ คือ

- 1) ความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกทั้งนี้หมายถึงมีการบริหารที่ดี
- 2) มีเป้าหมายในการพัฒนาดีและถูกต้อง
- 3) ขบวนการดำเนินงานพัฒนาเป็นไปโดยรอบครอบ
- 4) รู้จักใช้อำนาจในการพัฒนาแต่พอควร โดยมีวิธีที่จะป้องกันมิให้อำนาจไปในทางที่เป็นภัย (ปวดย อึ้งภากรณ์, 2514)

แนวคิดพื้นฐานของพระพุทธศาสนาในการพัฒนามนุษย์ของ พระเทพเวที (2536) เห็นว่า “เมื่อเกิดปัญหาจากคัมภีร์ทำให้มนุษย์ต้องคิดหาทางออกที่จะแก้ปัญหาให้ถูกต้อง แล้วก็ได้มองเห็นว่า ในการบริ โภคนั้นมนุษย์จะต้องรู้ว่าสิ่งนั้นๆ มีคุณค่าต่อชีวิตจริงหรือไม่อาหารอะไรมี

คุณค่าต่อชีวิตและ กินแค่วันหนึ่ง จะพอดีกับความต้องการของชีวิต ไม่ใช่กินไปตามค้นหาที่อยากเสพ
สุขเวทนาของรสอร่อยเท่านั้น เมื่อรู้คุณค่าของอาหารและความต้องการของชีวิตแล้วเราจึงจะรู้จัก
เลือกกิน ได้ถูกต้องให้เป็น ประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นในการศึกษาเราจึงต้องฝึกคน
ให้พัฒนาปัญญา” (พระเทพเวที, 2536) ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของสังคมที่จะเจริญและได้รับการพัฒนา

หลักเกณฑ์ในการที่สังคมใดจะเจริญขึ้นได้ ทั้ง 4 ประการดังที่กล่าวในชั้นต้น ป่วย
อิงภรณ์ (2514) ยังได้ขยายความต่ออีกว่า

หลักที่ 1 หลักสมรรถภาพในที่นี้ หมายถึง ความสามารถของบุคคลใน สังคมที่จะประกอบกิจการ
ต่างๆ ให้มีผลประโยชน์แก่ตนและแก่ผู้อื่น อรรถประโยชน์ที่ว่านี้ อาจแบ่งได้เป็น 3 ประการคือ 1)
ประโยชน์ทางวัตถุ 2) ประโยชน์ทางปัญญา และ 3) ประโยชน์ทางธรรมะ

1) ประโยชน์ทางวัตถุ ได้แก่ การอยู่ดีกินดีทำให้สุขภาพ

2) ประโยชน์ทางปัญญา ได้แก่ การสร้างสรรค์ความงามให้เกิดขึ้นในประเภทต่างๆ
ทำให้เจริญใจยิ่งขึ้น มีความรู้กว้างขวาง มีวิชาที่จะชักนำไปสู่ความอึดอึดในทางใจ มีวรรณคดี มี
ดนตรีและปรัชญาชั้น

3) ประโยชน์ทางธรรมะ ได้แก่ ความอึดอึดในดวงจิต เพราะความรู้สึกรู้สึกว่ามีอะไร
เกิดขึ้น

หลักที่ 2 หลักอิสรเสรีภาพ เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันกับ
สิ่งที่ปราศจากชีวิต หรือเครื่องยนต์กลไก หรือสัตว์เดรัจฉาน ถ้ามีแต่สมรรถภาพแต่บุคคลในสังคม
นั้นปราศจากเสรีภาพ สังคมนั้นย่อมจะเป็นสังคม “หุ่น” แม้จะมีกำลังทำให้เจริญขึ้น ได้ก็เจริญไปได้
ไม่ตีนัก

หลักที่ 3 หลักความยุติธรรมในสังคม มนุษย์เราในสังคมผูกพันให้อยู่กัน ก็โดยมีกฎแห่ง
ความยุติธรรมกระชับอยู่ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นคติของศาสนาพุทธ การที่สังคมจะอยู่เป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันได้ หรือเราเรียกว่าสามัคคีธรรมนั้นย่อมต้องอาศัยความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ความน้อยใจ
ความริษยา ความแก่งแย่งชิงดีย่อมเกิดจากความรู้สึกนึก หรือระแวงว่าคงจะมีความยุติธรรมขึ้น
และถ้าเป็นเช่นนั้นย่อมจะเป็นชนวนให้เกิดทุกข์ สันติสุขย่อมปลาสนาไป ทั้งนี้ไม่ว่าเป็นเรื่องของ
สังคมเดียวของชาติเดียวกัน หรือเป็นเรื่องระหว่างชาติ ถ้าขาดความยุติธรรมในชาติบ้านเมือง ถ้าหาก
ไม่มีชื่อ ไม่มีแปกก็จะเกิดเหตุจลาจลในชาตินั้น ถ้าเป็นเรื่องระหว่างชาติก็ย่อมเกิดเหตุก่อกวนและ
สงคราม ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าความยุติธรรมนำไปสู่สันติ และสันติเป็นมูลฐานแห่งการพัฒนา

หลักที่ 4 ความเมตตากรุณา มนุษย์เราเกิดมามีร่างกายและปัญญาสมองไม่เสมอกัน บางคน
ฉลาด บางคนโง่ บางคนพิการ บางคนแข็งแรง บางคนก็ประสบภัยพิบัติในระหว่างดำรงชีวิตอยู่บาง
คนเกิดมาในถิ่นฐานที่มีช่องทางจะศึกษาเล่าเรียน ได้สะดวกสบายแต่บางคนอยู่ในชนบทห่างไกล

ความเจริญเหล่านี้ เป็นต้น เมื่อเริ่มต้นก็เกิดความไม่สมอกันเสียแล้วนี้ ย่อมเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดปิดเป่าความไม่สมอกาคนั้นให้ลดน้อยลงที่สุดที่จะกระทำได้ สมดังที่ประธานาธิบดี รามอน แมกไซไซ แห่งฟิลิปปินส์กล่าวว่า “ใครเกิดมามีน้อย ควรจะได้รับให้มากจากกฎหมาย” ธรรมชาติข้อนี้ก็คือ เมตตากรุณานั่นเอง

หลักเมตตากรุณานี้สืบเนื่องสัมพันธ์กับหลักเสรีภาพคือศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคน ผู้ที่อ่อนแอกว่าย่อมพึงมีสิทธิเรียกร้อง ไม่ใช่คอยรับทานจากผู้ที่แข็งแรงกว่าและผู้ที่แข็งแรงกว่าฉลาดกว่า จะต้องรู้จักยับยั้ง ไม่กอบโกยด้วยความโลภ เปิดโอกาสให้มีความยุติธรรมในสังคม ความกรุณาและความเมตตาเป็น ธรรมชาติสำหรับสังคม สมรรถภาพอย่างเดียวอาจทำให้เกิดความยุติธรรมได้ง่าย ต้องอาศัยความเมตตากรุณาด้วยสังคมจึงจะเจริญพัฒนา โดยสมบูรณ์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2514) ยังเสนอคติในการพัฒนาชาติว่า ลักษณะของสังคมที่จะมีการพัฒนาด้วยดีนั้น ควรจะประกอบไปด้วยคุณธรรมอย่างไรบ้าง ต่อไปนี้กระผมจะขอเสนอคติบางประการในการวางแผนพัฒนาชาติ เมื่อพิจารณาเห็นชัดแล้วว่า ชาติที่จะเจริญได้จะต้องมีลักษณะ 4 ประการดังกล่าวข้างต้น การวางแผนพัฒนาก็คงจะต้องกระทำภายในกรอบหลัก 4 ประการนั้น เสนอเป็นข้อสรุปว่า

- 1) ชาติควรมีความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกและการบริหารราชการแผ่นดินควรมีระบบที่ดีพอสมควร
- 2) เราจะต้องตั้งเป้าหมายในการพัฒนาให้ดีและให้ถูกต้องเพราะเหตุว่า ถ้าหากว่าตั้งเป้าหมายไว้ไม่ถูกต้อง เราย่อมจะดำเนินการพัฒนาไปไม่ได้ผล
- 3) วิธีดำเนินงานพัฒนานั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาและจำเป็นที่จะต้องกระทำไปโดยรอบครอบและ
- 4) การใช้อำนาจในการพัฒนาควรจะใช้แต่พอควรและจะต้องมีวิธีการที่จะป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจไปในทางที่อาจจะเป็นภัยแก่สังคมนั้น (ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2514)

การมีจุดมุ่งหมายในกระบวนการพัฒนาเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาเปรียบเสมือนแผนที่เข็มทิศการเดินทางที่จะเดินไปหาเป้าหมายให้ประสบผลสำเร็จโดยมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนซึ่ง สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2530) กล่าวว่า “การทำความเข้าใจในเรื่องการพัฒนานั้น อาจมองได้ในแง่ของปริมาณหรือคุณภาพทั้งนี้มิได้หมายความว่าคุณสมบัติทั้งสองประการนี้จะต้องตัดขาดออกจากกันเสมอ แท้ที่จริง ปริมาณและคุณภาพมักไปด้วยกัน หากแต่ว่าองค์คุณอย่างไหนเป็นปัจจัยหลัก องค์คุณอย่างไหนเป็นปัจจัยรองต่างหาก

มองจากแง่ของปริมาณผลจากการพัฒนาแลเห็น ได้ที่วัตถุในสิ่งที่วัดได้ หรือจับต้องได้ เช่น รายได้ ถนน โรงงาน โรงเรียน โรงพยาบาล ตึกกรม อาหาร เครื่องนุ่งห่ม จำนวนกรรมกร ฯลฯ เพิ่มขึ้นเท่าไรโดยถือกันว่าสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นของดี ยังมีปริมาณมากเพียงใด คุณภาพก็ย่อมต้องเพิ่มขึ้นเพียงนั้น ที่เราจะต้องถามก็คือ จริงหรือและที่เราเกริ่นมาแต่ต้นก็เห็นกันได้แล้วว่า โดยทั่วไป ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

มองจากแง่ของคุณภาพ ผลของการพัฒนาดูได้ที่ตัวมนุษย์นั่นเอง และต้องดูมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ไม่ใช่เพราะมนุษย์มีกินมีใช้หรือไม่อดตาย ไร้โรคภัยไข้เจ็บ ก็เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ได้แล้ว แม้จะขาดอิสรภาพ เสรีภาพก็ยอมกันได้ ขอให้สังคมส่วนใหญ่ได้พัฒนาไปในทางวัตถุหรือในแง่ของปริมาณแล้วเป็นใช้ได้ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2530) ยังได้ให้ทัศนะอีกว่า มนุษย์นั้นย่อมต้องประสงค์ความเป็นคน โดยสมบูรณ์ ปัจจัยสี่เป็นเพียงสิ่งซึ่งจะช่วยให้เขาดำรงชีพอยู่ได้เท่านั้น หากเขายังต้องการแสวงหาศักยภาพในตัวเขาให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แลแสดงความสามารถที่ซ่อนเร้น อยู่นั้นออกมาให้ปรากฏเป็นคุณ ประโยชน์แก่ส่วนรวม โดยผ่านโครงสร้างทางสังคมหรือสถาบันต่างๆ เท่าที่จะทำได้ พุทธศาสนาสอนว่า ย่อมถือได้ว่านี่แหละคือความศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์ การพัฒนาในแง่นี้ต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์อยู่เสมอ ต้องพิจารณาว่าให้ถ่องแท้ว่า มนุษย์คืออะไร และควรเป็นเช่นไร การพัฒนาดังกล่าวจักมองข้ามความจำเป็นทางด้านวัตถุไป ย่อมไม่ได้ มนุษย์ต้องได้รับความต้องการพื้นฐานทางด้านปัจจัยสี่เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ดี สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2530) ยังได้สรุปผลบั้นปลายของในการพัฒนาว่า “ผลบั้นปลายในการพัฒนานั้น จักพิจารณาเพียงชั้น คุณค่าใน ทางศีลธรรมจรรยาเท่านั้น มิได้ หากต้องมองให้ลึกกลงไปในแง่ของ ศาสน ธรรมด้วย เพราะมนุษย์ที่พัฒนานั้น จักต้องมีสัมพันธภาพกับตัวเองด้วยและต้องมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นและสิ่งอื่นด้วย ยิ่งพัฒนามากเพียงไรความรู้เท่าทันตัวเองและเท่าทัน โลก ย่อมต้องมีมากขึ้นเพียงนั้น” ถ้าพูดตามหลักของศาสนา ธรรมจะเห็นว่า เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาก็คือมนุษย์รู้จักข้อวัตรปฏิบัติอันเป็นกลางโดยธรรมชาติ (มัชฌิมปฏิปทา) โดยรู้แจ้งแทงตลอดในเรื่องของชีวิต จนถึงจุดสูงสุดของชีวิต (วิมุตติ) (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2530)

การพัฒนาในมุมมองทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพจึงเปรียบได้กับการมองเหรียญทั้งสองด้านแม้จะเป็นค่าๆ เดียวแต่ต้องมองให้รอบด้านเพื่อให้คำตอบของการพัฒนาเป็นที่กระจ่างชัดว่า แนวทางการพัฒนานั้นหนักไปในทิศทางใด ทั้งนี้การพัฒนาที่ถูกต้องจะต้องเป็นไปพร้อมกันทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ จีวรธรรม ภักดีบุตร (2546) ให้ทัศนะว่า “ต้องยอมรับกันว่างานด้านพัฒนาเป็นงานที่ไม่สิ้นสุด เป็นงานที่ไม่รู้จบ トラบใดที่สังคมเปลี่ยนแปลง トラบใดที่กระแสโลกาภิวัตน์ยังแรงและสังคมไทยไหลตามกระแสเหล่านี้ยึดติดกับวัตถุนิยม ทั้งความสงบและความรู้สึกพอเพียงของตน ก็เป็นสิ่งที่ต้องทำงานต่อไปและอย่างต่อเนื่อง” แสดงให้เห็นว่างานพัฒนาไม่มีที่

สิ้น สุดเพราะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม จีรวรรณ ภักดีบุตร (2546) ยังขยายความต่ออีกว่า “ส่วนใหญ่งานพัฒนามักขึ้นกับผู้นำชุมชน ผู้นำการพัฒนาหากผู้นำเหล่านั้น มีภาวะผู้นำสูง มีบารมีที่ผู้คนยอมรับนับถือและ/หรือ มีตำแหน่งที่จะผลักดันให้ดำเนินงานพัฒนาได้ งานพัฒนากิจกรรมหรือโครงการพัฒนาย่อมดำเนินไปด้วยดี หากขาดผู้นำแล้วงานจะดำเนินไปด้วยดีหรือไม่อย่างไรคงเป็นประเด็นคำถามที่ต้องหาคำตอบและใช้เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ แม้ว่าบาง โครงการได้วางระบบไว้อย่างดีแล้วก็ตาม หากขาดผู้นำหรือไม่มีผู้นำที่มีบารมี ไม่มีผู้นำที่คนยอมรับนับถือ ไม่มีผู้นำที่มีฐานะตำแหน่งที่จะเอื้อต่อการผลักดันในระดับนโยบายและให้มีการนำไปปฏิบัติต่อโครงการนั้น ก็อาจไม่ประสบความสำเร็จ และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องด้วย” (จีรวรรณ ภักดีบุตร, 2546)

การพัฒนาจึงเป็น กระบวนการหรือรูปแบบการดำเนินงานที่จะต้องมีแบบแผนเป็นขั้นเป็นตอนมีความต่อเนื่องและสิ่งที่มีสำคัญคือศักยภาพของผู้ปฏิบัติการ ที่จะส่งผลต่อคุณภาพของงานที่ดำเนินการพัฒนา การพัฒนานั้นถ้าจะลำดับความสำคัญตั้งแต่ระดับบนคือระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่นคือ ชุมชน หมู่บ้าน หัวใจสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงคือและ ท่องไว้ในใจคือ “คนพัฒนาได้” ซึ่งเป็นปรัชญาหรือหลักการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง

การพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาพร้อมทั้งแผนงาน โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังได้กำหนดแนวคิดและกลไกการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อกำกับให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมไทย จึงจะเป็นการบริหารการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559)

การพัฒนาสังคมเป็นการสร้างเปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญขึ้นของสังคมในทุกด้าน ซึ่ง ดิน ปรัชญพฤทธิ (2555) ได้สรุปความหมายการพัฒนาสังคมว่า การพัฒนาสังคมหมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดภัยจากความยากจน ความไม่รู้และความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหวาดหวั่น ตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพศักดิ์ศรี ความใฝ่ฝันและความพึงพอใจในชีวิตของตนด้วยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนาสังคมได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ยากของตนเองและเป็นอิสระจากการตกเป็นทาสและพันธนาการทั้งปวง (ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2555)

การพัฒนาสังคมจะให้ป็นผลสำเร็จได้ต้องมีแผนการดำเนินงานที่เป็นระบบ มีแบบแผน กิจกรรมโครงการที่เหมาะสมกับโครงสร้างทางสังคมของแต่ละพื้นที่ ซึ่ง สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ให้ทัศนะไว้ว่า “เราควรพิจารณาวิธีการ รูปแบบ ตลอดจนปรัชญาการพัฒนาสำหรับประเทศไทยว่า ลักษณะใดจึงจะเหมาะสมกับโครงสร้างสังคมไทยมากที่สุด แนวทางการพัฒนาและปรัชญาการพัฒนาอาจจะหลากหลายและสังคมไทยก็จะต้องยอมรับความหลากหลายเช่นนั้น แต่ไม่ควรจะยึดมั่นอยู่ในกรอบหรือรูปแบบเฉพาะลักษณะใดลักษณะหนึ่งแต่ควรที่จะเลือกหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและไม่ถูกรอบงำด้วยแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง แต่การพัฒนาที่จะเหมาะสมจะเป็นไร ประเด็นสำคัญจะต้องดูถึงความคิดริเริ่มของผู้กระทำ (Actor) ที่คิดและผลักดันการพัฒนาเหล่านั้นให้เกิดขึ้น” (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530)

ผู้กระทำหมายความว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือผู้มีความคิดริเริ่มในกระบวนการพัฒนา ควรจะมีภาวะผู้นำและได้รับการยอมรับจากคนในสังคมเรียกว่ามีวาสนา บารมีเพียงพอที่จะกระทำ ทั้งนี้ผู้นำการพัฒนาจะต้องเป็นผู้มีความรู้และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในสังคมพอสมควร มิใช่ใครก็ได้จะมาเป็นผู้ดำเนินการพัฒนา ควรจะเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมทั้งความรู้และความประพฤติเป็นพื้นฐานด้วยซึ่ง สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ให้ทัศนะว่า “โดยพื้นฐานความจริงแล้วผู้กระทำในกระบวนการพัฒนาควรจะเป็นประชาชนแต่ทำที่ผ่านมาในสังคมไทยมีรัฐบาลเป็นแกนกลางสำคัญในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคิดริเริ่มจนกระทั่งถึงขั้นปฏิบัติ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชนบทของ ไทยที่ผ่านมาจึงประสบความสำเร็จได้ไม่มากนัก ทั้งยังส่งผลให้ชาวนชนบทซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ยังคงไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในปัจจุบัน ผลของการพัฒนาจะตกอยู่เฉพาะกับกลุ่มคนบางคนเท่านั้น ส่วนปัญหาที่ตกอยู่กับคนส่วนใหญ่ของประเทศ จึงถือได้ว่าเป็นการบริหารการพัฒนาที่ขาดประสิทธิภาพ เพราะคนส่วนน้อยได้รับประโยชน์แต่คนส่วนมากของประเทศกลับไม่ได้รับประโยชน์” (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530)

แนวทางการพัฒนาควรจะมีการบริหารการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คำนึงถึงผลสำเร็จและประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินงานเป็นสำคัญ ดิน ปรัชญพ ฤทธิ์ (2555) อธิบายว่า “การบริหารการพัฒนา หมายถึง การนำเอาสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบบริหารมาลงมือปฏิบัติตามนโยบาย แผน แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาจริงๆ เพื่อให้บังเกิดความเปลี่ยนแปลงตามที่ได้วางแผนล่วงหน้าไว้และความเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้านี้จะมุ่งความเจริญเติบโตทั้งทางด้านการบริหาร เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของประเทศอันจะนำไปสู่การลดความทุกข์ยากของคนทั้งอยู่ในองค์กร (คือข้าราชการ ลูกจ้างรัฐบาลและพนักงานรัฐวิสาหกิจ) และที่อยู่นอกองค์กร (ประชาชน)” (ดิน ปรัชญพฤทธิ์, 2555)

การพัฒนาสังคมและชุมชนให้ประสบความสำเร็จประชาชนส่วนมากได้รับประโยชน์ จะต้องมีการวางแผนการพัฒนามีแบบแผน และนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ เพื่อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ปัญหาต่างๆ จะไม่มีกรอบกำหนดที่ตายตัว ความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหาสังคมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการพัฒนาสังคมที่ผู้นำการพัฒนาไม่ควรมองข้าม เพราะผู้นำการพัฒนาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อผลักดันและเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีกว่าเดิม พินิจ ลากธนานนท์ (2529) จึงอธิบายว่า “ผู้นำการพัฒนา หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพ หรือความสามารถกระทำหรือเร่งเร้าให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น” ทั้งนี้ พินิจ ลากธนานนท์ (2529) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมถึงบทบาทการพัฒนาว่า หมายถึง “การกระทำหรือปฏิสัมพันธ์ที่แต่ละบุคคลแสดงออกมาตามสถานภาพ ตำแหน่งและหน้าที่ทางสังคมของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในชุมชน” สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสีและไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม (2537) ที่ให้แนวคิดว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ทำให้ประสบความสำเร็จอยู่ที่การสร้าง การเกิดเป็นชุมชน (Community Building) โดยการคิดและเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์จากการปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันปฏิบัติบนรากฐานของความรักและความเมตตาโดยไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน โดยใช้วิธีการ AIC ที่นำคนที่ทำงานด้วยกันเข้าประชุมเพื่อปฏิบัติการและดำเนินการ 3 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 A= Appreciation ชั้นที่ 2 I = Influence ชั้นที่ 3 C= Control

ทั้งนี้ประเวศ วะสีและไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม (2537) ได้ขยายความต่ออีกว่า

ชั้นที่ 1 A= Appreciation คือ การทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชมผู้อื่น โดยไม่รู้สึกรังหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการขั้นนี้ ทุกคนมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียม ไม่ว่าทางกายภาพ ข้อเขียน และคำพูดทั้งเรื่อง ปัจจุบันและผลสำเร็จหรือความคาดหวังเกี่ยวกับอนาคต ทุกคนได้ออกความเห็น เหตุผลและความรู้สึกเมื่อคนอื่น ๆ ยอมรับ ทุกคนมีความรู้สึกที่ดี มีความสุข มีความอบอุ่นแลเกิดพลังร่วมขึ้นระหว่างกันและกัน ในกลุ่มที่มาประชุม กระบวนการนี้ได้ใช้และก่อให้เกิดจินตนาการ (Imagination) ช่วยให้เกิดวิสัยทัศน์ (Vision) จนเกิดเป็นอุดมการณ์ร่วม (Shared Ideal) อันเป็นสิ่งที่ปรารถนาสูงสุดร่วมกันดังนั้น Appreciation นำไปสู่ Imagination และ Imagination นำไปสู่ Vision

ชั้นที่ 2 I = Influence คือการใช้ความคิดริเริ่มสร้าง สรรค์ของแต่ละคนมาช่วยกัน กำหนดวิธีการหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วม ของกลุ่มที่มาประชุมทุกคนยังมีโอกาสทัดเทียมในการแสดงออก และให้ความคิดเห็นว่าการบรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมประกอบด้วยอะไรบ้าง แล้วนำวิธีการนั้นมาจัดแยกแยะและพิจารณาาร่วมกัน จน

ได้วิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ในระหว่างการดำเนินการขั้นที่ 2 นี้ สมาชิกกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่วิธีการที่กลุ่มเห็นว่าดีที่สุดโดยมีเป้าหมายและอุดมการณ์ร่วมกันอยู่ โดยกลุ่มยังคงรักษาความสามัคคีในกลุ่มไว้ได้ ดังนั้น $Influence=Interaction$

ขั้นที่ 3 C = Control คือ การนำวิธีการสำคัญ มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ (Action Plan) อย่างละเอียด เช่น โครงการ/กิจกรรม หลักการและเหตุผล เป้าหมาย วิธีการและขั้นตอน กำหนดเวลา ผู้รับผิดชอบและผู้มีส่วนร่วมในแต่ละงาน/ขั้นตอน งบประมาณ ที่มาของงบประมาณ มีรายได้หรือไม่ รายละเอียดอื่นๆ ที่กลุ่มควรเห็นควร กระบวนการขั้นนี้สมาชิกกลุ่มเลือกว่าใครจะรับผิดชอบขั้นตอนใดๆ ฯลฯ อันเป็นการกำหนด ข้อผูกพัน (Commitment) ให้ตนเอง เพื่อควบคุม (Control) ให้เกิดการกระทำอันนำไปสู่การบรรลุผลตามเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วม นอกจากแผนปฏิบัติการที่กลุ่มกำหนดแล้ว สมาชิกกลุ่มแต่ละคน อาจกำหนด ข้อผูกพัน เฉพาะตัว (Personal Commitment) ดังนั้น $Control=Commitment$ และนำไปสู่ Action (ประเวศ วสีและไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2537)

หลักสำคัญของการพัฒนาให้ที่จะประสบความสำเร็จนั้นจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น วางแผนและดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นระบบมีระเบียบแบบแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ วันเพ็ญ วอกลาง (2546) ซึ่งให้ความเห็นว่า “การทำงานที่จะให้ประสบความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง แต่องค์ประกอบหลักๆ ที่จำเป็นได้แก่อย่างแรกก็คือต้องมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน อย่างที่สองเป็นเรื่องของกระบวนการทำหรือกลยุทธ์ในการทำงานเป็นกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของการทำงานและอย่างที่สำคัญก็คือลักษณะเฉพาะตัวของผู้ทำงานหรือบุคลิกภาพในการทำงานของแต่ละบุคคลที่จะสอดแทรกเพิ่มเข้าไปในกระบวนการทำงาน” (วันเพ็ญ วอกลาง, 2546)

เหตุผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การที่จะพัฒนาสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบที่หลากหลายและมีแผนการดำเนินงาน รวมถึงภาวะผู้นำ (Leadership) ของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) คนนั้นๆ ด้วย เป็นการให้ความสำคัญทั้งตัวบุคคลและองค์รวมซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนา ซึ่งโดยปรกติแล้วสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในขณะเดียวกันกระบวนการพัฒนามีอยู่พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นเดียวกัน Robertson (1957, อ้างถึงใน สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530) ให้ทัศนะว่า “ที่จริงแล้วกระบวนการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในทุกสังคม ตามธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง แต่จะเร็วหรือช้ามันจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม” (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530)

การพัฒนาต้องอยู่บนหลักของภูมิสังคม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่า “การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคม

วิทยา ภูมิประเทศทางสังคมวิทยาคือนิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง” จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2553) ให้ทัศนะว่า การพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดถือสภาพความเป็นจริงของ “ภูมิประเทศ” ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและด้านสังคม วิทยาเกี่ยวกับนิสัยใจคอ ภูมิปัญญา ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี อหยาศัยของคนในพื้นที่พัฒนาเป็นต้น เป็นหลักในการพัฒนา โดยทรงเน้นว่าจะพัฒนาอะไรหรือจะทำการอะไรนั้น ขอให้ยึดหลักการสำคัญ คือ ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม

ภูมิ หมายถึง ลักษณะของภูมิประเทศซึ่งก็คือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวเรานั้นเอง หรือจะพูดแบบชาวบ้านก็คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ นั้นเอง ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันไป เช่น สภาพภูมิประเทศของประเทศเรานั้นอาจจะมีส่วนคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านบ้าง แต่ก็ไม่เหมือนกันทีเดียว เช่น ถ้าข้ามไปฝั่งประเทศลาว ลักษณะธรรมชาตินั้นอาจจะไม่เหมือนกัน แนวฝนต่างๆ นั้นอาจจะมาในฤดูกาลที่ไม่สอดคล้องกัน หรือแม้แต่ประเทศไทย ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน ก็ยังมีภูมิที่ไม่เหมือนกัน เช่น ทางเหนือเป็นภูเขา ภาคใต้มีพื้นที่พรุ ภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม ส่วนทางอีสานเป็นที่ราบสูง เป็นต้น

สังคม หมายถึง มนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ แม้จะเป็นคนไทยด้วยกันอยู่ในประเทศเดียวกันแล้วอย่างนี้ก็จะ คิดเหมือนกันหมด หรือว่าตัดสินใจในกรณีที่เกิดขึ้นต่อสิ่งที่อยู่ข้างหน้านั้น ในลักษณะเหมือนกันหมด คนที่อาศัยอยู่ในภาคที่ต่างกัน เมื่อเผชิญเหตุการณ์ๆ หนึ่งที่จะต้องแก้ปัญหาเผชิญอยู่นั้นก็อาจจะตัดสินใจไม่เหมือนกันได้ เพราะเขาตัดสินใจไปตามวัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม สิ่งแวดล้อมประเพณี การอบรมบ่มฝังมา เขาก็ต้องตัดสินใจไปตามนั้นและหากไปเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว ความแตกต่างก็ยิ่งมากขึ้นเป็นทวีคูณ

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงรับสั่งให้คำนึงถึง 2 สิ่งนี้คือ ภูมิสังคม อยู่ตลอดเวลา อย่าไปเปลี่ยนแปลง แปรสภาพหรือทำให้ความเป็นมนุษย์หรือภูมิประเทศตรงนั้นเสียไป ทรงชี้แนะว่าการดำเนินการต่างๆ ต้องสอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคม โดยทรงรวมถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นด้วย เมื่อนำหลักวิชาการเข้าไปเสริมปรับปรุงให้ดีขึ้นก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่นั้นๆ ได้ การพัฒนาที่ฉลาดจะต้องสร้างสมดุลระหว่าง ภูมิสังคม กับ ธรรมชาติความเป็นมนุษย์ให้ได้ และต้องยึดหลักเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2553)

การทำความเข้าใจกับพื้นฐานทางสังคมในแต่ละท้องถิ่น ก็เพื่อให้การพัฒนา มีความสมดุล เพราะเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ ของคนในสังคม กล่าวคือไม่เปลี่ยนแปลง สภาพภูมิประเทศ แต่ใช้หลักการพัฒนาด้วยความเข้าใจ โครงสร้างทางสังคมในแต่ละท้องถิ่น ปรับความสมดุลให้เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับภูมิสังคมและภูมิประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่กระทบกับสิ่งแวดล้อมทั้งคนและธรรมชาติ

2.3 ภาวะผู้นำกลไกสำคัญเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาสังคมรวมถึงการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง นอกเหนือจากการมีแผนการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม มีรูปแบบแผนงานและระบบโครงสร้างที่ชัดเจนเพื่อให้การพัฒนาเดินไปตาม Road Map ที่วางไว้ เพื่อให้การขับเคลื่อนการพัฒนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะมองข้ามไม่ได้ในกระบวนการพัฒนา คือ ผู้นำ (Leader) การพัฒนา ซึ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ที่จะสามารถนำแผนงานจากนามธรรมไปสู่รูปธรรมได้นั้น หมายถึงการมีภาวะผู้นำ (Leadership) ในตัวปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ผู้นำที่ดีต้องมีภาวะผู้นำ คือความสามารถของผู้นำที่จะแก้ไขปัญหาให้บรรลุผลสำเร็จเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม พระธรรมปิฎก (2541) อธิบายว่า “ผู้นำ คือบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยทั้งที่เป็นการอยู่ร่วมกัน หรือทำการร่วมกันเพื่อไปสู่จุดหมายที่ดียิ่ง” พระธรรมปิฎก (2541) ยังได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมอีกว่า “บุคคลที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในทุกระดับของสังคมคือบุคคลที่เป็นผู้นำและผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญของการอยู่รอดต่อสวัสดิภาพของสังคมประเทศชาติรวมถึงโลกด้วย” สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2541) ที่ได้ให้ความหมายผู้นำในเชิงขอบเขตที่กว้างขึ้นว่า ผู้นำคือผู้ที่สามารถก่อให้เกิดสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกันและรวมพลังกัน ปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย นอกเหนือจากความหมายดังกล่าวแล้ว เมื่อก้าวถึงผู้นำโดยทั่วไป ผู้นำจะหมายถึงบุคคลที่ได้รับการยกย่องหรืออาจเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือก หรือแต่งตั้งให้เป็นผู้นำหรือเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลและมีบทบาทเหนือคนอื่น ๆ หรือเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ ศรัทธาหรือได้รับความไว้วางใจให้นำนอกเหนือจากนั้นที่สำคัญคือพวกเรา (มนุษย์) ทุกคนสามารถจะเป็นผู้นำได้ และเราสามารถทำได้ตลอดเวลาทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามและทั้งดีหรือไม่ดีก็ตาม (ประเวศ วะสี, 2541)

ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างพลังศรัทธาให้คนอื่นปฏิบัติตามโดยไม่ต้องใช้กฎหมายบังคับหรือการข่มขู่ ดังที่ อานันท์ ปันยารชุน (2541) ให้ทัศนะว่า “ผู้นำไม่ใช่ผู้ที่นำคนอื่น แต่ผู้นำที่ดีคือ ผู้ที่ผู้อื่นอยากเดินตามและผู้นำต้องเป็นผู้ที่สามารถทำให้คนอื่นคล้อยตามเพราะมีศรัทธาต่อคนนั้นๆ อีกทั้ง

ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักการประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลในสังคมให้เกิดขึ้นได้” สอดคล้องกับแนวคิดของ นิสดาร์ก เวชยานนท์ (2546) ที่ได้ให้ทัศนะว่า “ผู้นำเกิดจากการผสมผสานของพฤติกรรม ทักษะ ทักษะและคุณค่าต่างๆ ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการชักจูงผู้อื่นให้คล้อยตาม และสามารถสื่อความคิดของตนให้ผู้อื่นรับทราบได้ ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของงานเป็นอันมาก ภาวะผู้นำจะช่วยนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพตรงเป้าหมายที่วางไว้และช่วยเพิ่มการพัฒนาศักยภาพให้ก้าวหน้าควบคู่กันไปด้วย ผู้นำมีอิทธิพลที่จะสร้างกำลังใจหรือสร้างความท้อแท้ให้กับผู้ตาม และภาวะผู้นำก็คือคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวของผู้บริหาร (นิสดาร์ก เวชยานนท์, 2546)

เมื่อครั้งที่ผู้วิจัยได้ร่วมปฏิบัติศาสนกิจกับ หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร (2552-2553) ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตถึงลักษณะภาวะผู้นำของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ซึ่งท่านจะใช้วิธีการทำให้ผู้เป็นตัวอย่างมากกว่าการสอนและหลวงพ่อบอกท่านยังใฝ่ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ จากการดูข่าวสารบ้านเมือง จากหนังสือพิมพ์ จากตำราต่างๆ สิ่งเหล่านี้เองทำให้หลวงพ่อบอกท่านมีความรอบรู้และมีฉลาดเป็นเลิศ เมื่อท่านจะทำกิจการงานใด ท่านจะวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและรู้ว่าจะต้องใช้บุคคลผู้ใดทำงานอะไรจึงจะเหมาะสม แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำเต็มเปี่ยมและความรอบรู้ทั้งในทางโลกและทางธรรม พฤติกรรมภาวะผู้นำดังกล่าว มีนักวิชาการคือ Northouse (2007 อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) ได้นำเสนอทฤษฎีนี้ และได้พิจารณาเฉพาะพฤติกรรมภาวะผู้นำ 4 แบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบชี้แนะ (Directive Leadership) ภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุน (Supportive Leadership) ภาวะผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม (Participative Leadership) ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Achievement-Oriented Leadership) ดังนี้

ภาวะผู้นำแบบชี้แนะ (Directive Leadership) มีความคล้ายคลึงกับ “พฤติกรรมที่มุ่งการริเริ่มโครงสร้างหรือมุ่งงาน” ที่นำเสนอในการศึกษาของมหาวิทยาลัย Ohio และคล้ายคลึงกับ “แบบสั่งการ” (Telling Style) ที่นำเสนอในภาวะผู้นำตามสถานการณ์ เป็นภาวะผู้นำที่มีการให้แนวทางการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงจะบอกสิ่งที่คาดหวังจากผู้ใต้บังคับบัญชา บอกวิธีการทำงานให้สำเร็จและบอกกำหนดเวลาที่จะต้องทำงานให้เสร็จ ผู้นำแบบชี้แนะจะกำหนดมาตรฐานผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและ กำหนดกฎระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจนสำหรับผู้ใต้บังคับบัญชา

ภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุน (Supporting Leadership) มีความคล้ายคลึงกับ “พฤติกรรมที่มุ่งการคำนึงถึงความสัมพันธ์หรือมุ่งคน” ที่นำเสนอในการศึกษาของมหาวิทยาลัย Ohio ภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุนจะมีการแสดงความเป็นมิตรและสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการแสดงความเอาใจใส่ต่อความเป็นอยู่ที่ดีและความต้องการพื้นฐานของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำแสดงพฤติกรรมให้การสนับสนุนเพื่อทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความพอใจในการทำงาน ผู้นำจะปฏิบัติกับผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและด้วยความเคารพต่อพวกเขา

ภาวะผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม (Participative Leadership) ผู้นำจะมีการให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้นำแบบให้มีส่วนร่วมจะมีการปรึกษากับ ผู้ใต้บังคับบัญชามาประกอบการพิจารณาว่ากลุ่มหรือองค์การจะดำเนินการอย่างไร

ภาวะผู้นำแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Achievement-Oriented Leadership) ผู้นำจะท้าทาย ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานในระดับสูงสุดเท่าที่จะทำได้ ผู้นำจะตั้งมาตรฐานการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาในระดับที่ตึงเครียดและทำให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และจากการที่ผู้นำมีความคาดหวังในตัวผู้ใต้บังคับบัญชามาก ผู้นำแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์จะแสดงความเชื่อมั่นสูงในตัวผู้ใต้บังคับบัญชาว่า พวกเขาจะสามารถกำหนดและบรรลุถึงเป้าหมายที่ท้าทายได้ (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556)

ภาวะผู้นำ (Leadership) ของผู้นำองค์การมีความสำคัญต่อการพัฒนาและการเติบโตของ องค์การหรือกิจกรรมโครงการที่สร้างขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม โดยที่ความสัมพันธ์ทางสังคมมีสาระสำคัญอยู่ 3 องค์ประกอบ คือ ผู้กระทำ (Actor) การกระทำและการมีปฏิสัมพันธ์ (Action & Interaction) และสถานการณ์ (Situation) (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530)

พระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนา โดยส่วนมากจะเป็นพระสงฆ์ที่มีศรัทธา สาธุชนให้ความเคารพนับถือและเป็นที่ยอมรับในสังคมว่าเป็นพระสงฆ์สุปฏิปันโนเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามกรอบแห่งพระธรรมวินัย มีเมตตาเกื้อการุณย์แก่สรรพสัตว์ เป็นลักษณะของภาวะผู้นำเชิงบารมี จากพฤติกรรมภาวะผู้นำดังกล่าว House (1977, cited in Muckinsky, 1997; Yukl, 2010, อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) House อธิบายว่า “ว่าผู้นำเชิงบารมีจะรวมเอาความเชื่อมั่นของผู้ตามในความถูกต้องของผู้นำ การยอมรับอย่างปราศจากคำถามต่อผู้นำ ความหลงใหลในตัวผู้นำ รวมทั้งความตั้งใจที่จะเชื่อฟังด้วย ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบารมีมีระดับถึงลักษณะของผู้นำที่ได้รับการมองว่าเป็นผู้มีความพิเศษเหนือธรรมดา คือ ผู้นำจะมีความต้องการในอำนาจอย่างแรงกล้า มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง และมีความตั้งใจสูง พฤติกรรมของผู้นำเชิงบารมีจะประกอบด้วย

1) การสร้างภาพประทับใจให้ผู้ตามมีความมั่นใจในตัวผู้นำในความสามารถและความสำเร็จ

2) ประกาศอย่างชัดเจนถึงเป้าหมายทางอุดมการณ์เกี่ยวกับภารกิจที่ต้องทำ เพื่อสร้างความผูกพันในผู้ตามและเป็นแนวทางสำหรับองค์การ พฤติกรรมภาวะผู้นำนี้ขอยกตัวอย่าง หลวงพ่อคุณ ปริสุทโธ (2538) ที่ได้กล่าววาทธรรมอันเป็นอุดมการณ์และเป้าหมายของท่านที่ชัดเจนว่า “กูให้ท่าน ผลานิสงส์ที่กูเคยสร้างเคยทำมา คือ ไครมาบริจาคกับกู จะเป็นคนชั้นไหนก็ตามเอาเงินมาฝากยกจนก็ตาม คนรวยก็ตามเอามาฝาก กูถือว่าเขาเอามาฝากไว้เขาไม่เอามาให้กูเป็นสมบัติส่วนตัว กูตีกลับไป เขาก็เอาเงินมาถวายหลวงพ่อ แต่ว่ากูไม่ว่าเขาเอามาถวายกู กูตีกลับว่าเขาเอา

ฝากคุณต้องเอาเงินหมื่นนั้นไปทำสาธารณประโยชน์ส่วนรวมแก่ประเทศชาติบ้านเมือง” (หลวงพ่อกุณปริสุทโธ, 2538) นี่คือนโยบายและเจตนารมณ์ของท่าน จึงทำให้มีผู้ไปบริจาคทรัพย์สินเงินทองถวายแก่ท่านเป็นจำนวนมาก

- 3) สื่อสารให้ผู้ตามทราบถึงความคาดหวังอย่างสูงที่ผู้นำมีต่อผู้ตาม
- 4) แสดงความมั่นใจในความสามารถของผู้ตาม ว่าพวกเขาสามารถบรรลุถึงเป้าหมายในระดับสูงที่ตั้งไว้ได้
- 5) สร้างวิสัยทัศน์ในอนาคตที่ดึงดูดใจที่จะทำให้ผู้ตามมีจิตที่ดีและมีความหมายมากขึ้น ผู้นำจะปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ อุดมคติที่ทำให้ผู้ตามยอมรับด้วย
- 6) จะสร้างตัวอย่างในพฤติกรรมของคนเพื่อเป็น โมเดลทางพฤติกรรมให้กับผู้ตาม (Behavior Modeling) เช่น อาจจะเป็นแบบอย่างในการสร้างความสนิทสนมเป็นกันเองกับผู้ตาม ทำให้ผู้ตามรู้สึกชื่นชมหรือยกย่องผู้นำ มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้นำ และอาจทำให้ผู้ตามอยากเลียนแบบผู้นำทั้งค่านิยมและความเชื่อของผู้นำด้วย
- 7) หากมีความจำเป็นผู้นำก็จะแสดงออกเพื่อกระตุ้นจูงใจผู้ตาม ตามความเหมาะสมด้วย เช่น ผู้นำจะจูงใจโดยคำพูดที่ปลุกเร้าอารมณ์ ระบุถึงความจำเป็นของการที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จ House (1977, cite in Muckinsky, 1997; Yukl, 2010, อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556)

ผู้นำการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลล้วนเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ มุ่งสร้างความเจริญเป็นสำคัญ ทั้งนี้ พิณิจ ลากชนานนท์ (2529) ให้คำอธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า ผู้นำการพัฒนา หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพหรือความสามารถกระทำหรือเร่งเร้าให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ดร. วาย ซี เจมส์ เย็น (Yen, 2510, อ้างถึงใน ไพบูรณ์ วัฒนศิริธรรม, 2541) ประธานองค์การ IIRR-International Institute of Rural Reconstruction ผู้จุดประกายให้เกิดความคิดที่จะก่อตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย กล่าวถึง “Credo of Rural Reconstruction ดังนี้

Go to the people. ไปหาชาวบ้าน

Live among them, Learn from them. อยู่กับเขา เรียนรู้จากเขา

Plan with them, work with them. วางแผนกับเขา ทำงานกับเขา

Start with what the know, Build on what they have. เริ่มจากสิ่งที่เขารู้ สร้างจากสิ่งที่เขามี

Teach by showing, Learn by doing. สอนโดยชี้ให้เห็น เรียนจากการทำ

Not showcase but a pattern. ไม่ใช่เพื่ออวด แต่เพื่อเป็นแบบแผน

Not odd and ends but system. ไม่ใช่ทำทีละอย่าง แต่ใช้หลักผสมผสาน

Not piecemeal but integrated approach. ไม่ใช่สิ่งละอันพันละน้อย แต่เป็นระบบ
 Not to confirm but to transform. ไม่ใช่ตามใจ แต่ช่วยให้เปลี่ยนแปลง
 Not relief but release. ไม่ใช่โอบอุ้ม แต่ช่วยสร้างพลัง (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2541)

จากหลักการและแนวทางข้างต้น อาจสรุปเป็นแนวทางการทำงานของ “บูรณาการ” คือ “ไปสู่อยู่ด้วย ช่วยประสาน” จีรวรรณ ภักดีบุตร (2546) อธิบายว่า “แนวคิดดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำและพฤติกรรมของภาวะผู้นำของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเข้าใจบริบททางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้ไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิมและมีความยั่งยืน” พระสงฆ์นักพัฒนาอีกรูปที่มีพฤติกรรมภาวะผู้นำเพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิตคือ พระสุบิน ปณีโต (2541) ผู้มีแนวคิดการต่อสู้กลุ่มสังฆะ สะสมทรัพย์ให้แนวคิด “คำเทศนาของเรานั้นเป็นแก่นามธรรม ชาวบ้านฟังแล้วก็หายไป เช่น เราสอนเรื่องความสามัคคี รู้ว่าการรวมตัวกันเป็นเรื่องดี แต่ชาวบ้านไม่รวมตัวกันสอนให้ประหยัดก็รู้ว่าดี แต่คนก็ไม่ประหยัด สอนให้พึ่งตนเอง แต่คนก็ไม่ทำ สอนให้คนเสียสละเราเป็นชาวพุทธ แผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายที่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมด จงอย่าเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เราแผ่เมตตาไปทุกวันๆ แต่คนที่เงิน ที่ทุกข์ ก็ยังลำบากเหมือนเดิม คือว่าแต่ปาก สิ่งที่เราสอนไม่ออกมาเป็นรูปธรรมเลย เราจึงคิดว่าต้องผลักดันให้เป็นรูปธรรมให้ได้ ต้องมีกิจกรรมที่ชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกัน นั่นคือ การออมทรัพย์ เพราะถ้าเขามีประโยชน์ร่วมกันมันอาจจะเป็นตัวดึงดูดให้เขาอยู่ร่วมกันได้ เวลานี้สังคมชนบทต่างคนต่างอยู่ เมื่อต่างคนต่างอยู่กันก็แก้ปัญหาไม่ได้ เราคิดว่าก่อนผสมกับวิธีของครูชบ แล้วก็เอาความคิดนี้ไปพูดกับชาวบ้าน แต่ตอนนั้นทำไม่ได้ เพราะเราไม่มีอุปกรณ์ อาตมาชุดงค์เงิน สักบาทก็ไม่มี มีแค่บัตรกับผ้าสามผืนเท่านั้นเอง” (พระสุบิน ปณีโต, 2541)

สำหรับกลุ่มกลุ่มสังฆะ สะสมทรัพย์ที่เป็นแนวคิดของพระสุบิน นั้น มีหลักวิธีการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง 5 ประการ คือ

- 1) ส่งเสริมให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นพัฒนาแนวคิดในการดำรงชีวิตและการจัดการแบบช่วยเหลือตนเอง
- 2) เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข
- 3) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยตนเอง
- 4) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจกรรมทางด้านการเงินและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 5) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม

แนวคิดของพระสุบิน ปณี โด (2541) ผู้มีส่วนสำคัญในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ซึ่งในเวลาต่อมาได้กลายเป็น Model ให้กับชุมชนพึ่งตนเองหลายๆ แห่ง ที่ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีการพึ่งพาอาศัยกันแบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมภาวะผู้นำของพระสุบิน ปณี โด ที่เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ภาวะผู้นำของปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคลจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทุกรูปแบบ การจะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่ดีและเจริญขึ้น จะต้องอาศัยบุคคลผู้มีภาวะผู้นำกล้าคิดกล้าทำ มองประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ทั้งยังต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีสติปัญญาที่จะแก้ไขปัญหาและสานประโยชน์แก่สังคม มีความเสียสละ มีเหตุมีผล มีความรับผิดชอบหน้าที่ จะทำให้การดำเนิน โครงการ หรือกิจกรรมการพัฒนาต่างบรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นเพื่อให้การดำเนินการวิจัยมุ่งไปสู่วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้กรอบแนวคิดการวิจัยเป็นตัวกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของการวิจัยให้มีความถูกต้องตรงประเด็นและสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัย (Research Design) โดยใช้วิธีการออกแบบการวิจัยของ (Maxwell, 1996 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2550) ได้ตั้งคำถามเพื่อการวิจัยว่า “พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างไร?” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีต (ก่อนปี 2530) และศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน กรณี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) วัดธรรมมงคล และเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตกับปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยว่า “พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง” การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและการออกแบบการวิจัย เพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ในเชิงเนื้อหาและถูกต้องตามวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ได้แก่ หลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนา แนวคิดการพัฒนาและแนวคิดภาวะผู้นำ จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังกล่าวในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

การศึกษายุทธศาสตร์ของ พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีต (ก่อนปี 2530) ผู้วิจัยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของ พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมทั้งหลักธรรมคำสอนจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและจากพระสงฆ์สาวกที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมทั้งการพัฒนาด้าน วัตถุนิยมและด้าน จิตนิยม และแนวคิดการพัฒนาเพื่อศึกษายุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530)

การศึกษายุทธศาสตร์ของ พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน กรณี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ผู้วิจัยใช้แนวคิดภาวะผู้นำเพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงบารมีของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ที่ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและปราศจากคำถามต่อผู้นำในลักษณะเชิงศรัทธา คือมีความเลื่อมใสในตัวผู้นำเป็นอย่างมาก โดยลักษณะภาวะผู้นำดังกล่าวมักได้รับการมองว่าเป็นผู้มีความสามารถพิเศษนำไปสู่แนวทางการพัฒนาสังคมที่ประสบความสำเร็จ และใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาแนวคิด รวมถึงอุดมการณ์ของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ที่ได้อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและแนวคิดการพัฒนาเพื่อศึกษาแนวทางและวิธีการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม

การเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาสังคมของ พระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) กับปัจจุบัน ผู้วิจัยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาแนวคิดของพระสงฆ์ในอดีตและปัจจุบันว่าใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้อใดเป็นหลักคิดในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสังคม และใช้แนวคิดการพัฒนาเพื่อศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาของพระสงฆ์ในอดีตกับปัจจุบัน และ แนวทางการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตและปัจจุบัน

บทที่ 3

บทบาทหลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร ในการพัฒนาสังคม

พระสงฆ์ผู้อุทิศตนเพื่อการพัฒนาและสร้างสาธารณะประโยชน์แก่สังคมทั้งทาง โลกและทางธรรมอย่าง หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร ถ้าหากย้อนกลับไปมองจุดเริ่มต้นของการทำงานเพื่อสังคม โนปถุชอันแน่วแน่ของหลวงพ่อก็คงเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยยังเป็น ค.ช.วริยงค์ บุญที่ยัญกุล ผู้ซึ่งมีพื้นฐานอุปนิสัยดั้งเดิมโอบอ้อมอารี สนใจใคร่รู้ใน หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นคนขยันหมั่นเพียรหนักเอาเบาผู้ต่อกิจการงานทั้งหลาย จากการตรากตรำทำงานอย่างหนักทำให้ท่านป่วยเป็นอัมพาต จากเหตุการณ์นั้น ได้นำไปสู่จุดเริ่มต้นของการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคมจนถึงปัจจุบัน

3.1 ชีวิตประวัติหลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร (บุญที่ยัญกุล)

หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร (ค.ช.วริยงค์ บุญที่ยัญกุล) ถือกำเนิดเมื่อ วันศุกร์ที่ 7 มกราคม 2463 ในครอบครัวของนายสถานีรถไฟปากเพรียว บิดาชื่อนขุนเพ็ญเกษมชานารมย์ และมารดาชื่อนางมัน บุญที่ยัญกุล เป็นลูกคนที่ 5 ในจำนวนพี่น้อง 7 คน ได้แก่ 1) ค.ช.กิมลิ่ง บุญที่ยัญกุล (ชูเวช) 2) ค.ช.ทิฆายู บุญที่ยัญกุล 3) ค.ช.สุขตั้ง บุญที่ยัญกุล 4) ค.ช.สังจั้ง บุญที่ยัญกุล 5) ค.ช.วริยงค์ บุญที่ยัญกุล 6) ค.ช.ไชยมนู บุญที่ยัญกุล 7) ค.ช.สายมณี บุญที่ยัญกุล (ศรีทองสุข)

หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร (ค.ช.วริยงค์ บุญที่ยัญกุล) สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังจากนั้นบรรพชาบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา โดยมีท่านเจ้าคุณพระธรรมฐิติญาณ เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2478 ขณะอายุได้ 16 ปี

สามเณรวริยงค์ บุญที่ยัญกุล ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดทรายงาม (อุทกสีมากลางทะเล) บ้านหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ในวันอังคารที่ 20 พฤษภาคม 2484 โดยมีพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู) เจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์กงมา จิรปุญโญ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระมหาทองสุข สุจิตโต เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การศึกษาทางธรรมหลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร เรียนจบนักธรรมชั้นตรี นอกจากนั้นเป็นเวลาปฏิบัติกรรมฐานเดินชุกดงค์ตลอดระยะเวลาบรรพชาและอุปสมบท คุณูปการที่หลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร ได้สร้างให้แก่พระพุทธศาสนาทำให้หลวงพ่อได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ดังนี้

พ.ศ. 2507 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็น พระครูญาณวิริยะ

พ.ศ. 2510 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็น พระญาณวิริยาจารย์

พ.ศ. 2535 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็น พระราชาธรรมเจติยาจารย์

พ.ศ. 2545 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็น พระเทพเจติยาจารย์

พ.ศ. 2553 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็น พระธรรมมงคลญาณ

พระธรรมมงคลญาณ หรือ หลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร (บุญฤทธิ์กุล) มีชีวประวัติเรื่องราวชีวิตที่น่าสนใจก่อนที่จะเป็นหลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร พระสงฆ์ผู้สร้างสาธารณประโยชน์และพัฒนาสังคมอย่างมากมาในปัจจุบัน มีเหตุการณ์ครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในชีวิตสมัยเป็น ค.ช.วริยังค์ บุญฤทธิ์กุล ซึ่งเกือบจะทำให้ชีวิตหมดความหมาย แต่ด้วยกุศลผลบุญที่ได้กระทำมา ทำให้เกิดสิ่งอัศจรรย์แก่ชีวิตของ ค.ช.วริยังค์ฯ ได้เป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่มหาชนเป็นอันมากในปัจจุบัน

ย้อนกลับไปถึงเรื่องราวชีวิตของ ค.ช.วริยังค์ฯ ในวัยเด็กต้องทำงานเริ่มต้นแต่เช้า วันหนึ่ง ค.ช.วริยังค์ฯ ได้นำเกวียน ไปลากไม้ที่โน้ ไร่มาเผาถ่าน ซึ่งกว่าจะบรรทุกให้ ได้เต็มเล่มเกวียนก็จะต้องใช้แรงงานมากและเสียเวลาครั้งก่อนวัน เมื่อ ค.ช.วริยังค์ฯ นำไม้มากองไว้เสร็จแล้วนำวัวเข้าคอกขึ้นไปบนบ้าน มารดาก็บอก ค.ช.วริยังค์ฯ ว่าน้ำไม่มีจะใช้ ค.ช.วริยังค์ฯ ได้รับนำกระป๋องไปหาบน้ำจากลำตะคลองประมาณ 10 เทียว กว่าที่จะเต็มตุ้ม จากนั้น ก็ตั้งวงรับประทานอาหารเย็น หลังจากรับประทานอาหารแล้ว มารดาได้บอก ค.ช.วริยังค์ฯ ว่าข้าวสารจะหุงในวันรุ่งขึ้นหมดแล้ว ถึงแม้จะเหนื่อยแทบขาดใจ แต่ ค.ช.วริยังค์ฯ ก็ไม่ปรีปากบ่นแต่อย่างใด ได้เข้าไปที่ยุงข้าวโกยข้าวใส่กระบุงได้ 2 กระบุง หาบไปที่บ้าน นาดีซึ่งอยู่ไม่ไกลมากนัก ได้เริ่มตำข้าว เป็นการตำด้วยครกกระเดื่องเหยียบเอาด้วยเท้า ครกหนึ่ง ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมงจึงจะเสร็จ ค.ช.วริยังค์ฯ ได้ตำข้าวไปกระบุงหนึ่งแล้ว ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ 3 ทุ่ม ก็เลิกพอควรรู้สึกเหนื่อยมากแต่จะต้องทำให้หมด 2 กระบุง เพราะจะได้กินหลายวัน แม้จะเหนื่อยก็ต้องอดทนตำกระบุงที่ 2 ต่อไป ซึ่งเป็นเวลาที่ศึกมากแล้ว ค.ช.วริยังค์ฯ ได้รับตำข้าวอย่างรวดเร็วภาษาชาวบ้านเรียกว่า “จักกระรัน” คือเหยียบเร็วๆ ขณะที่กำลังเร่งตำข้าวอยู่ก็เกิดเจ็บท้องน้อย เจ็บมากขึ้น แต่ทนตำข้าวต่อไป ทันใดนั้น ค.ช.วริยังค์ฯ ได้เป็นลมหน้ามืดล้มทั้งยืนนอนแน่นิ่งอยู่ข้างครกตำข้าว ผู้เห็นเหตุการณ์อยู่ใกล้ๆ คือหลานคน ไข้พูดไม่ได้ ได้รับวิ่งไปชี้ไม้ชี้มือให้ญาติทราบ ฝ่ายญาติพอทราบได้รับมาและได้ช่วยกันอุ้ม ค.ช.วริยังค์ฯ ซึ่งหมดสตินอนอยู่ข้างครกตำข้าวได้พาไปที่บ้าน โดยเร็ว เมื่อมาถึงบ้านบิดามารดาของ ค.ช.วริยังค์ฯ

ตกใจเป็นอย่างมากได้ช่วยกันปฐมพยาบาลทุกวิถีทางประมาณชั่วโมงจึงรู้สึกตัวขึ้น เมื่อ ค.ช.วริยงค์ฯ รู้สึกตัวขึ้นปรากฏว่าไม่สามารถจะเคลื่อนไหวร่างกายท่อนล่างได้เพราะเป็นอัมพาตไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งเป็นการทรมานทั้งการขับถ่ายอุจจาระปัสสาวะก็ทำเองไม่ได้ บิดามารดาได้วิตกกังวลว่าอาจจะต้องเป็นอัมพาตไปตลอดชีวิต บิดามารดาของ ค.ช.วริยงค์ฯ ได้พยายามหาหมอยาและหมอมัธยมศึกษาอย่างเต็มที่ อาการก็ไม่ได้กระเตื้องขึ้น กลับมีอาการหนักขึ้นทุกวัน พี่เขยซึ่งเป็นนายแพทย์แผนปัจจุบันก็หาคบปัญหาที่จะรักษาเมื่อได้ตรวจดูแล้วพบว่าที่สั่งการมันไม่ทำงานเสียแล้วคงหมดหวัง เวลาได้ล่วงเลยไปถึงเดือนแล้วอาการก็ไม่ทุเลา น้ำหนักลดลงผอม ข้อมือเล็กนิดเดียวมีสภาพเหมือนคนตายทั้งเป็น ความหวังที่จะคืนสภาพเดิมของ ค.ช.วริยงค์ฯ นั้นมองไม่เห็นเลย

พี่น้องและเพื่อนของ ค.ช.วริยงค์ฯ ต่างก็มาพบครอบครัวทราฐณหัวใจว่า “วริยงค์คราวนี้คงหมดท่าเสียแล้ว ตัวต้องเดือนร้อนคนอื่นเขา ใครเล่าจะมาคอยดูแลตลอดชีวิต ใครเขาจะเลี้ยง ทำอะไรก็ไม่ได้เป็นอัมพาต อันตัวแถมยังเป็นภาระแก่พ่อแม่ญาติพี่น้อง ทำมาหากินไม่ได้ ตกหนักลำบากแก่ญาติพี่น้องแยละแก” ค.ช.วริยงค์ฯ เสียใจเป็นอย่างมาก แต่ด้วยธรรมชาติที่ครองใจ ค.ช.วริยงค์ฯ ที่ได้เคยจำศีลภาวนายี่ดมนั้น ในพระรัตนตรัยได้ผลทางสมาธิภายในใจมาแล้วได้ปลอบใจตัวเองว่า “เรานี้ทำอะไรไม่ได้ก็ดีแล้ว จะได้ไม่ต้องทำบาปอีกต่อไป นอนภาวนาอยู่อย่างนี้สบายใจดีจิตก็รวมเป็นสมาธิได้ ค.ช.วริยงค์ฯ พยายามนึกถึงธรรมชาติที่พระอาจารย์กงมาฯ สอนว่าทุกสิ่งไม่เที่ยงเกิดขึ้นมาแล้วดับไป ถึงนอนอยู่อย่างนี้จนตายก็ไม่อนาทรร้อนใจ ไม่มีใครให้อาหารเรากินก็ให้มันตายไปเสียเถิด จิตเมื่อเป็นสมาธิ สวรรค์นิพพานเป็นของเราแน่” เมื่อ ค.ช.วริยงค์ฯ คิดอยู่อย่างนี้ก็ทุเลาความวิตกกังวลไปชั่วขณะ

หลังจากเป็นอัมพาตได้หนึ่งเดือนเต็ม ค.ช.วริยงค์ฯ ได้อธิษฐานในใจแต่ผู้เดียว ว่า

“หากชีวิตของข้าพเจ้ายังจะได้ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา

ถ้าผู้ใดมารักษาให้ข้าพเจ้าหายเป็นปกติ ได้แล้ว

ข้าพเจ้าจะอุทิศชีวิตนี้ให้แก่พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น”

หลังจากอธิษฐานเช่นนี้ไม่นานเพียง 7 วันเท่านั้น มีชีฟ้าขาวคนหนึ่งเดินทางมาจากทางภาคอีสานเข้าไปที่วัดสว่างอารมณ์และได้เข้าไปกราบนมัสการท่านพระอาจารย์กง จิรปุญโญ แล้วถามโดยไมรีรอว่า ข้าพเจ้ามีเด็กเป็นอัมพาตอยู่ที่หมู่บ้านใหม่สำโรง ท่านทราบบ้างไหม? พระอาจารย์กงมาตอบทันทีว่าทราบแล้ว บอกว่าเด็กนั้นชื่อวริยงค์ฯ เป็นบุตรท่านขุนเพ็ญเกษนารมย์ชีฟ้าขาวนั้นได้ลาพระอาจารย์กงมาแล้วรีบไปที่บ้านของ ค.ช.วริยงค์ฯ ตรงขึ้นไปพบบิดามารดาบอกว่า “ผมจะรักษาลูกให้เอาใหม่” บิดาก็บอกว่าเอาครับ หมอจะเอาราคาเท่าไรบอกมาเถิด บิดาของ ค.ช.วริยงค์ฯ

กล่าว “ผมไม่เอาการรักษา ผมจะมาช่วยเท่านั้น” ชีฟ้าขาวตอบและก็ไม่รีรอตรงเข้าไปหา ค.ช. วิริยงค์ฯ แล้วพูดที่หูเป็นเชิงกระซิบว่า “หนูอธิษฐานว่า ถ้ามีใครมารักษาอัมพาตให้หายได้ จะอุทิศชีวิตให้แก่พระพุทธศาสนาจริงไหม? ค.ช. วิริยงค์ฯ เมื่อได้ฟังก็ตกใจและสงสัยมากกว่าเพราะเหตุใดชีฟ้าขาวจึงรู้ความนึกคิดของตน เพราะอธิษฐานในใจคนเดียวไม่บอกใครเลย ค.ช. วิริยงค์ฯ จึงตอบชีฟ้าขาวว่า “ไอ้” ชีฟ้าขาวจึงบอก ค.ช. วิริยงค์ฯ ว่า “หนูจงพูดคั้งๆ ให้ลุงฟังอีกครั้งลุงจะรักษาให้” ค.ช. วิริยงค์ฯ จึงกล่าวเสียงดังว่า “ถ้าผู้ใดมารักษาอัมพาตของข้าพเจ้าให้หายเป็นปกติ ข้าพเจ้าจะขออุทิศชีวิตนี้ให้แก่พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น” “ดีแล้วชีฟ้าขาวพูด” จากนั้นชีฟ้าขาวก็ขอหัวโพรเพื่อมาทำน้ามนต์และเป่ามายังร่างกายของ ค.ช. วิริยงค์ฯ เพียง 3 ครั้งเท่านั้นและบอกว่าพรุ่งนี้ลุงจะมารับบิณฑบาต คอยใส่บาตรให้ลุงนะ แล้วชีฟ้าขาวก็เดินทางกลับไปพักที่วัดใต้ต้นมะขามโดยทางกลดอยู่แบบพระ ชุตงค์ เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความสงสัยให้กับ ค.ช. วิริยงค์ฯ เป็นอย่างมาก ป่วยมาตั้ง 1 เดือน ร่างกายอ่อนล้าเคลื่อนไหวไม่ได้ เหตุใดชีฟ้าขาวมาเป่าเพียง 3 ครั้งเท่านั้น และบอกว่าพรุ่งนี้ให้เดินไปใส่บาตรมันจะเป็นไปได้อย่างไร ถ้าหากเป็นไปได้อย่างชีฟ้าขาวพูด ก็อาจจะเป็นบุญก็ได้ นอนคิดไปแล้วก็หลับในขณะทีหลับ ค.ช. วิริยงค์ฯ มีความสุขอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ตื่นแต่เช้ามีคิ้วตัวเบาไปหมดเคลื่อนไหวร่างกายได้ทั้งท่อนบนและท่อนล่าง พุงตัวขึ้นได้อย่างเป็นปกติ (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2553)

จากสัจจะ อธิษฐาน ตั้งแต่วัยเด็กของ ค.ช. วิริยงค์ฯ ที่จะทำคุณประโยชน์ให้แก่พระพุทธศาสนา จึงเป็นแรงบันดาลใจให้หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ในปัจจุบัน มีแนวคิดที่จะพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคมประเทศชาติบ้านเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรืองก่อปรกกับโอวาทธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต (2413-2492) ที่ได้ให้กับพระ วิริยงค์ฯ ในสมัยที่ยังเป็นพระ ภิกษุหนุ่มและเป็นพระอุปัชฌาย์ว่า “เมื่อคราวเราป่วยอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ก็เป็นหมอคริสตดังนี้เองที่ช่วยเราไว้เรายังไม่ลืมบุญคุณของเขาจนบัดนี้ วิริยงค์ฯ เธอจงพยายามเถิด การกระทำครั้งนี้เท่ากับเป็นการพัฒนาบ้านเมืองและพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน มันเป็นเช่นกับนักปราชญ์ในอดีตที่ได้ทำมา” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร เป็นผู้ได้รับการฝึกฝนอบรมตนจากพระอริยสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระอาจารย์องค์แรกของท่านคือ หลวงปู่กงมา จิรปุญโญ (2443-2505) และพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต (2413-2492) ซึ่งเป็นพระปรมาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน จากการได้ปฏิบัติและศึกษาธรรมจากบูรพจารย์ที่ทรงคุณธรรม ทรงภูมิความรู้ เป็นพระสุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในกรอบแห่งพระธรรมวินัยเป็นที่ยอมรับนับถือในวงกว้างก่อปรกกับความวิริยะอุตสาหะขยันหมั่นเพียรของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ทำให้ท่านได้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย

ความรู้และความประพฤติดี ซึ่งท่านได้นำวิชาความรู้มาพัฒนาและสร้างสาธารณะประโยชน์แก่กุลแก่งคมและประเทศชาติในปัจจุบัน

หลักการทำให้ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยหลากหลายองค์ประกอบเพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาประสบความสำเร็จ หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร (2540) ได้ให้คติพจน์ในการทำงานไว้ว่า

...มีความรู้ ต้องมีความฉลาด
มีความฉลาด ต้องมีความปราดเปรื่อง
มีความปราดเปรื่อง ในที่สุดต้องมีคุณธรรม
กิจการงานจึงจะสำเร็จ ได้รับประโยชน์สมความประสงค์...(หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร, 2540)

การทำงานของหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร ยึดถือหลักคุณธรรม คือ ความถูกต้องและความดีงามไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมจรรยาเป็นสำคัญ นอกจากหลวงพ่อก็จะให้ความสำคัญกับความรู้อย่างเป็นสิ่งสำคัญมากในการดำเนินกิจการงานต่างๆ แล้ว หลวงพ่อยังเน้นที่คุณธรรมซึ่งเป็นรากฐานของการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีคุณภาพดังที่เคยได้ยืนยันว่า “ความรู้คู่คุณธรรม”

การพัฒนาสังคมทั้งทาง โลกและทางธรรมของหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร หลวงพ่อได้ดำเนินการ

- 1) สร้างการสร้างวัดในประเทศไทยของ หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร
- 2) การสร้างวัดในต่างประเทศของ หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร
- 3) สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (โครงการประทีปเด็กไทย)
- 4) สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพ
- 5) สร้างศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ
- 6) สร้างสถาบันออกแบบชนาพัฒน์
- 7) สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัย
- 8) สร้างพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตน โกสินทร์
- 9) สร้างพระพุทธรูปมงคลธรรมศรีไทย (หลวงพ่อพระหยก)
- 10) การจัดพิธีบวชชีพรามณ์ ณ วัดธรรมมงคล

หลายโครงการที่หลวงพ่อดีมีแนวความคิดเพื่อพัฒนาสังคมให้มีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงความเจริญของพระพุทธศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยและเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งให้ความสำคัญกับวัดอันเป็นศาสนาสถานที่เป็นศูนย์รวมใจ เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ศึกษาศิลปวิทยาการต่างๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้นำทางความเชื่อและเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนด้วย หลวงพ่อวีรียังค์สิรินทรโร ซึ่งเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาได้คำนึงถึงคุณค่าของวัดที่จะมีคุณประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่นจึงได้สร้างวัดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ในสมัยพุทธกาลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชมมอยู่ วัดพระเชตุวันเป็นวัดที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ 20 กว่าปี ได้เป็นศูนย์กลางประกาศพระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วโลก จึงมีคุณค่าหาประมาณมิได้เพราะว่าพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ท้าวสารทิสได้เข้าฟังพระธรรมเทศนาได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ตลอดถึงพระอรหันต์นับเป็นหลายร้อยโกฏิ ท่านเหล่านั้นหลังจากได้รับรสพระสัทธรรมจนบรรลุธรรมแล้ว ก็ได้เผยแผ่มฤตธรรมไปทั่วชมพูทวีป นับว่าท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้บริจาคทรัพย์ถึง 45 โกฏิ สร้างกุฏิหลังนี้ถวาย แม้ราคาสร้างกุฏิแพงถึง 45 โกฏิ ถ้ามาคำนึงถึงกุฏิหลังนี้ผลิตพระอรหันต์และพระอริยสงฆ์เป็นโกฏิๆ ก็น่าจะคุ้มเหลือคummเมื่อจะพูดถึงคุณค่า

วัดบุพพารามที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้นางวิสาขามหาอุบาสิกาสร้างวัดนี้ เพื่อเป็นกำลังใจแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกาและพุทธบริษัทต่อๆ กันไป พระพุทธองค์ทรงตรัสให้พระโมคคัลลานะช่วยการก่อสร้าง เพราะการสร้างกุฏิหลังนี้มีถึงพันห้องนอน วัดบุพพารามนี้ได้เกิดขึ้น โดยที่นางวิสาขามีเครื่องแต่งตัวราคาแพงมาก เสื้อตัวเดียวราคาถึง 9 โกฏิ (เท่ากับ 90 ล้านบาท) ตามปรกติแล้วประเทศนี้เขานับถือนางวิสาขากว่าเป็นบุคคลที่มีศักดิ์ศรีสูงเทพ เมื่อมีงานเขาจะต้องให้เธอรับประทานข้าวคำแรก ถ้าเธอยังไม่รับประทานทุกคนในงานห้ามไม่ให้รับประทาน

วันหนึ่งชาวบ้านเขามาเชิญนางวิสาขามหาอุบาสิกาไปงานมงคล เธอได้แต่งตัวด้วยเสื้อมหาลดาตัวนี้ไปในงาน เสร็จงานพอดีกับเวลาฟังเทศนาของพระพุทธองค์ เธอก็แวะเข้าฟังพระธรรมเทศนาและได้ถอดเสื้อตัวนี้แขวนไว้ที่ข้างระเบียงห้องกลับบ้าน ลืมเอามา จึงใช้ให้คนใช้กลับไปเอา และกำชับว่าถ้าพระท่านเก็บก็ไม่ต้องเอามา ถวายท่านไป คนใช้ไปทราบบว่าพระอรหันต์เก็บไว้แล้ว เธอก็ถวายเสื้อตัวนี้แก่วัดไป เสื้อมหาลดาตัวนี้ราคาแพงมาก ราคาถึง 9 โกฏิ (90 ล้านบาท) มันเป็นการลำบากที่พระจะรักษา เธอจึงนำเสื้อตัวนี้ออกเร่ขายก็ไม่มีใครซื้อเพราะมันแพงมากเกินไป เธอจึงซื้อเองแล้วนำเงินไปถวายวัดแทน พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกาว่า จงนำเงินจำนวน

นี้ไปสร้างวัดเถิด ดังนั้นเธอจึงนำเงิน 9 โกฎิ สร้างกฎิใหญ่ถึงพันห้องและอื่นๆ อีกครบถ้วนในวัด เมื่อเสร็จแล้วเธอได้ทำการฉลอง โดยเรียกเอาเฉพาะลูกหลานเท่านั้นมีถึง 8,000 คน เพราะเธอมีลูกถึง 20 คน ลูกมีหลานคนละ 20 คน หลานมีเหลนคนละ 20 คน มารวมกัน 8,000 คน ฉลองสิ้นเงินอีก 9 โกฎิ คิดเป็นเงินในการสร้างวัดครั้งนี้รวม 27 โกฎิ และวัดนี้มีคุณค่ามากมายเพราะพระภิกษุสามเณร ทั้งที่เป็น พระอริยะ และผู้กำลังจะเป็น พระอริยะจำนวนมากกว่าหมื่นๆ ที่จะได้ประโยชน์ นับเป็นคุณค่ามหาศาล

เมื่อพระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพานแล้ว วัดต่างๆ ใหญ่ย่อยได้เกิดขึ้นทั่วโลกวัดเลย กลายเป็นแหล่งกลางของพุทธศาสนิกชนมาร่วมกันบำเพ็ญกุศลนานัปการอย่างเอนกประสงค์ เช่น บวชพระ ให้เป็นศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ร่ำเรียนศึกษาพระธรรมวินัย เป็นสถานที่ปฏิบัติที่สามารถบรรลุเป็นพระอริยบุคคล ทั้งเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมวัดทั่วโลกมากมายเหลือคณานับ (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2560)

วัดจึงเป็นศาสนสถานที่ทรงคุณค่ายังประโยชน์แก่พุทธบริษัท พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน การสร้างวัดจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มากและอานิสงส์ของการสร้างวัดนั้น ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการสร้างมหาทานมหากุศลอันยิ่งใหญ่ เพราะเมื่อสร้างสำเร็จแล้ว วัดจะเป็นสถานที่ประกอบกิจของสงฆ์และเป็นที่ยึดประกอบกิจกรรมอันเป็นสาธารณะประโยชน์ที่เป็นสาธารณะกุศล ซึ่งจะยังประโยชน์อันดีให้เกิดขึ้นแก่สังคมต่อไป

3.2 การสร้างวัดในประเทศไทยของหลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร

หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร กล่าวว่า “ข้าพเจ้าระหว่างอยู่กับท่านพระอาจารย์มั่นฯ แม้จะเป็นผู้ใกล้ชิด แต่ระหว่างเวลาใดเวลาหนึ่งก็ต้องหาทางไปแสวงหาความวิเวกส่วนตัว แม้ท่านพระอาจารย์มั่นฯ ก็สนับสนุนเช่นนั้น ทุกๆ องค์ที่อยู่กับท่าน แต่สำหรับพระวิริยงค์ฯ ท่านก็จะกำชับเป็นพิเศษ หรือเรียกว่าให้งานพิเศษทุกครั้งไป ในครั้งนี้ก็เช่นเดียวกัน ท่านได้สั่งว่าโดยรอบบ้านโคกบ้านนามนนี้มีพวคนับถือผี เข้าใจว่าผีเฝ้าหวงแหน เธอจงไปแก้ไขให้เขาได้ทราบถึงความจริงของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเธอจงไปแก้ไขชาวบ้านห้วยแคน ตำบลหนองเหียน อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร เพราะที่นั่นชาวบ้านเป็นชาวเขาริวกว “พวกซ่ง” เป็นบ้านที่สกปรกนับถือผีสูง เธอจงไปแก้ไขให้สำเร็จ หากสำเร็จเราจะไปพักที่บ้านนั้นฉลองศรัทธา” ซึ่งการชำระความผิดหรือแก้ไขเรื่องการนับถือผีผิด เช่น การถือผีนี้ พระวิริยงค์ฯ ได้เคยชำระแก้ไขให้แก่ชาวพุทธเป็นอันมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ดังนั้นครั้งนี้ พระวิริยงค์ก็แบกกลดตะพายบาตรเดินธุดงค์

เพื่อแสวงหาความสงบวิเวกตามปรกติและเมื่อช่วยกำจัดฝึกรอบๆ แลวที่ท่านพระอาจารย์มั่นฯ อยู่ก็อ
 รอบๆ บ้าน โคนบ้านนามนจนเรียบร้อยแล้ว พระ วิริยงค์ฯ ก็ได้เข้ามารายงานท่านทุกระยะ โดยไม่มี
 เจตนาที่จะสร้างวัดขึ้น เพราะรู้อยู่แก่ใจว่าจะเป็นการสร้างความกังวลให้แก่ตัวเองทั้งๆ ที่ยังไม่ถึง
 เวลาอันสมควร ขณะนี้พระ วิริยงค์ฯ อายุ 24 ปี พระ วิริยงค์ฯ หลังจากชำระความถือผิดของบุคคลที่ยัง
 ศึกษาพระพุทธศาสนาขั้นต่ำอยู่จนสำเร็จโดยรอบๆ ที่ท่านพระอาจารย์มั่นฯ อยู่แล้ว ก็มุ่งหน้าขึ้นเขา
 ภูพานอันเป็นจุดหมายเพื่อความวิเวกในการอบรมจิตเพื่อจะ ได้รับพระธรรมจากท่าน พระอาจารย์
 มั่นฯ ในกาลต่อไป คำไหนนอนนั้น ไม่กี่วันนักก็เดินทางมาถึงบ้านห้วยแคน บริเวณเป็นป่าใหญ่เป็น
 ชายภูเขาร่มรื่นสมควรที่จะอยู่วิเวกทำสมาธิให้ยิ่งในที่นี้ แต่พอทราบว่าบ้านนี้ชื่อบ้านห้วยแคน หลวง
 พ่อวิริยงค์ สิริินชโร พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริินชโร) (2560) กล่าวต่อไปอีกว่า
 “ข้าพเจ้าก็ระลึกถึงคำสั่งของท่าน พระอาจารย์มั่นฯ ในทันทีที่ได้สั่งข้าพเจ้าไว้จึงจำต้องอยู่ที่บ้านนี้ให้
 นานพอสมควร การอยู่ที่ไหนนานๆ ก็จำเป็นต้องสร้างเสนาสนะขึ้นเมื่อมีเสนาสนะก็กลายเป็น วัดไป
 ด้วยประการฉะนี้” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริินชโร], 2560)

วัดบ้านห้วยแคน จังหวัดสกลนคร จึงเป็นปฐมบทของการสร้างวัดแห่งแรกของหลวงพ่อ
 วิริยงค์ สิริินชโร ในประเทศไทย หลังจากการสร้างวัดบ้านห้วยแคนสำเร็จ หลวงพ่อวิริยงค์ สิริินชโร
 ได้สร้างวัดขึ้นอีกหลายวัดเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

สร้างวัดที่ 1 วัดบ้านห้วยห้วยแคน อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร พ.ศ. 2486

สร้างวัดที่ 2 วัดป่าวิริยะพล บ้านเต่างอย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร พ.ศ. 2487-2488

สร้างวัดที่ 3 วัดมณีคีรีวงก์ (กงมณีไร่) อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2489-2491

สร้างวัดที่ 4 วัดดำรงธรรมาราม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2492-2495

สร้างวัดที่ 5 วัดสถาพรพัฒนาราม (วัดหนองซุ่ม) จังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2493

สร้างวัดที่ 6 วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนท์วิหาร เขตพระโขนง กรุงเทพฯ พ.ศ. 2506

สร้างวัดที่ 7 วัดผ่องพลอยวิริยาราม แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพฯ พ.ศ. 2512

สร้างวัดที่ 8 วัดสิริกมลवास แขวงลาดพร้าว เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ พ.ศ. 2512

สร้างวัดที่ 9 วัดหนองกร่าง (วิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสน) จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2511

สร้างวัดที่ 10 วัดอมาตยาราม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2513

สร้างวัดที่ 11 วัดเทพเจดีย์จารย์ (ชื่อเดิม วิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสน สาขาน้ำตกแม่กลาง)

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2513

สร้างวัดที่ 12 วัดชูจิตธรรมาราม (วิทยาลัยสงฆ์วังน้อย) มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย

ตำบลสนับทึบ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2514

สร้างวัดที่ 13 วัดแก้วพิทักษ์เจริญธรรม แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพฯ พ.ศ. 2516

สร้างวัดที่ 14 วัดศรีรัตนธรรมาราม อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. 2555

วัดจึงเป็นศาสนสถาน ที่ทรงคุณค่า นอกจากจะเป็นสถานที่พักจำพรรษาของพระภิกษุ สามเณรแล้ว วัดยังเป็น ที่สถานที่สร้างศาสน ทายาทสำหรับกุลบุตรที่บวชเข้ามาในบวร พระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมใจของประชาชน เป็นที่พึ่งคนยากไร้ เป็นที่สวดมนต์ภาวนา ทำสมาธิ เป็นที่ให้การศึกษา เป็นที่ประกอบศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆ อาทิ การบวชพระ การบวชชีพราหมณ์ การทำบุญเลี้ยงพระ งานศพ เป็นต้น วัดยังเป็น ที่ทำกิจกรรมของชุมชนและ ในปัจจุบัน วัดยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแก่ประชาชนอีกด้วย

3.3 การสร้างวัดในต่างประเทศของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร

การสร้างวัดในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศแคนาดานั้น นับว่าเป็นผลดีมาก เพราะประเทศแคนาดานี้ยังไม่มีวัดพุทธไทยเลย แต่ก็มีปัญหาอยู่มากน้อย คือมีความยากลำบาก ต้องใช้ความสามารถทุกๆ ด้าน ทั้งภาษา วัฒนธรรมและเงินจำนวนมาก หากไม่มีความตั้งใจจริงทั้งเสียสละอย่างสูงแล้ว จะทำให้สำเร็จนั้นยากมาก หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ได้ดำเนินการอย่างมีความเสียสละ และอดทนอย่างยิ่ง ใหญ่ด้วยความตั้งใจจริงของท่าน เพื่อจะให้พระพุทธศาสนา มาเจริญในทวีปอเมริกา เป็นความหวังของชาวโลกจะได้เกิดความสงบยิ่งขึ้น เพราะพระพุทธศาสนาได้ยึดหลักแห่งความเมตตา คือการเสียสละความสุขของตนให้แก่บุคคลอื่น และหลักอหิงสาธรรม คือ การไม่เบียดเบียนใคร มีแต่ความปรารถนาดี ส่งเสริมให้คนในโลกมีความสงบสุขโดยทั่วกัน

พระราชธรรมเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) จึงได้บอกบุญมายังประเทศไทยทั้งในประเทศแคนาดาให้ช่วยกันสร้างวัดพุทธไทยในประเทศแคนาดา ก็ปรากฏว่ามีชาวไทยบริจาคเงินช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก ตลอดถึงชาวไทย ลาว เขมร เวียดนาม พม่า จีน ที่อยู่ในประเทศแคนาดาได้ร่วมใจบริจาค ทำให้มีเงินจนสามารถสร้างวัดพุทธไทยในประเทศแคนาดาถึง 6 วัดด้วยกันตามเมืองใหญ่ เช่น เมืองแวนคูเวอร์ เมืองโตรอนโต เมืองออตตาวา เมืองเอดมันตัน เมืองแคลการีและน้ำตกในแองการ่า เป็นเงินกว่า 90 ล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินมหาศาล แต่การสร้างวัดพุทธไทยในต่างแดนนั้น นับว่ามีประโยชน์มาก ทำให้ชาวไทย ลาว เขมร เวียดนาม พม่า ศรีลังกา ที่จากบ้านเมืองมาได้ ที่พึ่งทางใจ เพราะ วัดเป็นศูนย์รวมการปฏิบัติทางศาสนา มีการสวดมนต์ไหว้พระ รักษาศีล ฟังธรรม นั่งสมาธิหรือจัดพิธีกรรมตามประเพณีต่างๆ เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันเข้าพรรษาและออกพรรษา เป็นต้น

ผู้ที่มาอยู่ต่างประเทศก็ย่อมมีลูกหลานมาด้วยและเกิดใหม่ก็มาก กล่าวจะหลงลืมประเพณี และวัฒนธรรมเก่าๆ หรืออาจจะไปเข้านับถือศาสนาอื่นๆ ก็เป็นไปได้ เมื่อมีวัดพุทธพ่อแม่ก็จะพา ลูกหลานมาวัดจะได้สืบต่อพระพุทธศาสนาในต่างแดนต่อไป ทั้งจะเกิดความมั่นคงยิ่งขึ้น เพราะ ลูกหลานที่เกิดในต่างแดนย่อมรู้ภาษาอังกฤษดี เขาเหล่านี้จะเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อจากบิดา มารดาของเขาทำให้พระพุทธศาสนายังจะเจริญยิ่งขึ้นต่อไป ขณะนี้วัดต่างๆ ได้ทำประโยชน์มากมาย เช่น มีประชาชนมาทำบุญตักบาตร มาร์กษาศีล ฟังธรรม นั่งสมาธิ ในวันสำคัญๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันออกพรรษา วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งงาม ลูกๆ หลานๆ ในต่างแดนได้เห็นก็จะจัดพิธีกรรมเช่นนี้ต่อไป

นอกจากนั้น ที่วัดญาณวิริยา เมืองแวนคูเวอร์ มีนักเรียนนักศึกษาชาวแคนาดามาฝึกทำสมาธิ ทำให้เขาเข้าใจพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นและที่เมืองโตรอนโตก็เช่นเดียวกัน พระได้ออกไปสอนสมาธิในเรือนจำเป็นประจำ ทำให้ผู้ถูกคุมขังรู้จักพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ที่วัดน้ำตกในแอ่งการ่ามีชาวต่างชาติและมีชาวแคนาดามาฝึกทำสมาธิที่วัดมิเคยขาด ทุกๆ วัดในเมืองต่างๆ กำลังดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจะมีผลดีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว คาดว่าในอนาคตวัดพุทธไทยในประเทศแคนาดาตามเมืองต่างๆ จะเป็นสถานที่ศึกษาพระพุทธศาสนาและเผยแผ่การทำสมาธิให้ได้รับประโยชน์มหาศาลเกิดความคาดหวังของหลวงพ่อวิริยงค์ ผู้นำในการสร้างวัดพุทธไทยในประเทศแคนาดา ทำให้ประชาชนในทวีปอเมริการู้จักพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น แน่นอน (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศแคนาดา นอกจากจะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปให้ชาวต่างชาติ ได้รู้จัก ได้เรียนรู้ และได้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมใจของพี่น้องชาวพุทธ ได้ร่วมดำเนินกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีอันริ้ววัฒนธรรมของตนไว้แม้จะอยู่ต่างถิ่นห่างบ้านไกลเมืองก็ตาม ด้วยเหตุดังกล่าว หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร จึงได้สร้างวัดพุทธไทยที่ประเทศแคนาดา ในเมืองต่างๆ ดังนี้

- สร้างวัดที่ 1 วัดญาณวิริยา 1 แวนคูเวอร์ มลรัฐบริติชโคลัมเบีย แคนาดา พ.ศ. 2535
- สร้างวัดที่ 2 วัดญาณวิริยา 2 โตรอนโต มลรัฐออนทาร์โอ แคนาดา พ.ศ. 2536
- สร้างวัดที่ 3 วัดราชธรรมวิริยาราม 1 ออตตาวา มลรัฐออนทาร์โอ แคนาดา พ.ศ. 2538
- สร้างวัดที่ 4 วัดราชธรรมวิริยาราม 2 ในแอ่งการ่า มลรัฐออนทาร์โอ แคนาดา พ.ศ. 2540
- สร้างวัดที่ 5 วัดราชธรรมวิริยาราม 3 เอ็ดมันตัน มลรัฐอัลเบอร์ต้า แคนาดา พ.ศ. 2542
- สร้างวัดที่ 6 วัดราชธรรมวิริยาราม 4 แคลการี มลรัฐอัลเบอร์ต้า แคนาดา พ.ศ. 2542

สร้างวัดที่ 7 วัดโรจนพฤคาราม เดวอน มลรัฐอัลเบอร์ต้า แคนาดา พ.ศ. 2544 (พระธรรมมงคลญาณ, 2560)

วัดเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนเมื่อมาวัดแล้วสบายใจได้ทำบุญทำทาน ได้ทำสมาธิสวดมนต์ภาวนา ทั้งยังเป็นที่พักปะกันของพี่น้องที่ทำงานอยู่ต่างถิ่นต่างเมือง เมื่อมีงานบุญตามประเพณีก็ร่วมมือกันทำกิจกรรมภายในวัดแสดงออกซึ่งความรักและความสามัคคี และยังเป็น การเผยแผ่เอกลักษณ์ความเป็นไทยให้ชาวต่างประเทศได้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีของเรา อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงพลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น แม้จะจากแผ่นดินอันเป็นมาตุภูมิก็ตาม แต่คุณงามความดีอยู่ที่ไหนก็สร้างได้ โดยเฉพาะชาวพุทธแล้วจิตเป็นกุศลในทีใดที่ตรงนั้นคือบุญกุศล

ความมุ่งมั่นตั้งใจอันแน่วแน่ของ หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร ที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชาวต่างชาติ ทำให้หลวงพ่อบ้านทุ่งมหาเมฆเสียสละอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถ หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร) (2560) กล่าวว่า “ด้วยความตั้งใจอันแน่วแน่ของข้าพเจ้าที่จะเผยแผ่คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปสู่ต่างประเทศ เนื่องด้วยข้าพเจ้าได้ทำงานให้แก่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของข้าพเจ้า นับแต่ข้าพเจ้าได้อุทิศตนเข้าบวชในพระพุทธศาสนาตั้งแต่อายุ 15 ปีเท่านั้น ตั้งใจปฏิบัติสมาธิภาวนาและเรียนพระปริยัติธรรมตลอดระยะเวลา 12 ปี ข้าพเจ้าก็เริ่มช่วยงานพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างวัดในประเทศไทยถึง 14 วัด เพื่อเป็นสำนักปฏิบัติธรรมและช่วยสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติ โดยการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศกว่า 300 แห่ง สร้าง โรงพยาบาลให้แก่อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอโกสัมพีสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นอาคารเอนกประสงค์และสร้างสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ตลอดระยะเวลา 50 ปี ที่ข้าพเจ้าได้สอนพระภิกษุสามเณรจำนวนหลายพันองค์ พร้อมทั้งสอนธรรมแก่อุบาสกอุบาสิกา กว่าแสนคน ซึ่งการกระทำทั้งหมดนี้ข้าพเจ้าหวังเพื่อช่วยดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาทายาทด้วยความอดสาหวิริยะตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประเทศไทย เป็นการสมควรแล้วที่จะไปทำงานพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร], 2560)

การสร้างวัดในต่างประเทศโดยเฉพาะที่ประเทศแคนาดา พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร) (2560) กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าสมควรจะดำเนินการเพื่อเป็นประโยชน์แก่ชาวไทย ชาวลาว ตลอดถึงชาวกัมพูชา ชาวพม่า ชาวศรีลังกา ชาวจีน ชาวเวียดนาม ที่นับถือพระพุทธศาสนา อยู่แล้วจำนวนมากในประเทศแคนาดา นี้ จึงดำเนินการในการสร้างวัดขึ้น หวังเพื่อให้เขาเหล่านั้นได้มีหลักในการดำเนินชีวิตเป็นไปตามศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา วัดย่อมเป็นที่พำนัก

ของพระสงฆ์ พระสงฆ์จะได้นำคำสอนของพระพุทธศาสนาออกเผยแผ่และเป็นหลักในการแสดงธรรมแก่กุลบุตรกุลธิดาที่เกิดขึ้นมาแล้ว ทำตนให้เป็นพุทธมามกะเพิ่มพูนสติของชาวพุทธเป็นจำนวนพุทธศาสนิกชนเพิ่มขึ้นเป็นกำลังต่อไป ซึ่งในกรณีนี้เป็นสิ่งที่ไม่ง่ายเลยที่จะมีการเริ่มต้นสร้างวัดพระพุทธศาสนาในประเทศนี้ เพราะจะต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมาก และประชาชนที่จะมาร่วมมือในการดำเนินงาน ปรากฏว่าในวันทำบุญที่บ้านคุณประเสริฐ อุทกภาชน์ ในวันนั้นมีประชาชนมาร่วมทำบุญมากเต็มบ้าน ล้นออกมานอกบ้าน ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีและคงเป็นที่อุ่นใจได้เมื่อวัดเกิดขึ้น” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

ประเทศแคนาดาประชาชนส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์ และมีโบสถ์คริสต์ประจำท้องถิ่นในแต่ละเมือง หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้ซื้อโบสถ์คริสต์เพื่อทำเป็นโบสถ์พุทธ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) (2560) กล่าวต่อไปอีกว่า “เมื่อตัดสินใจซื้อโบสถ์ของคริสต์ศาสนาให้มาเป็นโบสถ์พระพุทธศาสนาได้สำเร็จ ข้าพเจ้าก็ได้ส่งพระภิกษุจากวัดธรรมมงคล คือ พระมหาอำไพ จิระมโฆมาเป็นองค์แรก ปรากฏในเวลาต่อมาได้มีประชาชนหลายชาติ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน พม่า ได้มาบำเพ็ญศาสนกิจเป็นจำนวนมากและมากขึ้นตามลำดับ เป็นอันว่าโบสถ์ที่ซื้อไว้แคลงถนัดใจ” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

การปฏิบัติศาสนกิจของชาวพุทธนั้นเป็นประเพณีนิยมมาจากประเทศของตน ซึ่งทำให้เกิดความอบอุ่นใจที่ได้กระทำกิจกรรมอันเป็นบุญกุศลซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของชาวพุทธ เพราะบุญกุศลเท่านั้นที่จะเป็นที่พึ่งของเราได้ คนที่ไม่มีบุญแล้วเกิดไปแต่ละชาติก็จะได้รับความทุกข์ยากลำบากตลอดถึงต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานเพราะไม่มีบุญช่วย เมื่อมีบุญช่วยก็ทำให้เกิดมีความสุขตลอดถึงความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินสมบัติ ดังนั้นชาวพุทธจึงต้องหาโอกาสทำบุญกุศลให้แก่ตนเองเอาไว้ในชาตินี้ให้มากที่สุดเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ ด้วยเหตุดังกล่าววัดจึงเป็นจุดศูนย์กลางของการทำบุญกุศล ในประเทศไทยจึงปรากฏมีวัดทั่วทุกตำบลหมู่บ้าน วัดจึงเป็นจุดศูนย์กลางของคนในชุมชน

วัด Yanviriya Buddhist Temple จึงได้เกิดขึ้นด้วย พระราชธรรมเจติยาจารย์ เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล โดยทุนทรัพย์จากพระหยก อันเป็นหยกจากประเทศแคนาดา เมื่อวัดได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2538 จนถึงบัดนี้ ได้เป็นที่เลื่อมใสจากบรรดาพุทธบริษัททั้งหลายทั่วไป และชาวแคนาดายกก็ได้มาร่วมศรัทธาด้วย จึงเห็นสมควรที่จะทำการขยายโบสถ์นี้ให้กว้างขวางต่อไป เพื่อจะได้สะดวกในการบำเพ็ญกุศลศาสนกิจ ซึ่งก็ได้ดำเนินการต่อเติมใช้เงินประมาณ 150,000 ดอลลาร์ จนเป็นที่เรียบร้อย ดังนั้นเพื่อให้เป็นวัดที่สมบูรณ์จึงได้จัดงานฝังลูกนิมิตผูกพัทธสีมาพร้อมกันถึง 4 วัดด้วยกันคือ ในประเทศอเมริกาและแคนาดา หมายความว่า การผูกพัทธสีมาถือเป็นสังฆกรรมที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นโบสถ์อย่างแท้จริง สามารถจะทำการบวชพระภิกษุได้ แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของ

งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีความหวังว่า ชาวแคนาเดียนจะต้องมีการอุปสมบทเป็นพระภิกษุมากขึ้น การสร้างวัด Yanviriya Buddhist Temple 1 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว หลวงพ่อวิริยังค์ จึงได้ดำเนินงานการฝังลูกนิมิตผูกพัทธสีมาเพื่อให้เป็นวัดที่สมบูรณ์ สามารถทำการอุปสมบทพระภิกษุได้อันจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาต่อไป การบำเพ็ญบุญกุศลอันเรียกว่ามหากุศล ก็คือการร่วมแรงร่วมใจกันสร้าง โบสถ์สำเร็จ ได้ฝังลูกนิมิตผูกพัทธสีมาตัวเอง เพราะว่าโบสถ์จะเป็นหน่วยงานให้เกิดขึ้น ซึ่งพระภิกษุสงฆ์และพระสงฆ์คือ ศาสนทายาทที่จะสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไปชั่วกาลปาวสาน (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร], 2560)

วัตถุประสงค์ในการสร้างวัดพุทธไทยในต่างประเทศของ หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร จึงเป็นไปเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและจรจรโลงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวพุทธที่อยู่ต่างแดน อีกทั้งยังเป็นสถานที่สร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่กับสังคมโลกอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์อันยาวไกลของหลวงพ่อวิริยังค์ ที่ไม่ได้มองเฉพาะว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นประโยชน์แก่สังคมไทยเท่านั้น ยังมองการณ์ไกลว่าพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในสังคมโลกอีกด้วย อย่างที่ได้อธิบายในเบื้องต้นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเมตตาธรรมคือปรารถนาให้สรรพสัตว์อยู่ดีมีสุข เป็นศาสนาแห่งอหิงสธรรม คือ การไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ให้ทุกข์ยากลำบาก ด้วยเหตุนี้เมื่อพระพุทธศาสนาเผยไปที่ใดสันติสุขย่อมเกิดแก่ที่ตรงนั้น

3.4 สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (โครงการประทีปเด็กไทย)

เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า เด็กที่มีคุณภาพในวันนี้ก็คือผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในวันข้างหน้าเช่นเดียวกัน เป็นความมุ่งหวังและตั้งใจของ หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร ที่จะพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพตั้งแต่เริ่มต้น เพราะเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าแก่สังคมประเทศชาติบ้านเมือง ทิศทางการพัฒนาสังคมประเทศชาติจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับเด็กที่เติบโตขึ้นมาเป็นกำลังของชาติ ด้วยเหตุนี้การสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายใต้โครงการประทีปเด็กไทยจึงเกิดขึ้น

ที่มาของการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พระเทพเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร) (2553) กล่าวว่า “หลวงพ่อดีมาพักรักษาตัวอยู่ที่สำนักสงฆ์น้ำตกแม่กลาง จังหวัดเชียงใหม่ เห็นลูกหลานชาวบ้านนำสงสารเวทนาน่าหุดหู่ใจ ทั้งอดอยากไร้การศึกษา ชาวบ้านก็ยากจนทำให้คิดถึงเมื่อครั้งหลวงพ่อกับไปประเทศเยอรมันกับนายเซอร์มัน ชาวเยอรมัน เขาบอกว่าถ้าต้องการจะให้ประเทศไทยเจริญต้องเริ่มพัฒนาเด็กๆ ก่อน ถ้าเด็กได้รับการพัฒนาที่ถูกต้อง เด็กๆ ก็จะเติบโตอย่างมีคุณภาพ จะทำให้ประเทศชาติศาสนาเจริญยิ่งขึ้นต่อไป เมื่อกลับจากเยอรมันแล้วจึงได้สร้างศูนย์

พัฒนาเด็กเล็กเป็นครั้งแรกเมื่อ 2520 ณ ที่วัดธรรมมงคล ใช้ชื่อว่า “อนุบาลธรรมศาลา” และไปสร้างให้ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 แห่ง ในสมัยนั้นไม่ค่อยมีใครสนใจเท่าไร เขาคิดว่าไม่สำคัญ เพราะ โรงเรียนรัฐบาลก็มีอยู่แล้ว หลวงพ่อก็พยายามอธิบายให้ใครต่อใครฟัง แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ หลวงพ่อก็หมดกำลังใจ นึกถึงคำโบราณว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” ก็เลิกสั่งไม่ทำอีกหันไปพัฒนาวัดลุดึกว่า จึงทุ่มเทศสร้างพระมหาเจดีย์อย่างเต็มที่แต่ก็ยังพูดให้ใครต่อใครฟังถึงความสำคัญในการพัฒนาเด็กเสมอ การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ นั้นถือว่ามีความสำคัญยิ่ง ถ้าบุคลากรขาดคุณภาพแม้วัตถุจะดีทันสมัยแค่ไหน คุณภาพบุคคลไม่มีศักยภาพดีพอ ก็จะทำให้วัตถุเสียหายหรือใช้ไม่เป็น แต่ถ้าเด็กได้รับการพัฒนาที่ถูกต้องเด็กจะมีปฏิภาณไหวพริบดี นำประเทศชาติศาสนาไปสู่ความทันสมัย ไม่ล่าหลังอารยประเทศเขา การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพนั้นจะต้องพัฒนาตั้งแต่เด็ก ดังคำโบราณว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” ข้อนี้เป็นความจริงเปรียบเหมือนต้นไม้ปลอ่ยให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติ ผลก็เป็นต้นไม้ตามธรรมชาติ โตช้า ออกดอกออกผลไม่ดี เช่น ต้นทุเรียนเก่าแก่โบราณเกิดตามธรรมชาติเนื้อนิ่มดีเยี่ยม เมล็ดโตๆ แต่ปัจจุบันเขาพัฒนาใหม่เป็นพันธุ์ก้านยาว เล็บเหยี่ยว ชะนี และพันธุ์หมอนทอง ทั้งเนื้อมากและอร่อย เมล็ดเล็กเนื้อนิ่มดีเยี่ยม (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร], 2553)

มนุษย์ที่เกิดจากบิดามารดาเลี้ยงดูกันตามยถากรรมแบบเก่าโบราณ ขาดสารอาหารที่จะทำให้เซลล์สมองเจริญในวัยเด็กๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 68 ขวบ ถ้าเด็กถูกเลี้ยงไม่ถูกวิธีขาดสารอาหาร เซลล์สมองจะเสื่อมคุณภาพและตายไป เด็กๆ เหล่านั้นถึงจะ โตหรือเป็นผู้ใหญ่ก็จะพัฒนาให้ดีได้ยาก ความคิดอ่านขาดคุณภาพไปแล้ว เช่นเดียวกับต้นทุเรียนโบราณต้นใหญ่จริงแต่ผลเล็กเนื้อน้อยเมล็ดโต จะใส่ปุ๋ยพรวนดินรดน้ำสักเท่าไร จะให้ดีเหมือนทุเรียนสมัยใหม่ยอมเป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุนี้ประเทศที่พัฒนาทั้งหลายเขาจะให้ความสำคัญแก่เด็กๆ มาเป็นอันดับหนึ่งจึงมีการพัฒนาคุณภาพบุคคลให้ถูกต้อง มีสถานที่เลี้ยงเด็กๆ ทุกหนแห่ง พอเติบโตแล้วเขาถึงปล่อยให้รับผิดชอบตัวเอง แต่ตรงกันข้ามกับประเทศกำลังพัฒนา ระบบการศึกษายังมุ่งพัฒนาผู้ใหญ่แต่หารู้ไม่ว่าคุณภาพบุคคลหรือเซลล์สมองที่ดีได้ฝ่อชะแล้วจึงเป็นผู้ใหญ่ขาดคุณภาพ ค่อยแต่จะ ฟังผู้อื่นเสมอ ขาดความเชื่อมั่นตัวเอง ไม่กล้าแสดงออก เป็นคนขี้อาย ขี้กลัวสารพัด ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่เราจะช่วยกันมาพัฒนาเด็กไทยเราให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพบุคคล จะได้ทั้งบุญกุศลเพราะ การพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณภาพ ได้หนึ่งคนดีกว่าไปพัฒนาวัดหลายร้อยเท่า แต่อย่างไรก็ตามทั้งบุคคลและวัตถุ ก็ควรจะพัฒนาควบคู่กันไป ประเทศชาติและศาสนาขาดคุณภาพบุคคลมาช่วยพัฒนา มีแต่จะเกิดปัญหาและนำไปสู่ความล้มเหลวและก่อเรื่องปัญหาอยู่ๆ ไป (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร], 2553)

คุณภาพของคนคือคุณภาพของชาติ เป็นสิ่งที่หลวงพ่อบ้านให้มีความสำคัญและวางแผนโครงการเพื่อการพัฒนาในเรื่องนี้มาโดยตลอด ซึ่งพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) (2559) กล่าวว่า “ความตั้งใจที่จะสร้างบุคคลให้มีคุณภาพ คำว่าคุณภาพก็จะต้องสร้างมาแต่เด็ก โดยมากบ้านนอกพวกเราที่ยากจน เกิดมาแล้วก็ตามบุญตามกรรมก็เลยทำให้ด้อยคุณภาพ พ.ศ. 2512 หลวงพ่อได้เดินทาง ไปประเทศเยอรมัน เยอรมันพาไปดูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หลวงพ่อก็สนใจว่าเขาพัฒนาเด็กในขณะที่กำลังแพ้สงคราม แต่เมื่อพัฒนาเด็กแล้ว เด็กพวกนี้ใหญ่โตขึ้นมาสามารถรักษาประเทศ จนกระทั่งประเทศเยอรมันเจริญอย่างนี้เป็นต้น แล้วเขาก็บอกว่าคุณจะไปพัฒนาไช้ใหม่ หลวงพ่อก็บอกว่าไช้ เขาก็บอกตำราว่า คนนี้มันจะมาจากเชื้อชาติ มาจากโง่ มาจากจน มาจากรวบ มีธรรมชาติเหมือนกันหมดเราสามารถที่จะดัดแปลงพวกนี้ให้เข้าระดับพัฒนาได้ เราเปรียบว่าเหมือนต้นทุเรียนอย่างนี้ มันจะพันธุ์อะไรก็ตามขอให้มันเป็นต้นขึ้นมา เมื่อเป็นต้นขึ้นมาแล้วในระยะ 6 เดือนนี่อย่าให้เกิน ก็ตัดปลายทิ้งเอาพันธุ์หมอนทองมาใส่ ทุกต้นมันจะเป็นหมอนทองหมด แต่ถ้าหากว่าต้นไม้นี้ ต่อมันเป็นปี 2 ปีเอาไปต่อไม้ได้เหมือนกันกับเด็กโตเกินไปเช่นอย่าง 10 ขวบ มันต่อไม้ได้แล้วจะให้ไอคิวมันสูงไม่ได้ จำเป็นที่จะต้องเอาก่อนที่จะถึง 7 ขวบ ถ้าหากว่าเราจะพัฒนาชาติเราก็ต้องพัฒนาเด็ก หลวงพ่อก็เลยตั้งใจทำมาตั้งแต่ครั้งนั้น สร้างศูนย์แล้วก็ให้ทางการเขาช่วยออกเงินเดือนให้พวกที่เลี้ยงไปประจำศูนย์” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2559)

เจตนารมณ์ของหลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร ในการพัฒนาสังคมจะเห็นว่าหลวงพ่อวิริยงค์ท่านเริ่มต้นการพัฒนาอย่างมีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอนมีการศึกษาจากประเทศที่ประสบความสำเร็จว่า ประเทศเหล่านั้นเริ่มต้นการพัฒนาอย่างไร แล้วจะนำมาปรับใช้กับสังคมไทยซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของหลวงพ่อก็คือทำงานเพื่อสังคม โดยมุ่งหวังให้สังคมมีคุณภาพเริ่มตั้งแต่เด็กซึ่งเมื่อเด็กเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองต่อจากคนในยุคสมัยปัจจุบัน

การเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทยก่อนที่มีการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก็จะทำให้เด็กอยู่กินกันตามมีตามเกิดเล่นชกกันไปตามประสา โดยขาดองค์ความรู้และระบบการเลี้ยงดูที่เป็นกิจจะลักษณะ เมื่อเด็กได้เข้ารับการดูแลที่ศูนย์พัฒนาเด็กแล้วจะมีความแตกต่างจากการเลี้ยงดูที่บ้านเพราะ อาหารที่ศูนย์ฯ ที่ให้เด็กรับประทานจะถูกต้องตามหลักโภชนาการ มีครูที่เลี้ยงเด็กคอยอบรมเลี้ยงดู สถานที่สะอาดถูกสุขลักษณะ เรียกว่าดีกว่าที่จะให้เด็กอยู่กินตามมีตามเกิดที่บ้าน ซึ่งหากจะบอกว่าเด็กที่ได้รับการดูแลที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีกว่าอยู่ที่บ้านก็ไม่ผิด พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) (2559) ยังกล่าวต่อไปอีกว่า “เด็กที่ศูนย์ฯ ดีกว่าเด็กที่เลี้ยงดูแบบธรรมชาติที่บ้านทุกอย่าง เพราะว่าเด็กได้รับการพัฒนา ไม่อย่างนั้นก็เอาผ้ามาแขวนแล้วก็นอน แล้วก็ไปกวักกันเล่นไป แล้วก็อยู่กันไปยังไปเล่นจะมุกจะมอมกันไปตามเรื่อง แต่เมื่อเข้าศูนย์ฯ แล้วมันก็สะอาดสะอาดแล้วก็มีอนามัย

มีสุขอนามัย เขาเรียกว่ามีโภชนาการ โภชนาการนี้สมองนี้ เฮอร์มันน์อธิบายว่าสำคัญที่สุด” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2559)

โครงการประทีปเด็กไทยของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ จึงเกิดขึ้นเพื่อร่วมงานกับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อให้การพัฒนาเด็กให้ไปอย่างถูกต้อง การจะทำงานให้สำเร็จต้อง มีนักวิชาการ ทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันสนับสนุน ร่วมมือกันในทุกๆ ด้าน เสียสละความสุข ส่วนตนเพื่อบุคคลอื่นที่ด้อยโอกาส ประเทศชาติศาสนาจะเจริญก้าวหน้า ไปพร้อมกับโลกาภิวัตน์เป็น โลกแห่งความศิวิไลซ์ หลวงพ่อวิริยงค์ฯ จึงทุ่มเทเพื่องานพัฒนาเด็กเล็กนี้ร่วมกับเอกชนและกรมการ พัฒนาชุมชน ได้สร้างศูนย์เด็กไปแล้ว โดยการเริ่มต้น ในหม้ออีกครั้งที่อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2530 แล้วกระจายไปทั่วประเทศ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่โครงการประทีปเด็กไทยสร้างเสร็จ ไปแล้ว 500 ศูนย์ (พระเทพเจดียงคารย [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2553)

ผลสำเร็จของการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (โครงการประทีปเด็กไทย) ผ่านมากกว่า 40 ปี ได้รับผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ ที่เป็นรูปธรรมคือสามารถผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพออกสู่สังคม จะ เห็นได้ว่าเมื่อเด็กเหล่านั้นเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่การงานที่ดีสามารถเลี้ยงตนเองและช่วยเหลือ สังคมได้ กลับมากราบนมัสการหลวงพ่ที่วัดธรรมมงคล พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) (2559) กล่าวว่า “มันเป็น (ท.ส.) เป็นทหาร เป็นอะไรสารพัด เป็นข้าราชการชั้นเอกก็มี เป็น นายตำรวจที่ดี มันก็มาหาหลวงพ่ก็แสดงว่าพวกนี้ได้รับการพัฒนาดี” แสดงว่าแนวทางการพัฒนา สังคมที่หลวงพ่ ได้มีแนวคิดและดำเนินการให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะ การพัฒนาเด็ก มีผลสำเร็จดัง เจตนารมณ์ของท่าน

ขณะที่ผู้วิชัยบวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดธรรมมงคล (2549-2558) ได้มีโอกาสเป็นผู้ดูแลและเป็นครูพระที่สอนเด็กอยู่ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก “อนุบาลธรรมศาลา” วัดธรรมมงคล ได้เฝ้าสังเกตเห็น กิจกรรมที่เด็กได้ปฏิบัติรวมถึงการอบรมเลี้ยงดูจากครูพี่เลี้ยง เริ่มตั้งแต่การสวดมนต์ไหว้พระ โดยเฉพาะ การฝึกให้เด็กได้ทำสมาธิตามแนวทางของหลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร ที่ต้องการให้เด็กได้ ทำสมาธิสะสมพลังจิต เพื่อให้เด็กมีสมองที่ดี สามารถจดจำสิ่งที่ได้เรียนรู้ และเป็นการสร้างบุญกุศล ให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเยาว์ การแสดงความเคารพธงชาติในตอนเช้าเพื่อแสดงออกถึงความ เป็นเอกลักษณ์ไทย การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กในแต่ละช่วงวัย การให้เด็กได้รับ ประทานอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ รวมไปถึงการทำกิจกรรมของเด็กในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนาและการแสดงกิจกรรมที่แสดงออกถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เป็น เอกลักษณ์ของความเป็นไทย ทำให้ยิ่งเข้าใจเจตนารมณ์ของหลวงพ่่มากยิ่งขึ้น เพราะนอกจากหลวง พ่จะมุ่งเจตนารมณ์ไปที่ความมีคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่วัยเด็ก ยังเป็นการเปิดโอกาส

ให้กับคนที่มียาได้น้อยได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ธรรมศาลา เป็นการสร้างโอกาสให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับช่วงวัยอย่างทั่วถึง

3.5 สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพ

สมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนได้รับการศึกษาและอบรมมาแต่จะมีสักกี่คนที่เข้าใจว่าวิธีการทำสมาธิให้ได้ผลคือการได้รับความสงบของจิตใจต้องทำอะไร จากคำว่าสมาธิที่เป็นนามธรรมจะนำไปสู่ความเป็นรูปธรรมอย่างไร พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อริยังค์ สิรินฺธโร) (2559) ได้กล่าวว่า “เมื่อบุคคลที่จะมาเรียนสมาธิเบื้องต้นมีอารมณ์มากมาย พอมีอารมณ์มากมายเราก็บอกวามานึก “พุท โธ” อารมณ์มากมายก็เหลือหนึ่ง เมื่ออารมณ์เหลือหนึ่งพุท โธมีอารมณ์อันเดียว จิตก็เป็นหนึ่ง เมื่อจิตเป็นหนึ่งจิตก็เป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิจิตก็ผลิตพลังจิต สะสมจนกระทั่งแก่กล้า ทีนี้แก่กล้าแล้วมันก็สามารถที่จะควบคุมจิตใจได้”

แรงบันดาลใจของหลวงพ่อก็คือมาให้ความสำคัญกับเรื่องสมาธิ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อริยังค์ สิรินฺธโร) (2560) กล่าวว่า “อาตมาในนามพระราชธรรมเจติจารย์ ฉายา สิรินฺธโร ชื่อเดิม วิริยังค์ สกุล บุญทิพย์กุล ประชาชนส่วนมากเรียกตามนามเดิมว่า หลวงพ่อริยังค์ เป็นเจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล อาตมาจิตสงบลึกซึ้งเป็นสมาธิครั้งแรกเมื่ออายุเพียง 13 ปี ที่วัดป่าสว่างอารมณ์ ซึ่งมีพระอาจารย์กงมา จิรปุญฺโญ เป็นเจ้าอาวาส นับแต่นั้นการทำสมาธิได้ดำเนินติดต่อกันเรื่อยๆ จนกระทั่งอายุ 15 ปี พระอาจารย์กงมาจึงบวชให้เป็นตาผ้าขาวอยู่รับใช้ท่าน เมื่ออายุ 16 ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ปฏิบัติสมาธิกับท่านทั้งในป่าไม้ภูเขาและตามวัดอย่างเคร่งครัด จนกระทั่งอุปสมบทเป็นพระภิกษุ รวมการอยู่เรียนสมาธิกับท่านเป็นเวลา 8 ปีเต็ม พระอาจารย์กงมาได้พาอาตมาไปอยู่กับหลวงปู่มั่น เมื่อ พ.ศ. 2484 ขณะนั้นมีอายุ 22 ปี พอดี ท่านบอกอาตมาว่า “วิริยังค์ หลวงปู่มั่น ภูริทัตตะเถระ เป็นปรมาจารย์และเป็นอาจารย์ของเรา สมาธิทุกๆ ขั้นตอนเราได้สอนเธอไปหมดแล้วต่อไปนี่เธอจะเรียนสมาธิกับท่านปรมาจารย์ เธอจงอย่าประมาท จงปฏิบัติกับหลวงปู่มั่นแบบถาวรชีวิต เธอจะได้ความรู้อย่างกว้างยิ่งที่เราสอนอีกมากนัก อาตมารับคำตักเตือนจากพระอาจารย์กงมาด้วยความตื่นตันใจ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2484 จึงเป็นปีเริ่มศักราชใหม่ของอาตมา โดยที่หลวงปู่มั่นรับเข้าเป็นศิษย์แบบใกล้ชิดที่เรียกว่า ท.ส. อาตมาจึงได้เป็นอุปัฏฐากท่านตั้งแต่นั้นมา (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อริยังค์ สิรินฺธโร], 2553)

การได้อยู่ปฏิบัติกับหลวงปู่มั่นอย่างใกล้ชิดทำให้หลวงพ่อริยังค์ฯ ท่านได้รับความรู้ทั้งด้าน วัตรปฏิบัติอันสมควรแก่สมณะ และหลักวิธีการทำสมาธิอย่างละเอียดจากหลวงปู่มั่น พระธรรมมงคลญาณ (2560) กล่าวต่ออีกว่า “นับว่าเป็นโอกาสดีที่สุดในชีวิตที่อาตมาได้อยู่ใกล้ชิดท่าน

ปรมาจารย์ด้านการสอน สมาธิและเป็น โอกาสที่อาตมาจะได้ทราบข้อเท็จจริงทั้งหมดของสมาธิ นับเป็นบุญญาธิการยิ่งใหญ่ของอาตมาที่จะนำเอาหลักการสมาธิมาเป็นประโยชน์และก็เหมือน ท่านรู้ซึ่งถึงจิตใจของอาตมาที่ต้องการรู้เรื่องสมาธิอย่างกว้างขวาง ท่าน ได้ให้โอกาสแก่อาตมาเป็น พิเศษในการไต่ถามอดีตปัญหาเรื่องของสมาธิ ถ้าอาตมาไม่ถามท่านก็ยกปัญหาขึ้นถามและท่านก็ ตอบเอง ดังนั้นระยะเวลาอยู่ใกล้ชิด 4 ปี และอยู่นอกพรรษา หมายถึงเดือนตุลาคมไปถึงเดือน มิถุนายนเป็นเวลาอีก 5 ปี รวมทั้งหมด 9 ปี จึงเป็นอันว่าปัญหาของสมาธิได้ถูกชี้แจงอย่างหมด เปลือกจริงๆ ซึ่งบางครั้งปัญหาเข้าขั้นสำคัญ ท่านให้อาตมาอยู่ด้วยกับท่านสองต่อสองตลอดเวลา และแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งมีครั้งหนึ่งอาตมาต้องใช้เวลาอยู่กับท่านสองต่อสองนานถึง 3 เดือน” (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร], 2553)

การศึกษาวิชาสมาธิของหลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร ที่ได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติกับหลวงปู่มั่นฯ อย่างใกล้ชิด ทำให้หลวงพ่อวิริยังค์ฯ ท่านเข้าใจหลักการของสมาธิอย่างแตกฉาน ซึ่งเป็นความเมตตา ของหลวงปู่มั่นฯ ที่มีต่อหลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นพิเศษ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร) (2560) ได้กล่าวต่อไปอีกว่า “ผลงานชิ้นแรกที่อาตมาได้ทำคือ เมื่ออยู่กับท่านในปีที่ 2 อาตมาได้ บันทึกรธรรมเทศนาของท่านตลอดพรรษา เมื่อได้บันทึกแล้วอาตมาก็ได้ถวายให้ท่านตรวจดู ท่าน พอใจและไว้ใจอาตมาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จากการบันทึกในครั้งนั้นได้นำมาพิมพ์เป็นหนังสือมุด โดทัยที่โค้งดั่งอยู่ในเวลานี้ เพราะได้ถูกพิมพ์เผยแพร่กว่าล้านเล่ม ในระหว่างที่อาตมาอยู่ใกล้ชิดหลวง ปู่มั่น ได้ทราบข้อเท็จจริงมากทั้งสมาธิขั้น สมาธิลึกตลอดถึงวิปัสสนา ซึ่งเมื่อเข้าใจทุกประการแล้ว อาตมามีความรักและความห่วงใยในหลักการต่างๆ อย่างยิ่ง ไม่อยากที่จะให้หลักการเหล่านั้นต้อง สลายไป เพราะท่านมีวิธีทั้งขั้นพื้นฐานและขั้นสูง อาตมาถามท่านว่า “ต่อไปกระผมจะเขียนเป็น หลักการให้ชาวโลกเขาทำกันจะได้ไหม” ท่านตอบว่า “ได้แต่ต้องเอาแบบพื้นฐานสำหรับเป็น ประโยชน์แก่มหาชน สำหรับขั้นสูงให้มีน้อย โอกาสที่เธอจะทำนั้นมีอยู่แต่ต้องทำขั้นพื้นฐานเพื่อ คนส่วนมากในโลกจะได้สงบ และเธอจะต้องไปอยู่กรุงเทพฯ เพราะคนกรุงเทพฯที่มีวาสนาบารมีมีอยู่ ไม่น้อย” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร], 2560)

ความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร ที่จะเผยแพร่หลักการการทำสมาธิเพื่อให้เป็น ประโยชน์แก่ชาวโลกอีกทั้งหลวงปู่มั่นฯ ยังให้หลักประกันอีกว่าสามารถทำได้ ทำให้หลวงพ่อวิริยังค์ ฯ มีกำลังใจที่จะเดินหน้าทำงานด้านการเผยแผ่สมาธิให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น พระเทพเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร) (2553) ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “ปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวมานี้เป็นแรง สนับสนุนในใจของอาตมาอยู่ตลอดเวลา จน พ.ศ. 2529 ถึง 2534 อาตมาได้มีโอกาสไปพักอยู่ที่ วิทยาลัยสงฆ์น้ำตกแม่กลาง อำเภอจอมทองจังหวัดเชียงใหม่อันเป็นบริเวณป่าไม้ภูเขาตอหินทนต์ ทำให้ได้พบทวนหลักการต่างๆ ที่เคยไต่ถามอดีตปัญหาสมาธิ พร้อมทั้งคำแนะนำจากหลวงปู่มั่น จึง

ได้เขียนเป็นตำราสมาธิขึ้นจนเต็มรูปแบบ สามารถใช้ในการเรียนการสอนวิชาสมาธิได้ รวมการทบทวนและรวบรวมการเขียนตำรานั้นใช้เวลา 5 ปี จึงสำเร็จ เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระที่สำคัญจึงจัดทำเป็นรูปเล่มตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลางและขั้นสูง รวม 3 เล่ม เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติสมาธิยิ่ง” (พระเทพเจดียงคารย [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2553)

แนวทางและหลักการทำสมาธิในแบบฉบับของหลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร ที่ได้ศึกษามากับหลวงปู่มั่น กุริทัตโต พระปรมาจารย์ใหญ่ ได้เขียนขึ้นอย่างสมบูรณ์พร้อมที่จะเผยแผ่วิชาสมาธินี้แก่มหาชน หลวงพ่อวิริยงค์ฯ จึงมีแนวคิดที่จะสร้างนครธรรมเพื่อเป็นสถานที่ตั้งสถาบันพลังจิตตานุภาพ พระเทพเจดียงคารย (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) (2553) กล่าวว่า “ในขณะที่เขียนตำราสมาธิก็มาคำนึงว่า ชาวโลกได้พัฒนาก้าวไปไกลถึงยุคโลกาภิวัตน์ เขาได้ลงทุนสร้างวัตถุต่างๆ ทั้งแหล่งบันเทิง เรียงมัย ทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลาย ทั้งที่อยู่อาศัย ทั้งรถยนต์ เรือยนต์ เครื่องบิน สามารถย่นระยะทาง ใกล้เคียงไปมาได้ง่าย ทั้งโทรทัศน์ โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตและอีเมล ก็ย่นระยะการติดต่อสื่อสารกันได้อย่างสบาย ทั้งหมดเงินเป็นหมื่นล้าน แสนล้าน เขาก็ยังลงทุนกันได้แล้วทำไม เราจะลงทุนสร้างนครธรรมให้ทันสมัยด้วยไฮเทคต่างๆ เพื่อย่นระยะการศึกษาและปฏิบัติธรรมบ้างมิได้หรือ? จึงได้คิดสร้างนครธรรมขึ้นเมื่อ พ.ศ.2529 และได้ดำเนินการสร้างเมื่อ พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะคนส่วนมากเข้าใจแต่การสร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ บวชพระ ถวายสังฆทาน เป็นต้น จึงจะได้บุญกุศลแต่จะมาสร้างนครธรรมสอนคนด้วยไฮเทคนี้ ไม่รู้ว่าจะได้บุญตรงไหน แต่ด้วยใจที่มีความมุ่งมั่นของผู้สร้างจึงพยายามพุดให้สาธุชนทั้งหลายเข้าใจในการทำบุญกุศล จนสามารถมีผู้บริจาคสร้างสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2539” (พระเทพเจดียงคารย [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2553)

กระแสโลกาภิวัตน์ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมคือการพัฒนาทางด้านวัตถุให้มีความเจริญและทันสมัย ในขณะที่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้พยายามสร้างธรรมภาวัตน์เพื่อสร้างจิตนิยมคือการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีความเจริญเช่นเดียวกัน กล่าวคือหลวงพ่อตำนหวังที่จะให้การพัฒนาทางด้านวัตถุไปพร้อมๆ กับจิตใจ ถ้าวัตถุเจริญและทันสมัยจิตใจก็ควรที่จะเจริญและทันสมัยไฮเทคไปพร้อมกันๆ หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร (2553) กล่าวว่า “นครธรรมยุคไฮเทค แหล่งย่นระยะการศึกษาธรรมะล้ำยุคสุดอลังการ ณ วัดธรรมมงคล ในเนื้อที่ 4,800 ตารางเมตร ใต้ฐานพระมหาเจดีย์ที่สูงที่สุดในกรุงเทพมหานคร คือ สถานที่ปฏิบัติธรรมทันสมัย มีห้องเรียนภาคทฤษฎี มีห้องเรียนภาคปฏิบัติทั้งนั่งสมาธิและเดินจงกรม มีห้องชมธรรมะด้วยสไลด์มัลติวิชชั่น มีห้องสนทนาธรรม มีห้องสมุทธรรมะ มีห้องธุรการ มีห้องอาหารและเครื่องดื่ม มีห้องสำนักงานประทับใจเด็กไทยเพื่อช่วยเหลือเด็กทั่วเมืองไทย มีห้องถ้ำวิปัสสนาไว้ให้ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ผู้ที่มาศึกษาและปฏิบัติธรรมจะได้รับความสะดวกสบายในห้องแอร์คอนดิชันอย่างดี เป็นการลงทุนสร้างนครธรรมให้ทันสมัยเพื่อสุขภาพใจ

โดยเฉพาะ จึงเหมาะแก่คนยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้มาศึกษาและปฏิบัติธรรม ทั้งมีเกียรติมีศักดิ์ศรี ทั้งจะได้รับความรู้และความสุขใจเป็นอย่างยิ่ง นี่คือนครธรรมสถาน ที่ตั้งสถาบันพลังจิตตานุภาพในใจกลางกรุงเทพมหานคร” (พระเทพเจดีย์จารย์ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร], 2553)

ปัจจุบันสถาบันพลังจิตตานุภาพของหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร ได้แผ่ขยายไปทั่วประเทศ มีศูนย์สมาธิภายใต้สถาบันพลังจิตตานุภาพ 100 กว่าสาขาทั่วประเทศ มีระบบการจัดการเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเหมือนกันทุกสาขา และมีคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่สำเร็จหลักสูตรครุสมานิติแล้วสอบได้เป็นอาจารย์สอนสมาธิ มาเป็นผู้บรรยายให้ความรู้เพิ่มเติม แต่ยังมียึดเทปคำบรรยายของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นสื่อการสอนหลักที่นักเรียนทุกคนจะต้องเรียนรู้เหมือนกันทุกสาขาทั่วประเทศ

จากคำถามของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ ที่ได้ถามหลวงหลวงปู่่มั่นฯ ว่า “ต่อไปกระผมจะเขียนเป็นหลักการให้ชาวโลกเขาทำกันจะได้ไหม” ซึ่งหลวงปู่่มั่นฯ ตอบว่า “ได้” ทำให้หลวงพ่อวิริยังค์ฯ ท่านได้ขยายสาขาไปยังต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศแคนาดา พระธรรมมงคลญาณ (2560) กล่าวว่า “เนื่องจากว่าหลวงพ่อได้สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพสอนสมาธิให้แก่ชาวไทย 3 ปีแรกก็รู้ว่าเราได้ครุสมานิติพอสมควรแล้ว สำหรับชาวไทยและก็คิดที่จะไปเผยแพร่ให้ชาวต่างประเทศ การเผยแพร่ให้ชาวต่างประเทศจำเป็นที่จะต้องให้คนที่มาเรียนสมาธิให้เรียนเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อผู้มาเรียนเรียนเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ภาษาอังกฤษจะใช้ได้ทั่วโลก ก็เลยตั้งใจเสียสละความสุขหลายประการจากวัตรธรรมมงคลประเทศไทยไปอยู่ประเทศแคนาดา เริ่มสอนพวกเขาบ้านสอนเขาด้วยภาษาอังกฤษ” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร], 2560)

การสอนสมาธิให้ชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวแคนาดา หลวงพ่อวิริยังค์ฯ ต้องเปลี่ยนวิธีการสอนสมาธิจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษซึ่งเป็นเรื่องที่ยากลำบากมากเพราะหลวงพ่อไม่รู้ภาษาอังกฤษเลย พระธรรมมงคลญาณ (2560) กล่าวว่า “คืออันดับแรกที่จะไปสอนภาษาอังกฤษ หลวงพ่อไม่รู้ภาษาอังกฤษเลย แล้วจะไปสอนได้อย่างไร หลวงพ่อก็ต้องเรียนภาษาอังกฤษในเมื่อเวลาขณะนั้นอายุ 79 แล้ว ฟังจะมาเรียน A B C D แต่ก็เรียนได้ปีเดียวแล้วก็ไม่มีครูสอนก็เรียนด้วยตนเองพอเข้าใจแล้วถึงได้เดินทางไปแคนาดา และเมื่อไปถึงแคนาดาก็จำเป็นที่จะต้องมียัด หลวงพ่อก็ได้ลงทุนสร้างวัดไป 6 วัด ในเบื้องต้นนี้การที่จะให้พวกฝรั่งมาเชื่อเรามันยาก ต่างคนต่างภาษา ต่างคนต่างวัฒนธรรม ต่างคนต่างศาสนาแต่ว่าหลวงพ่อก็ใช้กลยุทธ์” พระธรรมมงคลญาณ (2560) อธิบายต่อไปอีกว่า “พยายามที่จะเอาบุคคลที่มีความสำคัญเอามาสอนก่อน เพราะในเมื่อเวลาที่หลวงพ่อยังไม่จัดเจนภาษาอังกฤษนักก็พอที่จะแนะนำเขาได้ในอันดับแรกก็ใช้เวลา 3 ปี ในเบื้องต้น มันก็เป็นเรื่องที่แปลกประหลาดว่ามันถึงคราวที่ฝรั่งจะต้องมารับคำสอน มีผู้หญิงฝรั่งคนหนึ่งเป็นโรคและไม่แข็งแรงและไม่สามารถช่วยตัวเองได้รักษามาเป็นเวลา 10 ปีกว่าแล้วก็ไม่ทุเลา และวันนั้นพอดี

เป็นวันที่หลวงพ่จะเปิดสอนสมาธิที่เมืองแอดมันตัน เขาก็มาพบกับหลวงพ่อและก็มาเห็นว่าพระราชธรรมเจติยาจารย์ สมัยนั้นเป็นพระราชธรรมเขียนเป็นตัวภาษาอังกฤษแล้วเขาก็อ่านตัวภาษาอังกฤษว่า เป็นมาสเตอร์จะมาสอนสมาธิ ปรากฏว่าตัวหนังสือทั้งหมดมันไหลเข้าตัวฝรั่งคนนั้น (เขาบอกความรู้สึก) ตั้งแต่วันนั้นหายไปเลย หายจากความป่วยเขาก็เลยเอาไปลงหนังสือพิมพ์ว่า ผู้สำคัญมาโปรดพวกเราแล้วให้พวกเรามาเถอะมาเรียนสมาธิ” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

จากปรากฏการณ์พิเศษนั้นหลวงพ่อท่านให้เหตุผลว่าเป็นความโชคดีของฝรั่งคนนั้น ทั้งที่ยังไม่ได้เรียนแต่ก็สามารถได้รับผลจากสมาธิแล้ว แต่ก็แสดงให้เห็นความสำคัญของสมาธิว่าเป็นประโยชน์แก่มหาชนชาวโลกจริง แม้แต่ฝรั่งต่างชาติต่างศาสนา เมื่อมาทำสมาธิต่างก็ได้รับผลจากการปฏิบัติเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ในระยะแรกที่หลวงพ่อวิริยงค์ ได้เปิดสอนสมาธิที่ประเทศแคนาดา พระธรรมมงคลญาณ (2560) กล่าวว่า “หลวงพ่อนั่งอยู่ที่กุฏิมองขึ้นมาที่ศาลา เห็นคนเข้าแถวกัน โอ้ นี่มันเข้าแถวทำอะไรมาทำอะไรที่วัดเรา พระก็รีบไปบอกว่าคนมาสมัครเรียนสมาธิ บอกว่าเท่าไรแล้ว 200 แล้ว เป็นไปได้ หลวงพ่อก็เลยตั้งใจที่จะสอนอย่างเต็มที่ ต้องดูหนังสือ 4 ชั่วโมง ก่อนจะสอน สอนสำเร็จได้ 3 รุ่น พอสอนสำเร็จได้ 3 รุ่น พวกนี้ก็จะมาเป็นอาจารย์ได้แล้ว เมื่อเป็นอาจารย์ได้เขาก็ช่วยหลวงพ่อเผยแพร่เขาก็ช่วยหลวงพ่อเผยแพร่ในประเทศแคนาดาที่ก่อน ก็เผยแพร่ที่ Calgary, Vancouver, Niagara Fall, Toronto, Ottawa, Edmonton 6 แห่ง การสอนสมาธิให้กับชาวต่างประเทศที่แคนาดาประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี หลวงพ่อท่านจึงได้ขยายการสอนสมาธิไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา หลวงพ่อวิริยงค์ ได้สอนสมาธิแก่ชาวแคนาดาเป็นระยะเวลา 3 ปี พระธรรมมงคลญาณ (2560) กล่าวว่า “3 ปี พอ 3 ปี เขาจะช่วยตนเองได้แล้วเขาถึงขยายไปอีก 2 แห่งทางอเมริกาก็มาเพื่อขอให้เปิดก็เลยไปเปิดที่ Dallas, LA, USA เราก็ไม่ต้องไปสอนเอง หลวงพ่อก็ให้ครูสมาธิที่เรียนกับหลวงพ่อที่ Edmonton ที่แคนาดาไปสอน เท่ากับว่าเผยแพร่ได้สมใจนี่” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

ความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ที่จะสอนสมาธิให้แก่มหาชนชาวโลก ในปัจจุบันก็นับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากจะเห็นได้จากลูกศิษย์ของท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ นับวันก็ยิ่งจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น หลวงพ่อเองก็ไม่เคยคิดที่จะหยุดสอนและหยุดพัฒนาวิชาการด้านสมาธิ หลวงพ่อยังคงพัฒนาหลักสูตรต่างๆ เพื่อให้มหาชนได้เข้าถึงสมาธิซึ่งเป็นความตั้งใจหลักของท่าน พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) (2560) ได้อธิบายว่า “หลวงพ่อก็คิดว่าสมาธินี้ควรจะพัฒนา สมาธินี้เราสอนกันมาไม่รู้กี่ร้อยปีแล้ว เรายังไม่พัฒนา หลวงพ่อก็คิดว่าโลกนี้เวลานี้พัฒนาไปเยอะจากที่ไม่มุ่งฝ้ามถึงแพ้นแล้ว จากเกวียนมาถึงเรือบินแล้ว จากอาวูรมิขวานไปถึงนิวเคลียร์แล้ว แล้วนี่คืออะไร โลกาภิวัดน์ที่เขาพัฒนาแล้วทำไมสมาธิถึงไม่พัฒนา หลวงพ่อจึงใช้

ความสามารถที่เรียนสมาธิกับพระอาจารย์กงมาฯ 8 ปี เรียนกับหลวงปู่มั่นฯ 4 ปี เป็น 12 ปี แล้วก็มาสอนประชาชนอีก 50 ปี ประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้ ทำให้หลวงพ่อคิดสมาธิไฮเทคได้” พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) (2560) การดำเนินงานเผยแผ่สมาธิแก่มหาชนชาวโลกของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ด้วยหลักธัมมภาวิวัตน์ในปัจจุบันนับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง สมกับความตั้งใจของท่านที่ได้อุทิศตนเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลกด้วยวิชาสมาธิ

3.6 สร้างศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอบรมสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมเพื่อความสงบทางกายและใจและเพื่อให้เกิดสันติสุขในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม พระพุทธเจ้าจึงสอนให้พุทธบริษัททำความดีละเว้นความชั่วและทำจิตใจให้ผ่องใสด้วยการทำสมาธิ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) (2560) กล่าวว่า

...มนุษย์เกิดมาก็ควรที่จะทำความดีเพราะว่าคนเราเกิดแล้วก็ต้องตาย การตายนี้ตายแต่ร่างกายใจยังไม่ได้ตายจิตไม่ตาย คนเรานี้ลองคิดดูใจออกจากร่างแล้ว ทำอะไรมันไม่รู้สึกล้ำใจอยู่ในกายมันจะรู้สึก เพราะฉะนั้นสิ่งต่างๆ จะเก็บไว้ที่ใจพระพุทธเจ้าจึงมีพุทธธรรมบุญไว้ให้ชีวิตของคนเราว่า สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง อย่าทำบาป, กุสลัสสุปะสัมปะทา ให้สร้างความดี, สะจิตตะปะริโยทะปะนัง ให้ทำสมาธิ 3 อย่าง ซึ่งเขียนมาเมื่อ 2600 กว่าปี มีใครกล้าลบ ยังเป็นหลักการที่ไม่มีใครกล้าลบก็หมายความว่า คนเราถ้าละความชั่วไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ขโมยของ ไม่ประพฤติดีทางเพศ ไม่โกหกหลอกลวงคอร์ปชั่น ไม่เสพสุรายาเสพติด แล้วก็เป็นคนดี ทำยที่สุดก็คือ สะจิตตะปะริโยทะปะนัง ทุกคนให้ทำสมาธิ เพราะฉะนั้นการทำสมาธิก็ถูกต้องตามพุทธธรรมบุญนี่คือสุดท้ายของสุดท้ายของชีวิตควรจะมี... (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร เป็นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในกรอบของพระธรรมวินัยมาโดยตลอด ช่วยเหลือและพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง และเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าในแนวทางสัมมาปฏิบัติ กล่าวคือ การอบรมสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สร้างวัดและศาสนสถานเพื่อให้สะดวกแก่การบำเพ็ญสมณธรรมของพระภิกษุสามเณร สร้างสถานปฏิบัติธรรมให้กับคฤหัสถ์ผู้มาปฏิบัติให้ได้รับความสะดวกสบายทั้งทางกายและทางใจ ศูนย์สมาธิวิริยานุภาพจึงถูกสร้างขึ้นโดยพระราชธรรมเจดียงจารย์

(หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร) เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2560 เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมาปฏิบัติสมาธิอย่างสะดวกสบาย ด้วยบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำสมาธิ (ที่สัปปายะ) พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก มีห้องนอนติดแอร์คอนดิชันอย่างดี มีห้องอาหาร ห้องประชุม ห้องปฏิบัติธรรม มีภัตตาคารมิตรคอยช่วยเหลือทั้งมีการสอนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยมีอาจารย์สอนคอยแนะนำในการทำสมาธิ ผู้ที่มาปฏิบัติสมาธิที่ศูนย์ฯ จะได้รับความรู้และได้ปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถของแต่ละบุคคล (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร], 2553)

ศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ จึงเป็นความพยายามของหลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร ที่จะสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้พุทธศาสนิกชน ได้มาปฏิบัติสมาธิในสถานที่สัปปายะคือมีความสะดวกสบายเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม ยังผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสงบทางจิตใจและได้รับความสบายทางกายควบคู่กันไปอีกด้วย

3.7 สร้างสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ (CI DI)

บทบาทพระสงฆ์กับการทำงานด้านการออกแบบดีไซน์ จะเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับสถานภาพทางสังคมเป็นอย่างยิ่ง แต่หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร คือพระสงฆ์ผู้นำวิชาการออกแบบจากประเทศอิตาลีภายใต้หลักสูตรการเรียนการสอนจาก Accademia Italiana หลักสูตรออกแบบแฟชั่นจากประเทศอิตาลีมา ตั้งอยู่ภายใน วัดธรรมมงคลที่ประเทศไทย อาจจะมีข้อสงสัยว่าสิ่งเหล่านี้มาเกี่ยวข้องกับการทำงานพัฒนาสังคมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของหลวงพ่อดีได้อย่างไร พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร) (2560) ได้เล่าถึงความเป็นมาว่า “หลวงพ่อดีคิดว่า หลวงพ่อดีไปจ้างช่างอิตาลีมาแกะพระหยกที่วัดธรรมมงคล เพราะ ว่าหยกนี้ราคามันสูง ถ้าหากว่าฝีมือไม่ถึงเสียหยกเสียขายก็ต้องเอามาพ้อเอามาแล้วถึงรู้ว่า การพัฒนาฝีมือมันไม่เหมือนกับพวกเรานั่น พระพุทธรูปธรรมดาคือรูปใครเก่งก็ทำหน้าสวย แต่ว่าอิตาลีมันมีหลักการ ตาเท่านี้ แขนเท่านี้ เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปที่อยู่ที่วัดธรรมมงคลจะมีความสมบูรณ์ที่สุด ฝรั่งถามว่าคุณจะเอาพระพุทธรูปเจ้าคุณอายุเท่าไร หลวงพ่อดีบอกว่าเอา 35 ไปดูพระหยกอายุ 35 อันนี้เป็นเครื่องกระตุ้นในใจหลวงพ่อดีว่า ทำไมคนไทยทั้งประเทศทำพระพุทธรูปกันมาตั้งร้อยหลายร้อยปี ทำไมถึงไม่พัฒนา” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร], 2560)

คนไทยเรามีความรู้ความสามารถในทุกๆ ด้านเพียงแต่ขาดหลักการที่เป็นมาตรฐาน ถ้าจะพูดให้เข้าใจอย่างไรก็คือ ไม่มีแบรนด์ที่เป็นจุดขาย ทั้งนี้ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร) (2560) กล่าวต่อไปอีกว่า “สิ่งที่สนใจยิ่งกว่านั้นก็คือว่า แก้อ้อเพียงแค่อ่าไม่มีมาตีแล้วเป็นแก้อ้ออย่างนี้นั่ง เอาตัวละ 30000 สมัยนั้นมันแพงนะ 30000 พวกหลุยส์ (แก้อ้อหลุยส์) นี้มาจากอิตาลี อย่างคน

ไทยเราก็ทำเหมือน หลุยส์เหมือนกันแต่ขาย 3000 และไม่มีคนซื้อด้วย ของเขาขายแพงกว่าแต่มีคนซื้อ เราขายถูก 3000 ไม่มีใครซื้อ หลวงพ่อก็บอกว่านี่เราโง่หรือเราดี หลวงพ่อก็เลยตามไปเมืองอิตาลี ถึงได้ไปเห็นสถาบันออกแบบ ไปศึกษาดู เขาศึกษาว่า 40 ปีข้างหน้าคนจะใช้อะไร 50 ปีข้างหน้ารถยนต์จะเป็นอย่างไร 20 ปีข้างหน้าคนจะใส่เสื้อแบบไหน” แสดงให้เห็นว่าประเทศที่มีความเจริญทางด้านนวัตกรรมหรือการออกแบบที่มีความโดดเด่น จะมีสถาบันที่ให้การศึกษารองรับเพื่อพัฒนา นวัตกรรมให้มีมาตรฐานและสามารถถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ได้

ในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีการเรียนการสอน การออกแบบเป็นแต่เพียง สาขาวิชาเท่านั้น ซึ่งพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร) (2560) ให้ความเห็นว่า “ใน มหาวิทยาลัยก็เป็นเพียงสาขา สาขาออกแบบไม่ใช่เป็นตัวตน อยากจะทำให้เป็นตัวตนมีอิสระ แล้ว สามารถทำได้เต็มที่ หลวงพ่อต้องลงทุนหลายสิบล้าน หลวงพ่อต้องไปยกอาจารย์เขามาทั้งหมด แล้ว บอกว่าสิบปีเราจะได้อะไรกลับ แล้วเราจะได้อะไรเป็นของตัวเองอย่างนี้ หลวงพ่อก็พยายาม ทำไม่ถึงพยายาม เพราะว่าไม่ต้องการที่จะให้เป็นแบบหลุยส์ อย่าง Samsonite อย่างนี้ ทำอยู่ที่บางนาตราด แล้วก็มา ขายตั้งหลายพันอันหนึ่ง แท้ที่จริงเราก็ได้แต่แรงงานมันเสียทุกอย่างก็มาคิด คนเขาก็ถามว่าเรื่องนี้ มันเรื่องของโยมแล้วพระมาเกี่ยวข้องอะไร เขามาว่าหลวงพ่อดอหน้า หลวงพ่อก็บอกว่าหลวงพ่อกี้ เป็นคนไทย หลวงพ่อไม่ใช่คนอิตาลี หลวงพ่อเป็นคนไทย หลวงพ่อกี้อยากให้ไทยดีกว่าอิตาลี เพราะฉะนั้นเอาเขามาซะก่อนแล้วเรียน เราพัฒนาให้มันได้ ลงทุนอย่างนี้ ไปหาคนที่ไม่มีเงินก็ไม่มีใคร ลงทุนให้ หลวงพ่อกี้เลยเอาเข้าวัด” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร], 2560)

สถาบันออกแบบนานาชาติพัฒนา เป็นองค์กรที่ไม่มุ่งแสวงกำไร เพราะผู้ก่อตั้งและให้ การสนับสนุนคือหลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร ที่ต้องการให้คนไทยมีความรู้ความสามารถในด้านการ ออกแบบอีกทั้งสถานที่เรียนตั้งอยู่ใน วัด สากร สุขศรีวงศ์ (2560) กล่าวว่า “สถาบัน ออกแบบ นานาชาติพัฒนา หรือ CIDI เป็นองค์กรที่ไม่มุ่งแสวงกำไร ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2543 ได้รับการ สนับสนุนและดำเนินงาน โดย มูลนิธิหลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร ภายใต้พันธกิจหลัก คือ มุ่งพัฒนานัก ออกแบบไทยให้สามารถพัฒนาฝีมือการออกแบบให้ทัดเทียมและสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้ อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเป้าหมายสำคัญคือ มุ่งหวังให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการออกแบบ (Design Center) ของอาเซียน”

วิสัยทัศน์อันยาวไกลของหลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร ที่ต้องการเห็นคนไทยได้รับการพัฒนา ในทุกด้าน แม้จะเป็นงานที่ยากที่จะต้องใช้ทั้งแรงกายแรงใจและทุนทรัพย์ที่สูง แต่เพื่อคนไทย ได้รับการพัฒนาไปสู่ความเจริญที่เป็นมาตรฐานมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง หลวงพ่อต้องอดทนต่อ คำนิทนาบว่าร้ายสารพัด แต่ก็ไม่อาจทำลายมโนปณิธานอันแน่วแน่ของหลวงพ่อกี้ที่จะทำคุณประโยชน์ ให้แก่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคมอันเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของท่านได้

3.8 สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัย

ผู้สมบุรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติดี ในทางพระพุทธศาสนาย่อมหมายถึงการได้เป็นผู้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนและมีความประพฤติที่เรียบร้อยสง่างามเหมาะสมกับสมณะสาธูป ด้วยเหตุดังกล่าวหลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร จึงได้สร้างวิทยาลัยสงฆ์ตลอดถึง โรงเรียน พระ ปริยัติธรรม เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ด้านพระ ปริยัติธรรมคือ การศึกษาพระ ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและวิชาการทางโลกเพื่อให้มีความรู้ทั้งทางคฤโลกและคฤธรรมควบคู่กันไป

ในปี พ.ศ.2512 หลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร ได้สร้างวิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสน จังหวัด นครปฐม เพื่อเป็นสถานที่ให้การศึกษาของพระ ภิกษุสามเณรตั้งแต่นั้น ประถมจนถึงชั้น มัธยม และกระจายออกไปตามจังหวัดต่างๆ อาทิ วัด ไร่คำ จังหวัดสิงห์บุรี, วิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสน สาขา น้ำตกแม่กลาง จังหวัดเชียงใหม่, วัดมหาชัย จังหวัดขอนแก่น, วัดสิริกมลवास โขกษัย 4 กรุงเทพฯ, วัด ฝ่องพลอยวิริยาราม กรุงเทพฯ, โรงเรียนพระ ปริยัติธรรมวัดธรรมมงคล กรุงเทพฯ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถให้เหมาะสมกับ สมณวิสัย

ในขั้น ระดับอุดมศึกษายังได้เปิดเป็น สาขาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ในขณะที่ นั้นชื่อสถาบันราชภัฏสวน สุนันทา (ผู้วิจัยเองก็เป็นผลผลิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวน สุนันทา ศูนย์ ให้การศึกษาวัดธรรมมงคล ในระดับปริญญาตรี, ผู้วิจัย) นอกจากนี้หลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร ยังได้ สร้างสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เมื่อปี 2536 เพื่อให้การศึกษาในระดับมหาบัณฑิตคือปริญญาโทและปริญญาเอก (พระเทพเจดียงจารย์ [หลวงพ่อ วริยังค์ สิรินฺธโร], 2553)

การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในที่สุดในกระบวนการพัฒนาสังคม หลวงพ่อจึงให้ ความสำคัญกับการสร้างสถานศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้พระ ภิกษุสามเณร ตลอดถึงประชาชนทั่วไป ได้มีโอกาสเข้าศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถให้แก่ตนเอง เมื่อคนมีความรู้ก็จะสามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมตามแต่ละ บทบาทหน้าที่ของแต่ละ ปัจเจกบุคคล

ความเมตตาเป็นธรรมค้ำจุน โลก จากความเมตตาของหลวงพ่อวริยังค์ สิรินฺธโร ที่ได้อุทิศ ตนเพื่อพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม ทำให้มีผู้ได้รับ ประ โยชน์จากความเสียสละของหลวงพ่อ เป็นจำนวนมาก ซึ่งหลวงพ่อวริยังค์ ได้เมตตาช่วยเหลือสังคมโดยไม่ได้หวังสิ่งใดตอบแทน หลวงพ่อหวังเพียงให้สันติสุขบังเกิดขึ้นในสังคม การก่อตั้งโรงเรียนและ มหาวิทยาลัยก็มุ่งหวังให้ทรัพยากร

มนุษย์ในสังคมมีความรู้ความสามารถ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขตามสถานภาพของตน

3.9 สร้างพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์

พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์ คือชื่อพระมหาเจดีย์ที่ตั้งอยู่ที่วัดธรรมมงคล เป็นปูชนียสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเดินจงกรม นั่งสมาธิ สวดมนต์ของพุทธศาสนิกชน เป็นที่เรียนสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิ เป็นพิพิธภัณฑ์เก็บรักษาโบราณวัตถุ เป็นสถานที่ทัศนศึกษาของนักเรียนนักศึกษา ประโยชน์ดังที่กล่าวในเบื้องต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น การที่จะสร้างพระมหาเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ นอกจากจะต้องใช้ทุนทรัพย์เป็นจํานกมหายมหาศาลแล้ว ผู้เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างจะต้องเป็นผู้มีความเสียสละและรับผิดชอบอย่างใหญ่หลวง เพราะไม่ใช่งานเล็กๆ ที่จะกระทำให้เสร็จได้ภายใน 1 สัปดาห์หรือ 1 เดือน แต่เป็นงานที่จะต้องดำเนินการนับ 10 ปี ซึ่งผู้ริเริ่มดำเนินการจะต้องมีแรงปรารถนาในใจอย่างแรงกล้าที่จะสร้างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนได้ประโยชน์จากการสร้างครั้งนี้เป็นจํานก หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร เป็นผู้ดำริที่จะสร้างพระมหาเจดีย์ด้วยเหตุผลอันหนักแน่นที่ยึดมั่นในใจตลอดมาว่า “ข้าพเจ้าจะอุทิศชีวิตนี้ให้แก่พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น”

จากสัจจะอธิษฐานของ หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร ต่อพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดโคกมวิหาร จังหวัดจันทบุรี ประเทศบังคลาเทศครั้งแรก หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร (2553) กล่าวว่า “หากข้าพเจ้าได้รับพระบรมสารีริกธาตุนับ 5 องค์ ข้าพเจ้าจะสร้างพระมหาเจดีย์เพื่อประดิษฐานให้ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เมื่อข้าพเจ้าตั้งสัจจาธิษฐานต่อพระบรมสารีริกธาตุก็เหมือนกับต่อพระพักตร์ของพระพุทธองค์ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็ต้องทำตามโดยมิพรั่นพริ้งต่อสถานการณ์ใดๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าจะเป็นการหนักใจเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่อย่างไม่เคยปรากฏมาเลยในชีวิตของข้าพเจ้า ในที่สุดข้าพเจ้าก็ได้รับพระบรมสารีริกธาตุนับ 5 องค์ ในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517” (พระเทพเจดีย์จารย์ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร], 2553)

พระมหาเจดีย์ของวัดธรรมมงคลได้ผู้เขียนแปลนคือ อาจารย์ถิณญ โสสุวรรณศิริ ซึ่งเป็นผู้มีความชำนาญในการเขียนศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นที่เลื่องลือในสมัยนั้น หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทรโร ได้พยายามวาดมโนภาพพระมหาเจดีย์ในใจ พร้อมกับเข้าสมาธิเพื่อหาความสงบวาดภาพเพื่อเป็นแนวความคิดให้แก่อาจารย์ถิณญ โสฯ จนปรากฏเป็นพระมหาเจดีย์ทรง 4 เหลี่ยม มียอดเป็นเจดีย์ที่ส่วนมากเป็นแบบของประเทศไทย สูง 94.78 เมตร จัดเป็นชั้นมี 14 ชั้น มีความสวยงามน่าทึ่งเป็นความคิดของอาจารย์ถิณญ โสฯ ซึ่งได้วาดภาพอย่างสุดฝีมือกับทั้งให้เป็นประโยชน์ใช้สอยอาทิ

โรงเรียน ห้องสมุด ห้องประชุมเพื่อการแสดงธรรมและสถานบำเพ็ญกัมมัฏฐาน หลวงพ่อวิริยงค์ฯ กับอาจารย์ภิกษุโณฯ ใช้เวลา 10 เดือน จึงวาดแปลนสำเร็จ เมื่อวาดแปลนสำเร็จเป็นหน้าที่ของวิศวกรคือนายสมอาจ จดุนิรัตศิษย์ และคณะเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างซึ่งล้วนแต่เป็น วิศวกรเกียรตินิยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรวมกว่าสิบคน (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2553)

การวางศิลาฤกษ์พระมหาเจดีย์ ในวันที่ 21 เมษายน 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่รัชกาลที่ 9 เสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ได้เสด็จทรงวางศิลาฤกษ์พระมหาเจดีย์ ในวันนั้นฝนตกลงมาอย่างหนัก น้ำท่วมบริเวณวัดเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จมาถึงวัด ฝนก็ได้หยุดลงโดยจับปล้นท้องฟ้าไปร้องเหมือนปรกติขึ้นแรกเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะทรงเจิมแผ่นศิลาฤกษ์เท่านั้น เพราะเกรงจะทรงลำบากในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์ ณ ที่วางศิลาฤกษ์ แต่ครั้งถึงกำหนดเวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งให้ไปวางศิลาฤกษ์ที่หลุมศิลาฤกษ์ ทรงไปวางศิลาฤกษ์ ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ยังความปิติแก่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ และพสกนิกรที่มาชุมนุมกัน ณ ที่นี้ อย่างหาประมาณมิได้ (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2553)

พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตน โกสินทร์หรือพระมหาเจดีย์วัชรธรรมมงคลนี้ บังเกิดขึ้นได้ เพราะศรัทธาของชาวพุทธชาวไทยร่วมพลังกันสร้างขึ้น โดยศรัทธานี้เกิดขึ้นภายในจิตใจ มิได้บังคับเพื่อประโยชน์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อประดิษฐาน พระเกศาและพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่แท้จริงจากดินแดนของพระพุทธองค์
- 2) เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังจิตใจของชาวพุทธและเป็นพุทธบูชาถวายเทิดพระเกียรติแด่คุณองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ชาวพุทธศาสนิกชนทุกคนเคารพนับถือเป็นศาสดาเอกของโลก
- 3) เพื่อรักษาพระธรรม โดยรวบรวมหนังสืออันเป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด 84000 พระธรรมขันธ์และหนังสือธรรมะทุกประเภททุกภาษาใน โลกเก็บรักษาไว้ภายในพระมหาเจดีย์
- 4) เพื่อเป็นศูนย์รวมของการปฏิบัติธรรม โดยจัดสถานที่ภายในพระมหาเจดีย์ให้เป็นที่พักผ่อนเหมาะแก่การปฏิบัติจิตและเป็น ที่แสดงพระธรรมเทศนาตลอดจนถึงเป็นที่บำเพ็ญกัมมัฏฐานขั้นสูง
- 5) เป็นมหาปูชนียสถาน อันจักนำมาซึ่งพุทธานุสสติ ชัมมานุสสติ สังฆานุสสติ อันเป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ พร้อมทั้งเป็นการแสดงพลังแห่งศรัทธาที่ยิ่งใหญ่แห่งยุค

6) เพื่อเป็นแหล่งกลางของการศึกษาพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยมีพระภิกษุสามเณรสอนเป็นวิทยาทานเด็กเล็กเหล่านี้จักเติบโตเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไปในอนาคต

7) เพื่อประโยชน์ทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรมและวัฒนธรรมของชาติไทยในยุครัตนโกสินทร์

8) เพื่อจารึกประวัติการสร้างพระมหาเจดีย์สมัยใหม่สามารถใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด ตั้งแต่ชั้นแรกจนถึงชั้นสุดท้ายคือชั้นที่ 14 (พระเทพเจดีย์จารย์ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2553)

พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์เป็นพระมหาเจดีย์ที่สูงที่สุดในประเทศไทย สร้างสำเร็จเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2528 การสร้างพระมหาเจดีย์รวมค่าก่อสร้าง 75 ล้านบาท นับแต่เริ่มการก่อสร้างพระมหาเจดีย์ในปี 2519 ได้มีการสวดทักษิ เป็นจำนวนหมื่นและอาราธนาพระอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิศิษย์สายหลวงปู่มั่นฯ จำนวนกว่า 300 รูป ทุกๆ ปี การสวดทักษิขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บริเวณสถานที่ตั้งองค์พระมหาเจดีย์ (พระเทพเจดีย์จารย์ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2553)

ความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ที่จะสร้างปูชนียวัตถุเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ก็เป็นผลสำเร็จพุทธศาสนิกชนจำนวนมากได้ประโยชน์จากพระมหาเจดีย์ที่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ สร้างขึ้น ในปัจจุบันนอกเหนือจากประโยชน์ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น พระมหาเจดีย์ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้แก่ประชาชนผู้สนใจ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอีกด้วย แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้สร้างขึ้นนั้นเป็นสาธารณประโยชน์เพื่อสังคมอย่างแท้จริง

3.10 สร้างพระพุทธรูปมงคลธรรมศรีไทย (หลวงพ่อพระหยก)

พระพุทธรูป คือ สัญลักษณ์ของความเป็นพระพุทธศาสนา เป็นรูปเหมือนตัวแทนของพระพุทธเจ้า ให้พุทธสาวกของพระองค์ได้เคารพกราบไหว้บูชาเมื่อได้ทัศนาก็ปลื้มปิติยินดี จะเห็นได้จากพระพุทธรูปในประเทศไทยที่สาธุชนให้ความเคารพนับถือบูชากราบไหว้อาถิ พระแก้วมรกต ประดิษฐานที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, หลวงพ่อโสธร วัดโสธรฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา, หลวงพ่อโต วัดพนัญเชิงฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, หลวงพ่อพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุฯ จังหวัดพิษณุโลก, หลวงพ่อโต วัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ, หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย เป็นต้น

พระพุทธรูปทรงธรรมศรีไทย หรือที่สาธุชนทั่วไปเรียกว่า หลวงพ่อพระหยก เป็นพระพุทธรูปหยกเขียวองค์ใหญ่ที่สุดในโลก หน้าตักกว้าง 1.66 เมตร สูง 2.20 เมตร ประดิษฐานอยู่ ณ ศาลาพระหยก วัดธรรมมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปทรงธรรมศรีไทย” ซึ่งเป็นความประสงค์ของพระญาณวิริยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) ต้องการให้พระพุทธรูปศาสนาจริงยั่งยืน ซึ่งการที่จะให้พระพุทธรูปศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นการต่อเนื่องไปได้นั้นจะต้องมีปัจจัยหลายประการ และปัจจัยหลายประการนั้นสิ่งที่จะมองข้ามไม่ได้คือ “พระพุทธรูป” ที่เป็นองค์แทนสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เป็นรูปธรรมแต่ก็มีความสำคัญเพราะรูปธรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ด้วยตาเปล่า ส่วนนามธรรมมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า การปฏิบัติตามศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ย่อมมีความสำคัญ เพราะฉะนั้น พระพุทธรูปที่เป็นรูปธรรมจึงเป็นสื่อที่จะนำบุคคลผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสให้เข้าไปถึงนามธรรม แต่พระพุทธรูปองค์นั้นจะต้องมีค่าสูงจนทำให้เกิดความอัศจรรย์จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ซึ่งองค์พระหยกเขียวบริสุทธิ์องค์นี้จะมีค่าสูงและนำอศรรยัยังนักอันจะเป็นศูนย์รวมของคนทั่วโลกต่อไปในอนาคต (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร], 2553)

ก่อนที่จะมาเป็นหลวงพ่อพระหยกเขียวที่ใหญ่ที่สุดในโลก หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร ต้องใช้ความพยายามอย่างสูงในการเสาะแสวงหาหยกก้อนใหญ่เพื่อนำมาแกะเป็นพระพุทธรูป ในวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2534 พระญาณวิริยาจารย์ได้มีมติเห็นหยกก้อนมหึมา ในเหมืองทองของ นายจอห์น สก๊อตเลอร์ ซึ่งเป็นชาวเยอรมัน แต่มาประกอบอาชีพทำเหมืองที่ บริติช โคลัมเบีย ประเทศแคนาดา นายจอห์น ได้บอกพระญาณวิริยาจารย์ว่า ไม่ทราบว่ามีอะไรมาคลใจให้เขามุ่งลงไปตรงนี้ ซึ่งหมายถึงตรงที่หลวงพ่อยืนอยู่ว่าจะต้องขุดลงไปตรงนี้และเป็นความบังเอิญที่ว่าตรงที่ขุดนั้นมีก้อนทองมากเสียด้วยจึงเป็นแรงจูงใจให้เกิดความพยายามเพิ่มขึ้น เมื่อขุดลึกจากก้นคลองลงไป 20 ฟุต จึงได้พบกับก้อนหยกเขียวขนาดใหญ่มหึมาที่ต้องใช้รถแมคโคร ขนาดใหญ่ถึง 2 ตัว เพื่อดึงก้อนหยกนี้ขึ้นจากหลุมใช้เวลาถึง 7 วัน จึงสำเร็จ พร้อมกับต้องจ่ายเงินก้อนมหึมาถึง 30 ล้านบาท เมื่อได้หยกมาเป็นกรรมสิทธิ์แล้ว พระญาณวิริยาจารย์ได้ดำเนินการ ส่งก้อนหยกลงเรือเพื่อนำมาประเทศไทยเมื่อปลายเดือน มกราคม พ.ศ. 2535 โดยเรือชื่อ “LUANHE” เดินทางทางถึงประเทศไทยที่ท่าเรือคลองเตยและทำการขนย้ายมาที่วัดธรรมมงคล สุขุมวิท 101 พร้อมกันนี้พระญาณวิริยาจารย์ คิดที่จะสร้างศาลาประดิษฐานพระหยกไปพร้อมกับการแกะสลักพระพุทธรูปปฏิมากรหยก จึงได้วางศิลาฤกษ์ศาลาประดิษฐานพระหยกในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 โดยมีพลอากาศเอกเกษร โรจนนิล ผู้บัญชาการทหารอากาศ เป็นประธานวางศิลาฤกษ์ (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร], 2553)

เมื่อได้ก้อนหยกสมใจปรารถนาแล้วพระญาณ วิริยาจารย์ต้องแสวงหาช่างผู้ชำนาญการที่จะมาแกะหยกเพื่อเป็น “สุดยอดแห่งพุทธประติมากรรม” เพราะถ้าหากช่างแกะสลักไม่ลั่นทศอาจจะทำให้ประติมากรรมชิ้นนี้ไม่โดดเด่นสมกับคุณค่าของหยกเขียวบริสุทธิ์หรืออาจทำให้เสียหายไร้คุณค่าไปเลย ในทางตรงกันข้ามถ้าหากได้ช่างที่เป็นยอดฝีมือของโลก ซึ่งเป็น ช่างผู้มีความชำนาญจริง จะทำให้การแกะสลักหยกเป็น พระพุทธรูปนั้น มีความงดงามและทรงคุณค่ายิ่ง ช่างที่มีฝีมือในการแกะสลักของโลกนี้ต้องยกให้ช่างจากประเทศอิตาลี ดังนั้น ในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พระญาณวิริยาจารย์ ได้เดินทางไปประเทศอิตาลี ที่เมืองการาร่า เพื่อติดตามหา นายเปาโล เวียกกี ซึ่งได้ทราบมาว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ ในการแกะสลักมือหนึ่งของโลกทีเดียว เมื่อได้พบกับ นายเปาโล เวียกกี แล้วหลวงพ่อวิริยงค์ฯ มีความยินดีใจเป็นอย่างยิ่ง พระเทพเจติยาจารย์ (2553) กล่าวว่า “ข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างบอกไม่ถูก มันเป็นความรู้สึกเหมือนกับข้าพเจ้าพบก้อนหยกครั้งแรก เอ็บอิมเหมือนตัวจะลอย” (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2553)

เมื่อหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้พบกับทีมงานของนายเปาโลฯ และ คณะแล้ว ได้มีการประชุมเพื่อตกลงราคาที่จะมาแกะสลักให้เป็นรายเดือนพร้อมค่าเครื่องบิน ค่าที่พัก พร้อมกับสวัสดิการและค่าใช้จ่ายต่างๆ และตกลงสัญญาเพื่อเดินทางมาประเทศไทยเพื่อทำการแกะสลักหยกให้เป็นประติมากรรมชิ้นยอดของโลกให้สำเร็จ ในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2535 นายชีชี ช่างแกะสลักคนแรก ได้เดินทางมาก่อนเพื่อขึ้นรูป นายเปาโล ได้เดินทางตามมาการแกะสลักพระหยกเขียวบริสุทธิ์ได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว การแกะสลักพระหยกได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องด้วยความสามารถอันเอกอุของช่างทั้งสองคือ นายชีชีและนายเปาโลฯ หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้พูดคุยกับช่างแกะสลักทำให้ทราบว่าจิตรกรชาวอิตาลีเขามีความเป็นศิลปินสูงมาก พระเทพเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) (2553) กล่าวว่า “จากการพูดคุยผ่านล่ามในวันนั้น ทำให้หลวงพ่อได้รู้ว่าจิตรกรชาวอิตาลีนี้ เขารักศักดิ์ศรีรักความเป็นศิลปิน จึงไม่แปลกอะไรเลยที่ชาวอิตาลีจะเก่งและมีชื่อเสียงในด้านการแกะสลักดังเช่น ไมเคิล เอนเจโล จิตรกรชาวอิตาลีชื่อก้องโลก นายเปาโลฯ และ นายชีชี อิสมาอิล ก็มีจิตวิญญาณของความเป็นศิลปินในสายเลือดเช่นเดียว” แม้ว่าหากช่างแกะสลักทั้งสองคนนี้ทำงานอยู่ที่เมืองการาร่าจะได้ค่าแรงมากกว่าการทำงานที่ประเทศไทยเยอะ แต่การที่ท่านทั้งสองเลือกที่จะมาทำงานที่ประเทศไทยในครั้งนี้เพราะต้องการประกาศเกียรติของจิตรกรชาวอิตาลีให้ปรากฏแก่สายตาชาวโลกทำให้ช่างแกะสลักทั้งสองทุ่มเทกำลังความสามารถ เพื่อผลิตผลงานพุทธประติมากรรมที่สวยงามและทรงคุณค่าให้ปรากฏแก่ชาวโลก (นายเปาโล เวียกกี, 2553 อ้างถึงใน พระเทพเจติยาจารย์, 2553) ได้กล่าวว่า “จะให้ผมแกะสลักอีกก็ครั้งก็จะเหมือนองคนี้ไปไม่ได้ เพราะแม่เหล็กในมือของผมมันได้หายไปแล้ว” ถ้าหากจะกล่าวว่าการแกะสลักพระหยกในครั้งนี้มีสิ่งลึกลับหรือเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งมาช่วยแกะพระพุทธรูปองค์นี้ก็เป็นได้ ซึ่งก็อาจจะเป็นความรู้สึกและความเชื่อของแต่ละบุคคล

แต่อย่างไรก็ตามการแกะสลักพระพุทธรูปหยกก็สำเร็จอย่างงดงาม (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวีริย์วงศ์ สิรินธโร], 2553)

เหตุการณ์ประวัตศาสตร์ได้เกิดขึ้น ในวันที่ 6 มีนาคม 2536 การแกะสลักพระหยกเขียวได้เสร็จสมบูรณ์สำเร็จอย่างสวยงามใช้เวลาหนึ่งปีพร้อมมูลค่าสร้างกว่า 29 ล้านบาท พร้อมกับได้อันเชิญพระพุทธรูปหยกเขียวบริสุทธิ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลกขึ้นสู่ศาลาพระหยกด้วยมหกรรมอันยิ่งใหญ่ถูกห้อมล้อมด้วยพลังศรัทธามหาชนที่เดินทางมาร่วมอนุโมทนาสาธุการในครั้งนั้น (พระเทพเจติยาจารย์ [หลวงพ่อวีริย์วงศ์ สิรินธโร], 2553)

ปัจจุบันพระพุทธรูปมณฑลธรรมศรีไทยหรือหลวงพ่อพระหยกประดิษฐานอยู่ที่ศาลาพระหยกวัดธรรมมงคล เพื่อให้ประชาชนได้สักการะกราบไหว้บูชาเพื่อระลึกถึงพระคุณอันประเสริฐขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสมบัติของพระพุทธรูปศาสนาที่สูงค่าหาประมาณมิได้และเพื่อเป็นการสืบทอดดำรงไว้ซึ่งบรรพบุรุษพระพุทธรูปศาสนาให้อยู่คู่กับมวลมนุษยชาติตลอดชั่วกาลปาวสาน เพราะสระอันเกษมสูงสุดของพุทธศาสนิกชนคือพระรัตนตรัย อันได้แก่พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ การที่หลวงพ่อวีริย์วงศ์ สิรินธโร ได้สร้างพระพุทธรูปไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้เคารพกราบไหว้สักการะเพื่อให้ศาสนิกชนได้มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจได้มากราบไหว้พระพุทธรูปที่วัดมาฟังธรรมสวดมนต์ที่วัด และพระสงฆ์สามเณรได้ใช้เป็นที่ประกอบศาสนกิจทำวัตร สวดมนต์ สิ่งที่หลวงพ่อวีริย์วงศ์ฯ ได้สร้างขึ้นจึงเป็นสาธารณะสมบัติที่เป็นประโยชน์แก่มหาชนอย่างแท้จริง

3.11 การจัดพิธีบวชชีพรหมณ์ ณ วัดธรรมมงคล

การบวชชีพรหมณ์เป็นงานประจำปีของวัดธรรมมงคล จัดขึ้นพร้อมกับการฉลองอายุวัฒนมงคลของหลวงพ่อวีริย์วงศ์ สิรินธโร ในวันที่ 7 มกราคม ของทุกปี ถือเป็นงานบุญประจำปีที่สำคัญเหล่าศิษยานุศิษย์ของหลวงพ่อวีริย์วงศ์ฯ จะต้องมาบวชชีพรหมณ์เพื่อเป็นการสำรวมจิตใจรักษาศีล 8 ข้อ และ สวดพุทธมนต์สรรเสริญ คุณพระพุทธรูปเจ้า คุณพระธรรมและคุณพระสงฆ์พร้อมทั้งทำสมาธิตลอด 3 วัน 3 คืน

พิธีกรรมการบวชชี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวีริย์วงศ์ สิรินธโร) (2560) กล่าวว่า “เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2499 ณ สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปธรรมฐาน วัดดำรงธรรมาราม อำเภอคลองจั่น จังหวัดจันทบุรี ซึ่งตอนนั้นเกิดความตระหนักรู้ว่าในเส้นทางปฏิบัติธรรมผู้หญิงไม่ค่อยมีสิทธิเทียมเท่าผู้ชาย จึงได้คิดแนวปฏิบัติที่จะให้โอกาสสตรีด้วยการบวชชี ให้สตรีได้เข้าสู่การปฏิบัติธรรมแห่งประณิตศีลถือเพศบรรพชิต กินนอนในวัดอย่างน้อย 3 วัน 3 คืน วันแรกถือว่าเป็นวันรับศีล วันที่สองเป็นวันทรงศีลจะมีโอกาสปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ วันสุดท้ายเป็นวันส่งผลบุญ พิธีกรรมบวชชีครั้ง

แรกในเมืองไทยครั้งนั้นมี หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่อ่อน ญาณสิริ และหลวงปู่กงมา จิรปุญโญ เป็นผู้ให้วิสัยแก่ผู้เข้ามาบวชชี สมัยนั้นถือว่าเป็นของใหม่แต่ก็มีผู้สนใจเข้ามาบวชชีถึง 625 คน ด้วยอานิสงส์ผลแห่งการบวชทำให้หลายคนที่ผ่านมาบวชแล้ว กลับไปด้วยจิตอันอึดอึด เบิกบานแจ่มใสมีความสุขโดยทั่วกัน (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร], 2560)

ปัจจุบันการบวชชีพราหมณ์ที่วัดธรรมมงคลได้มีสาธุชนให้ความสนใจและมาบวชชีพราหมณ์ในงานประจำปีๆ ละหลายหมื่นคน โดยมีหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร เป็นผู้นำในการบวชชีพราหมณ์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทุกเพศทุกวัย ได้มีโอกาสบวชชีพราหมณ์ถือศีล 8 ชำระจิตใจของตนเอง ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวเป็นสิ่งสมควรที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติเพื่อดำเนินตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ต้องการให้เหล่าพุทธสาวก ไม่กระทำความชั่วทั้งหลายทั้งปวง ให้ทำความดีหมั่นสร้างบุญกุศลให้ถึงพร้อมและชำระจิตใจของตนให้ผ่องแผ้วด้วยการทำสมาธิ

การบวชชีพราหมณ์จึงเป็นสัมมาปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนพึงกระทำ หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร พระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ได้เป็นผู้นำในการบวชชีพราหมณ์เพื่อให้สาธุชนได้รับประโยชน์จากการบวชชีพราหมณ์ ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากครูบาอาจารย์วัดป่ากรรมฐาน สายหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต ได้สวดมนต์ตลอดวันตลอดคืนเป็นเวลา 3 วัน ได้ทำสมาธิแผ่เมตตาให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งสิ่งที่ได้กระทำระหว่างบวชชีพราหมณ์นั้น ล้วนแต่เป็นการสั่งสมบุญกุศลเป็นอริยทรัพย์แก่ตน เพราะทรัพย์สมบัติภายนอกใช้ได้แต่เพียงในโลกนี้แต่เมื่อเมื่อละจากโลกนี้ไปอริยทรัพย์คือบุญกุศลจะเป็นที่พึ่งของเราในภายภาคหน้า

สิ่งก่อสร้างที่เป็นสาธารณะประโยชน์และกิจกรรมโครงการพัฒนาทั้งหลายที่ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ได้มีแนวคิดให้สร้างขึ้น ทั้งการสร้างวัดทั้งในประเทศและต่างประเทศ สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพ สร้างศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ สร้างสถาบันออกแบบนานาชาตินาพัฒนา (CID) สร้างโรงเรียน พระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัย สร้างพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตน โกสินทร์ สร้างพระพุทธมงคลธรรมศรีไทย การจัดพิธีบวชชีพราหมณ์ ณ วัดธรรมมงคล และอีกหลายโครงการที่หลวงพ่อได้คิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาสังคม อาทิ การสนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้างโรงพยาบาล การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน รวมถึงพระภิกษุสามเณรด้วย การสอนสมาธิในเรือนจำ การสอนสมาธิแก่นักเรียนนักศึกษา รวมไปถึงการเปิดศูนย์สมาธิเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าฝึกอบรมเรียนรู้วิธีการทำสมาธิที่ถูกต้องตามแบบฉบับของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ที่ได้เรียนรู้มาจากพระปรมาจารย์ใหญ่อย่าง หลวงปู่มั่น ฐริทัตโตและ หลวงปู่กงมา จิรปุญโญ วัดอุประสงฆ์หลวงพ่อวิริยงค์ฯ เพื่อต้องการพัฒนาธัมมภาวิฑฒน์ให้ควบคู่ไปกับโลกาภิวัตน์คือการพัฒนาทางด้านจิตใจที่เรียกว่าจิตนิยมและทางด้านวัตถุที่เรียกว่าวัตถุนิยมให้มีความเจริญควบคู่กันไป

บทที่ 4

บทบาทพระสงฆ์ไทยในการพัฒนาสังคมในอดีต

บทบาทพระสงฆ์ไทยในการพัฒนาสังคม ภายใต้บริบททางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็น สามัญลักษณะที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์ อย่างเป็นพลวัตเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่อยู่ร่วมกับกลุ่มบุคคลและสังคมอื่นๆ พระสงฆ์ในฐานะสมาชิกของสังคมจึงมีอาจหลุดพ้นจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ การปรับตัวเพื่อให้ทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการดำรงอยู่ของพระสงฆ์ ซึ่งในการดำเนินงานพัฒนาสังคมพระสงฆ์ต้องดำเนินการภายใต้ความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและไม่ขัดต่อหลักกฎหมายประเทศชาติบ้านเมือง ซึ่งต้องถือปฏิบัติควบคู่กันไปบทบาทของพระสงฆ์ที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมมีหลายด้าน อาทิ บทบาทด้านการเมือง บทบาทด้านเศรษฐกิจและบทบาททางสังคมล้วนแต่เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคมทั้งสิ้น ซึ่งบางช่วงเหตุการณ์อาจจะถูกมองในแง่ลบทั้งที่เป็นเรื่องจริงและไม่ใช่เรื่องจริงแต่ก็เป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันย่อมมีความหลากหลายทางความคิดความเชื่อความศรัทธาซึ่งไม่อาจห้ามกันเพราะเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย

4.1 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ด้านการเมือง

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภายใต้บริบททางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง หากจะวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทย สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ให้ความเห็นว่า “ความเข้าใจเป็นส่วนตัวของพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่มีว่า พระสงฆ์เข้าร่วมการพัฒนาหมู่บ้านด้วยเจตนาที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน เพราะทนดูชาวบ้านยากจนและไร้ที่พึ่งพิงไม่ได้ ความเข้าใจนี้เข้าลักษณะช่วยรัฐพัฒนาบ้านเมืองซึ่งเป็นพื้นฐานของการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ให้ทุกคนร่วมมือกันพัฒนาบ้านเมืองด้วยความสมัครใจ แม้ว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกร่างานพัฒนาชนบทของท่านไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิหรืออุดมการณ์ทางการเมือง จะเกี่ยวข้องกับเฉพาะปากท้องของประชาชนเท่านั้นแต่โดยนัยสำคัญแล้ว ในกระบวนการพัฒนานั้นงานพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ส่งผลกระทบต่อทางการเมืองหลายด้าน อาทิ 1) การสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ 2) การประสานตัวแบบ

การพัฒนาของตะวันตกกับค่านิยมไทย 3) การจัดตั้งกลุ่มพลังชนบท 4) การให้ข่าวสารการเมืองแก่ชาวบ้าน บนเส้นทางแห่งการพัฒนาชนบทตามโครงการพัฒนาของพระสงฆ์ ชาวบ้านจะได้รับการป้อนข่าวสารการเมืองและสังคมอย่างมาก 5) ศูนย์รวมแห่งความเป็นกลางทางการเมืองในชนบท โครงการพัฒนาชนบทของพระนักพัฒนาได้ช่วยให้มีการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านให้ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น นั่นมีนัยยะสำคัญทางการเมืองพอสมควร เพราะในทุกวันนี้พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะมีโอกาสเป็นผู้นำทางความคิดและความศรัทธาของประชาชน เนื่องด้วยประชาชนมีความคิดทางวัตถุนิยมมากขึ้น จึงค่อยๆ ละทิ้งศาสนาพุทธ แต่ความผูกพันกับสถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ จำต้องอาศัยพื้นฐานทางค่านิยมและคำสอนของพระพุทธศาสนา (สมบุญ สุธงศาธรรมิโก, 2530)

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พระมหาพรหมมุนี (2557) เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยที่สำคัญมี 3 ประการคือ 1) บทบาทตามประเพณี 2) บทบาทตามกฎหมาย 3) บทบาทตามพระธรรมวินัย ซึ่งบทบาททั้ง 3 ประการเป็นสิ่งที่พระสงฆ์จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกทั้ง พระมหาพรหมมุนี (2557) ยังได้แสดงทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่อง “แนวโน้มบทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า” ประกอบด้วยบทบาทที่สำคัญ ดังนี้

1) บทบาทในฐานะวิศวกรจัดการความขัดแย้ง โดยพุทธสันติวิธี บุคลากรทางศาสนาควรเพิ่มบทบาทในการลดความแตกแยก ส่งเสริมสันติภาพและแก้ไขความขัดแย้งในสังคมโดยสันติวิธี

2) บทบาทพระสงฆ์กับการชี้แนะและชี้แนะทางการเมือง พระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกลุ่มคนที่ถือได้ว่าผู้นำทางการเมืองให้ความไว้วางใจและเชื่อมั่นศรัทธาทั้งต่อวัตรปฏิบัติและองค์ธรรมที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ จากฐานความเชื่อในลักษณะนี้จึงทำให้นักการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเข้าไปปรึกษาหารือแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองอย่างต่อเนื่อง

3) บทบาทในการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย การปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อว่า “การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ดีมีจุดเริ่มต้นมาจากพลเมืองดี” ซึ่งพลเมืองที่ดีนั้นประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญหลายประการ เช่น การรับผิดชอบตนเองและสังคม การมีจิตสำนึกสาธารณะ การรู้จักเคารพกติกา ระเบียบและข้อกฎหมายต่างๆ ที่เป็นแนวปฏิบัติของสังคมและการรู้จักจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยหลักการสันติวิธี

4) บทบาทในการใช้สิทธิวิพากษ์วิจารณ์นักการเมืองและนโยบายแห่งรัฐ การวิพากษ์วิจารณ์อย่างสุจริตนั้นอาจจะสอดคล้องกับบทบาทของสื่อมวลชนหรือนักวิจารณ์ทั่วไป แต่ถึงกระนั้น พระสงฆ์บางรูปได้ออกมาทำหน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองในหลายมิติ เช่น การ

วิจารณ์พฤติกรรมผู้นำทางการเมืองหรือนักการเมือง การวิจารณ์แนวนโยบายแห่งรัฐว่าจะนำไปสู่การสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินซึ่งตัวแปรที่จะนำไปสู่การพัฒนาบทบาทนี้ของพระสงฆ์จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) ประเด็น (Issues) ในการวิพากษ์วิจารณ์ต้องชัดเจน 2) ความรู้ความเข้าใจ (Understanding) ของพระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ต่อการดำเนินนโยบายสาธารณะ รวมไปถึงผลกระทบทั้งในเชิงลบและเชิงบวก 3) ความสามารถในการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) 4) การเปิดใจ (Open Mind) รับฟังจากรัฐ ผู้นำหรือนักการเมืองด้วยใจที่เป็นกุศล

5) บทบาทในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องความต้องการทางการเมือง ในปัจจุบันและอนาคตนั้นการดำเนินกิจการทางการเมืองของพระสงฆ์ตามแนวทางนี้แม้ว่าประเพณีในสังคมไทยพระธรรมวินัยและกฎหมายรัฐธรรมนูญจะเปิดพื้นที่ให้ (ก) พระสงฆ์สามารถดำเนินการประกาศคว่ำบาตรด้วยมติสงฆ์ทั้งในระดับหมู่บ้าน จนถึงระดับประเทศต่อกลุ่มบุคคลที่กระทำผิดต่อพระพุทธศาสนาทั้งการพูดและการแสดงออกหรือการดำเนินนโยบายที่กระทบหรือขัดกับหลักธรรมวินัย (ข) คว่ำบาตรต่อรัฐหรือนักการเมืองที่ดำเนินนโยบายกระทบต่อวิถีชีวิตของพลเมืองและวิถีธรรมของชุมชน สังคมและศาสนาเพื่อรักษาผลประโยชน์และวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย

6) บทบาทในการใช้สิทธิเลือกตั้งนักการเมือง ในขณะที่รัฐของประเทศศรีลังกาและประเทศกัมพูชา ได้เปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการใช้สิทธิเลือกตั้งนักการเมืองในทุกๆระดับเพื่อเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในรัฐสภาแต่รัฐธรรมนูญของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ได้กั้นพื้นที่ในการใช้สิทธิเลือกตั้งของพระสงฆ์ออกไปจากการเมืองแม้กฎหมายจะบัญญัติเอาไว้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ไม่ใช่สิทธิก็ตาม การจำกัดสิทธิในการเลือกตั้งได้ทำให้เกิดการถกเถียงในสังคมไทยทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งตัวแปรที่สำคัญจึงขึ้นอยู่กับว่านักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองขาดการตระหนักรู้และใส่ใจต่อความอยู่รอดของพระศาสนาทั้งในแง่ของการรักษาธรรมและการดำรงอยู่ของศาสนา

พระพุทธศาสนากับการเมืองเป็นสัญลักษณ์ของความร่วมมือในการพัฒนา รัฐมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน การพัฒนา รัฐนั้นการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนา กายและวัตถุ เพื่อให้การพัฒนา กายและ วัตถุเป็นไปอย่างประ สอดคล้องจึงมีความจำเป็นต้องวางระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้พลเมืองอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและเคารพในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน เหตุผลนี้ทำให้พระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยรับภาระในการพัฒนาจิตใจโดยการนำศีลธรรมที่เป็นความจริงของธรรมชาติมาออกแบบให้สอดคล้องกับ กฎ กติกา ระเบียบ กฎหมายและ วิถีชีวิต

ของพลเมือง พระพุทธศาสนากับการเมืองจึงเปรียบประดุจเหรียญสองด้านของการพัฒนา รัฐซึ่งเป็นการพัฒนาทั้งมิติของกายและจิตใจ (พระมหาพรหม ธรรมหาโต, 2557)

พระสงฆ์ในฐานะสมาชิกของสังคมภายใต้สถาบันศาสนา จึงต้องได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่ง สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) เห็นว่า “เสถียรภาพและความมั่นคงของพุทธศาสนามีัยสำคัญทางการเมืองมากในความคิดของคน ไทย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับความคงอยู่ของสังคมไทย พระพุทธศาสนาเป็นที่มาแห่งศีลธรรมและพลังทางสังคม ส่วนพระมหากษัตริย์เป็นตัวแทนของความยึดเหนี่ยวกันภายในชาติ ยิ่งกว่านั้นสถาบันทั้งสามยังได้ก่อให้เกิดความผูกพันทางศีลธรรมและความเป็นปึกแผ่นภายในสังคมไทย และเป็นสัญลักษณ์แห่งเสถียรภาพ นอกจากนี้พุทธศาสนายังเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดในความรู้สึกรักของความเป็นชาติและเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ดังนั้นความเจริญรุ่งเรืองของชาติจึงมีความเกี่ยวข้องกับความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพุทธด้วย เสถียรภาพของชาติและของพระพุทธศาสนาจึงเป็น สิ่งคู่กันที่แยกกันไม่ออก” ดังนั้นทุกการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างกัน เพราะความผูกพันทางสังคมกันอย่างเหนียวแน่นระหว่างพระสงฆ์กับสังคม

4.2 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ด้านเศรษฐกิจ

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภายใต้บริบททางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ หากจะวิเคราะห์บทบาททางด้านเศรษฐกิจของพระสงฆ์ในสังคมไทย สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) อธิบายว่า “โครงการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ทั้งในภาคอีสานและภาคเหนือ มีลักษณะเป็นโครงการเอนกประสงค์คือ ประกอบด้วยโครงการย่อยๆ ที่สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้เกือบทุกลักษณะทางเศรษฐกิจ เป็นต้นว่า โครงการส่งเสริมการเกษตร โครงการส่งเสริมอาชีพและโครงการอบรมวิชาชีพ โครงการเหล่านี้สามารถยกระดับรายได้ของชาวบ้านอย่างแน่นอน แต่เป็นจำนวนเท่าไรต่อเดือน ไม่อาจจะคำนวณออกมาได้อย่างตรงต่อความเป็นจริง ฉะนั้นเราจึงต้องพิจารณาว่าโครงการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์มีผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจของชาวบ้านอย่างไรดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว มีโครงการพัฒนาชนบทอยู่หลายโครงการที่สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้เป็นต้นว่า โครงการสอนตัดเย็บเสื้อผ้า ถ้าผู้เรียนสามารถตัดเย็บเสื้อผ้าแบบง่ายๆ ได้ ก็สามารถตัดให้คนในครอบครัวได้ ซึ่งจะลดรายจ่ายในการซื้อเสื้อผ้าจากตลาดหรือการจ้างตัดเย็บเสื้อผ้าจากร้านค้าต่างๆ

2) การเพิ่มรายได้เล็กๆ น้อยๆ ให้แก่ครอบครัว โครงการส่งเสริมการเกษตรหรืออาชีพทางการเกษตร เป็นต้น ว่าการส่งเสริมให้ปลูกผลไม้หรือปลูกผักสวนครัว ซึ่งไม่เพียงแต่ไม่ต้องไปหาซื้อสิ่งเหล่านี้มาจากตลาดเท่านั้น ยังสามารถนำผลิตผลเหล่านี้ไปขายที่ตลาดได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวโดยตรง

3) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในชนบท เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า ในภาคชนบทมีการเอารัดเอาเปรียบระหว่างพ่อค้าคนกลางและชาวบ้าน พระผู้นำท้องถิ่นจึงได้ร่วมมือกับชาวบ้านจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า เพื่อช่วงชิงตำแหน่งพ่อค้าคนกลางจากเอกชนมาให้แก่กลุ่มชน สหกรณ์ร้านค้ามีประโยชน์ไม่เพียงแต่จัดพ่อค้าคนกลางออกไปเท่านั้น สมาชิกของสหกรณ์ยังได้รับส่วนลดในการซื้อสินค้าที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันและยังสามารถพัฒนาให้สหกรณ์ร้านค้าของหมู่บ้านเป็นแหล่งจำหน่ายผลิตผลต่างๆ ของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นผลิตผลทางการเกษตร การทอผ้า ทอเสื่อและงานหัตถกรรมอื่นๆ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในชนบทที่นับว่ามีผลกระทบต่อชาวบ้าน โดยตรงอีกอย่างหนึ่งคือ การตั้งธนาคารข้าวและธนาคารควาย เพื่อให้ชาวบ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจในทางเศรษฐกิจในช่วงปีที่เกิดภาวะฝนแล้งติดต่อกันหลายปี” (สมบุญ สุขสำราญ, 2530)

เศรษฐกิจของชาวบ้านเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เพราะถ้าชาวบ้านมีอยู่มีกินอย่างเพียงพอแก่ความต้องการแล้วจะสามารถเผื่อแผ่แก่บุคคลอื่นได้ด้วย การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีให้คนในชุมชน กินอิ่ม นอนอุ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พระสงฆ์นักพัฒนาจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญ หลวงปู่มั่น ฐิริทัตโต (2413-2492) กล่าวกับพระวิริยงค์ สิริธโร ว่า “พวกบาทหลวงได้ไปช่วยชาวเขาต่างๆ อย่าง เพราะเหตุให้คนเข้าศาสนาเขา ส่วนพวกเรามัวแต่คิดว่ายัง ใงๆ เกิดมาทุกคนก็เป็นพุทธศาสนิกชนเลย ไม่ช่วยเศรษฐกิจชาวบ้าน ไม่ทำประโยชน์ให้ชาวบ้าน กินแต่ผลของบรรพบุรุษมันก็จะหมดเข้าสักวันหนึ่ง ถึงเวลานั้นจะมาทำงานเพื่อพระพุทธรศาสนา มันก็ไม่ทันกาลแล้วต่อจากนี้ไปเราควรจะหาพระภิกษุสามเณรผู้ทรงคุณวุฒิรอบรู้ทั้งส่วนธรรมและรอบรู้ทั้งส่วนโลก เรายังยึดพระพุทธรศาสนาต่อไปอีกนาน” หลวงปู่มั่นฯ ยังกล่าวต่อไปอีกว่า “เมื่อคราวเราป่วยอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ นั่นก็เป็นหมอคิริสตั้งนี่เองที่ช่วยเราไว้ เรายังไม่ลืมบุญคุณของเขาจนบัดนี้ นี่ วิริยงค์เธอจงพยายามเถิด การกระทำครั้งนี้เท่ากับเป็นการพัฒนาบ้านเมืองและพระพุทธรศาสนาไปพร้อมกัน มันเป็นเช่นกับนักปราชญ์ในอดีตที่ได้ทำมา” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2560)

พระสงฆ์นักพัฒนาจึงต้องให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจของชาวบ้านเป็นประการสำคัญ เพื่อให้ชาวบ้านมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี กล่าวคือมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกๆ ด้านในปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ป๊วย อึ้งภากรณ์ (2516) อธิบายไว้ว่า

- 1) เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ผมอยากให้มีแม่ได้กินอาหารถูกหลักโภชนาการและได้รับการเอาใจใส่ด้านสวัสดิการแม่และเด็ก
- 2) เมื่อออกจากโรงเรียน ผมก็อยากทำงานเลี้ยงชีพและงานนั้นควรจะน่าสนใจพอที่จะรู้สึกที่ผมได้ทำประโยชน์แก่คนอื่น
- 3) ผมอยากมีสุขภาพแข็งแรงและหวังว่ารัฐบาลจะจัดให้มีบริการอนามัยป้องกันโรคชนิดฟรีและบริการรักษาโรคชนิดที่ถูกและเรียกหาได้ง่าย
- 4) ผมจำเป็นต้องมีอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจและน้ำสะอาดสำหรับดื่ม
- 5) ผมอยากได้ร่วมมือเป็นสหกรณ์กับเพื่อนฝูง จะได้ช่วยกัน เขาบ้าง เราบ้าง แล้วยแต่ความจำเป็น
- 6) ผมจำเป็นต้องมีโอกาสได้ร่วมงานของชุมชนที่ผมอาศัยอยู่และสามารถมีปากมีเสียงในการกำหนดชะตาของบ้านเมืองทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของผม
- 7) นี่แหละคือความหมายอันแท้จริงแห่งชีวิต นี่แหละคือการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของทุกคน (ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2516) ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอนจึงเปรียบได้กับปฏิทินของพระนักพัฒนาที่จะสร้างประโยชน์สุขแก่สังคมทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ

การพัฒนาเพื่อประโยชน์ของทุกคนจึงเป็นการพัฒนาเพื่อให้อำนาจบุคคลและมนุษย์ในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีในทุกด้าน เมื่อพระสงฆ์ในกระบวนการพัฒนาเข้าใจความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในสังคมโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องของปากท้องและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การลดค่าใช้จ่าย การเพิ่มรายได้ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในชุมชน สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) เห็นว่า “การรวมกลุ่มเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ มีผลต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจโดยตรงและโดยอ้อม มีผลต่อการปลุกน้ำใจแห่งการมีส่วนร่วมทางสังคมการรวมกลุ่มในหมู่บ้านและการลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ภายในหมู่บ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานการสร้างเอกภาพและบูรณาการในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด” (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530) แนวทางการพัฒนาดังกล่าวย่อมเป็นการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาของรัฐและประชาชน ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาซึ่งเป็นหลักสำคัญของการพัฒนาชุมชนและสังคม

4.3 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ด้านสังคม

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภายใต้บริบททางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม หากจะวิเคราะห์บทบาททางด้านสังคมของพระสงฆ์ในสังคมไทย สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) อธิบายว่า “โครงการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์มีผลกระทบทางสังคมต่อชาวบ้านในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1) การปลูกความสำนึกทางสังคม ในกระบวนการของการพัฒนาชนบท พระสงฆ์นักพัฒนาได้ระดมให้ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วม กับโครงการพัฒนา อย่างใกล้ชิดและบนเส้นทางแห่งการมีส่วนร่วมและการทำงาน ร่วมมือประสาน กัน นั้น ชาวบ้านจะเกิดมีความสำนึกทางสังคมอย่างธรรมชาติ โดยชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้และแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกันอย่างง่าย ๆ ในเรื่องการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ การสนทนาถกเถียงปัญหาต่างๆ จะนำไปสู่การที่ชาวบ้านรู้สึกมีส่วนร่วมในปัญหา คือกลายเป็น ปัญหาหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ในที่สุด ซึ่งจะทำให้แต่ละคนมีความไว้วางใจในกันและกัน อันเป็นเงื่อนไขทางสังคมที่สำคัญ สำหรับการพัฒนาน้ำใจ ประชาธิปไตยในอนาคต

2) การกระชับความผูกพันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน โดยบทบาทและพฤติกรรมดั้งเดิมของพระสงฆ์ดูเหมือนว่าจะมีประโยชน์ต่อชาวบ้านลดน้อยลงไปทุกวัน โดยเฉพาะบทบาทในทางพุทธพิธีเริ่มจะล้าสมัยลงไป เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแบบของการพัฒนาอย่างตะวันตกที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านอยู่รอดได้ในทางเศรษฐกิจและได้รับผลตอบแทน ในทางวัตถุ ฉะนั้น พระสงฆ์นักพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย โดยปรับบทบาทมาเป็นผู้นำของชาวบ้านในการพัฒนาการกินคืออยู่ดีภายในหมู่บ้าน จึงได้รับการยอมรับบทบาทใหม่อย่างกว้างขวาง ด้วยโครงการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์นักพัฒนานี้เองที่ได้แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ยังมีประโยชน์มีคุณค่าและทั้งยังสามารถชี้ทางไปสวรรค์และทางไปสู่การกินคืออยู่ดีของชาวบ้านได้ เป็นการสร้างศรัทธาและความเชื่อถืออีกครั้งหนึ่งในหมู่บาสิกและอุบาสิกา หลังจากที่พระสงฆ์เริ่มจะสูญเสียบทบาทไปในชุมชนชนบทไปให้แก่ข้าราชการทั้งหมด และเป็น การกระชับความผูกพันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านที่เริ่มจะห่างเหินให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

3) การลดอบายมุขและถือศีลห้า โครงการพัฒนาทางด้านจิตใจมีจุดมุ่งสำคัญประการหนึ่งคือ ความพยายามที่จะให้ประชาชนปฏิบัติตามศีลห้าซึ่งถือเป็นการลดอบายมุขที่สำคัญ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การเล่นการพนันและการดื่มสุราถือเป็นความเจ็บป่วยทางสังคมที่เรื้อรังมานานของสังคมไทยและเป็นปัจจัยในความด้อยพัฒนาที่แก้ไขได้ยากยิ่ง

ถ้าในแต่ละหมู่บ้าน มีครอบครัวที่ปลอดคอบายมุข สังคมไทยจะกินดีอยู่ดีมากกว่านี้ (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530)

กระบวนการพัฒนาสิ่งที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้คือความเปลี่ยนแปลงเพราะคำว่าพัฒนา หมายความว่าไปว่าการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีซึ่งมีค่าที่มีความหมายหลายคำที่เป็นตัวแปรแทรกอยู่กับคำว่าพัฒนา เช่น การเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้า การประดิษฐ์ ความทันสมัย การขยายตัว นิศดาร์ก์ เวชยานนท์ (2546) อธิบายว่า “มิติของการเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นมิติหนึ่งของการพัฒนา” แต่ต้องเข้าใจว่าความเปลี่ยนแปลงเป็นอนิจลักษณะของสังคมซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีทั้งด้านบวกและด้านลบและมีหลากหลายตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่ใจกลางของสังคมไทยก็เช่นเดียวกันย่อมได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวด้วยเช่นกัน ดังที่ ปรีดี พนมยงค์ (2501) ได้กล่าวไว้ในความเป็นอนิจจังของสังคมว่า “สิ่งทั้งหลายในโลกนี้เป็นอนิจจัง ไม่มีสิ่งใดหนึ่งคงที่ ทุกสิ่งที่มีอาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ไปอย่างไม่หยุดยั้ง สสารวัตถุที่ประกอบขึ้นโดยพลังของธรรมชาติหรือโดยพลังของมนุษย์ซึ่งเรามองด้วยตาเปล่าอาจเห็นว่าไม่เคลื่อนไหวนั้นความจริงมีการเคลื่อนไหวภายในตัวของสิ่งนั้นๆ คือสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเปลี่ยนแปลงจากความเป็นสิ่งใหม่ไปสู่ความเป็นสิ่งเก่า ปรีดี พนมยงค์ (2501) ยังกล่าวต่ออีกว่า “มนุษย์สังคมหรือเรียกสั้นๆ ว่าสังคมก็มีอาจหลีกเลี่ยงให้พ้นไปจากกฎแห่งอนิจจังดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ สังคมมีอาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง สังคมมีด้านบวกกับด้านลบภายในสังคมเองคือสภาวะใหม่ที่เกิดจูงองงามและ สภาวะเก่าที่เสื่อมซึ่งดำเนินไปสู่ความสลายดับ สังคมมนุษย์มีพลังงานใหม่ซึ่งเป็นด้านบวกและมีพลังงานเก่าด้านลบที่ปะทะกันอยู่ อันทำให้สังคมเคลื่อนไหวไปในทำนองเดียวกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายตามกฎธรรมชาติพลังเก่าก็เสื่อมสลายไปด้วย พลังใหม่ที่เจริญเติบโตระบบสังคมใหม่ก็เจริญเติบโตไปด้วย สภาวะเก่าหลีกเลี่ยงจากความเสื่อมสลายไปไม่พ้นส่วน สภาวะใหม่ก็ต้องดำเนินไปสู่ความเจริญซึ่งพลังเก่าไม่อาจต้านทานไว้ได้ ดังนั้นสภาวะใหม่ย่อมได้รับชัยชนะต่อสภาวะเก่า” (ปรีดี พนมยงค์, 2501)

แนวทางการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตจึงดำเนินการด้วยความสมัครใจมีความตื่นตัวเพื่อกระทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม “แนวความคิดการพัฒนาจึงเป็นความคิดที่หลากหลายขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิตและลักษณะสภาพแวดล้อมของชุมชนที่พระสงฆ์แต่ละรูปสังกัดอยู่ อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดในรายละเอียดจะแตกต่างกันแต่จะมีลักษณะร่วมกันในเรื่องของความเรียบง่ายและสามารถปฏิบัติได้ น่าสังเกตว่าการอบรมและการเรียนรู้จากสมณเพศ (Career socialization) หลักคำสอนและธรรมะในพระพุทธศาสนากับประสบการณ์ที่พบเห็นบ่อยในสังคมรอบตัวภายนอกวัดมีอิทธิพลสำคัญต่อการก่อรูปแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาอย่างมาก”

สมบูรณ สุขสำราญ (2530) ซึ่งหากจะพิจารณาบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ที่สามารถสืบค้นได้ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน แบ่งออกได้ดังนี้

4.4 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์สมัยสุโขทัย

ในปี พ.ศ. 1820 พ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์พระองค์มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมากได้อาราธนาพระมหาเถระสังฆราชจากนครศรีธรรมราช มาพำนัก ณ วัดอรัญญิกในกรุงสุโขทัย ในทุกวันพระธรรมสวนะพระองค์จะนิมนต์พระเถระมานั่งบนโศดหินกลางดงตาลที่ทรงให้ปลูกไว้เพื่อเทศนาสั่งสอนประชาชน บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้จึงเป็นบทบาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาศีลธรรมและจิตใจแก่ประชาชนตามพระราชประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดิน ประชาชนก็มีความพอใจและศรัทธาอย่างมากในบทบาทเช่นนี้ของพระสงฆ์ พระมหาเสรีพุทธรักจิโต (2552) ในปี พ.ศ. 1897 พระเจ้าลิไทกษัตริย์สุโขทัยองค์ต่อมา ได้อาราธนาพระสุมนะเถระจากเมืองลังกามาสู่สุโขทัย หลังจากนั้น พระองค์ทรงออกผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดอรัญญิก ทรงพระราชนิพนธ์เตมภูมิภคาหรือไตรภูมิพระร่วง พร้อมสอนศีลธรรมแก่ประชาชนด้วยพระองค์เองอีกทั้งยังได้นิมนต์พระสงฆ์เข้าเรียนพระไตรปิฎกในมหาประสาทด้วย (พระมหาเสรี พุทธรักจิโต, 2552)

พระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัยทรงมีพระราชศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนาเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภ์ อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาอีกทั้งยังทรงออกผนวชเพื่อศึกษาอริยสังฆธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเช่นในรัชสมัย พระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ 5 ในราชวงศ์พระร่วงเสด็จออกผนวชซึ่งถือเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา ขณะที่ยังทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงศึกษาพระไตรปิฎกและพระธรรมวินัยจนแตกฉานสามารถทรงพระราชนิพนธ์ เตมภูมิภคา (ไตรภูมิพระร่วง) ซึ่งอธิบายถึง กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ กุศลกรรม อกุศลกรรมของสรรพสัตว์ได้โดยละเอียดถี่ถ้วน เห็นได้ว่าบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ไทยในสมัยสุโขทัยมุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญไปในทางการเขียนวรรณกรรมและการพัฒนาศีลธรรมจรรยาที่ดีแก่ประชาชนอีกทั้งยังสร้างศาสนวัตถุไว้ในบวรพระพุทธศาสนาตั้ง โบราณสถาน รวมถึง โบราณวัตถุที่เห็นเป็นที่ประจักษ์ในปัจจุบัน

4.5 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยา

พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลของพราหมณ์เข้ามามาก พิธีกรรมต่างๆ ได้ปะปนพิธีของพราหมณ์ที่มุ่งเน้นความเข้มแข็งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์และมีเรื่องของไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องในส่วนของประชาชนมุ่งเรื่องการบุญการกุศลสร้างวัด สร้างปูชนียวัตถุและบำรุงศาสนสถานเป็นส่วนใหญ่ “ในสมัยอยุธยาต้องประสบกับภาวะสงครามกับพม่าจนเกิดภาวะวิกฤติทางศาสนาหลายครั้ง ในส่วนของพระมหากษัตริย์ในสมัยนี้ก็เป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย ในตอนต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์พระบรมวงศานุวงศ์ขุนนางข้าราชการตลอดถึงราษฎร ครุฑทนต์เสนาในพระพุทธศาสนานิยมทำบุญกัณฑ์มากและนิยมสร้างวัดกันมาก” พระมหาเถรี พุทธรักจิต (2552) จะเห็นว่าในสมัยอยุธยามีวัดจำนวนมากและตั้งอยู่ติดกันปรากฏหลักฐานให้เห็นในปัจจุบันที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีวัดจำนวนมากเพราะค่านิยมในสมัยอยุธยาเห็นว่าการสร้างวัดคือมาตรฐานวัดระดับสถานภาพของคนในสังคมตลอดจนมีธรรมเนียมว่าถูกผู้ชายสมัยนั้นจะต้องบวชเรียนให้ได้อย่างน้อย 1 พรรษา เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณของมารดาบิดาและเรียนรู้หลักพระธรรมวินัยจะได้เป็นคนสุก วัตถุประสงค์เป็นศาสนสถานที่เป็นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาลและเป็นที่เรียนวิชาชีพอีกทั้งยังเป็นที่พักผ่อนของคนในชุมชน ชีวิตของคนสมัยอยุธยาจึงผูกพันกับวัดวาศาสนา

บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในสมัยอยุธยาอันเนื่องจากการสอนศีลธรรมพัฒนาทางด้านจิตใจแล้ว พระสงฆ์ถูกยกให้เป็นผู้มีอำนาจที่สามารถเป่ามณต์ สักเสกเลขยันต์ให้กับคนในสมัยนั้นแก้เคล็ดปลดปล่อยหนี้เหนียวของกระพัน ที่เป็นเช่นนั้นเพราะในสมัยอยุธยามีสงครามรบทัพจับศึกกับพม่าอยู่บ่อยครั้ง ประชาชนขาดที่พึ่งพิงทางจิตใจในยามมีวิกฤติการณ์บ้างเมืองพระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงไม่ได้สนใจในหลักธรรมคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแต่มุ่งเน้นการศึกษาอาคมไสยเวทไสยศาสตร์ให้มีอิทธิปาฏิหาริย์เป็นหลักเพื่อเสริมพลังกายและพลังใจให้แก่เหล่าทหารและชาวบ้านในสมัยนั้นให้มีกำลังใจต่อสู้กับข้าศึก พระสงฆ์ที่ยังหนุ่มแน่นเมื่อถึงคราวข้าศึกมารุกรานก็ต้องสละสมณเพศออกไปรบเพื่อปกป้องผืนแผ่นดิน ดังที่ประวัติศาสตร์ได้จารึกไว้ให้หมู่บ้านบางระจัน ที่มีพระอาจารย์ธรรมโชติ เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านเมื่อต้องเผชิญกับอริราชศัตรูก็เสกสร้างสิ่งมงคลมอติดตัวให้กับชาวบ้านมอบเป็นขวัญกำลังใจให้มีกำลังใจต่อสู้กับข้าศึก

บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในสมัยอยุธยาจึงมีครบทั้งบู๊และบุนั่นคือกล่าวคือทั้งสอนศีลธรรมและสักเสกเลขยันต์เป็นขวัญกำลังใจแก่ชาวบ้าน ด้วยสถานะทางสังคมอยู่ในช่วงสงคราม สิ่งที่จะเป็นการสงเคราะห์ชุมชนในทุกด้านทั้งพัฒนาจิตใจและพัฒนาทางกายภาพให้เข้มแข็ง ถ้าหากเกิดภาวะสงครามพระไปสอนศีลธรรม ประชาชนก็คงไม่มีจิตใจที่จะอยากฟังธรรม

พระสงฆ์ปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์พร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาสังคมไปตามกระแสสังคมให้เหมาะกับยุคสมัย

4.6 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์

ระยะแรกของกรุงรัตนโกสินทร์เป็นช่วงรอยต่อของปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงยุคต้นรัตนโกสินทร์ บ้านเมืองกำลังอยู่ในช่วงฟื้นฟูและมีการสู้รบกับอริราชศัตรูอยู่บ้างแต่ไม่มาก บทบาทของพระสงฆ์ในยุคนี้ ก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุคล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก ความคิดความรู้ตลอดถึงวิทยาการสมัยใหม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลจากแนวความคิดทางตะวันตก พระปิยมหาราชทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้ทันสมัยอย่างกว้างขวางมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีพระอาจารย์สอนหนังสือภาษาไทยและสอนเลขทุกอาราม ให้พระสงฆ์ช่วยรับภาระการศึกษาของชาติปี พ.ศ. 2427 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงตามวัด (โรงเรียนหลายโรงเรียนจึงมีชื่อวัดนำหน้าจนถึงปัจจุบัน) พ.ศ. 2441 มีพระบรมราชโองการประกาศให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เอาใจใส่สั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนและฝึกวิชาความรู้แก่กุลบุตร (พระมหาเสวี พุทธรักษาจิโต, 2552)

วิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกทำให้พระสงฆ์ต้องเพิ่มบทบาทการพัฒนาจากที่มีหน้าที่ต้องสอนศีลธรรมตามแนวทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วพระสงฆ์เองยังต้องศึกษาและเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อนำวิชาความรู้นั้นมาสอนกุลบุตรคือลูกของประชาชนในสังคมให้มีความรู้ อีกทั้งในบางครั้งคนในสังคมเกิดความขัดแย้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้ไกลเกลี่ยให้ความเป็นธรรมและคนในสังคมก็ยินยอมพร้อมใจยึดถือปฏิบัติตามเพราะเชื่อว่าพระเป็นผู้มีคุณธรรมไม่มีอคติคือความกล้าเพียงแก่ผู้ใด

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมมาอย่างยาวนาน จากประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ได้จารึกไว้ผ่านกาลเวลา จะเห็นว่าสถาบันสงฆ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์มีความผูกพันกันทั้งทางด้านนิตินัยและพฤตินัยกล่าวคือทั้งทางด้านพิธีกรรมตลอดถึงจารีตประเพณีของกษัตริย์ย่อมมีพิธีสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ อีกทั้งพระมหากษัตริย์ไทยหลายยุคหลายสมัยยังทรงออกผนวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อทรงลาผนวชก็ทรงตั้งตนเป็นพุทธมามกะและครองแผ่นดิน โดยให้หลักทศพิธราชธรรมหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า ราชธรรม 10 ที่เป็นธรรมของพระราชา ซึ่งเป็นคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง พระธรรมปิฎก (2546) อธิบายหลักราชธรรม 10 ดังนี้

1) ทาน การให้ คือ สละทรัพย์สิ่งของช่วยเหลือประชาราษฎร์และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

- 2) ศิล ความประพฤติดีงาม คือ สรรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตตึกุณให้ควรเป็นตัวอย่างและเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน
- 3) ปริจาคะ การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
- 4) อาชชวะ ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตมีความจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน
- 5) มัททวะ ความอ่อนโยน คือ มีอิทธาศัยไม่เย่อหยิ่งขยายคาบกระด้างถือองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีภริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ให้ความรักภักดีแต่มีขาดยำเกรง
- 6) ตปะ ความทรงเดช คือ แผลพหาคิเลสตัณหามิให้เข้ามาครอบงำอำยิจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่เสมอหรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจให้บริบูรณ์
- 7) อักโกธะ ความโกรธ คือ ไม่กริ้วกราดลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำกรรมต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรมเนียม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตนเอง
- 8) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบบังคับกดขี่ เช่น เก็บภาษีทุจริตหรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณาหาเหตุลงโทษเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใดเพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง
- 9) ขันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกขู่ถูกหยัน ด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไรก็ไม่หมั่นคําลังใจไม่ยอมละทิ้งกรณี์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม
- 10) อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรมคงที่ไม่มีมีความเอนเอียงหันไหวเพราะถ้อยคำที่ร้าย ลากสักการะหรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใดๆ สติมั่น ในธรรมทั้งส่วนยุติธรรมคือความเที่ยงธรรมที่ดี นิติธรรมคือ ระเบียบแผนหลักการปกครองตลอดจนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤดิให้คลาดเคลื่อนวิบัติไป (พระธรรมปิฎก, 2546)

ความผูกพันของสถาบัน สงฆ์กับสถาบัน พระมหากษัตริย์หากพิจารณาโดยชอบแล้วเป็นลักษณะของความผูกพันเพื่อการสรรสร้างและพัฒนา สิ่งดีงามแก่สังคม ตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระมหากษัตริย์ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร ทรงมีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาพระองค์ได้สร้างวัดเวฬุวันมหาวิหารถวายในบวรพระพุทธศาสนาซึ่งแต่เดิมส่วน ไผ่ (เวฬุวัน) เป็นพระราชอุทยานของ

พระองค์ เมื่อพระองค์ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วพระองค์เกิดความเลื่อมใสจึงได้ถวายสวนไผ่เป็นพุทธบูชา วัดนี้จึงเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนาและมีความสำคัญในกาลต่อมาเพราะเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าแสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระภิกษุ 1,250 รูป ซึ่งมาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมายพระภิกษุเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้นซึ่งเป็นที่มาของวันมาฆบูชาจนถึงปัจจุบัน

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สถาบันสงฆ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่สำคัญและเกี่ยวพันกัน ในกระบวนการพัฒนาสังคมทั้งทางโลกและทางธรรมตลอดมาทั้งนี้เพราะว่าอาณาจักรและศาสนจักรอยู่คู่กันตลอดมา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนหรือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่นำเอาพระสัทธรรมมาเผยแผ่ให้เข้าสู่หัวใจประชาชนในขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ต่อพระพุทธศาสนาให้การสนับสนุนพระสงฆ์ทั้งการศึกษาเล่าเรียน (โรงเรียนพระปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์) ทำให้การดำเนินพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ประสบความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

4.7 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

ปัจจุบันพระสงฆ์พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคมอย่างเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 9 คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา ในวันที่ 9 มกราคม 2490 ได้มีการประกาศตั้งมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาขึ้นและเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 เป็นต้นมาซึ่งเป็นปฐมบทของการพัฒนาด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถในระดับอุดมศึกษายกระดับมาตรฐานการศึกษาที่เป็นมาตรฐานให้แก่พระสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งคือ “มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และ “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ซึ่งชื่อของมหาวิทยาลัยทั้งสองล้วนแต่เป็นชื่อของพระมหากษัตริย์และมีคำว่า “ราชวิทยาลัย” คือวิทยาลัยของพระราชา นั้นหมายความว่า เป็นมหาวิทยาลัยที่พระมหากษัตริย์ให้ความอุปถัมภ์และให้การสนับสนุน ทั้งนี้ยังมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2501 และมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญเปิดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อพัฒนาด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ซึ่งโดยส่วนมากเป็นเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเข้ามาบรรพชาเป็นสามเณร (บวชเรียน) ซึ่งถือเป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่สอนวิชาความรู้ควบคู่กับคุณธรรมโดยมีพระธรรมวินัยคือศีลเป็นเครื่องกำกับไปพร้อมกับการเติบโตและการพัฒนา

ด้านการเผยแผ่บทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในปัจจุบัน ได้มีพระธรรมทูต คือ ทูตผู้เผยแผ่ธรรมแก่ชาวโลกโดยเฉพาะชาวตะวันตกซึ่งหันมาสนใจพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากทำให้ในปี พ.ศ. 2508 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล) เพื่อเป็น

ศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลกซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้พัฒนาการเผยแผ่พระธรรมคำสอนไปยังนานาชาติเพื่อให้โลกมีสันติธรรมสันติสุขเสรีภาพทั่วทุกมุมโลก ในขณะเดียวกันในประเทศก็มีการจัดตั้งองค์กรชาวพุทธหลากหลายองค์กรเพื่อให้การสนับสนุน และช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนเป็นการเผยแผ่ซึ่งรุกอีกทั้งยังได้นำเอาวิชาพระพุทธศาสนาเข้าไปสอนในโรงเรียนเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาอีกด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนาที่ยึดมั่นในพระรัตนตรัย รู้จักให้ทาน รู้จักรักษาศีลและรู้จักเจริญสมาธิภาวนา เพราะเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาซึ่ง หลวงปู่ฝั้น อาจาโร (2442-2520) กล่าวถึงปริมณฑลของศาสนาว่า “อุบาสก (อุบาสิกา) มีวัตรอยู่เพียง 3 ประการ คือ 1) ทาน วัตร การทำบุญให้ทาน 2) ศีล วัตร การรักษาศีล 3) ภาวนา วัตร การปฏิบัติภาวนา” จากปริมณฑลของศาสนาดังกล่าวพระสงฆ์มีหน้าที่เผยแผ่และพัฒนาให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและถือปฏิบัติเพื่อเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา คือ บุญกุศลและพระนิพพานซึ่งเป็นที่สุดของพระพุทธศาสนา

ด้านพิธีกรรม พระราชพิธีของพระมหากษัตริย์หรือพิธีกรรมของชาวพุทธทั่วไป พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทและมีส่วนสำคัญ อาทิ งานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ 2,500 ปี วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งพระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมและพิธีกรรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเผยแผ่พระธรรมพระพุทธศาสนาแล้วยังเป็นการรักษาจารีตอริยประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านานตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดรักษาไว้แก่นุชนรุ่นหลังได้พัฒนาและสืบทอดพิธีกรรมและพิธีกรรมดังกล่าวต่อไป

นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทในด้านการพัฒนาอีกหลายด้านและพระสงฆ์ก็สามารถทำได้ดีด้วยทั้งบทบาทด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจของประชาชน การสงเคราะห์ทางจิตและการพัฒนาท้องถิ่น พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์ (2559) เห็นว่า “พระสงฆ์กับบทบาทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยซึ่งพระสงฆ์ต้องเข้าใจบริบททางสังคมพร้อมกับต้องรักษาข้อวัตรปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาสังคมควบคู่ไปด้วย เพราะซึ่งในสภาวะปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมากเนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคมทำให้การดำเนินชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น จึงควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นที่ยอมรับจึงต้องนำวิกฤตินี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชน ช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขมีความสามัคคีเป็นที่ตั้งเพื่อการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญอย่างยั่งยืน” (พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์, 2559)

บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์จึงต้องปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ให้ทันกับกระแสโลกปัจจุบัน เข้าใจประชาชน เข้าถึงประชาชน และพัฒนาประชาชน รู้จักวิธีใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม เพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด พึงทำความเข้าใจว่ายิ่งความเจริญมากขึ้น ผู้คนในสังคมมีมากขึ้น ปัญหาสังคมก็มากขึ้น ด้วยตามลำดับ การวางแผนการดำเนินงานของกระบวนการสังคมพัฒนาให้มีความรอบครอบ ทันสมัยและเข้าถึงประชาชน จึงเป็นสิ่งสำคัญและต้องอยู่ภายใต้กรอบอันดีงามของพระธรรมวินัย จึงจะเป็นกระบวนการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคมที่สมบูรณ์แท้จริง

4.8 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐบาล

ความชอบธรรมของผู้ที่จะเข้ามาปกครองและบริหารประเทศ ป่วย อังภากรณ (2514) เห็นว่า “การพัฒนานั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้นทางฝ่ายพระสงฆ์ก็ดี ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ดีต้องร่วมมือกันอย่างมาก” มีหลายกรณีที่ฝ่ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในหมู่บ้าน ถ้าความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดีก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขซึ่งเป็นหลักของการพัฒนาสังคมซึ่ง ดิน ปรัชญพฤทธิ (2555) มีทัศนะต่อเรื่องนี้ว่า “การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อให้ปลอดภัยจากความยากจน ความไม่รู้และความเจ็บไข้ได้ป่วยและความหวาดโวย อีกนัยหนึ่งการพัฒนาสังคมก็เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ยกย่องตนเองและเป็นอิสระจากการตกเป็นทาสและพันธนาการทั้งปวง” เช่นเดียวกับ จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ (2533) ที่มองว่า “การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อมกัน 4 ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและการพัฒนาสังคม การพัฒนาด้านจิตใจและการพัฒนาทางด้านปัญญาซึ่งหลักการทางพระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงรักษาสิ่งที่ดีให้คงอยู่ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟูและปรับปรุงทั้งตนเองและสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ” (จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ, 2533)

การพัฒนาสังคมให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่เข้ามาปกครองและบริหารประเทศซึ่งคณะรัฐบาลมักจะมีเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารเพื่อสร้างความชอบใจให้แก่ตนเองและเป็นแนวทางช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) อธิบายว่า “เราควรพิจารณาวิธีการ รูปแบบตลอดจนปรัชญาการพัฒนาสำหรับประเทศไทยดูว่าลักษณะใดจึงจะ

เหมาะสมกับโครงสร้างสังคมไทยมากที่สุด แนวทางการพัฒนาและปรัชญาการพัฒนาอาจจะหลากหลายและสังคมไทยก็จะต้องยอมรับความหลากหลายเช่นนั้น แต่ไม่ควรจะยึดมั่นอยู่ในกรอบหรือรูปเฉพาะลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แต่ควรเลือกรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและไม่ถูกครอบงำด้วยแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง แต่การพัฒนาที่จะเหมาะสมจะเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องดูถึงความคิดริเริ่มของผู้กระทำ (Actor) ที่คิดและผลักดันการพัฒนาเหล่านั้นให้เกิดขึ้น” ซึ่งยุคสมัยหนึ่งของการปกครองในประเทศไทยก็มีการระดมพลังจารีตนิยม (Traditional Forces) เพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาของรัฐบาลจนถูกมองว่าเป็นเครื่องมือให้แกรัฐบาล

สถาบันสงฆ์คือสถาบันทางศาสนาเป็นพลังจารีตนิยม (Traditional Forces) ซึ่งเป็นองค์การที่ทำให้การสนับสนุนโครงการของรัฐบาลเพื่อการพัฒนาประเทศ “ในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506) และ จอมพลถนอม กิตติขจร (2506-2516) ได้พยายามระดมสรรพทรัพยากรในการสร้างและส่งเสริมบูรณาการภายในชาติโดยให้ความสำคัญแก่การพัฒนาประเทศซึ่งเน้นหนักในด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจการปลูกระดมให้ประชาชนยึดมั่นในสถาบันและคุณค่าที่เป็นสัญลักษณ์ร่วมกันของประชาชาติที่สำคัญได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนา ความพยายามลดช่องว่างระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ความพยายามใช้อำนาจและอิทธิพลของรัฐในการปกครอง” สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ประเด็นดังกล่าวทำให้กระบวนการสังคมนิยมถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ในประเด็นเหล่านี้สามารถมองได้ 4 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การที่รัฐบาลระดมสรรพกำลังเพื่อการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการใช้พลังจารีตนิยม (Traditional Forces) เพราะมองว่าสถาบันศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์คลุกคลีอยู่กับประชาชนในชุมชนย่อมรู้และทราบความต้องการประชาชนว่าต้องการอะไรและสิ่งใดคือความเดือดร้อนของประชาชนที่ควรได้รับความแก้ไขเอาธิบายให้เข้าใจง่ายคือการเกาถูกที่คัน อีกทั้งพระสงฆ์เองเป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธาและเชื่อฟัง เมื่อพระสงฆ์เป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้นำการพัฒนาจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

ลักษณะที่ 2 พระสงฆ์อาจจะตกเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเพื่อสร้างความชอบธรรมและลดความบาดหมางระหว่างรัฐกับประชาชนเพราะต้องเข้าใจว่ารัฐบาลในขณะนั้นคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506) เข้ายึดอำนาจการปกครองโดยการปฏิวัติและทำลายล้างสถาบันการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2501 คือ การยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบรัฐสภา ห้ามพรรคการเมือง สหภาพแรงงาน จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง” สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) ประเด็นนี้ทำให้ถูกมองว่าการเร่งรัดพัฒนาประเทศของรัฐบาลก็เพื่อลบล้างความผิดที่เข้ามาบริหารประเทศแบบผิดวิธี อีกทั้งยังมีประชาชนหรือชนกลุ่มน้อยบางส่วนที่ไม่พึงพอใจต่อนโยบายของภาครัฐจึงต่อต้าน

ภาครัฐ ผู้นำทางการเมืองในขณะนั้นมีความเชื่อว่าพระสงฆ์จะเป็นเครื่องมือที่ดีในการผสาน (กาวใจ) ระหว่างรัฐกับประชาชน

ลักษณะที่ 3 ช่วงเวลาขณะนั้น ประเทศไทยต้องเผชิญกับการรุกรานของคอมมิวนิสต์ ซึ่งเชื่อได้ว่าประเทศกำลังเผชิญกับภาวะอันตราย บุคคลที่จะทำให้ชาวบ้านเชื่อหรือห้ามชาวบ้านไม่ให้ไปเป็นคอมมิวนิสต์ได้ก็คือพระ เพราะพระสงฆ์เป็นบุคคลที่ชาวบ้านยกย่องเชิดชูเทิดทูนย่อมมีอิทธิพลทางความคิดต่อชาวบ้านได้มากกว่ารัฐ ดังนั้นผู้นำทางการเมืองจึงมองว่าพระสงฆ์เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นเครื่องมือแก่รัฐบาลในการต่อต้านคอมมิวนิสต์โดยที่ไม่ต้องใช้อาวุธใดๆ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) อธิบายเรื่องนี้ว่า “พื้นฐานความคิดของรัฐบาลเห็นว่า เมื่อประชาชนได้รับการช่วยเหลือทางวัตถุแล้วประชาชนในชนบทจะไม่ศรัทธาในอุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์ แต่จะกลับต่อต้านคอมมิวนิสต์ บทบาทของพระสงฆ์ในโครงการพัฒนาชนบทเน้นหนักการแนะนำประชาชนในการพัฒนาชุมชนทั้งด้านอาชีพ การศึกษา อารามย์และการสร้างถาวรวัตถุ บทบาทนี้จึงเป็นการส่งเสริมให้นโยบายของรัฐบาลบรรลุถึงเป้าหมาย” กล่าวคือใช้พลังจารีตนิยมให้เป็นประโยชน์สูงสุด

ลักษณะที่ 4 กระบวนการสังฆพัฒนาเป็นความตั้งใจของพระสงฆ์ที่อาสาเข้ามาช่วยพัฒนาสังคมเพราะถ้าหากจะกล่าวถึงบทบาทโดยตรงของพระสงฆ์แล้วพระสงฆ์มีหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางความคิดตลอดถึงเป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้าน เป็นผู้ให้ความรู้ชี้แนะชี้แนะหลักปฏิบัติของชีวิตให้อยู่ในกรอบของจริยธรรมที่งดงามซึ่งเป็นบาทฐานของความสุขของมวลมนุษย์ในสังคม พระเทพเวที (2536) อธิบายว่า “การฝึกฝนและพัฒนาคนุญนั้นทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ” แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการให้การศึกษและพัฒนาชุมชน โดยตรงอยู่แล้ว การเข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนและสังคมของกระบวนการสังฆพัฒนาจึงถือเป็นความต้องการและเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ที่พึงกระทำดังที่ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต (2413-2492) กล่าวกับหลวงพ่อวิริยังค์ฯ ว่า “วิริยังค์ฯ เธอต้องไปช่วยสังคม การจะช่วยสังคมต้องเศรษฐกิจนำหน้า การจะเอาเศรษฐกิจนำหน้าต้องให้เขามีความรู้” เศรษฐกิจคือปากท้องของประชาชนให้รู้จักทำมาหากินโดยถูกวิธี มีความรู้ในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว บทบาทตรงนี้จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

การที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมในอดีตสรุปได้ ดังนี้

- 1) ความไร้ประสิทธิภาพของกลไกระบบราชการซึ่งมีลักษณะเป็นการรวมศูนย์อำนาจการบริหารงานและการปฏิบัติงานและการจัดระบบองค์กรที่ซ้ำซ้อนกันต่างฝ่ายต่างปฏิบัติงานไม่ค่อยประสานงานกัน อันทำให้ขาดเอกภาพในการบริหารและการปฏิบัติงานพัฒนา
- 2) ความไร้ประสิทธิภาพของข้าราชการปฏิบัติงาน อันเนื่องมาแต่กฎเกณฑ์ข้อบังคับและขั้นตอนการทำงานที่ล่าช้า ระบบการพิจารณาความดีความชอบที่ผิดพลาดและทัศนคติที่ผิดพลาดของข้าราชการ (สมบุญ สุธาสาราญ, 2530)

การพัฒนาชุมชนและสังคมผ่านกลไกของระบบราชการก่อให้เกิดความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาเพราะความผิดพลาดในการวางแผนการพัฒนา รวมถึงความจำกัดตัวของการบริหารงานและความไม่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ

เหตุผลสำคัญ ดังกล่าวในเบื้องต้น ทำให้ พระ สงฆ์ ต้องเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการพัฒนาสังคม ซึ่ง สมบุญ สุธาสาราญ (2530) เห็นว่า “ประการแรก พระสงฆ์กับชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยส่วนมากจะเกี่ยวดองกันในเชิงเครือญาติ จึงได้เกิดความอนาถต่อปัญหาที่ญาติพี่น้องของตน ประสบอยู่ ประการที่สอง บรรทัดฐานของชาวบ้านที่จะยกย่องนับถือแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง จะพิจารณาความสนใจและเต็มอกเต็มใจช่วยเหลือพรรคพวกหรือแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน” (สมบุญ สุธาสาราญ, 2530)

การที่พระ สงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในกลไกการพัฒนาของภาครัฐ ย่อมกระทบต่อความศรัทธาและเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์อยู่บ้าง เพราะ การที่พระสงฆ์ถูกชักนำให้เป็นกลไกหนึ่งของการพัฒนา ก็เท่ากับเป็นกลไกหนึ่งของความผิดพลาดทางการพัฒนา ซึ่งอาจก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน แต่ถ้าพระสงฆ์ไม่ช่วยเหลือสังคม ชาวบ้านก็มักจะเลื่อมความนับถือในตัวพระสงฆ์ อาจจะยอมรับแกว่าเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ทางธรรมเท่านั้น

การพัฒนาชนบทของไทยเท่าที่ผ่านมามีรัฐบาลเป็นแกนกลางในการวางแผนพัฒนาแบบ Top Down ซึ่ง ไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน พินิจ ลากธนานนท์ (2529) เห็นว่า “การพัฒนาชนบทของไทยเท่าที่ผ่านมามีรัฐบาลเป็นแกนกลางสำคัญในการวางแผนพัฒนา โดยเป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาจากส่วนกลางและมีเจ้าหน้าที่รัฐคือข้าราชการเป็นผู้นำไปดำเนินการและยิ่งกว่านั้นแผนงานและ โครงการที่เสนอให้ดำเนินการมักเป็นการเสนอให้สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางของรัฐบาลเป็นสำคัญ โดยขาดความสนใจถึงข้อเท็จจริงว่าแผนงานหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ได้นำเสนอให้ชาวชนบทจะสอดคล้องกับความต้องการของและเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบท” พระสงฆ์ในฐานะกลไกการพัฒนาของภาครัฐจึงต้องได้รับคำตำหนิจากความล้มเหลวนี้ไปด้วย

การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์คือบาทฐานหรือต้นแบบของกระบวนการสังคมพัฒนาที่จะเกิดขึ้นตามมาทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุ การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป แต่กว่าจะมาถึงระดับนี้ได้พระสงฆ์ในหลายๆชุมชนต้องประสบปัญหาความไม่เข้าใจของชาวบ้าน อาทิ ถูกรังแกว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์, บ้างก็กลัวว่าจะถูกลัทธิตอมมิวนิสต์ครอบงำไม่ยอมเข้าร่วมด้วย, บ้างก็ถูกคัดค้านและต่อต้าน เนื่องจากไปขัดผลประโยชน์ แต่ด้วยความวิริยะอุตสาหะของพระสงฆ์ที่ต้องการทำงานเพื่อสังคม สังคมพัฒนาหลายรูปก็ประสบความสำเร็จในการทำงาน ความสำเร็จดังกล่าวก็จะเป็นบทเรียนที่มีประโยชน์สำหรับกระบวนการสังคมพัฒนาในยุคถัดมา

การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานของพระนักพัฒนารุ่นก่อนที่มีเรื่องของการเมืองและความไม่เข้าใจของคนในสังคมเข้ามาเกี่ยวกับการดำเนินงาน พระสงฆ์จะต้องรู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาประสบการณ์นั้น ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาซึ่ง สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) อธิบายว่า “การที่พระสงฆ์ถูกชักนำไปสู่กระบวนการพัฒนาโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นับเป็นก้าวแรกที่มีอิทธิพลพอสมควรต่อพระสงฆ์นักพัฒนาปัจจุบัน ถือเป็นพื้นฐานที่ผลักดันให้พระสงฆ์ได้ตั้งสมและพัฒนาประสบการณ์การทำงานร่วมกับสังคมมาโดยตลอด โดยเฉพาะห้วงเวลาหลังปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา เจือปนใจทางการเมืองและการศึกษาโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2515-2520 มีส่วนผลักดันให้พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งได้มีโอกาสแสดงบทบาทในการอุทิศตนเพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาของชาชนบทอย่างจริงจัง”

บทบาทพระสงฆ์ไทยในการพัฒนาสังคมในอดีตซึ่งมีหลายเหตุปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเฉพาะด้านการเมืองที่เข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อกระบวนการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ทั้งถูกมองว่าพระสงฆ์เป็นเครื่องมือของรัฐบาลเพื่อสร้างความชอบธรรมและถูกดึงเข้ามาเป็นกลไกของรัฐ ในการพัฒนาประเทศ พระสงฆ์กับอำนาจรัฐไทยจึงต้องเกี่ยวข้องกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งนี้ ชีระพงษ์ มิไรสง (2557) เห็นว่า “พระภิกษุสงฆ์เป็นนักบวชที่ตัดสินใจออกจากชีวิตฆราวาสเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น ซึ่งในโลกทัศน์ของคนอินเดีย การแสวงหาความหลุดพ้นจะต้องปลีกวิเวกตัวออกจากสังคมแบบฆราวาสที่หมกมุ่นอยู่กับสิ่งที่เป็นโลก ซึ่งขัดขวางต่อการหลุดพ้นทางจิต แม้พระพุทธรเจ้าก็ทรงดำเนินชีวิตตามโลกทัศน์ดังกล่าว เมื่อบรรลุแล้วจึงเดินเข้าหาสังคม คติการดำเนินชีวิตแบบพระพุทธรเจ้าจึงกลายเป็นรูปแบบสังคมอุดมคติของพระสงฆ์เถรวาทรุ่นหลัง ที่มีปลีกวิเวกออกจากสังคม เพื่อแสวงหาความหลุดพ้นส่วนตัว”

พระสงฆ์ต้องอยู่กับสังคมเพราะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งต้องอาศัยปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหารบิณฑบาต ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคจากประชาชนจึงต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน พระสงฆ์ช่วยชาวบ้าน ขณะเดียวกันชาวบ้านก็เอื้อเพื่อต่อพระสงฆ์ในการปฏิบัติศาสนกิจ แน่นนอนว่า

การพัฒนาอย่างไม่สามารถสนองตอบความต้องการประชาชนได้ทุกคน บางครั้งการดำเนินการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์อาจล้มเหลว บางครั้งอาจก็อาจจะสำเร็จ แต่นั่นก็เป็นบทเรียนเพื่อการพัฒนาสำหรับพระสงฆ์ที่เป็นอนุชนที่จะดำเนินงานพัฒนาสังคมภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในอนาคต

บทที่ 5

บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน กรณี หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร

การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการสร้างความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นแก่สังคม ที่กล่าวเช่นนั้นเพราะการพัฒนาสังคมต้องดำเนินการเป็นกระบวนการใช้การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมเพื่อการขับเคลื่อน ทั้งนี้สถาบันหลักของสังคมไทยคือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งสามสถาบันล้วนทรงคุณค่าและเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศชาติ บ้านเมืองทั้งสิ้น สถาบันศาสนาซึ่งหมายถึงสถาบันพระพุทธศาสนามีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมมีบทบาทการพัฒนาทั้งทาง วัตถุนิยม (Materialism) และจิตนิยม (Idealism) เพื่อจรรโลงความเจริญทั้งวัตถุและทางจิตใจแก่ห่มวลมนุษยในสังคม กระบวนการสังคมพัฒนาซึ่งหมายถึงพระสงฆ์นักพัฒนา จึงเกิดขึ้นเป็นความตั้งใจของพระสงฆ์ที่จะอุทิศตนเพื่อพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) เป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา พัฒนาสาธารณประโยชน์ทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ จากจุดเริ่มต้นมโนปณิธานอันแน่วแน่ที่ว่า “หากชีวิตของข้าพเจ้ายังจะได้ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ถ้าผู้ใดมารักษาให้ข้าพเจ้าหายเป็นปกติได้แล้ว ข้าพเจ้าจะอุทิศชีวิตนี้ให้แก่พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น”

5.1 ลักษณะการพัฒนาของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร

การทำงานให้ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยองค์ประกอบที่หลากหลาย มีปณิธานและเป้าหมายที่แน่วแน่ เพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาประสบความสำเร็จ หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร (2540) มีคติพจน์เป็นคติธรรมซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหลักธรรมนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนา ว่า

...มีความรู้ ต้องมีความฉลาด

มีความฉลาด ต้องมีความปราดเปรื่อง

มีความปราดเปรื่อง ในที่สุดต้องมีคุณธรรม

กิจการงานจึงจะสำเร็จ ได้รับประโยชน์ สมความประสงค์...(หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร, 2540)

ความรู้คู่คุณธรรมจึงจะเป็นความรู้ที่แท้จริง ซึ่งถ้าหากมีความรู้แล้วปราศจากคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับการใช้ความรู้ อาจจะมีทิศทางหรือไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ การได้มาของความรู้คือการศึกษานี้ พระเทพเวที (2536) อธิบายความหมายของการศึกษาว่า “การศึกษา คือ การพัฒนาคนให้พ้นจากการมีชีวิตภายใต้การบงการของตัณหาที่จะดิ้นรนแสวงหาสุขเวทนาและหลีกเลี่ยงทุกข์เวทนา บนฐานของความไม่รู้คืออวิชชา ที่ทำให้เวียนวนอยู่ในตาข่ายของการก่อปัญหาเพิ่มทุกข์ไปสู่การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาซึ่งทำให้เกิดมีฉันทะที่จะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความป็นอิสระไร้ทุกข์ปราศจากปัญหา” ความหมายดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการศึกษานำให้มนุษย์มีความรู้และเกิดปัญญาเฉลียวฉลาดรู้เท่าทันอารมณ์และมีความเฉียบแหลมทางความคิดที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี ก่อนที่หลวงพ่อวิริยังค์ฯ จะเป็นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบได้ผ่านการศึกษามาจากครูอาจารย์ อาทิ หลวงปู่กงมา จิรปุญโญ, หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มาอย่างเต็มภาคภูมิจนสุดความสามารถ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย สติ สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการฝึกฝนอบรมตนให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย “วิชาจรณะสัมปันโน” คือเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติดี

การฝึกฝนอบรมตนด้วยหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ พระเทพเวที (2536) ชี้ให้เห็นว่า “การฝึกฝนและพัฒนามนุษย์นั้นทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักไตรสิกขา คือ สติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ” หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นพระภิกษุผู้เฝ้าต่อการศึกษาดังแต่เมื่อครั้งยังเด็กและเมื่อได้บรรพชาอุปสมบทในบวรพระพุทธศาสนาก็เป็นผู้ขยันหมั่นเพียรต่อการศึกษาปฏิบัติตามคำสอนของครูอาจารย์ทุกประการ จึงทำให้หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นผู้มีความรู้ดีและความเฉลียวฉลาด สามารถวางแผนและปฏิบัติกิจการงานเป็นผลสำเร็จหลากหลายโครงการ ทั้งนี้หลวงพ่อวิริยังค์ฯ ยังยึดหลัก สัปปริสธรรม 7 ซึ่งหมายถึง ธรรมอันเป็นคุณสมบัติของคนดีหรือที่เรียกว่าธรรมของสัตบุรุษ 7 ประการ พระพรหมคุณาภรณ์ (2546) อธิบายความหมายของสัปปริสธรรม 7 ว่า เป็นธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ (คนดี) ดังนี้

1) “ซมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผลและรู้หลักการทำให้เกิดผล” หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นผู้ใคร่ในธรรมมาตั้งแต่ยังเด็ก ได้เรียนรู้อะไรและศึกษาธรรมจากพระอริยสงฆ์สัปปิโนอย่างหลวงปู่กงมาฯ และหลวงปู่มั่นฯ ทำให้หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นพหูสูต เป็นผู้คงแก่เรียน มีความรู้แตกฉานในพระธรรมวินัยทั้ง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เข้าใจธรรมอย่างลึกซึ้งและสามารถสอนผู้อื่นให้รู้และเข้าใจได้ด้วย

2) “อรรถัตถุญตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผลคือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก” หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เมื่อจะทำกิจกรรมโครงการใด ท่านจะมีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนรู้ประโยชน์ที่ประสงค์ พระครูปลัดมงคลวัฒน์ (2561) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดเทพเจติยาจารย์และเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล ทำงานรับใช้ใกล้ชิดหลวงพ่อวิริยังค์ฯ มาเป็นระยะเวลายาวนาน กล่าวว่า “หลักการทำงานของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ ที่ประสบผลสำเร็จ คือ 1) ไปอยู่ที่ไหนต้องรู้กฎหมายทำตามกฎหมาย 2) ต้องมีปัจจัยคือเงินพอสมควรเพราะการไปไหนมาและทำโครงการต่างๆ ต้องมีค่าใช้จ่าย 3) มีสติปัญญาคือมีความรู้ 4) มีบริวารที่ซื่อสัตย์คือทำงานเป็นทีมไม่ใช่ทำคนเดียว ซึ่งหลวงพ่อวิริยังค์ฯ ท่านจะไม่ทิ้งหลักการทั้ง 4 อย่างนี้และเมื่อเวลาทำงานท่านจะมีการวางแผนการทำงานเรียกว่า Lesson Plan อยู่เสมอ งานของท่านจึงสำเร็จ” การวางแผนตั้งเป้าหมายการทำงานจึงเป็นการรู้ประโยชน์ที่พึงประสงค์ในการทำงาน

3) “อรรถัตถุญตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรม” หลวงพ่อวิริยังค์ฯ จะตระหนักถึงสภาวะธรรมที่เป็นอรรถัตถุญตาธรรมอยู่เสมอ ตอนเขียนในเวลาทำวัตรสวดมนต์เขียน หลวงพ่อวิริยังค์ฯ จะพาพิจารณา ทะสะรั้มมะสูตรตะปาฐะ ทั้งสิบประการเพื่อให้พระภิกษุได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติให้เหมาะสมกับการเป็นสมณะ เช่น บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่าบัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว อาการกิริยาใด อันบรรพชิตควรประพฤติ เราต้องทำอาการกิริยานั้น, ชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น เราควรทำตนให้เขาได้ง่าย, อาการกิริยากายวาจาอย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีกว่านี้ ยังมีอยู่อีกมีไช่เพียงเท่านี้, ตัวของเราดีเตียนตัวเราเองด้วยศีลได้หรือไม่, ผู้รู้ใครครวญแล้ว ดีเตียนตัวเราโดยศีลได้หรือไม่, เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของเจริญใจทั้งสิ้น ไป ฯลฯ การพิจารณาใคร่ครวญดังกล่าวเป็นสิ่งที่หลวงพ่อวิริยังค์ฯ ยึดถือปฏิบัติมาตลอดและในปัจจุบันก็ยังคงดำเนินอยู่เป็นนิจ

4) “มัตถัตถุญตา ความรู้จักประมาณคือความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับบริโภคปัจจัยสี่” หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นผู้รู้จักประมาณตนอยู่เสมอเป็นพระภิกษุผู้ประหยัดมัธยัสถ์ ในช่วงที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกับหลวงพ่อวิริยังค์ฯ ที่ประเทศแคนาดา (2552-2554) ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า หลวงพ่อจะใช้กระดาษทิชชูครั้งละ 1 แผ่นแล้วพับเก็บไว้ในกระเป๋าอังสะ ผู้วิจัยเห็นอยู่บ่อยครั้งเกิดข้อสงสัยจึงถามหลวงพ่อวิริยังค์ฯ ว่า “หลวงพ่อกับ หลวงพ่อเก็บทิชชูไว้ทำไมไม่ทิ้ง ทำไมไม่ทิ้ง ท่านตอบว่ามันยังใช้ได้อยู่ใช้ทีละหน้า ใช้เสร็จก็พับเก็บไว้ ใช้ครบสองหน้าจึงจะทิ้ง เราต้องประหยัดเพราะว่ากว่าญาติโยมจะหาเงินซื้อกระดาษทิชชูมาถวายได้เป็นเรื่องยากลำบาก” แสดงให้เห็นว่าหลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นผู้ประมาณตนรู้จักประมาณรับและบริโภคปัจจัยสี่ ซึ่งถือเป็น

แบบอย่างแก่พระภิกษุผู้เป็นอาวุโส จะได้เรียนรู้และถือปฏิบัติตามจริยวัตรที่งดงามของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ

5) “กาลัญญา ความรู้จักกาล คือ รู้จักเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การทำงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น” หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ให้ความสำคัญกับเวลาเป็นอย่างมากท่านจะมีนาฬิกาประจำกายเรือนเล็ก ๆ ไว้ดูเวลาเพื่อไม่ให้คลาดเคลื่อนในการประกอบกิจของสงฆ์ ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจิตรอยู่กับท่าน หลวงพ่อวิริยงค์ฯ จะตรงเวลามาก ตื่นนอนตรงเวลา ฉันภัตตาหารตรงเวลา ปฏิบัติสมณกิจ (สวดมนต์-เดินจงกรม-นั่งสมาธิ) ตรงเวลาและไม่เคยขาดกิจของสงฆ์ เหมือนกับหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ท่านมีนาฬิกาชีวิต ทำให้ผู้วิจิตรเข้าใจในคำกล่าวที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน”

6) “ปริสัจญตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชน” หลวงพ่อวิริยงค์ฯ เป็นพระภิกษุที่ติดตามข่าวสารพัฒนาการของบ้านเมืองอยู่ตลอด ทำให้หลวงพ่อเข้าใจในสภาวะความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ หลวงพ่อจะสอนเสมอว่าเป็นพระต้องสำรวมกาย วาจา ใจ ต้องรู้ว่าสิ่งใดควรมีควร รู้จักพิจารณาธรรมทั้งปวงให้แยกกายโดยใช้หลัก โยนิโสมนสิการ รู้จักทำประโยชน์ให้แก่สังคม มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและให้มีความซื่อสัตย์หลวงพ่อวิริยงค์ฯ กล่าวว่า “ความซื่อสัตย์อยู่ที่ไหนเจริญที่นั่น”

7) “บุคคัลัญญาตา หรือ บุคคัลปโร ปริญญาตา ความรู้จักบุคคล คือความแตกต่างแห่งบุคคล ว่าโดยอรรถาศัย ความสามารถและคุณธรรม” หลวงพ่อวิริยงค์ฯ เป็นเจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล ผ่านการปกครองคณะสงฆ์มาหลายยุคหลายสมัย อีกทั้งในช่วงที่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ เป็นพระหนุ่มเณรน้อยก็อยู่ครั้นพระอริยสงฆ์อย่าง หลวงปู่มั่น กุริทัตโต หลวงปู่กงมา จิรปุญโญ ซึ่งเป็นยอดแห่งสงฆ์คือเป็น พระ สุปฏิปัน โน ทำให้ หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้เรียนรู้และเข้าใจบุคคลทั้ง โดย อรรถาศัย ความสามารถและคุณธรรม เมื่อหลวงพ่อได้เป็นผู้ปกครองย่อมเข้าใจสภาวะความแตกต่างกันของพระสงฆ์สามเณรที่มาจากร้อยพ่อพันแม่ที่มีความแตกต่างกันทางการเลี้ยงดู ครอบครัวยุคและ สังคม หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ในฐานะเจ้าอาวาสจึงต้องมีทั้งพระเดชและพระคุณเพื่อใช้ในการบริหารวัดให้พระสงฆ์สามเณรอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปรกติสุข ในขณะเดียวกันก็ยกย่องบุคคลผู้ควรยกย่องและติเตียนบุคคลที่ควรติเตียนด้วยธรรม

หลักปรีชาธรรม 7 ประการนี้มีอยู่ในตัวหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ทุกประการ แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาก็ยังทรงประกอบปรีชาธรรม 7 หลักปรีชาธรรมทั้ง 7 ประการนี้ถ้าสติในหัวใจของพระสงฆ์หรือสติในหัวใจเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ยังผลให้พระพุทธรศาสนาเจริญรุ่งเรือง

และไฟรฟ้าพระราชาราชญ์มีความสุขทั่วพื้นแผ่นดิน กล่าวคือทำให้ธรรมจักรหรือศาสนจักรกับอาณาจักรให้เป็นไปด้วยดีมีความสุขตามฐานานุกรมแห่งตน

5.2 วัตถุประสงค์การพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร

ตั้งจะลูกผู้ชายระหว่างเด็กชายวริยงค์ฯ ปัจจุบันคือหลวงพ่อวริยงค์ฯ กับตาผ้าขาวที่มา รักษาท่านให้หายจากอัมพาตในวัยเด็กที่ว่า “หากชีวิตของข้าพเจ้ายังจะได้ประโยชน์แก่ พระพุทธศาสนา ถ้าผู้ใดมารักษาให้ข้าพเจ้าหายเป็นปกติได้แล้ว ข้าพเจ้าจะอุทิศชีวิตนี้ให้แก่ พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น” สัญญาลูกผู้ชายนั้น ไม่มีลายลักษณ์อักษรแต่เป็นตั้งจะวาจาที่หลวงพ่อวริยงค์ฯ ไม่อาจลืมเลือนจึง เป็นปฐมเหตุและปฐมบทของการอุทิศชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนา สังคมเรื่อยมา พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร) (2559) กล่าวว่า “จิตใจเป็นต้นตน แห่งการกำหนดการกระทำและปฏิบัติกรที่จะเกิดสิ่งอัศจรรย์ขึ้นมาบน โลกครั้งใดก็ล้วนแล้วแต่เกิด ขึ้นมาจากแรงบันดาลใจที่จิตใจเป็นส่วน กำหนดให้ได้สร้างขึ้นมาเป็นจริง” แสดงให้เห็นว่าความ ตั้งใจที่จะ สร้างและพัฒนาสาธารณะประโยชน์แก่สังคมของหลวงพ่อวริยงค์ฯ มาจากจิตใจบริสุทธิ์ที่ ต้องการให้คนในสังคมมีความสุข

ประเทศชาติบ้านเมืองมีบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นแม่แบบในการปกครองประเทศ ในทางธรรมก็มีพุทธธรรมบัญญัติสำหรับปกครองมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐให้อยู่ด้วย ความความสุขได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ การที่หลวงพ่อวริยงค์ฯ ดำเนินงานพัฒนาสังคม ทั้งการสร้างถาวรวัตถุและการสอนสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจก็เพื่อให้เป็น ไปตามวัตถุประสงค์ของ พุทธธรรมบัญญัติที่พระพุทธเจ้าได้ให้ไว้ซึ่ง พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร) (2559) กล่าวว่า “เป้าหมายชีวิตของคนเราก็คือสิ่งที่ทำความดี เพราะว่าคนเกิดแล้วต้องตาย การตายนี้ตาย แต่ร่างกาย ใจยัง ไม่ได้ตาย จิตไม่ตายคนเรานี้ลองคิดดู ใจออกจากร่างแล้ว ทำอะไรมันก็ไม่รู้สึกนะ ถ้าใจอยู่ในร่างกายนี้มันจะรู้สึก เพราะฉะนั้นสิ่งต่างๆ มันจะต้องเก็บไว้ที่ใจ พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติ พุทธธรรมบัญญัติไว้ให้ชีวิตของคนเรานี้ว่า

...สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง ออย่าทำบาป

กุสะลัสสุปะสัมปะทา ให้สร้างความคิด

สะจิตตะปะริโยทะปะนัง ให้ทำสมาธิ...(พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร], 2559)

บทบัญญัติทั้งสามประการนี้เขียนมากกว่า 2,600 ปี ยังไม่มีใครกล้าลบ หมายความว่า ถ้าละความชั่ว ไม่ฆ่าสัตว์ไม่ขโมยของ ไม่ประพฤติผิดทางเพศ ไม่โกหกไม่หลอกลวงคอร์รัปชัน ไม่เสพสุรายาเสพติดแล้วก็เป็น คนดี ทำดีที่สุดก็คือ สะจิตตะ ประโยทะปะนัง ทุกคนให้ทำสมาธิ เพราะฉะนั้นการทำสมาธิก็ถูกต้องตามพุทธธรรมบัญญัติคือสุดท้ายของสุดท้ายของชีวิตควรมี” วัตถุประสงค์การพัฒนาสังคมทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจนี้หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ไม่เพียงแต่หวังผลการพัฒนาเพียงในชาติปัจจุบันนี้เท่านั้น ยังผลให้การพัฒนาที่ท่านได้สร้างขึ้นเป็น ประโยชน์ในสัมปรายภพคือชาติเบื้องหน้าอีกด้วย แสดงให้เห็นว่าหลวงพ่อวิริยงค์ฯ มองการณ์ไกลอย่างยิ่ง

คนไทยมีศักยภาพแต่ขาดโอกาสเท่านั้น พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริวัชรโร) (2559) คำพูดดังกล่าวเป็น จุดเริ่มต้นของการสร้างสถาบัน ออกแบบนานาชาติชนาพัฒนา หลวงพ่อวิริยงค์ฯ กล่าวต่ออีกว่า “หลวงพ่อก็คิดอย่างนี้ว่า หลวงพ่อไปข้างข้างอิตาลีมาและพระหยกที่วัดธรรมมงคล เพราะว่าหยกนี้ราคาสูงถ้าหากว่าฝีมือไม่ถึงเสียหายหยก เสียหาย ก็ต้องเอามาพ้อเอามาแล้วถึงรู้ว่า การพัฒนาฝีมือของพวกเขาฝรั่ง (อิตาลี) ไม่เหมือนกับพวกเราเป็นรูปพระพุทธรูปธรรมดา เป็นรูปใครเก่งก็ทำหน้าสวย ทำอะไรสวยหน่อย แต่ว่าอิตาลีมีหลักการ ตาเท่านั้น แขนเท่านั้น เพราะฉะนั้น พระพุทธรูปที่อยู่วัดธรรมมงคลจะ Perfect สมบูรณ์ที่สุด ฝรั่งถามหลวงพ่อก่อนว่าคุณจะเอาพระพุทธรูปเจ้าคุณอายุเท่าไร หลวงพ่อก็บอกว่าเอา 35 ไปดูพระหยกอายุ 35 จริงๆ อันนี้เป็นเครื่องกระตุ้นใจหลวงพ่อกว่า ทำไมคนไทยทั้งประเทศทำพระพุทธรูปกันมาตั้งร้อยปีหลายร้อยปี ทำไม่ถึงไม่พัฒนา” จากเครื่องกระตุ้นใจดังกล่าวทำให้หลวงพ่อวิริยงค์ฯ เปิดสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒนา

ปัจจุบันสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒนา มี ศาสตราจารย์ ดร.สาคร สุขศรีวงศ์ (2560) เป็นผู้อำนวยการสถาบันออกแบบนานาชาติ (CIDI) ท่านกล่าวว่า “สถาบัน ออกแบบนานาชาติชนาพัฒนา หรือ ซีไอดีไอ ชนาพัฒนา เป็นองค์กรที่ไม่มุ่งแสวงกำไร ก่อตั้งขึ้นในปี 2543 ได้รับการสนับสนุนและดำเนินงาน โดย มูลนิธิหลวงพ่อวิริยงค์ สิริวัชรโร ภายใต้พันธกิจหลัก คือ มุ่งพัฒนานักออกแบบไทยให้สามารถพัฒนาฝีมือการออกแบบให้ทัดเทียมและสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเป้าหมายสำคัญคือมุ่งหวัง ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการออกแบบ (Design Center) ของอาเซียน เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาระดับประกาศนียบัตรใช้ระยะเวลา 2 ปี ดำเนินการสอนเป็นภาษาอังกฤษ โดยเปิดสอนใน 2 สาขาวิชา คือ สาขาการออกแบบแฟชั่นและการออกแบบตกแต่งภายในและผลิตภัณฑ์ (Interior & Product Design)” ในปัจจุบัน สถาบันออกแบบนานาชาติก็ยังคงดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่วัดธรรมมงคล ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและมีผู้สนใจมาสมัครเรียนและจบหลักสูตรออกไปเป็นจำนวนมาก สมความกับความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ที่ต้องการพัฒนาคนไทยและสร้างนักออกแบบคนไทยที่มีคุณภาพทัดเทียมและแข่งขันกับนานาชาติได้

จากแนวคิด “หากว่าเราจะพัฒนาชาติ เราก็ต้องพัฒนาเด็ก” เป็นคำกล่าวของ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ สิริธโร) (2559) ซึ่งเป็นความตั้งใจที่จะสร้างบุคคลให้มีคุณภาพ พระธรรมมงคลญาณยังขยายความต่อว่า “คำว่าคุณภาพก็ต้องสร้างมาแต่เด็ก โดยมากบ้านนอกพวกเรา ก็ยากจน เกิดมาแล้วก็ตามบุญตามกรรม ก็เลยทำให้ด้อยคุณภาพ ปี พ.ศ. 2512 หลวงพ่อได้เดินทางไปประเทศเยอรมัน พวกเยอรมันก็พาไปดูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หลวงพ่อก็สนใจว่าเขาพัฒนาเด็กในขณะที่กำลังแพ้สงคราม แต่เมื่อพัฒนาเด็กแล้ว เด็กพวกนี้ใหญ่โตขึ้นสามารถรักษาประเทศ จนกระทั่งเยอรมันเจริญอย่างนี้ เป็นต้น แล้วเขาก็บอกหลวงพ่อก่อนว่า คุณจะไปพัฒนาไซ้ใหม่ หลวงพ่อก็บอกว่าไซ้ เขาก็บอกตำรา มาว่า คนจะมาจากเชื้อชาติ มาจากโง่ มาจากจน มาจากรวย มีธรรมชาติเหมือนกันหมด เราสามารถที่จะตัดแปลงพวกนี้ให้เข้าระดับพัฒนาได้ เราเปรียบเหมือนดินทุเรียน มันจะพันธุ์อะไรก็ช่างขอให้ เป็นต้น ขึ้นมา เมื่อ เป็นต้น ขึ้นมาแล้วใน ระยะ 6 เดือนอย่าให้เกิน ตัดปลายทิ้งเอาพันธุ์ หมอนทองมาใส่ ทุกต้นจะเป็น หมอนทองหมด แต่ถ้าหากว่าต้น ไม้เนื้ออ่อน 2 ปีแล้วเอามาต่อไม่ได้ เหมือนกันกับเด็ก มัน โตเกินไป มันต่อไม้ไม่ได้แล้ว เช่นเด็กอายุ 10 ขวบ มันต่อไม้ไม่ได้ จะให้ไอคิวสูง ไม้ได้ จำเป็นที่จะต้องเอา ก่อนที่จะถึง 7 ขวบ” จากการศึกษาดูงานที่ประเทศเยอรมันทำให้หลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ ตั้งใจสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชื่อโครงการ ประทีปเด็กไทยเพื่อพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพ คำกล่าวที่ว่า “หากว่าเราจะพัฒนาชาติ เราก็ต้องพัฒนาเด็ก” โดยหลักการคือเมื่อเด็กเข้าสู่พัฒนาฯ จะมีสุขภาพอนามัยที่ดีกว่าเด็กทั่วไปที่ไม่ได้เข้าสู่ เพราะมีโภชนาการที่ดี ซึ่งกว่า 40 ปี ของการดำเนินงานก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ สิริธโร) (2559) กล่าวต่ออีกว่า “เด็กพวกนั้นมันก็กลับมาหาหลวงพ่อก่อน เป็นทหาร เป็นข้าราชการ เป็นนายตำรวจก็มี แสดงว่าพวกนี้มัน ได้รับการพัฒนาดี” แสดงให้เห็นว่าเจตนารมณ์ของหลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ บรรลุวัตถุประสงค์สมความตั้งใจ

ด้วยมโนปณิธานอันแน่วแน่ที่ว่า “เมื่อยังมีลมหายใจอยู่ก็จะสอนไปตลอด” เป็นคำกล่าวของพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ สิริธโร) (2559) ผู้อุทิศตนแก่พระพุทธศาสนา มาทั้งชีวิตเพื่อสอนสมาธิแก่ชาวโลก หลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ ยังกล่าวต่อไปอีกว่า “เนื่องจากว่าหลวงพ่อกับได้สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพสอนสมาธิให้แก่ชาวไทย 3 ปีแรกก็รู้ได้ว่า ได้ครูสมาธิพอสมควรแล้วสำหรับชาวไทยและก็คิดที่จะไปเผยแผ่ให้แก่วางต่างประเทศ การเผยแผ่ให้ชาวต่างประเทศจำเป็นต้องให้คนที่มาเรียนสมาธิให้เรียนเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อผู้มาเรียนเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ภาษาอังกฤษก็จะใช้ได้ทั่วโลก หลวงพ่อก็เลยตั้งใจเสียดลความสุขหลายประการจากวัตรธรรมมงคลไทยไปอยู่ประเทศแคนาดา เริ่มสอนพวกชาวบ้านเขาด้วยภาษาอังกฤษ” วัตถุประสงค์ของหลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ ไม่ใช่แค่เพียงสอนพุทธศาสนิกชนชาวไทยเท่านั้น หลวงพ่อวีริย์ศักดิ์ ยังตั้งใจที่จะสอนสมาธิชาวต่างชาติด้วยภาษาอังกฤษเพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของโลก เมื่อชาวโลกได้เรียนสมาธิ

จะเกิดสันติภาพและสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติ พระสมุห์อดิเรก อาทิจจุพล โส และประมวล น้อยทรง (2561) ให้ทัศนะว่า “หลวงพ่อวริยังค์ฯ สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพเพื่อสอนสมาธิแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งตามลำดับทั้งในประเทศและต่างประเทศ กล่าวได้ว่าหลวงพ่อวริยังค์ฯ บำเพ็ญประโยชน์ตน ในฐานะพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในกรอบแห่งพระธรรมวินัยแล้ว ยังบำเพ็ญประโยชน์เพื่อประชาชนเป็นอันมาก” วัตถุประสงค์ของการสร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพของหลวงพ่อวริยังค์ฯ จึงเป็นไปเพื่อสันติภาพโลกอย่างแท้จริง

วัด คือ ศาสนสถานสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่พักจำพรรษาของพระสงฆ์สามเณรในพระพุทธศาสนา นอกจากวัดจะเป็นที่ประกอบกิจของพระสงฆ์แล้ว วัดยังเป็นศาลาประชาคมเป็นที่ประชุมประจำหมู่บ้านให้คนในชุมชนได้พบปะพูดคุยกัน วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญ ถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านเมื่อมีเหตุทุกข์ร้อนประการใดในชุมชนก็อาศัยศาลาวัดเป็นที่ประชุมปรึกษาหารือกัน พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยังค์ สิรินทรโร) (2560) ให้ข้อคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “การอยู่ที่ไหนนานๆ ก็จำเป็นต้องสร้างเสนาสนะขึ้น เมื่อมีเสนาสนะก็กลายเป็นวัดไปด้วยประการฉะนี้” ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้หลวงพ่อวริยังค์ฯ ตั้งใจสร้างวัดขึ้นในประเทศไทยหลายวัดด้วยกันเพื่อใช้เป็นประโยชน์สาธารณะทั้งทางโลกและทางธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศจำเป็นต้องสร้างวัดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์ที่ไปปฏิบัติศาสนกิจและใช้เป็น ที่สอนสมาธิทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแก่ชาวต่างชาติ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยังค์ สิรินทรโร) (2560) ได้พูดถึงความตั้งใจดังกล่าวว่า “วัดพุทธไทยในประเทศแคนาดาตามเมืองต่างๆ จะเป็นสถานที่ศึกษาพระพุทธศาสนาและเผยแผ่การทำสมาธิให้ได้รับประโยชน์มหาศาลเกินความคาดหมายของหลวงพ่อฯ ซึ่งเป็นผู้นำในการสร้างวัดพุทธไทยในประเทศแคนาดา ทำให้ประชาชนในทวีปอเมริการู้จักพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นแน่นอน” ความตั้งใจในการสร้างวัดในต่างประเทศของหลวงพ่อวริยังค์ฯ ก็เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวโลกให้ได้รับสันติสุขจากการทำสมาธิ เพราะการพัฒนาจิตใจจากการทำสมาธิมีส่วนทำให้สังคมมีความสุขและอยู่ร่วมกันโดยสันติภาพได้กว้างไกลไปถึงทั่วโลกตามเจตนารมณ์ของหลวงพ่อวริยังค์ฯ

ปัจจุบันมีสถานที่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมในประเทศไทยจำนวนมาก สถานที่เหล่านี้เรียกว่า “ที่สัปปายะ” หรือที่สบายเหมาะแก่การทำสมาธิ เมื่อมนุษย์ได้เกิดมาบนโลกถือว่าโชคดีแต่จะโชคดียิ่งกว่าที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนาได้ศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยังค์ สิรินทรโร) (2560) กล่าวว่า “มนุษย์เกิดมาก็ควรที่จะทำความดี เพราะเราคนเราเกิดแล้วก็ต้องตาย การตายนี้ตายแต่ร่างกายยังไม่ตายจิตไม่ตาย” หลวงพ่อจึงได้สร้างศูนย์สมาธิวิริยานุภาพขึ้นมาเพื่อใช้เป็น ที่เรียนและปฏิบัติสมาธิสำหรับพุทธศาสนิกชน

การศึกษาธรรมเนียมและปฏิบัติธรรมคือปริมณฑลของศาสนาที่แท้จริงเรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่การให้ทาน การรักษาศีล การภาวนา (ทำสมาธิ) ศูนย์สมาธิวิริยานุภาพที่หลวงพ่อวริยังค์ฯ ได้สร้างขึ้นจึงเป็นสถานที่เหมาะแก่การสั่งสมบุญบารมีครบทั้ง 3 ประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา

การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาสังคมหลวงพ่อวริยังค์ฯ จึงได้สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดธรรมมงคลและมหาวิทยาลัย เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติดีครบทั้ง ภาคปริยัติ ภาคปฏิบัติและผลคือปฏิเวธ ซึ่งหมายถึงการที่พระภิกษุสามเณรมีความรู้มีความรู้เฉลียวฉลาด มีสติปัญญารู้เท่าทันสภาวะความเป็นจริงของโลกและอยู่ในโลกตามคติวิสัยที่สมควรแก่ธรรม ในขณะที่เดียวกันหลวงพ่อวริยังค์ฯ ยังได้สนับสนุนพระภิกษุสามเณรให้ได้เรียนในระดับอุดมศึกษาคือระดับมหาวิทยาลัย ได้เปิดสาขาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ปัจจุบันเป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร) อีกทั้ง ในปี พ.ศ. 2536 ยังได้สร้างอาคารเรียนให้แก่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) เพื่อให้การศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ความตั้งใจของหลวงพ่อวริยังค์ฯ คือการจุดไฟทางปัญญาแก่คนในสังคมทุกสถานภาพ ทั้งบรรพชิตและฆราวาส เมื่อทรัพยากรมนุษย์ในสังคมมีการศึกษาที่ดีจะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไปด้วยกันทุกภาคส่วน พระนันทิภัทรชนศิริกุล (21 กันยายน 2561) ที่ได้อุปฐากรับใช้ใกล้ชิดและทำงานให้หลวงพ่อวริยังค์ฯ เป็นเวลานานได้ให้ความเห็นว่า “หลวงพ่อวริยังค์ฯ มุ่งเน้นการสร้างบุคลากรให้มีคุณภาพ โดยเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้ฝึกทักษะความสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตทั้งทางด้านทักษะชีวิตคือการศึกษาเล่าเรียนในทุกลำดับชั้น รวมถึงทักษะวิชาชีพ เช่น ฝึกให้มีความกล้าแสดงออก การให้โอกาสลงมือทำงานด้วยตนเอง ฯลฯ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในอนาคต” สอดคล้องกับพระธีรภรณ์ ธีรญาโณ (21 กันยายน 2561) ที่เห็นว่า “หลวงพ่อวริยังค์ฯ สิรินทรโร มองว่าการรศึกษาที่ดีจะต้องมีคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับกระบวนการทางการศึกษาเพื่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมที่งดงาม นำมาซึ่งการพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีคุณภาพและมีศักยภาพทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ” การส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนและทำงานฝึกทักษะชีวิตของหลวงพ่อวริยังค์ฯ เพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้าที่คุณคนจะมีบทบาทหน้าที่ซึ่งจะเป็นกลไกขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นสุขร่วมกัน

พระมหาเจดีย์ที่สูงที่สุดในประเทศไทยในนาม (พระ วิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์) เป็นวัตถุประสงค์และความตั้งใจจริงของหลวงพ่อวริยังค์ฯ ที่ต้องการสร้างไว้เป็นปูชนียสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นสถานที่ศึกษาธรรม (เดินจงกรม-นั่งสมาธิ) ใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจและสวดมนต์ของพุทธศาสนิกชน และใช้เป็นพิพิธภัณฑ์เก็บรักษาวัตถุโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ จากสังฆะอริยฐานของหลวงพ่อวริยังค์ฯ สิรินทรโร

ต่อหน้าพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดโคกมวิหาร จังหวัดจันทบุรี ประเทศบังกลาเทศครั้งแรก พระเทพเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) (2553) อธิษฐานว่า “หากข้าพเจ้าได้รับพระบรมสารีริกธาตุครบ 5 องค์ ข้าพเจ้าจะสร้างพระมหาเจดีย์เพื่อประดิษฐานให้ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เมื่อข้าพเจ้าตั้งสัตย์จะอธิษฐานต่อพระบรมสารีริกธาตุก็เหมือนกับต่อพระพักตร์ของพระพุทธองค์ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วข้าพเจ้าก็ต้องทำตามโดยมิพริ้งต่อสถานการณ์ใดๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าจะเป็นการหนักใจเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่อย่างไม่เคยปรากฏมาเลยในชีวิตของข้าพเจ้า ในที่สุดข้าพเจ้าก็ได้รับพระบรมสารีริกธาตุครบ 5 องค์ ในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517” จากตั้งจะอธิษฐานดังกล่าวของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ ปรากฏเป็นพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์ที่สูงเด่นเป็นสง่าอยู่ที่วัดธรรมมงคล กรุงเทพฯ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญและทรงคุณค่าแก่พระพุทธศาสนาตราบนานเท่านาน

พระพุทธรูปหยกเขียวที่ใหญ่ที่สุดในโลก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปมงคลธรรมศรีไทย” เป็นความประสงค์ของพระญาณวิริยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) ที่ต้องการให้พระพุทธศาสนาเจริญยั่งยืน การที่จะให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นการต่อเนื่องไปได้นั้นจะต้องมีปัจจัยหลายประการ และปัจจัยหลายประการนั้นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้คือ “พระพุทธรูป” ที่เป็นองค์แทนสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เป็นรูปธรรมแต่ก็มีความสำคัญเพราะรูปธรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ด้วยตาเปล่า ส่วนนามธรรมมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า การปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ย่อมมีความสำคัญ เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปที่เป็นรูปธรรมจึงเป็นสิ่งที่จะนำบุคคลผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสให้เข้าไปถึงนามธรรม แต่พระพุทธรูปองค์นั้นจะต้องมีค่าสูงจนทำให้เกิดความอัศจรรย์ จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ซึ่งองค์พระหยกเขียวบริสุทธิ์องค์นี้จะมีค่าสูงและน่าอัศจรรย์ยิ่งนักอันจะเป็นศูนย์รวมของคนทั่วโลกต่อไปในอนาคต” ในปัจจุบันพุทธรูปหยกสิ่งมงคลสูงค่าได้ประดิษฐานบนศาลาพระหยกวัดธรรมมงคล เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้สักการบูชา ในอนาคตจะเป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก สมความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ

งานบุญประจำปีของวัดธรรมมงคล คือ การจัดบวชชี-พราหมณ์ ซึ่งจัดขึ้นพร้อมกับการฉลองอายุวัฒนมงคล หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร ในวันที่ 7 มกราคม ของทุกปีเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุคคลต่อพระอาจารย์ ศิษยานุศิษย์ของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ จึงได้ร่วมมือกันจัดงานเพื่อมุทิตาสักการะหลวงพ่อวิริยังค์ฯ พระผู้ซึ่งอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและการพัฒนาแก่ชาวโลก ในงานจะมีการบวชชี-พราหมณ์ สำหรับจุดเริ่มต้นของการบวชชี-พราหมณ์นั้น พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) (2560) เล่าว่า “พิธีกรรมการบวชชี-พราหมณ์ เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 2499 ณ สถานที่จุดธูปวิปัสสนากรรมฐาน วัดดำรงธรรมาราม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งตอนนั้นเกิดความตระหนักว่าในเส้นทางปฏิบัติธรรม ผู้หญิงไม่ค่อยมีสิทธิเทียมเท่าผู้ชาย จึงได้คิดแนวปฏิบัติที่จะให้โอกาสสตรี

ด้วยการบวชชี ให้สตรีได้เข้าสู่การปฏิบัติธรรมแห่งประณีตศีลถือเพศบรรพชิต กินนอนในวัดอย่างน้อย 3 วัน 3 คืน วันแรกถือว่าเป็นวันรับศีล วันที่สองเป็นวันทรงศีลจะมีโอกาสปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ วันสุดท้ายเป็นวันส่งผลบุญ พิธีกรรมบวชชีครั้งแรกในเมืองไทยครั้งนั้นมีหลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่ อ่อน ญาณสิริ และหลวงปู่กงมา จิรปุญโญ เป็นผู้ให้วิสัยแก่ผู้เข้ามาบวชชี สมัยนั้นถือว่าเป็นของใหม่แต่ก็มีผู้สนใจเข้ามาบวชชีถึง 625 คน ด้วยอานิสงส์ผลแห่งการบวชทำให้หลายคน ที่ผ่านการบวชแล้ว กลับไปด้วยจิตอันอัมเอิบ เบิกบาน แจ่มใสมีความสุขโดยทั่วกัน” วัตถุประสงค์ของการจัดพิธีกรรม บวชชี-พราหมณ์ ของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ต้องการให้ผู้หญิงและผู้ชายมีโอกาสเท่าเทียมกันในเส้นทางการ ปฏิบัติธรรมคือการบวช แสดงให้เห็นว่าหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ตระหนักและให้ความสำคัญในสิทธิความ เท่าเทียมกันระหว่างเพศ ให้ได้มีโอกาสเข้าถึงคุณงามความดีได้อย่างเท่าเทียมซึ่งเป็นอีกมิติของความคิด ที่ก้าวหน้าและก้าวไกลของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ปัจจุบันงานบุญบวชชี-พราหมณ์และงานพิธีฉลองอายุ วัฒนมงคลของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ก็ยังคงจัดขึ้นต่อเนื่องประจำปี

วัตถุประสงค์การพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข แก่สาธารณชนหมู่มากในสังคม ให้ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้าน วัตถุและทางด้านจิตใจควบคู่กัน หลวงพ่อวิริยงค์ฯ คือแบบอย่างของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ดี มีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่น และทำงานจนประสบความสำเร็จ ถือเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะเป็นบารมีอย่างหนึ่ง ในทางพระพุทธศาสนา โครงการงานพัฒนาต่างๆ ที่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้ดำเนินการยังผลให้เกิด สาธารณะประโยชน์ไม่เฉพาะชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น ยังเป็นสาธารณะประโยชน์แก่ ชาวต่างชาติแม้จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติแต่ก็ได้รับผลจากเมตตาธรรมของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ทั้งสิ้น เพราะวัตถุประสงค์การดำเนินงานพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ คือ สันติสุขของมวล มนุษยชาติ (World Peace)

5.3 บทบาทการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์ การเมือง

พระสงฆ์กับเศรษฐศาสตร์การเมืองคงจะเป็นเรื่องไกลตัวมาก ถ้ามองจากบทบาทและ สถานะภาพทางสังคมของพระสงฆ์ แต่เมื่อพระสงฆ์ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมก็คงไม่อาจปฏิเสธได้ ว่าพระสงฆ์ต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องปากท้องของประชาชนแน่นอน เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นศาสตร์ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสังคมใหญ่ เมื่อ พระสงฆ์เป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักของสังคม คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบัน พระมหากษัตริย์ ต้องมีความสัมพันธ์กับเศรษฐศาสตร์การเมือง ไปโดยปริยาย แนวทางดังกล่าว

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) ให้เหตุผลว่า “เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองเป็นศาสตร์ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสังคมใหญ่ โดยมองว่าการผลิตและการบริโภคเป็นวิถีทางทางเศรษฐกิจเพื่อรับใช้สังคมของกลุ่มชนในระบบเมือง ดังนั้นเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองจึงทำการวิพากษ์เศรษฐกิจสมัยใหม่ที่เน้นในเรื่องการขยายตัวทางธุรกิจมากเกินไปจนลืมเป้าหมายที่สำคัญของชีวิตมนุษย์” กล่าวคือเศรษฐกิจสมัยใหม่เน้นการขยายตัวทางธุรกิจจนลืมให้ความสำคัญกับคนหรือทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์คือปัจจัยที่สำคัญที่สุดในทุกระบบของสังคมซึ่ง ศุภชัย พานิชภักดิ์ (2561) อธิบายเรื่องนี้ว่า “ตลอดเวลากการทำงานด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานที่ผมต้องการสร้างอยู่เสมอคือ คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์” มนุษย์ที่มีคุณภาพคือมนุษย์ที่ผ่าน ได้ผ่านการฝึกฝนอบรมตนมาเป็นอย่างดี ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “พันโต เสฏโฐ มนุสเสสุ แปลความว่า ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ผู้ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด” ซึ่งมนุษย์จะต้องฝึกฝนอบรมตนให้มีศักยภาพมีความรู้ความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือบุคคลอื่น พระเทพเวที (2536) จึงให้เห็นว่า “มนุษย์เป็นผู้ประเสริฐด้วยสติปัญญาความรู้ความสามารถเหนือกว่าสัตว์ทั้งปวง แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับการฝึกฝน ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิธีชีวิตความเป็นอยู่ เพราะ มนุษย์เมื่อได้รับการฝึกฝนพัฒนาอบรมตนแล้วจะมีขีดความสามารถสูงสุดใน สมัยสังคมปัจจุบันเรียกว่า “ทุนมนุษย์” ซึ่ง เกศริน เอกธวัชกุล (2561) ให้ความเห็นว่า

“หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร เป็นบุคคลต้นแบบและเป็น พระอาจารย์ที่ข้าพเจ้าเคารพรักและศรัทธามาก เป็นผู้นำทางศาสนา สามารถสร้างคนให้เป็นคนดี และ นำวิชาที่ดีที่สุดให้กับชาวโลกคือวิชาสมาธิ ทำให้คนมีกำลังใจ มีความสุข หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้สร้างสรรคสิ่งที่ดีให้แก่มวลมนุษย์ทั้งทาง โลกและทางธรรม เป็นผู้เสียสละและเปี่ยมด้วยเมตตาธรรมถึงพร้อมด้วยทุนมนุษย์ทุกประการซึ่งได้แก่ 1) ทุนทางปัญญา ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ 2) ทุนทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือ การได้รับความเคารพนับถือ 3) ทุนทางอารมณ์ ซึ่งประกอบด้วย การรู้จักตนเอง ความซื่อตรง ความยืดหยุ่น ” (เกศริน เอกธวัชกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 กันยายน 2561)

หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการให้การศึกษาตั้งแต่ยังเด็กซึ่งเป็นการเพิ่มความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ที่ต้องการจะสร้างบุคคลให้มีคุณภาพ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) (2559) กล่าวว่า “คำว่าคุณภาพก็จะต้องสร้างมาแต่เด็ก โดยมากบ้านนอกพวกเราที่ยากจน เกิดมาแล้วก็ตามบุญตามกรรม ก็เลยทำให้ด้อยคุณภาพ ปี 2512 หลวงพ่อได้เดินทางไปประเทศเยอรมัน พวกเยอรมันก็พาไปดูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หลวงพ่อก็สนใจว่าเขาพัฒนาเด็กใน

ขณะที่กำลังแพ้สงคราม แต่เมื่อพัฒนาเด็กแล้ว เด็กพวกนี้ใหญ่โตขึ้น สามารถรักษาประเทศ จนกระทั่งเยอรมันเจริญอย่างนี้” เพราะ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจะมีความสำคัญต่อ กระบวนการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ พระมหาจุฬาลงกรณ์ จุฑตะ โน (21 กันยายน 2561) เห็นว่า

“หลวงพ่อวิริยงค์ เป็นนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยอดเยี่ยม โดยท่านได้ให้ความสำคัญ ของการศึกษาว่าจะพัฒนาบุคคลขึ้นมาได้และทุกคนนั้น “สามารถสั่งสอนและอบรมได้” ซึ่งท่านได้นำหลักธรรมของพระพุทธเจ้าคือการปฏิบัติสมาธิภาวนามาเป็นแกนหลักใน การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ” (พระมหาจุฬาลงกรณ์ จุฑตะ โน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 กันยายน 2561)

เช่นเดียวกับความเห็นของ พันธุ์ธมมาศย์ อมาตยกุล (21 กันยายน 2561) ที่ว่า

“หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร ได้ทำการพัฒนาสาธารณะประโยชน์ เช่น การสร้างศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก โครงการประทีปเด็กไทย เป็นการส่งเสริมพัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพเพื่อเป็นผู้ใหญ่ ที่มีคุณภาพในอนาคต หลวงพ่อวิริยงค์ เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กเป็นสิ่งสำคัญเพราะ เมื่อเด็กได้รับการพัฒนา ประเทศชาติก็จะมีประชากรที่มีคุณภาพด้วย” (พันธุ์ธมมาศย์ อมาตยกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 กันยายน 2561)

ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ จะต้องสติปัญญาเฉลียวฉลาดมีความรู้คู่คุณธรรม มี เหตุผลมีผลเชิงความคิด มีความเสียสละและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญในการ ดำรงชีวิตและการทำงานให้มีคุณภาพประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์

กระบวนการทัศน์ของเศรษฐศาสตร์การเมืองให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อม ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) เห็นว่า “ความเจริญทางเทคโนโลยี มนุษย์ควรใช้ เทคโนโลยีอย่างระมัดระวังและความเจริญทางวัตถุต้องเกิดควบคู่ไปกับจิตใจ” หลวงพ่อวิริยงค์ฯ จึง ได้วางแผนการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคมทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุ เช่น สร้าง โรงเรียน สร้างอาคารเรียนแก่มหาวิทยาลัย สร้างอาคารให้แก่โรงพยาบาล สร้างศาสนสถานเพื่อใช้ประกอบ กิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น การพัฒนาทางด้านจิตใจ หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้สร้างสถาบัน พลังจิตตานุภาพขึ้น เพื่อเผยแพร่การทำสมาธิแก่ประชาชนทั่วไปทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ตามแนวทางของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ผู้เป็นบูรพาจารย์ เพื่อพัฒนาทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจแก่

ประชาชนภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ให้ความสำคัญกับความเจริญทางด้านวัตถุซึ่ง พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) (2559) เห็นว่า “ทุกอย่างในโลกาภิวัตน์เขาได้ลงทุนกัน สร้างโรงพยาบาล สร้างโรงเรียน สร้างอะไรต่ออะไร ความบันเทิง ความอะไรต่ออะไรเยอะแยะ สร้างขึ้นมาแต่ก่อนสร้างอย่างนี้ไม่ได้ เดี่ยวนี้เขาสร้างขึ้นมาได้ ทำไมเขาทำได้ เวลานี้เราจะต้องสร้าง “ธรรมภาณวิวัฒน์” สร้างธรรมภาณวิวัฒน์นี้ไม่มีใครเขาทำกัน เพราะว่าสร้างโลกาภิวัตน์มันได้กำไร สร้างธรรมภาณวิวัฒน์นี้มันขาดทุน แต่ไม่ขาดทุนพอดีๆ เพราะทำมาได้ อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่เราจะต้องพัฒนาธรรมภาณวิวัฒน์นี้ให้มีความเจริญยิ่งขึ้น เจริญธรรมภาณวิวัฒน์นี้อายุขัยต่างๆ ทำลายทิ้งได้เลย ต่างคนต่างอยู่กันด้วยความผาสุก” โลกาภิวัตน์และธรรมภาณวิวัฒน์จึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการพัฒนาควบคู่กันไปซึ่งหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเห็นผลได้อย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อเศรษฐกิจการเมืองเป็นศาสตร์ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสังคมใหญ่ของประเทศ พระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่มีความพยายามจะพัฒนาสังคมประเทศชาติบ้านเมืองให้มีความเจริญคือ หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺธ ไร่ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ที่บริจาคเงินเป็นจำนวนมากเพื่อสร้างสาธารณกุศลเป็นประโยชน์แก่มหาชนในสังคม อาทิ การสร้างโรงพยาบาล สร้างโรงเรียน ขุดบ่อน้ำ สร้างสะพานข้ามแม่น้ำ สร้างสถานศึกษาและสิ่งก่อสร้างที่เป็นสาธารณกุศลอีกจำนวนมาก หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺธ ไร่ (2538) กล่าวว่า “กูให้ทานผลทานอันสงฆ์ที่กูเคยสร้างเคยทำมาคือใครมาบริจาคกับกู จะเป็นคนชั้นไหนก็ตาม เอาเงินมาฝากคนยากคนจนก็ตาม คนรวยก็ตามเอามาฝาก กูถือว่าเอามาฝากเอาไว้เขาไม่ได้เอามาให้กูเป็นสมบัติส่วนตัวกูตีกลับไป เขาก็เอาเงินมาถวายหลวงพ่อกู แต่ว่ากูไม่ว่าเขาเอามาถวายกู กูตีกลับไปว่าเขาเอามาฝากกู ต้องเอาเงินหมื่นไปทำสาธารณประโยชน์ส่วนรวมแก่ประเทศชาติบ้านเมือง” จึงมีคนเป็นจำนวนมากที่ได้รับผลจากการให้ทานของหลวงพ่อกูๆ ทานเหล่านั้นคือสาธารณประโยชน์แก่ผู้คนในสังคมเกิดประโยชน์ใช้สอยเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งต่อตัวบุคคลและสังคมในภาพรวม

เมื่อภาวะเศรษฐกิจของชาติเข้าสู่วิกฤตการณ์ พระสงฆ์นักพัฒนาอีกรูปหนึ่งที่จะต้องกล่าวถึงเพราะท่านมีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมไทยในช่วงที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ได้ทำโครงการผ้าป่าช่วยชาติเพื่อต่อสู้กับสงครามเศรษฐกิจของชาติ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน (2541) กล่าวว่า “เรารู้สึกสะท้อนใจมากเมื่อทราบว่าประเทศไทยเป็นหนี้เขาอยู่แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ นี่ก็เท่ากับนิวกีฬารุ่นนี้ตัวเองคนทั้ง 62 ล้าน เป็นสัตว์ไปหมด เขามาเป็นเจ้าของ เป็นเจ้าอำนาจครองบ้านครองเมืองของเรา ด้วยการยึดสิ่งนั้นยึดสิ่งนี้ สารพัดสำคัญซึ่งเป็นหัวใจของชาติไทยเรา เขาเป็นเจ้าของหมดเรามีแต่ลมหายใจมันมีความหมายอะไร ในชีวิตเราจะไม่ยอมเห็นชาติล่มจมในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ พวกเราต้องช่วยกัน

วันนี้เป็นวันดี เป็นวันบุญข้าวเปลือก เราจึงขอรับบริจาคดอลลาร์เพื่อช่วยชาติ” เมตตาธรรมดั่งกล่าว ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ทิฐฐุชัมมิกัตถประโยชน์” คือประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2538) ทรงอธิบายหลักธรรมทั้ง 4 ข้อไว้ว่า

- 1) อุฏฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความหมั่น ในการศึกษาเล่าเรียนก็ดี ในการประกอบกิจเครื่องเลี้ยงชีวิตก็ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนก็ดี
- 2) อารักขาสัมปทา การถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วย ความหมั่นเพียร ไม่ให้เป็นอันตรายก็ดี รักษาการงานของตนไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี
- 3) กัลยาณมิตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว
- 4) สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538)

หลักธรรมข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นธรรมที่อำนวยความสะดวกสุขขั้นต้น เป็นธรรมเพื่อการพัฒนาตนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่ขาดแคลน นำไปสู่การพัฒนาสังคมในองค์รวม หลวงตาพระมหาบัว ได้คำนึงถึงประเทศชาติบ้านเมืองเป็นสำคัญในฐานะที่ท่านเป็นคนไทยคนหนึ่งก็ไม่อาจอยู่นิ่งเฉยได้ โครงการผ้าป่าช่วยชาติของท่านได้นำเงินที่ประชาชนบริจาคเข้าสู่คลังหลวง เพื่อรักษาไว้ซึ่งประเทศชาติบ้านเมืองมิให้ล่มจมเพราะพิษภัยทางเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าหลวงตามหาบัว เป็น พระสงฆ์นักพัฒนาที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและรักษาไว้ซึ่งประเทศชาติบ้านเมือง

ศาสนากับเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กัน จึงมีแนวคิด “พุทธเศรษฐศาสตร์” ซึ่งเป็นนิยามของเศรษฐศาสตร์แบบสมบูรณ กล่าวคือให้ความสำคัญกับชีวิตจิตใจของมนุษย์มากยิ่งขึ้น แนวคิดดังกล่าว อภิชาต ปันตเสน (2558) อธิบายว่า “พุทธเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์เข้ากับแนวคิดในวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากอารยธรรมตะวันตก ในส่วนที่เป็นพุทธธรรมที่จะนำมาประยุกต์กับวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนามาจากตะวันตก เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะความเป็นจริงของตัวมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ” แนวคิดดังกล่าวไม่ใช่แค่การมองพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโภคทรัพย์เท่านั้นแต่เป็นการมองเข้าไปถึงจิตใจที่เป็นสุขด้วย อภิชาต ปันตเสน (2558) ขยายความพุทธเศรษฐศาสตร์ต่อไปอีกว่า “เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและ สังคมบรรลุซึ่ง “สานติสุข” จากการมีชีวิตอยู่ในโลกของวัตถุภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรที่มีจำกัด (อภิชาต ปันตเสน, 2558)

การที่หลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร เข้าไปช่วยเศรษฐกิจของชาวบ้านจากคำสั่งของหลวงปู่มนัฏฐิตโต (2413-2492) ที่ว่า “วริยงค์เธอต้องไปช่วยสังคม การจะช่วยสังคมต้องเอาเศรษฐกิจนำหน้า การจะเอาเศรษฐกิจนำหน้าต้องให้เขามีความรู้” จากคำสั่งของหลวงปู่มนัฏฐิตโต ทำให้หลวงพ่อวริยงค์ฯ มุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือและพัฒนาสังคมทุกวิถีทางทั้งการสร้างโรงเรียนเพื่อเป็นสถานศึกษาให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน อีกทั้งยังได้สร้างศูนย์ฝึกอาชีพเพื่อให้ประชาชนมีทักษะอาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดของ มีชัย วีระไวทยะ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 กันยายน 2560) ที่เห็นว่า “มนุษย์ควรจะได้รับพัฒนาทักษะ 2 อย่าง คือทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ” ทักษะชีวิตได้แก่การพัฒนาทางด้าน กาย วาจาและใจ การศึกษาตลอดถึงศีลธรรมจรรยาให้บริบูรณ์ ทักษะอาชีพ ได้แก่ ทักษะที่สามารถจะนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้อย่างไม่เดือดร้อน เพียงพอแก่ปัจจัย 4 อย่างที่มนุษย์จำเป็นต้องมีเพื่อดำรงชีพ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น

บทบาทการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร ในมุมมองเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) เมื่อเศรษฐศาสตร์การเมืองให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและสังคมใหญ่ซึ่งหลวงพ่อวริยงค์ฯ ได้ดำเนินการพัฒนาสังคมทั้งทางด้าน วัตถุและทางด้าน จิตใจควบคู่กันตลอดมา แสดงให้เห็นว่าหลวงพ่อวริยงค์ฯ เข้าใจบริบทของสังคมเป็นอย่างดี เมื่อประชาชนอยู่ดีมีสุข สุขภาพกายแข็งแรง สุขภาวะทางจิตสมบูรณ์ มีอาชีพการงานเลี้ยงตนเองและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในทุกภาคส่วนของสังคม ย่อมเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกที่หลวงพ่อวริยงค์ฯ เน้นย้ำว่า โลกาวัตถ์ คือ ความเจริญทางด้าน วัตถุและธรรมาวัตถ์ คือ ความเจริญทางด้านจิตใจ จะต้องได้รับการพัฒนาควบคู่กันไป

5.4 บทบาทการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร ในมุมมองรัฐประศาสนศาสตร์

การพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคมของหลวงพ่อวริยงค์ สิรินธโร ในทางรัฐประศาสนศาสตร์เรียกว่าการบริหารราชการ (Public Administration) ซึ่งหมายถึง การบริหารงานสาธารณะในลักษณะที่เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมของการบริหารงานที่เกี่ยวกับสาธารณะแทนคำว่า “การบริหารรัฐกิจ” การบริหารราชการหรือการบริหารราชการแผ่นดิน (สร้อยตระกูล ธรรมมานะ, 2540) สอดคล้องกับแนวคิดของ ปฐม มณีโรจน์ (2523) ที่ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง กิจกรรมการบริหารงานสาธารณะซึ่งอาจครอบคลุมทั้งการบริหารราชการและรัฐวิสาหกิจ” ส่วน ดินปรัชญพฤทธิ (2535) ให้ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ว่า หมายถึง “สาขาวิชาและ/หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐในภาษาอังกฤษคำว่า Public Administration หมายถึง สาขาการ

บริหารงานภาครัฐบาล ส่วน Public Administration หมายถึง กิจกรรม (หรือกระบวนการ) การบริหารงานภาครัฐ ในภาษาไทยนั้นคำว่า รัฐประศาสนศาสตร์มักจะหมายถึง สาขาวิชาการบริหารงานของรัฐ ส่วนการบริหารรัฐกิจมักจะหมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐ” ซึ่งหากกล่าวถึงการบริหารงานของรัฐมีลักษณะประการหนึ่ง que แสดงถึงธรรมเนียมซึ่งข้าราชการพึงปฏิบัติชื่อว่า “ราชวสดีธรรม” เป็นเรื่องราวของวีรบุรุษชาติหนึ่งในเรื่องราวของพระเจ้า 10 ชาติ ที่เรียกว่า บารมี 10 ทศ ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียงลำดับได้ดังนี้ พระเตมีย์ใบ้ (เนกขัมมะบารมี) พระมหาชนก (วิริยะบารมี) พระสุวรรณสาม (เมตตาบารมี) พระเนมิราช (อธิษฐานบารมี) พระมโหสถ (ปัญญาบารมี) พระภริทัต (ศีลบารมี) พระจันทราช (ขันติบารมี) พระนารท (อุเบกขาบารมี) พระวีรบุรุษชาติ (สัจจบารมี) พระเวสสันดร (ทานบารมี) การบำเพ็ญบารมีทั้งสิบชาติของพระ โพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้า ทั้งนี้ขอกกล่าวถึงสัจจบารมีของวีรบุรุษชาติที่บำเพ็ญสัจจบารมี วิญญู เครื่องาม (2556) อธิบายว่า “ราชวสดีธรรมที่วีรบุรุษชาติ แสดงใน ชาดกเรื่องนี้เป็นข้อปฏิบัติอันยิ่งใหญ่จริงๆ สำหรับข้าราชการ ต้องฉลาดรอบครอบ หมั่นศึกษาพัฒนาตัวเอง หากความรู้ในตัวอย่าเกียจคร้าน อย่าเหิมเกริมว่าเก่ง อย่าตีตนเสมอเจ้านาย อย่าถือ โกงชาติบ้านเมือง อย่าเมาสุรา อย่าติดผู้หญิงจนเสียงาน อย่าริษยาเพื่อนข้าราชการด้วยกันที่ได้ดี ข้าราชการต้องไม่มกัใหญ่ใฝ่สูง ไม่พุดมากเพื่อเจอบ้านน้ำลายแต่ก็ต้อง ไม่นิ่งซื่อบื้อไม่อธิบายถูกผิดให้คนทราบ ข้าราชการต้องเก็บอารมณ์ไม่จี้โกรธคนเฉียว ไม่ปากพล่อย ต้องอ่อน น้อมถ่อมตน เข้ากับคนได้ดี ถ้ามีอำนาจต้องไม่เล่นพวกแต่งตั้งลูกหรือเครือญาติให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ต้องไม่โลภ ผิดต้องว่าผิดถูกต้องว่าถูก” ที่กล่าวมาข้างต้นเป็น หลักธรรมที่ข้าราชการ พึงจะต้องปฏิบัติในการบริหารราชการแผ่นดิน อย่างไรก็ตามการที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี 10 ทศ เมื่อมองถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือการบำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่ออนุเคราะห์ ทั่วชาวโลกเป็นที่พึ่งของชาวโลกเพื่อสอนมนุษย์และเทวดาตลอดถึงสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ ซึ่งแนวทางดังกล่าวก็เป็น ไปเพื่อการพัฒนาสาธารณะประโยชน์แก่มหาชนหมู่มาก

หลวงพ่อวริยังค์ฯ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบสาวกของพระพุทธเจ้าก็เป็นผู้นำการพัฒนาที่มีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อสาธารณะ ประโยชน์แก่สังคมซึ่ง พินิจ ลากธนานนท์ (2529) อธิบายว่า “ผู้นำการพัฒนา หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพหรือความสามารถกระทำหรือเร่งเร้าให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดี”สถาบันสงฆ์ภายใต้ต้องค้ำการขนาดใหญ่คือพระ พุทธศาสนาที่เป็นองค์กรเอกชน ได้เสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยยึดถือรูปแบบรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางของพุทธธรรมและความเชื่อทางศาสนาพุทธเป็น สำคัญ แม้ในปัจจุบัน สถาบัน สงฆ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทการ

พัฒนาอย่างไม่กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง แต่ก็พอจะมีปรากฏให้เห็นในทุกภาคของประเทศ (สมบุญ สุธำราญ, 2530)

พระพุทธศาสนาคือองค์การขนาดใหญ่มีวัดเป็นองค์การพัฒนาเอกชนและ พระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนา หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร เป็นพระสงฆ์ในบวรพระพุทธศาสนาที่อุทิศตนเพื่อพัฒนาสังคมมาช้านาน ในองค์การพระพุทธศาสนาประกอบด้วยบุคคลที่มีความหลากหลายมาทำงานร่วมกันซึ่งมาจากต่างสาขาอาชีพ บรรพชาอุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนา ซึ่ง Robbins (1983) อธิบายว่า “องค์การ หมายถึง การทำงานร่วมกัน (Collective Activities) ระหว่างสองคนขึ้นไป เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันบางประการที่ได้มีการวางแผนการประสานงานไว้ล่วงหน้าแล้ว การทำงานของกลุ่มคนดำเนินการไปอย่างสม่ำเสมอติดต่อกันโดยอาศัยหลักการแบ่งงานและหลักลำดับชั้นอำนาจ” เมื่อพระพุทธศาสนาเป็นองค์การขนาดใหญ่และวัดเป็นองค์การพัฒนาเอกชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินงาน ภายในวัดเองก็มีการแบ่งอำนาจหน้าที่กันทำเป็นลำดับชั้นของอำนาจ เช่น เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หัวหน้าฝ่าย หัวหน้าแผนก ฯลฯ ซึ่งอำนาจหน้าที่เหล่านี้เป็นลักษณะของการจัดองค์การ Robbins (1983) ยังขยายความต่อไปอีกว่า “ลักษณะขององค์การจะต้องมี 1) การวางแผน การประสานงาน เป็นหลักประกันว่าสมาชิกขององค์การจะทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนและไม่เกิดการงานซ้ำซ้อนขึ้น 2) สมาชิกขององค์การมีกิจกรรมการทำงานของตนอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทำงานแปดโมงเช้าถึงสี่โมงเย็น 3) โครงสร้างอย่างเป็นทางการ องค์การมีการแบ่งงานและมอบหมายงานให้แก่สมาชิกขององค์การทำการมีลำดับชั้น หมายถึง การที่มีสมาชิกองค์การคนหนึ่งคุมการทำงานของลูกน้อง 4) เป้าหมายบางสิ่งบางอย่าง เป้าหมายขององค์การมักเป็นเป้าหมายที่คนๆ เดียวไม่สามารถทำได้ หรือถ้าทำได้ก็ทำด้วยความยากลำบากยิ่ง จึงเกิดความจำเป็นที่คนหลายต่อหลายคนต้องมาจับมือร่วมกันทำงานในองค์การ” จากแนวคิดดังกล่าวอธิบายได้ว่าการจัดองค์การในวัดซึ่งแต่ละวัดจะมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครอง และเจ้าอาวาสจะแต่งตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสเพื่อสนองงานรับผิดชอบหน้าที่ตามความสามารถ จากนั้นผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็จะแต่งตั้งหัวหน้าแผนกต่างๆ เพื่อให้การทำงานสอดคล้องประสานกันอย่างเป็นระบบ

การจัดองค์การภายในวัดเพื่อให้วัดสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนซึ่งเปรียบเสมือนผู้มาใช้บริการได้อย่างทั่วถึง เช่น งานศพ งานบวช กฐิน ผ้าป่า ถวายสังฆทาน ทำบุญเลี้ยงพระ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เหล่านี้ย่อมอาศัยการจัดการแบบมีอาชีพเพื่อให้ถูกต้องตามหลักศาสนาที่เป็นประเพณีนิยม (Conventionality) พระสงฆ์ในแผนกต่างๆ จะมีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านแตกต่างกันไป แต่ก็มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือสนองตอบความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาอาศัยและทำกิจกรรมบำเพ็ญกุศลภายในวัดให้เป็นผลสำเร็จซึ่งถือว่าเป็นประสิทธิผลขององค์การ คำว่าประสิทธิผลขององค์การ พิทยา บวรวัฒนา (2555) อธิบายว่า

“องค์การที่มีประสิทธิผล หมายถึง องค์การที่ดำเนินการบรรลุเป้าหมาย (Goals) ที่ตั้งใจไว้ ประสิทธิภาพจึงเป็นเรื่องของความสำเร็จขององค์การในการกระทำสิ่งต่างๆ ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ องค์การที่มีประสิทธิผลสูงจึงเป็นองค์การที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการทำงานตามเป้าหมาย” การที่พระสงฆ์ภายใน วัดซึ่งถือเป็นองค์การพัฒนาเอกชนได้ดำเนินการพัฒนาสังคมหรือจัดองค์การภายในวัดให้สนองตอบความต้องการของประชาชนที่เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดได้เป็นผลสำเร็จจึงถือเป็น ประสิทธิภาพขององค์การที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการสาธารณะเพื่อสังคม

บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการดำเนินกิจการสาธารณะ ต้องทำความเข้าใจก่อนว่า องค์การสาธารณะและองค์การเอกชน นั้นมีความแตกต่างกันในทางรัฐ ประศาสนศาสตร์ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่ององค์การเป็นอย่างมากซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของรัฐประศาสนศาสตร์ที่ว่า ได้ พิชยา บวรวัฒนา (2555) พยายามชี้ให้เห็นว่า “องค์การเอกชนแตกต่างจากองค์การสาธารณะตรงที่เอกชนเป็นเจ้าขององค์การและแหล่งเงินทุนมาจากเอกชน หรืออาจมาจากทั้งเอกชนและรัฐก็ได้ จะเห็นว่ามียุทธศาสตร์เอกชนอยู่สอง ประเภท คือประเภทที่เอกชนเป็นเจ้าของและเป็นแหล่งเงินทุน ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นองค์การเอกชนโดยแท้ องค์การเอกชนประเภทที่สอง องค์การเอกชนที่เอกชนเป็นเจ้าของ (ถือหุ้นเกิน 50%) และแหล่งเงินทุนมาจากภาคเอกชนและรัฐ ส่วนองค์การสาธารณะเป็นองค์การที่รัฐเป็นเจ้าของและมีแหล่งเงินทุนจากรัฐและเอกชน” วัดเป็นองค์การเอกชนที่เสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนา (สังคม) แนวทางใหม่ขึ้นมา โดยยึดถือรูปแบบรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางพุทธธรรมความเชื่อทางศาสนาเป็นสำคัญ” สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530) รูปแบบดังกล่าวต้องชี้การให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ บ้าน วัด โรงเรียน สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโดยมีวัดซึ่งเป็นองค์การเอกชนเป็นศูนย์กลางและมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินกิจการสาธารณะ

ความสัมพันธ์ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนคือความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน พระมหาณรงค์จิตตโสภโณ (2550) ชี้ให้เห็นว่า “จุดเน้นคือ ประชาชนอุปถัมภ์บำรุงพระด้วยปัจจัย 4 เป็นการให้วัดดูแลพระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยการให้ธรรม คือแสดงธรรมปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง” ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ (ชุมชน) ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมาตลอด ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยที่ดงาม พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ (2550) อธิบายต่อไปอีกว่า “ความสัมพันธ์ด้านสังคมประชาชนได้ใช้วัดเป็นที่พบปะ พุดคุย เป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง งานบุญเป็นสถานที่ปรับทุกข์เรื่องเดือดร้อนต่างๆ กับพระสงฆ์ เป็นคลังเก็บพัสดุสำหรับใช้ในชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์คนเจ็บไข้ด้วยการแพทย์แผนโบราณ เป็นที่สร้างผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่นการก่อสร้างโรงเรียน การขุดบ่อการ

ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน เป็นต้น ส่วนความสัมพันธ์กัน ในด้านการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ ได้ใช้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชน และความสัมพันธ์อีกด้านคือ ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกัน สร้างสรรค์งานศิลปกรรม ช่างแกะสลัก ช่างปูนช่างไม้ต่างๆ และเกิดศิลปวัตถุ เช่น กุฏิ วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น” หลวงพ่อวิริยังค์ฯ สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยสร้างศูนย์ฝึกอาชีพให้แก่คนในชุมชน ได้ฝึกอาชีพจะได้นำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตนและครอบครัว พระกานต์ชนะสันติกาโร (การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 กันยายน 2561) เห็นว่า “หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทร โภชิต พัฒนาสังคมโดยสร้างศูนย์ฝึกวิชาชีพให้คนมาฝึกวิชาชีพ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชน เมื่อเขาเหล่านั้นมีทักษะชีวิต (ความรู้) และทักษะด้านอาชีพ (อาชีพเลี้ยงตน) จะสามารถยึดหยัดอยู่ได้ในสังคมสามารถเลี้ยงตนและครอบครัวและไม่เป็นภาระแก่สังคม” ศูนย์ฝึกวิชาชีพดังกล่าวตั้งอยู่ในวัดทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนได้พึ่งพาอาศัยกัน

ศาสนากับสังคมมีความเกี่ยวพัน กันอย่างใกล้ชิด สมบูรณ์ สุขสำราญ (2550) เห็นว่า “ศาสนาเป็นสถาบันที่จำเป็นอย่างยิ่งสถาบันหนึ่งต่อการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคม ความจำเป็นดังกล่าวพิจารณาได้จากบทบาทและหน้าที่ของศาสนาซึ่งอำนวยความสะดวกให้สังคมสามารถดำรงอยู่และปฏิบัติหน้าที่เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม” ศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติของคนในสังคม ทั้งนี้ศาสนาโดยเฉพาะบุคคลากรในศาสนา คือ พระสงฆ์ที่เป็นลูกของชาวบ้านเข้ามาบวชเรียน ในพระพุทธศาสนาทำให้ปฏิเสธไม่ได้เลย นอกจากความสัมพันธ์เชิงเครือญาติแล้ว พระสงฆ์กับสังคมยังต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย อาทิ โคนผมไปไฟไปจนถึงสวดหน้าไฟล้วนแต่เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ทั้งสิ้น ในขณะที่เดียวกันอาหารบิณฑบาตและปัจจัยดำรงชีพของพระสงฆ์ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค พระก็พึ่งอาศัยจากสังคม คือประชาชนในชุมชนเป็นผู้ให้ทานเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต สมบูรณ์ สุขสำราญ (2550) ได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า “การที่ศาสนาและ สังคมมีความเกี่ยวพัน กัน อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องตลอดเวลา ก็ด้วยแนวความคิดที่ว่าบรรดาสรรพสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคมนี้นี้มีมากมายหลายส่วน ทั้งที่จับต้องได้ หรือที่เรียกว่ารูปธรรมและที่จับต้องไม่ได้หรือที่เรียกว่านามธรรม ส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้ล้วนอยู่เพื่อกันและกัน หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปเสียจะทำให้ขาดความสมบูรณ์ในสังคมนี้นี้ไม่ว่าจะเป็นระดับใด” หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เข้าใจบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคมเป็นอย่างดี จึงพยายามช่วยเหลือและพัฒนาสังคมในทุกรูปแบบเพื่อทำหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธพจน์คือ “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” พระพรหมคุณภรณ์ (2553) และตอบแทน อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ที่ประชาชนได้ถวายทานเพื่อการ

ดำรงชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับชุมชนที่เรียกว่า (บวร) คือ บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสมยิ่ง โดยประการทั้งปวงทั้งในแง่ของหน้าที่และในแง่ของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สมบูรณ์ สุขสำราญ (2550) สรุปความไว้อย่างน่าสนใจว่า “เพราะศาสนาเกิดขึ้นมาในโลกนี้เป็นการคิดค้นของมนุษย์ เพื่อให้กระทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์” ดังนั้นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงต้องสนองตอบความต้องการของมนุษย์ในสังคมและมนุษย์ในสังคมก็สนองตอบความต้องการของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแบบเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน

5.5 บทบาทภาคส่วนที่ 3 (Third Sector) รัฐทำไม่ได้แต่หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร ทำได้

สถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ (หลักสูตรการออกแบบจากประเทศอิตาลี) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนภายใต้โครงการประทีปเด็กไทย (ต้นแบบประเทศจากเยอรมัน) กาแฟหลวงพ่อรุทิจ เพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่กล่าวมาทั้ง 3 โครงการคือตัวอย่างของโครงการที่เป็น Big Project ที่หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร ได้ดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว Big Project เหล่านี้ต้องเป็นหน้าที่ของรัฐบาล ถ้าวิเคราะห์ตามรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองที่ต้องการให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมสนับสนุน ส่งเสริมเติมพลังให้ประชาสังคม ชุมชนและท้องถิ่น วลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) อธิบายว่า “รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง หมายถึง การบริหารงานภาครัฐที่เน้นการบริหารเพื่อสร้างพลเมือง และต้องรวมถึงการบริหารที่จะเปลี่ยนคนจนหรือคนชั้นล่างให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ รวมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมเติมพลังให้ประชาสังคม ชุมชนและท้องถิ่นให้โอกาสพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีลักษณะเป็นการบริหารภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน ประชาชนปกครองตนเอง เป้าหมายคือ การมีสังคมประชาธิปไตยที่ดี (Good Democratic Society)

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองให้ความสำคัญกับประชาชนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม วลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) เห็นว่า “ทุกวันนี้ประชาชนมีความตื่นตัว มีการศึกษา มีความพร้อมที่จะ ร่วมดูแลร่วมพัฒนาและร่วมบริหารกิจการของชาติ-ท้องถิ่น-สังคมมากขึ้น” หลวงพ่อริยังค์ สิริธโร พยายามที่จะช่วยเหลือและพัฒนาสังคมทุกรูปแบบ แม้ว่าบางเรื่องจะมีคนมาต่อว่าหลวงพ่อ “เรื่องแบบนี้มันเรื่องของโยมแล้วพระมาเกี่ยวข้องอะไร” ในฐานะที่หลวงพ่อก็คือคนไทยก็อยากเห็นประเทศไทยพัฒนา แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำของหลวงพ่อริยังค์ฯ ซึ่ง จีวรธรรม ภัคตินบุตร (2546) กล่าวว่า “ต้องยอมรับว่างานด้านพัฒนาเป็นงานที่ไม่สิ้นสุด เป็นงานที่ไม่รู้จบ ราบใดที่สังคมเปลี่ยนแปลง ราบใดที่กระแสโลกาภิวัตน์ยังแรงและสังคมไทยไหลตามกระแสเหล่านี้ ยึดติดกับวัตถุนิยม” การพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆ ยังคงต้องดำเนินต่อไป และการพัฒนาจะต้องอาศัยผู้นำที่มีภาวะผู้นำ

จิรวรรณ ภักดีบุตร (2546) ขยายความต่อไปอีกว่า “ส่วนใหญ่งานพัฒนามักขึ้นกับผู้นำชุมชน ผู้นำการพัฒนาหากผู้นำเหล่านั้นมีภาวะผู้นำสูง มีบารมีที่ผู้คนยอมรับนับถือหรือมีตำแหน่งที่จะผลักดันให้ดำเนินงานพัฒนาได้ งานพัฒนาหรือโครงการพัฒนามักจะดำเนินไปได้ด้วยดี” การที่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ดำเนินการก่อตั้งสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ซึ่งเป็นหลักสูตรการออกแบบจากประเทศอิตาลี จนเป็นผลสำเร็จในปัจจุบัน สามารถผลิตดีไซเนอร์ที่มีคุณภาพออกสู่ตลาดไทยและตลาดโลกอย่างมากมาย แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์อันยาวไกลของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ฉีกทุกความเชื่อความคิดที่ว่าพระกับการออกแบบสมัยใหม่เดินคนละเส้นทาง หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ทำให้เห็นว่าคนไทยก็มีศักยภาพเพียงแต่ว่าไม่มีใครกระตุ้นเท่านั้น ซึ่ง สาคร สุขศรีวงศ์ (2560) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ กล่าวว่า “จากโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล “ไทยแลนด์ 4.0” ที่ต้องการยกระดับจากเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยอุตสาหกรรมสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ปัจจัยที่สำคัญที่จะผลักดันเศรษฐกิจของประเทศไปในทิศทางนั้นคือ ประเทศไทยต้องมีนักออกแบบ (ดีไซเนอร์) อย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นจุดต้นน้ำที่จะพลิกให้ผู้ประกอบการของไทยเปลี่ยนจากอุตสาหกรรม การรับจ้างตัดตามออเดอร์ ไปสู่การสร้างแบรนด์เพิ่มมูลค่าของสินค้าและสร้างความยั่งยืนในธุรกิจได้อย่างแท้จริง (สาคร สุขศรีวงศ์, 2560)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนภายใต้โครงการประทีปเด็กไทย มีรูปแบบการดำเนินงานจากประเทศเยอรมัน เริ่มจากแนวคิดของพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) (2559) ที่ว่า “หากว่าเราจะพัฒนาชาติเราก็ต้องพัฒนาเด็ก” ซึ่งท่านกล่าวว่า “ปี พ.ศ. 2512 หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้เดินทางไปประเทศเยอรมัน พวกเยอรมันก็พาไปดูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หลวงพ่อก็สนใจว่าเขาพัฒนาเด็กในขณะที่กำลังแพ้สงคราม แต่เมื่อพัฒนาเด็กแล้ว เด็กพวกนี้ใหญ่โตขึ้นสามารถรักษาประเทศ จนกระทั่งเยอรมันเจริญอย่างนี้ เป็นต้น แล้วเขาก็บอกหลวงพ่อกว่า คุณจะไปพัฒนาไซ้ใหม่ หลวงพ่อก็บอกว่าไซ้ เขาก็บอกตำราว่า คนจะมาจากเชื้อชาติ มาจากโง่ มาจากจน มาจากรวย มีธรรมชาติเหมือนกันหมดเราสามารถที่จะดัดแปลงพวกนี้ให้เข้าระดับพัฒนาได้ เราเปรียบเหมือนต้นทุเรียน มันจะพันธุ์อะไรก็ช่างขอให้ เป็นต้นขึ้นมา เมื่อเป็นต้นขึ้นมาแล้วในระยะ 6 เดือนอย่าให้เกินตัดปลายทิ้งเอาพันธุ์หมอนทองมาใส่ ทุกต้นจะเป็นหมอนทองหมด แต่ถ้าหากว่าต้นไม้นี้ต่อมัน 2 ปีแล้วเอามาต่อไม่ได้ เหมือนกันกับเด็ก มันโตเกินไป มันต่อไม่ได้แล้ว เช่นเด็กอายุ 10 ขวบ มันต่อไม่ได้ จะให้ไอคิวสูงไม่ได้ จำเป็นที่จะต้องเอาตอนที่ถึง 7 ขวบ” แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ที่กล้าคิดและกล้าทำซึ่งรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐในขณะนั้นไม่ได้ให้ความสนใจ หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร กล่าวว่า “ในสมัยนั้นไม่ค่อยมีใครสนใจเท่าไร เขาคิดว่าไม่สำคัญ เพราะโรงเรียนรัฐบาลก็มีอยู่แล้ว หลวงพ่อก็อพยายามอธิบายให้ใครต่อใครฟัง แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ” แต่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ก็ไม่ได้ละความพยายามที่จะผลักดัน โครงการดังกล่าวให้เป็น

ผลสำเร็จ เพราะหลวงพ่อวิริยงค์ฯ มองว่าถ้าเด็กได้รับการพัฒนาที่ถูกต้องเด็กจะมีปฏิภาณไหวพริบดี จะนำประเทศชาติให้ไปสู่ความเจริญทันสมัย ไม่ล่าห้านาน อาารยะประเทศ หลวงพ่อวิริยงค์ฯ จึงเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) เพื่อผลักดันสังคมไปข้างหน้า ปัจจุบันเห็นเป็นผลสำเร็จแล้วว่าจากความพยายามของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ที่จะพัฒนาเด็กให้เติบโตอย่างมีคุณภาพเพื่อเป็นบุคลากรสำคัญในการพัฒนาภาคส่วนต่างๆ ของประเทศชาติ ซึ่งหลวงพ่อวิริยงค์ฯ กล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า “เด็กพวกนั้นมันก็กลับมาหาหลวงพ่อ เป็นทหาร เป็นข้าราชการ เป็นนายตำรวจก็มี แสดงว่าพวกนี้มันได้รับการพัฒนาดี” แสดงให้เห็นว่าเจตนารมณ์ของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ บรรลุวัตถุประสงค์สมความตั้งใจ

จากผลงานการพัฒนาเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าหลวงพ่อวิริยงค์ ลีรินทร โร เป็นพระสงฆ์ นักพัฒนาอีกรูปหนึ่งที่มีภาวะผู้นำ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เพื่อพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งลักษณะของภาวะผู้นำ Northous (2007 อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) อธิบายว่า “เมื่อพิจารณาเฉพาะ พฤติกรรมภาวะผู้นำ 4 แบบ คือ ภาวะผู้นำแบบชี้แนะ ภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุน ภาวะผู้นำแบบให้มีส่วนร่วม และภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์” หลวงพ่อวิริยงค์ฯ เป็นผู้ที่มีลักษณะ พฤติกรรมภาวะผู้นำครบทั้ง 4 แบบ กล่าวคือ ภาวะผู้นำแบบชี้แนะ (Directive Leadership) หลวงพ่อวิริยงค์ฯ กล่าวที่จะคิดและดำเนิน โครงการเพื่อชี้นำสังคมเช่น โครงการประทีปเด็กไทยและสถาบันออกแบบนานาชาติพัฒนาฯ แม้หน่วยงานภาครัฐจะไม่เห็นด้วยเพราะคิดว่ามีโรงเรียนของรัฐอยู่แล้วอีกทั้งยังต่อว่าหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ว่าเรื่องของโยมไม่ใช่หน้าที่ของพระ แต่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ก็ลงมือปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรม มีการศึกษาดูงาน มีระเบียบแบบแผนการดำเนินงานและผลของการดำเนินงานที่เป็นผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมซึ่งเป็นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) อีกทั้งหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ยังให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ในการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และสร้างอาคารเรียนให้แก่สถาบันออกแบบฯ ซึ่งเป็นลักษณะภาวะผู้นำแบบให้การสนับสนุน (Supportive Leadership) เมื่อการดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบและแผนการปฏิบัติงานก็หวังผลได้ว่าจะประสบผลสำเร็จทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวคือมีเด็กเข้าร่วมทั้งศูนย์พัฒนาฯ และมีประชาชนเข้าศึกษาในสถาบันออกฯ จบออกมามีคุณภาพตามเกณฑ์การอบรมและเกณฑ์การศึกษาซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นภาวะแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Achievement-Oriented Leadership) ของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ

กาแฟหลวงพ่อ (Coffee Luangphor) “มากินกาแฟจะได้รู้จักว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ใช่ทานแล้วๆ กัน ไม่แล้วกัน ทาน ไปก็ว่ากันเรื่องบุญไปเลย” ถือว่าเป็นธุรกิจเพื่อสังคม เพราะรายได้ทั้งหมดนำไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม หลวงพ่อวิริยงค์ ลีรินทร โร (2560) กล่าวว่า “ร้านกาแฟหลวงพ่อนี้กำเนิดตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2530 โดยประมาณ ในสมัยนั้นมีแต่กา

ยังไม่มีกาแฟออกมา ทำกาอยู่เกือบ 10 ปีกว่าจะมาเป็นกาแฟ ที่ได้ตั้งร้านกาแฟขึ้นมา ท่านทั้งหลาย ต้องทราบว่า ที่วัดธรรมมงคลนี้เป็นซานเมือง มันไม่ใช่ในเมือง แต่ก่อนมันเป็นซานเมืองและก็หาคนไปคนมากลำบาก จะสั่งกาแฟสักถ้วยหนึ่งก็ต้องใช้มอเตอร์ไซค์กว่าจะได้มัน มันเป็นอย่างนั้น ก็เลยมาคิดว่าการทำร้านกาแฟนี้ทำให้เกิดประโยชน์ชะ คือ พัฒนาให้เกิดประโยชน์เพราะว่าคนไทยเราชอบกาแฟมากขึ้น จึงทำให้การทำกาแฟเป็นรายการๆ หนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนา เพราะฉะนั้นจึงได้สร้างขึ้นมา สร้างมาก็หลายเที่ยวจนมาถึงสุดท้ายนี้ พระเสริมพร ธรรมวโร ได้ขออนุญาตอยากจะขอออกแบบสร้างให้มันสมกับเป็นร้านกาแฟหลวงพอหน่อย ก็เลยทำซะสวยหรู หลวงพอไม่ได้ ออกแบบนะ ใครออกแบบถือว่ายอดเยี่ยมเลย ไม่ใช่กินกาแฟอย่างเดียวกินบรรยากาศด้วยแล้วก็อร่อยด้วย ทำให้ความอร่อยนี้เป็นประโยชน์แก่วัดวาอารามโดยทั่วไป หลวงพอไปเห็นที่ได้เห็น เขามีร้านน้ำชา ร้านน้ำชาไม่ใช่กาแฟ มันเป็นน้ำชา ร้านน้ำชามีคนมากินน้ำชาที่ร้านนี้มากินด้วยศรัทธา ไม่ใช่ว่ามันแพงมันถูก แต่ว่ามาด้วยกินด้วยศรัทธา ถามด้วยว่าร้านน้ำชานี้ตั้งมาแต่เมื่อไหร่ โอ๊ย 50 กว่าปีแล้วแล้วมีรายได้เท่าไร รายได้ใช้วัด ใช้น้ำ ใช้ไฟ ให้อาหารพระ ตกลกกินกาแฟไม่ได้กินเปล่ากินแล้วเป็นประโยชน์ต่อวัดวาอาราม เมื่อเป็นเช่นนั้นเราทำบ้าง ไม่ได้หรือ เมื่อคิดอย่างนั้น พอไปเห็นเรื่องนั้น เลยคิดกาแฟหลวงพอขึ้นมา เดียวคนก็จะบอกว่ากาแฟหลวงพอยังไง หลวงพอทำกาแฟได้หรือ ไม่ใช่ หลวงพอเป็นค่างกลาง ไม่ใช่หลวงพ่องค์นี้เองคนเดียว คนที่เป็นหลวงพอทำเป็นเยอะในโลก เพราะฉะนั้น คำนี้นี้เป็นค่างกลางจึงเป็นคำที่เหมาะสมยังไงก็ตามหลวงพอก็แต่ก่อนที่อยู่ที่นี่แต่แรกก็ฉันกาแฟเหมือนกัน ฉันมาตั้งแต่ STARBUCKS เลย จนกระทั่งบัดนี้ เพราะฉะนั้นเรื่องของการทำกาแฟนี้ก็ไม่ได้ทำประเจิดประเจ้อเพราะ ทำอย่างเรียบร้อย เวลาที่นั่งมีที่นั่งให้รับประทานไม่ต้องมาทำให้ละเตาะแต่มาทำด้วยสุภาพ แต่ก็จัดเป็นรายได้ที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ไปเรื่อยๆ เพราะว่าที่นี้ไม่ใช่ซานเมืองเหมือนเก่าแล้ว มันเป็นกลางเมืองบางกอกมอลล์หรืออะไรมาที่ตั้งเลขเราไปอีก อย่างนี้มันเรียกว่าวัดมันก็เจริญเพิ่มขึ้น ก่อนมีวัดมีการเจริญขึ้น เมื่อเจริญขึ้นแล้ว เราก็เอาความเจริญนี้เผยแพร่พระพุทธศาสนา คุณจะมากินร้านกาแฟจะได้รู้จักว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ใช่ว่าท่านแล้วๆ กัน ไม่แล้วกัน ท่านไปก็ว่ากันเรื่องบุญไปเลย มันเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นพระณอร์ท่านก็ไม่ได้มีรายได้อะไรมาก พวกโยมก็ถวาย ถวายก็ถวายง่าย ๆ มีร้านอยู่แล้ว อย่างนี้เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้นเป็นทางที่ถูกต้อง ไม่ใช่ผิด ก็สนับสนุนให้ท่านทั้งหลายดำเนินการเพื่อเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต ฝากฝังร้านกาแฟหลวงพอไว้ว่า ให้รับประทานกาแฟหลวงพอและก็ให้โชคดีทุกคนๆ ใครรับประทานหลวงพอก็ให้โชคดีทุกคนๆ ขอความสุข สวัสดิ์จึงมีแก่ท่านทั้งหลาย สวัสดิ์” (พระธรรมมงคลญาณ [หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร], 2560)

กาแฟหลวงพอเป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่หลวงพ่อวิริยงค์ฯ คิดขึ้นมาเป็นธุรกิจที่ไม่ได้แสวงหาผลกำไรแต่เป็นธุรกิจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแนวคิดดังกล่าว มีชัย วีระไวทยะ (การสื่อสารส่วน

บุคคล, 29 กันยายน 2560) อธิบายว่า “ถ้าเราจะช่วยเหลือสังคม เราต้องเริ่มจากธุรกิจก่อน เพราะเราไม่รู้ว่าจะเอาเงินจากไหนมาช่วยสังคม มีรัฐบาลมีแต่กรมจ่ายเงิน แต่ไม่มีกรมเก็บเงินนี่คือตัวอย่างชัดเจน เพราะฉะนั้นเราต้องให้ความสำคัญเบื้องต้นคือ การหาเงิน คือในเรื่องธุรกิจแล้วเมื่อมีธุรกิจที่ดีแล้วเพียงพอแล้วค่อยไปพูดถึงสังคมกัน เพราะบางอย่างเราสามารถทำควบคู่กันไปได้” พระธรรมมงคลญาณ (2560) ซึ่งให้เห็นถึงแนวคิดดังกล่าวว่า “เมื่อเจริญขึ้นแล้ว เราก็เอาความเจริญนี้เผยแพร่พระพุทธศาสนา คุณจะมากินร้านกาแฟจะได้รู้จักว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ใช่ว่าทานแล้วๆ กัน ไม่แล้วกัน ทานไปก็ว่ากันเรื่องบุญไปเลย” ใช้ความอ้อยและความชอบของคนให้เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา พัฒนาร้านกาแฟให้ออ้อยและอ้อมบุญด้วย รายได้ทั้งหมดนำไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์แก่สังคม แสดงให้เห็นว่าหลวงพ่อวิริยงค์ฯ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ใช้ความเจริญเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาควบคู่กันไป

ภาคส่วนที่ 3 (Third Sector) ที่รัฐทำไม่ได้แต่หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ทำได้ เพราะหลวงพ่อวิริยงค์ฯ กล้าคิดกล้าทำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีระเบียบแบบแผนในการทำงานและมีภาวะผู้นำในตัวซึ่งเป็นลักษณะของภาวะผู้นำเชิงبارมี ซึ่ง House (1996 อ้างถึงใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) อธิบายว่า “ผู้นำเชิงบาร์มีจะรวมเอาความเชื่อมั่นของผู้ตามในความถูกต้องของผู้นำ การยอมรับอย่างปราศจากคำถามต่อผู้นำ ความหลงใหลในตัวผู้นำ รวมถึงความตั้งใจที่จะเชื่อฟังด้วย” ซึ่งหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร เป็น พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามกรอบแห่งพระธรรมวินัย จึงทำให้มีพุทธศาสนิกชนศรัทธาด้วยหัวใจที่เปี่ยมล้น พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามและเชื่อฟังคำสั่งสอนของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ เมื่อหลวงพ่อจะ ทำกิจกรรมโครงการใด ย่อมได้รับความมืออย่างดีจากพลังศรัทธาประชาชน เพราะหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ท่านทำโครงการต่างๆ ด้วยจิตที่เป็นสาธารณะกุศล ซึ่งแตกต่างจากการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ที่ดำเนินการพัฒนาสังคมตามคำสั่งโดยไม่ได้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพราะเจ้าหน้าที่รัฐต้องมีการโยกย้ายไปตามลำดับขั้นตำแหน่งหน้าที่ ดังนั้นโครงการพัฒนาบางอย่างรัฐจึงทำไม่ได้ แต่หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ทำได้

5.6 ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ หลักสำคัญในการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร

หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร เป็นพระสุปฏิปัน โนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบสาวกขององค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศิษย์ของหลวงปู่กงมา จิรปุญโญ ซึ่งเป็นพระอาจารย์รูปแรก และมีหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นปรมาจารย์ใหญ่ หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ตั้งแต่นั้น สามเณรได้เรียนรู้หลักพระธรรมวินัยทั้งภาคปริยัติ-ภาคปฏิบัติ-จนเข้าถึงปฏิเวธ ทำให้หลวงพ่อวิริยงค์ฯ มีความบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยกาย วาจาและใจ เพราะท่านปฏิบัติตามพุทธธรรมณูญอยู่เสมอก็คือ ไม่ทำ

ความชั่วทั้งปวง ทำกุศลให้ถึงพร้อมอยู่เป็นนิมิตและชำระจิตของตนให้ขาวรอบ (ทำสมาธิ) ซึ่งเป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี (2516) อธิบายว่า “ปริยัติ เป็นชื่อเรียกคำสอนทั้งปวงที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้, ปฏิบัติ ปฏิบัติตนตามนัยที่พระองค์ทรงสอนไว้, ปฏิเวธ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นมาเองภายในใจของผู้ปฏิบัติ เป็นเฉพาะแต่ละบุคคล ไม่ใช่ของเกิดได้ในสาธารณะทั่วไป” การเรียนรู้พระปริยัติธรรมเพื่อนำไปปฏิบัติธรรมให้บรรลุผลคือปฏิเวธธรรม พระธรรมปิฎก (2542) อธิบายว่า “พระพุทธศาสนานี้ตัวแท้ตัวจริงถ้าสรุปง่าย ๆ ก็เป็น 3 ดังที่เรียกว่าเป็นพระสัทธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ พระศาสนาทั้งหมดก็มีเท่านั้น คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ปริยัติ ก็คือ พุทธพจน์ที่เรานำมาเล่าเรียนศึกษา พุทธพจน์ที่เราจะเล่าเรียนนั้นอยู่ที่ไหน ก็อยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าไม่มีพระไตรปิฎก พุทธพจน์ก็ไม่สามารถมาถึงเราได้ การที่ท่านสังคายนา ก็คือ นำพุทธพจน์มารวมไว้ให้อยู่ในพระไตรปิฎกนี้เอง พุทธพจน์ที่รวบรวมไว้เหล่านี้เป็นปริยัติที่เราเล่าเรียน” บางครั้งผลของปฏิเวธคือหลักการที่นำมาเขียนเป็นปริยัติธรรมเพื่อการศึกษา พระธรรมปิฎก (2542) ขยายความต่อไปอีกว่า “ปริยัติเป็นผลมาจากปฏิเวธและเป็นฐานของการปฏิบัติที่ว่าปริยัติเป็นผลมาจากปฏิเวธนั้นหมายความว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติการปฏิบัติของพระองค์แล้ว จึงทรงนำประสบการณ์ที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติของพระองค์นั้นมาเรียบเรียงร้อยกรองสั่งสอนพวกเรา คือทรงสั่งสอนพระธรรมวินัยไว้ คำสั่งสอนของพระองค์นั้น ก็มาเป็นปริยัติของเราคือเป็นสิ่งที่เราจะต้องเล่าเรียน ปริยัติที่เป็นผลมาจากปฏิเวธนั้น หมายถึง ปฏิเวธของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะคือ ผลการปฏิบัติของพระพุทธเจ้าและที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับเท่านั้น ที่ว่าปริยัติเป็นฐานของการปฏิบัติก็คือ ถ้าไม่ได้เล่าเรียนปริยัติ ไม่รู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติก็เขว ก็ผิด ก็เผลอ ออกนอกพระพุทธศาสนา ถ้าปฏิบัติผิดก็ผิดที่ผิด หลอกตัวเองด้วยสิ่งที่ตนหลงเข้าใจผิดปฏิเวธก็เกิดขึ้นไม่ได้” (พระธรรมปิฎก, 2542)

หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินทร วัชรศึกษาพระธรรมวินัยทั้งปริยัติธรรมเพื่อนำไปปฏิบัติธรรมยังผลให้เกิดปฏิเวธธรรม สามารถนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาตนและพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณะชน แสดงถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ สามารถ 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย กรองใจอุดหนุน (2555) อธิบายว่า “พฤติกรรมกรเรียนรู้มี 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ดังนี้

พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็น พฤติกรรมที่เกี่ยวกับสติปัญญาการรู้คิดความสามารถในการคิดเรื่องราวต่างๆ

จิตพิสัย (Affective Domain) เป็น พฤติกรรมด้านจิตใจเกี่ยวกับค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้งทัศนคติความเชื่อความสนใจและคุณธรรม

ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็น พฤติกรรม การเรียนรู้ที่บอกถึงความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างคล่องแคล่วชำนาญ” (กรองไค อุณหุต, 2555)

พฤติกรรมกรเรียนรู้ประยุกต์เข้ากับพระสัทธรรม 3 คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ได้ดังนี้ ปริยัติ คือ จิตพิสัย เจตคติ การรับรู้และการเรียนรู้, ปฏิบัติ คือ ทักษะพิสัย การกระทำอย่างถูกต้องเหมาะสม, ปฏิเวธ คือ พุทธิพิสัย หมายถึงความรู้ความเข้าใจ ซึ่งหลวงพ่อวิริยงค์ฯ มีครบทุกด้าน เมื่อนำพระสัทธรรมทั้ง 3 มาประกอบกันเป็นองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาตนและการพัฒนาสังคม ทำให้การดำเนินงานพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เพราะความเข้าใจและเข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนา ประกอบกับความเข้าใจในสภาพแวดล้อมทางสังคม หลวงพ่อวิริยงค์ฯ จึงประยุกต์ศีลธรรมเข้ากับคดีโลก ได้อย่างกลมกลืนด้วยความมุ่งหวังคือการพัฒนาสังคมทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจควบคู่กันไป

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

พระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติที่สำคัญ เพราะสถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย มีความเกี่ยวพันกันอย่างเป็นรูปธรรมมาอย่างยาวนาน ความเจริญรุ่งเรืองของชาติก็คือความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภ์ เป็นศูนย์กลางใจของคนในชาติ การที่จะพัฒนาสังคมประเทศชาติบ้านเมืองให้มีความเจริญต้องอาศัยบุคลากรทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งกลไกการบริหารงานของภาครัฐและองค์การภาคเอกชนเพื่อนำพาประเทศไปสู่ความเจริญ สถาบันศาสนาโดยพระสงฆ์ในฐานะองค์การพัฒนาเอกชนได้พยายามพัฒนาสังคมทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุ การพัฒนาทางด้านจิตใจและการพัฒนาควบคู่กัน ไปทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ โดยมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือผลักดันสังคมให้ได้รับการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนในสังคมอยู่ดีมีสุข ขจัดวงจรอุบาทว์คือ ความยากจน ความเจ็บไข้และความไม่รู้ ให้หมดสิ้นไปจากสังคม

6.1 สรุป

บทบาทพระสงฆ์ไทยในการพัฒนาสาธารณูปโภคประโยชน์เพื่อสังคมของพระสงฆ์ก่อนปี 2530 กับบทบาทพระสงฆ์ไทยในการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน กรณีหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร จากข้อมูลการวิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ก่อนปี พ.ศ. 2530 การที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคมสรุปได้ ดังนี้

6.1.1 ความไร้ประสิทธิภาพของกลไกระบบราชการซึ่งมีการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ ทำให้การพัฒนาสังคมมีข้อจำกัดคือได้รับการพัฒนาเฉพาะบางท้องถิ่น ชุมชนส่วนมากจึงไม่ได้รับการพัฒนา เพราะความซ้ำซ้อนของระบบราชการอีกทั้งไม่มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน มุ่งหวังเพียงแก่การพัฒนาในรูปของปริมาณแต่ไม่ได้หวังคุณภาพในการพัฒนา อีกทั้งการพัฒนายังไม่ตรงต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เพราะการดำเนินงานพัฒนาเป็นแบบสั่งตรงจากเบื้องบน (Top-Down) ไม่ได้มีการสำรวจความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน ทำให้การพัฒนาไม่เกิดประสิทธิภาพประชาชนไม่ได้รับการพัฒนาจากการดำเนินโครงการของหน่วยงาน

ภาครัฐซึ่งจะแตกต่างจากพระสงฆ์ที่พระสงฆ์กับชาวบ้านอยู่กันอย่างใกล้ชิดแบบพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งโดยส่วนมากจะเกี่ยวดองกันในเชิงเครือญาติ กล่าวคือพระสงฆ์เป็นลูกหลานของชาวบ้านเมื่อชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนพระสงฆ์ในฐานะลูกหลานเครือญาติของชาวบ้านจึงต้องหาแนวทางเพื่อช่วยเหลือให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดี เพราะความอยู่ดีกินดีของชาวบ้านก็หมายถึงความบริบูรณ์ทางด้านปัจจัย 4 คือ จีวร อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคของพระสงฆ์ก็บริบูรณ์ตามไปด้วย

6.1.2 บรรทัดฐานสำคัญประการหนึ่งของชาวบ้าน ในท้องถิ่นคือ มองว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณทั้งทางธรรมและทางโลกซึ่งหมายถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่ยกย่องและเคารพนับถือของคนในท้องถิ่น ยินยอมที่จะทำตามพระสงฆ์แบบไม่มีข้อแม้ใดๆ เพราะมีความศรัทธาในพระสงฆ์รูปนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าพระสงฆ์รูปนั้น ไม่ได้ทำประโยชน์ใดๆ ไม่อ่อนน้อมใจต่อความทุกข์ยากของประชาชนก็จะถูกมองเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ทางธรรมเท่านั้น พระสงฆ์จึงต้องเข้าไปช่วยเหลือสังคมเพราะต้องการให้ประชาชนในสังคมอยู่ดีมีสุข โดยอาศัยความศรัทธาและความเชื่อถือของประชาชนเป็นที่ตั้ง เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ซึ่งการที่พระสงฆ์เข้าไปสร้างความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในทางที่ดีขึ้น ย่อมเป็นการสร้างความมั่นคงและปลูกศรัทธาให้พระพุทธานุศาสนาดิฉันมั่นคงถาวรในหัวใจประชาชนได้อีกด้วย ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องเข้าไปพัฒนาสังคมในบริบทที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาได้ดีกว่าหน่วยงานภาครัฐที่ไม่เข้าใจบริบททางสังคมของท้องถิ่น เพียงแต่ทำไปเพราะได้รับคำสั่งจากหน่วยงานต้นสังกัดเบื้องบนเท่านั้น

6.1.3 ความไร้ประสิทธิภาพของข้าราชการปฏิบัติงาน สืบเนื่องมาจากความล้มเหลวของระบบราชการที่พิจารณาความดีความชอบจากผลงานที่เห็นเป็นรูปธรรมและสามารถจับต้องได้ในเชิงปริมาณ มากกว่าคุณภาพ ทำให้ข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน พัฒนาสังคม ดำเนินการพัฒนาสังคมแบบฉาบฉวย คือดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นที่เข้าถึงง่ายและเจ้าหน้าที่สามารถมองเห็น ผลงานได้ง่ายเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในเชิงปริมาณ ทำแล้วก็แล้วกัน ไปไม่ได้มีการติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงานว่าเป็นผลสำเร็จและประชาชนได้รับผลสำเร็จจากการพัฒนาโครงการนั้นๆ มากน้อยเพียงไร คิดเพียงแค่ว่าทำให้ได้ตามคำสั่งและเป้าหมายคือทำให้เสร็จแต่ประชาชนจะได้ประโยชน์หรือไม่สำคัญ เพราะข้าราชการเองต้องโยกย้ายตำแหน่ง ไปในที่ต่างๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างจริงจัง ต่างจากพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่เข้าใจท้องถิ่นเข้าใจประชาชน ได้มากกว่าและพระสงฆ์ไม่ต้องโยกย้ายตนเองเพื่อความเจริญเติบโตในหน้าที่การงาน แต่พระสงฆ์ดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ มาจากจิตที่เป็นเมตตาธารณะที่ต้องการเห็นสังคมอยู่ดีมีสุขทั้งทางด้านวัตถุคือชีวิตความเป็นอยู่และทางด้านจิตใจคือการประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมจรรยาที่ดั่งาม ตามหลักธรรมคำสอนของ

พระพุทธเจ้า พระสงฆ์จึงเต็มใจดำเนิน โครงการเพื่อการพัฒนาอย่างเต็มที่ทั้งกายและใจ แตกต่างจาก ข้าราชการที่ทำเพียงเพื่อหวังผลความก้าวหน้าในอาชีพเท่านั้น

6.1.4 การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์เชื่อว่า จะราบเรียบปราศจากปัญหาอุปสรรค ยิ่งความ เดือดร้อนของประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้นเท่าไรปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานย่อมมีมากขึ้น ด้วยตามลำดับ ด้วยเหตุผลคือ เนื่องจากพระสงฆ์เปรียบได้กับองค์กรพัฒนาเอกชนจึงไม่มีแนว ทางการพัฒนาที่เด่นชัดและไม่สามารถรับประกันผลได้เลยว่าการดำเนินการพัฒนาจะประสบ ผลสำเร็จมากน้อยเพียงไร ทั้งนี้ก็ต้องรวมถึงทัศนคติของพระสงฆ์ในกระบวนการพัฒนารูปนั้น ด้วย ความมีทัศนคติที่จะพัฒนาสังคมไปในแนวทางใด อีกทั้งสภาพปัญหาของแต่ละท้องถิ่นก็แตกต่างกัน ออกไปทำให้ไม่มีหลักประกันความสำเร็จใด ที่จะบอกว่าโครงการพัฒนาของพระสงฆ์รูปนั้นจะ ประสบความสำเร็จ แต่พระสงฆ์อยู่กับชาวบ้านทำให้เข้าใจวิถีชุมชนได้มากกว่าภาครัฐ จะสามารถ ตอบโจทย์แก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้มีความเจริญได้ด้วยพลังศรัทธาในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำชุมชนอย่างไรก็ตามถ้าหากทิศทางดังกล่าวเบื้องต้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ พระสงฆ์มี ทัศนคติเต็มใจที่จะดำเนินการพัฒนาสังคมและเข้าใจปัญหาของแต่ละท้องถิ่นและชาวบ้านยินยอม พร้อมใจที่จะทำตาม การดำเนินการพัฒนาของพระสงฆ์ก็จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในสังคม มี ความเป็นเอกภาพในการดำเนินและเข้าถึงความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

6.1.5 การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในสมัยอดีตถูกมองว่าเป็นเครื่องมือเพื่อสร้าง ความชอบธรรมให้แก่รัฐบาล จึงมีเรื่องของการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องโดยรัฐบาลในขณะนั้นมีจอม พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506) เป็นหัวหน้ารัฐบาล ระดมพลังจารีตนิยม (Traditional Forces) คือ พลังของสถาบันศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อต่อต้านการรุกรานของลัทธิคอมมิวนิสต์เพราะพื้นฐาน ความคิดของรัฐบาลในขณะนั้นมองว่าเมื่อประชาชนได้รับความช่วยเหลือทางด้านวัตถุจะไม่เข้าร่วม ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์แต่จะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์แทน และพระสงฆ์ใกล้ชิดชุมชน เข้าใจชุมชน และเข้าถึงชุมชนมากที่สุดจึงใช้พลังจารีตนิยมดังกล่าวผลักดันการพัฒนาทั้งทางด้าน การศึกษา สุขภาพอนามัยและพัฒนาอาชีพในรูปแบบต่างๆ โดยมีพระสงฆ์เข้าร่วมแนวทางการพัฒนา ดังกล่าว ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จมากพอสมควรทำให้ นโยบายการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลใน ขณะนั้นบรรลุเป้าหมายและลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ไม่สามารถเจาะเข้าถึงสังคมไทยได้จนถึงปัจจุบัน จึง ถือเป็นผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมของรัฐบาลขณะนั้นอย่างแท้จริง

6.1.6 ปัญหาสำคัญของพระสงฆ์นักพัฒนาคือความลังเลใจของชาวบ้านในขณะนั้นต่อ กระบวนการสังฆพัฒนาเพราะบางคนมองว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์พระต้องอยู่ส่วนพระไม่ควรมายุ่งกับ ปากท้องของคน บางคนก็กลัวว่าจะถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเป็นคอมมิวนิสต์โดยผ่านพระสงฆ์และ บางครั้งการพัฒนาของพระสงฆ์เข้าไปขัดผลประโยชน์ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นก็จะถูกต่อต้าน ปัญหา

อุปสรรคดังกล่าวพระสงฆ์ต้องหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง พระสงฆ์เองก็กังวลต่อขอบเขตและหน้าที่ของตน อย่างที่เข้าใจเพราะว่าในขณะที่นั้นไม่มีอะไรที่เป็นมาตรฐานจะยึดถือได้เลยว่าพระสงฆ์ นักพัฒนาควรจะต้องแสดงบทบาทหรือขอบเขตเช่นไร จึงจะตอบสนองความต้องการของ ความหวังจากประชาชนในสังคมและพระสงฆ์เองมีขอบเขตอำนาจหน้าที่เพียงไร ลักษณะดังกล่าวก็เป็นความกังวลของพระสงฆ์นักพัฒนาในยุคนั้นเป็นอย่างมาก

สรุปว่าการที่พระสงฆ์เข้าไปแสดงบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคมของภาครัฐในอดีตที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นโครงการที่ดำเนินนโยบายวางแผน โดยภาครัฐหรือโครงการใหม่ๆ ที่พระสงฆ์คิดค้นขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคม ย่อมแสดงให้เห็นว่าในฐานะที่พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไม่ได้อยู่นิ่งเฉยต่อความทุกข์ยากลำบากของคนในสังคม ยั่งยืนตัวเดียวร้อนใจแทนชาวบ้านมีอาจนเห็นความลำบาก พระสงฆ์จึงต้องลุกขึ้นมาช่วยพัฒนาสังคมโดยอาศัยบทบาทและสถานะในความเป็นผู้นำทั้งทางโลกและทางธรรมช่วยเหลือสังคมในทุกรูปแบบ ทั้งหมดของการพัฒนาย่อมมีส่วนร่วมให้การสนับสนุนกระบวนการพัฒนาของภาครัฐและประชาชนทั้งสิ้น หลายโครงการพัฒนาของพระสงฆ์ได้ช่วยแก้ปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสังคมได้อย่างแท้จริง บางครั้งออกมาในรูปแบบของการพัฒนาทางด้านวัตถุ บางครั้งออกมาในรูปแบบของการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือแม้กระทั่งออกมาในรูปแบบของการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจควบคู่กันไป ยังผลให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้นกล่าวคือ “ให้ประชาถึงสุข เพื่อปลูกคุณธรรม”

สรุปการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร (ตามระดับกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา) ระดับเยาวชน ระดับประชาชนทั่วไป ระดับนานาชาติ

กลุ่มเป้าหมายระดับเยาวชน

การพัฒนาเด็กคือเป้าหมายหลักสำคัญของหลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร “หากว่าเราจะพัฒนาชาติ เราต้องพัฒนาเด็ก” เป็นความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ที่จะสร้างบุคลากรของชาติให้มีคุณภาพ จากการศึกษาดูงานของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ในประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือประเทศเยอรมันที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กเป็นลำดับแรก หลวงพ่อวิริยงค์ฯ จึงได้สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้น โดยมีเป้าหมายให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ให้เด็กมีสุขภาวะอนามัยที่ดีพร้อมจะเข้าสู่กระบวนการพัฒนาตามลำดับขั้น กล่าวคือให้โภชนาการที่ดี เลี้ยงดูด้วยระบบความรู้คู่คุณธรรมปลูกฝังหลักสมมติแก่พุทธเยาวชน เป็นผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งเด็ก

เหล่านั้นก็กลับมาหาหลวงพ่อวิริยงค์ฯ เติบโตขึ้นมีตำแหน่งหน้าที่บทบาทสำคัญในสังคมอยู่ตามภาคส่วนต่างๆ อาทิ ทหาร ตำรวจ ข้าราชการฯ แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมสมความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ

การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมและให้การสนับสนุนการเรียนการสอนแก่โรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและระดับมหาวิทยาลัยก็เป็นแนวคิดเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ที่ต้องการให้เยาวชนในสังคมทุกระดับชั้นมีความรู้ทักษะวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรมให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติดี มีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุขและมีจิตสาธารณะที่จะช่วยพัฒนาสังคมประเทศชาติบ้านเมืองในทุกภาคส่วนเพื่อประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

กลุ่มเป้าหมายระดับประชาชนทั่วไป

การสร้างวัดในประเทศไทยและสถาบันพลังจิตตานุภาพทั่วประเทศรวมถึงศูนย์สมาธิ เพื่อเป็นศาสนสถานใช้ประกอบกิจของสงฆ์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์การศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะด้านการเผยแผ่สมาธิแก่ประชาชนทั่วไป ให้เข้ากับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ต้องการให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักประกอบกุศลธรรม คือ รู้จักการให้ทาน การรักษาศีลและการเจริญจิตตภาวนา (การทำสมาธิ) โดยเฉพาะการทำสมาธิที่เป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา

การสร้างสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ เพื่อพัฒนาทักษะความรู้และทักษะอาชีพด้านการออกแบบที่เป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยคณาจารย์จากประเทศอิตาลี เพื่อยกระดับองค์ความรู้และพัฒนาต่อยอดให้คนได้แสดงศักยภาพให้โลกเห็นว่าเรามีความสามารถหลวงพ่อวิริยงค์ฯ มองเห็นว่าคนไทยมีความรู้ความสามารถอย่างดีเยี่ยมเพียงแต่ขาดโอกาสเท่านั้น สังเกตได้จากวัฒนธรรมประเพณีไทยที่งดงามวิจิตรตระการตาสืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน เหตุดังกล่าวทำให้หลวงพ่อได้เกิดแนวคิดเพื่อพัฒนาทักษะความรู้และทักษะอาชีพแก่คนไทยให้ทัดเทียมระดับสากล ยังผลสำเร็จให้เกิดขึ้นเห็นได้เป็นรูปธรรม นักศึกษาสำเร็จการศึกษาประกอบอาชีพเป็นนักออกแบบ เป็นครูอาจารย์สอนการออกแบบและอีกมากมายหลายคนที่ประสบความสำเร็จทั้งในเวทีระดับชาติและเวทีระดับโลกถือเป็นความสำเร็จสมความตั้งใจของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ

การสร้างพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์และพระพุทธรูปมงคลธรรมศรีไทย เพื่อเป็นปูชนียสถานและปูชนียวัตถุแก่พุทธศาสนิกชนสืบไว้ในพระพุทธศาสนาไปตลอดกาล หลวงพ่อวิริยงค์ฯ มิโลกทัศน์ที่ก้าวหน้าและก้าวไกลสร้างพระมหาเจดีย์ที่สูงที่สุดในประเทศไทยและสร้างพระหยกเขียวที่ใหญ่ที่สุดในโลกเพื่อจารึกประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาว่าในช่วงเวลาดังกล่าว

พระพุทธศาสนาสถิตมั่นคงถาวรที่ดินแดนแห่งนี้ และใช้เป็นทีประกอบกิจกรรมสำคัญทางศาสนา เช่น การทำวัตร-สวดมนต์ เติมนัจกรม-นั่งสมาธิและมึนกรรมเป็นสถานที่สอนสมาธิแก่ประชาชน ผู้สนใจทั่วไป ประโยชน์ดังกล่าวคือประโยชน์สาธารณะที่ประชาชนทั่วไปจะได้ประโยชน์จากถาวรวัตถุที่หลวงพ่อวริยังฯ สร้างขึ้นอย่างกว้างขวาง

การจัดบวชชีพรหมณ์ซึ่งเป็นงานประจำปีของวัดธรรมมงคลจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นความตั้งใจของหลวงพ่อวริยังฯ ที่ต้องการให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงการบวชเนกขัมมะ (ถือศีล 8) ซึ่งเป็นบุญกุศลตามหลักความเชื่อในพระพุทธศาสนา หลักคิดสำคัญประการหนึ่งคือหลวงพ่อวริยังฯ ต้องการแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมในสิทธิระหว่างเพศชายและหญิง ซึ่งก่อนหน้าการบวชในพระพุทธศาสนามีเพียงผู้ชายเท่านั้นที่ได้บวช หลวงพ่อวริยังฯ ต้องการให้เกิดความเท่าเทียม จึงจัดพิธีบวชชีพรหมณ์ขึ้นเพื่อให้อุบาสก (ผู้ชาย) อุบาสิกา (ผู้หญิง) ได้รับสิทธิในการบวชโดยเท่าเทียมกัน กุศลผลบุญจากการบวชไม่มีเพศ ทุกเพศจึงสามารถบวชได้อย่างเท่าเทียม ถือเป็นมิติทางความคิดในเรื่องสิทธิที่หลวงพ่อวริยังฯ ให้ความสำคัญมาตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499- 2561

กลุ่มเป้าหมายระดับนานาชาติ

การสร้างวัดไทยในต่างประเทศของหลวงพ่อวริยังฯ สิรินธโร เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยวิชาสมาธิที่หลวงพ่อวริยังฯ ได้ศึกษามาจากหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ประโยชน์ที่จะเกิดในระดับนานาชาติคือสันติภาพโลก การที่หลวงพ่อวริยังฯ ใช้แนวทางสมาธิและภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือของการเผยแผ่เพราะสมาธิเป็นของกลางทุกเชื้อชาติศาสนาสามารถปฏิบัติสมาธิได้ อีกทั้งภาษาอังกฤษก็เป็นภาษากลางของโลก และแนวทางการทำสมาธิก็ไม่ขัดต่อหลักศาสนาใดๆ แต่ความมีเหตุมีผลทางความคิดหลักจากทำสมาธิแล้วจะเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญว่าแท้จริงแล้วศาสนาที่เป็นธรรมะที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร ในการดำเนินงานสอนสมาธิในต่างแดนจะไม่มุ่งเน้นให้คนเปลี่ยนศาสนา แต่จะแนะนำการทำสมาธิที่ถูกต้อง เมื่อคนทำสมาธิแล้วจะเกิดผลทางใจคือความมีเหตุมีผลทางคิด มีความเสียสละและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตน องค์ประกอบทั้งสามประการคือหลักสันติสุขและสันติภาพของสังคมโลก (World Peace)

6.2 อภิปรายผล

การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีต (ก่อนปี 2530) จากการบริหารงานของกลไกภาครัฐที่ล้มเหลวและข้าราชการขาดประสิทธิภาพในการทำงานรวมถึงความซับซ้อนเชิงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ ทำให้การดำเนินการพัฒนาสังคมของภาครัฐล้มเหลวมีเพียงปริมาณแต่ขาด

คุณภาพและไม่ทั่วถึง เหตุผลดังกล่าวทำให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทด้านการพัฒนา โดยใช้ทุนทางสังคมคือ ความใกล้ชิดกับชุมชน ความเป็นผู้นำชุมชนทั้งทางโลกและทางธรรมโดยอาศัยศรัทธาของประชาชนเป็นที่ตั้ง หลายโครงการพัฒนาของพระสงฆ์จึงประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย แต่กระนั้นก็ยังถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของภาครัฐเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ภาครัฐก็ให้เหตุผลว่าพลังจารีตนิยมคือพระสงฆ์เท่านั้นที่จะขับเคลื่อนการรุกรานของลัทธิคอมมิวนิสต์ออกไปจากสังคมได้ จึงได้ให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคมสนับสนุนกลไกการพัฒนาของภาครัฐ ยังผลให้เกิดความสำเร็จในด้านการพัฒนาของภาครัฐทั้ง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสังคม

การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน กรณี พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) จากสังฆะในวัยเด็กที่จะอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาตลอดชีวิตเป็นเหมือนกันโมโนปติฐานอันแน่วแน่ของหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร ที่จะพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคมทั้งทางโลกและทางธรรมซึ่งเป็นความมุ่งมั่น ตั้งใจซึ่งออกมาจากจิตใจที่ต้องการเห็นมวลมนุษยชาติมีความสุขทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ถึงพร้อมด้วยพระสัทธรรมคือ ปรัชญาธรรม เป็นผู้ใฝ่เรียน ได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติธรรม เป็นผู้นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติโดยมีบูรพาจารย์ใหญ่คือ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโตและหลวงปู่จิมมา จิรปุญโญ ทำให้หลวงพ่อวิริยังค์ฯ เป็นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบในกรอบแห่งพระธรรมวินัยที่งดงามและถึงพร้อมด้วยปฏิเวธธรรม ซึ่งเป็นผลจากปรีชาญาณที่ถูกต้องและปฏิบัติที่ถูกต้องทางสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาและปฏิบัติมาเผยแพร่แก่ประชาชนยังผลให้ได้รับความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม โครงการพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคมของหลวงพ่อวิริยังค์ฯ จึงยังประโยชน์ให้เกิดแก่กลุ่มเป้าหมายทุกระดับในสังคม

กลุ่มเป้าหมายการพัฒนาระดับเยาวชน คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศภายใต้โครงการประทีปเด็กไทย ให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้รับการพัฒนาในทุกระดับชั้นอย่างถูกวิธีทั้งการอบรมเลี้ยงดู การส่งเสริมความรู้คุณธรรมคือการฝึกสมาธิตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นเติบโตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพเป็นกำลังหลักสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองต่อไป

กลุ่มเป้าหมายการพัฒนาระดับประชาชนทั่วไป คือ การสร้างวัดในประเทศไทยเป็นจำนวนมากเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจของสงฆ์และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ การทำวัตร-สวดมนต์ เป็นศูนย์การศึกษาและปฏิบัติธรรมะและยังใช้เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพเพื่อใ้การศึกษาหลักสูตรการทำสมาธิอย่างถูกต้องทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปตามแนวทางของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ผู้เป็นพระปรมาจารย์ใหญ่ อีกทั้งยังสร้างสถาบันออกแบบนานาชาติชนาพัฒน์ ให้ประชาชนได้ฝึก

ทักษะความรู้ด้านการออกแบบที่เป็นมาตรฐานสากลในระดับนานาชาติ สามารถนำไปต่อยอดประกอบอาชีพเป็นดีไซน์เนอร์เป็นนักออกแบบระดับสากลได้ โดยวิชาการออกแบบดังกล่าวเป็นหลักสูตรจากประเทศอิตาลีแสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์อันยาวไกลของหลวงพ่อวิริยงค์ที่ต้องการเห็นคนไทยได้แสดงศักยภาพที่มีในตัวดังที่หลวงพ่อวิริยงค์ได้กล่าวมาโดยตลอดว่าคนไทยมีความสามารถเพียงแต่ขาดโอกาสเท่านั้น ทั้งยังได้สร้างศูนย์ฝึกอาชีพเพื่อให้นักเรียนรู้อาชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพ เช่น การทำขนม ตัดผม ซ่อมคอมพิวเตอร์ฯ หลวงพ่อวิริยงค์ คิดว่าเมื่อคนมีอาชีพจะสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้เป็นการสร้างครอบครัวให้อบอุ่นและสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้านศาสน วัตถุ หลวงพ่อ ได้สร้างพระ วิริยะ มงคลมหาเจดีย์ศรีรัตน โกสินทร์เพื่อเป็นปูชนียสถานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษา-ปฏิบัติธรรมและเป็นที่พักผ่อน วัตถุไว้ให้อนุชน ได้ศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ผ่านโบราณวัตถุเหล่านั้น หลวงพ่อวิริยงค์ ยังได้สร้างพระพุทธรูปมณฑลธรรมศรีไทย (หลวงพ่อพระหยก) เป็นพระพุทธรูปหยกเขียวที่ใหญ่ที่สุดในโลก เพื่อให้ประชาชนได้เคารพสักการะและเพื่อเป็นการจารึกประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาว่าในช่วงเวลาดังกล่าวที่ตรงนี้คือแหล่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา การจัดบวชชีพรามณ์ (สวดลัทธิ) เป็นงานประจำปีของวัดธรรมมงคลเป็นคำริของหลวงพ่อวิริยงค์ นอกจากการบวชชีพรามณ์จะเป็นการบำเพ็ญบุญกุศลตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันระหว่างชาย-หญิง ได้มีโอกาสบวชถือศีลได้เช่นเดียวกัน การพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคมในระดับประชาชนทั่วไปของหลวงพ่อวิริยงค์ ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้นส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรมแก่มหาชนหมู่มาก

กลุ่มเป้าหมายระดับนานาชาติ คือการสร้างวัดไทยในต่างประเทศเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับพุทธศาสนิกชนที่อยู่ต่างแดนและสร้างสถาบันพลังจิตตานุภาพเพื่อใช้เป็นที่พักเรียนและฝึกปฏิบัติสมาธิแก่ชาวต่างชาติโดยใช้ภาษาอังกฤษในการเผยแพร่การเผยแผ่สมาธิดังกล่าวเพื่อให้มวลมนุษยชาติได้เข้าถึงสันติสุขซึ่งจะก่อให้เกิดสันติภาพโลก ที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษเพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของโลก เมื่อชาวต่างชาติได้เรียนสมาธิก็จะสามารถนำไปปฏิบัติพัฒนาตนเองและสามารถแนะนำผู้อื่นได้ด้วยเพราะผลจากสมาธินั้น จะก่อให้เกิดความมีเหตุมีผลทางความคิดที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้องไม่เบียดตนและบุคคลอื่น มีความเสียสละประโยชน์ตนแก่ประโยชน์ส่วนรวมซึ่งเป็นหลักของการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยจะนำมาซึ่งความผาสุกของครอบครัวชุมชนและสังคม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ซึ่งสมาธิจะปรับความสมดุลของจิตใจให้พอดีรู้ผิดชอบชั่วดีทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ สมาธิจึงเป็นหลักของสันติภาพโลก (World Peace) อย่างแท้จริง

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) กับปัจจุบัน กรณีพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) เมื่อเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตกับปัจจุบันคือพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) เปรียบเทียบได้เป็น 3 ด้านคือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ดังนี้

ด้านการเมือง การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีตก่อนปี (2530) มีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้เพราะ การคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ทำให้รัฐบาลต้องใช้งบประมาณของสถาบันจารีตนิยม (ศาสนา) โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนเพราะ พระสงฆ์ใกล้ชิดชุมชนและเข้าใจคน ในชุมชนมากกว่าหน่วยงานของภาครัฐ การบริหารงานของภาครัฐในขณะนั้นเชื่อว่าเมื่อประชาชนได้รับความช่วยเหลือทางด้านวัตถุจะไม่เข้าร่วมและจะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ อีกทั้งในอดีตกลไกการบริหารงานของระบบราชการไร้ประสิทธิภาพและข้าราชการผู้ปฏิบัติงานก็ไร้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน พระสงฆ์ในฐานะลูกหลานชาวบ้านต้องอนาทรร้อนใจต้องเข้าไปช่วยเหลือและร่วมพัฒนาสังคมเพราะทนเห็นญาติพี่น้องในชุมชนประสบกับความทุกข์ยากไม่ได้ พระสงฆ์นักพัฒนาในอดีต (ก่อนปี 2530) จึงได้คิดโครงการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป

การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) ดำเนินงานพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม โดยทำโครงการกิจกรรมที่หลากหลายมีความเป็นอิสระปราศจากการครอบงำทางการเมืองเพราะ ไม่มีเรื่องลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาเกี่ยวข้อง การดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนาสังคมของหลวงพ่อวิริยงค์ฯ อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญ วัตถุประสงค์จึงเปรียบได้กับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่ได้มุ่งหวังผลกำไรจากโครงการพัฒนา โดยมีพระสงฆ์ (หลวงพ่อวิริยงค์ฯ) เป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยอิสระ โดยมีเงินสนับสนุนจากศรัทธาประชาชนที่ร่วมกันบริจาค หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ก็นำเงินเหล่านั้นมาสนับสนุนโครงการพัฒนาที่ได้จัดตั้งขึ้น โดยปราศจากการแทรกแซงด้านการเมือง

สรุปได้ว่าการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) มีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อเป็นกลไกการพัฒนาชาติของหน่วยงานภาครัฐ ส่วนการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน โดย พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) มีความเป็นอิสระในการดำเนินโครงการพัฒนาโดยปราศจากเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านมีนัยยะทางการเมืองพอสมควรเพราะความเป็นสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสามสถาบันหลักทางสังคมที่จะต้องเกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าพลังจารีตนิยม (Traditional forces) ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยอย่างแท้จริง

ด้านเศรษฐกิจ จุดมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) และปัจจุบัน คือ พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร) มีจุดมุ่งเน้นที่เหมือนกันคือ “ความผาสุกทางกายและทางใจ) ของประชาชน โครงการพัฒนาต่างๆ ของพระสงฆ์ล้วนต้องการช่วยเหลือชาวบ้านให้ยุติคดีซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องปากท้องของประชาชน เพราะถ้าชาวบ้านกินอิ่มนอนหลับ พระสงฆ์ก็มีปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีพเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นว่าพระสงฆ์นักพัฒนาได้จัดทำโครงการส่งเสริมการเกษตร โครงการฝึกอบรมวิชาชีพ โครงการสหกรณ์ ฯลฯ อย่างหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้จัดทำศูนย์ฝึกอาชีพ สถาบันออกแบบนานาชาติเพื่อฝึกทักษะชีวิตและทักษะอาชีพจะสามารถนำไปพัฒนาเป็นอาชีพสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ในอนาคต ดังที่หลวงปู่่มั่นฯ ได้สอนหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ว่า “การจะไปช่วยพัฒนาสังคมต้องเอาเศรษฐกิจนำหน้า” ซึ่งหลวงพ่อวิริยงค์ฯ ได้ยึดถือแนวทางนี้เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาสาธารณชน ประโยชน์เพื่อสังคม กล่าวคือให้คนอิ่มก่อนแล้วค่อยสอนธรรมะ เพราะโดยหลักความจริงแล้วไม่มีใครที่จะมาเรียนและปฏิบัติธรรมทั้งที่ท้องยังหิวอยู่

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) และการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน (หลวงพ่อวิริยงค์ฯ) ด้านเศรษฐกิจ มีจุดมุ่งเน้นอย่างเดียวกันคือเรื่องปากท้องของประชาชน โครงการเพื่อการพัฒนาจึงมุ่งเน้นการฝึกอาชีพเพื่อสร้างงานสร้างรายได้เป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงตนอยู่ได้ในลักษณะครอบครัวมีความสุขชุมชนเข้มแข็ง

ด้านสังคม การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต (ก่อนปี 2530) มีแนวทางการพัฒนา คือ การสร้างการมีส่วนร่วม (Participation) พระสงฆ์นักพัฒนาเชื่อว่าการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมมือประสานกัน จะเกิดมีความสำนึกทางสังคมอย่างธรรมชาติ การร่วมมือกันของคนในสังคมคือ การสร้างเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันด้วยหลักประชาธิปไตยที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพทางความคิดแต่ยอมรับกติกาของสังคมส่วนรวมเพราะ นั่นคือความเป็นสังคม พระสงฆ์นักพัฒนาในอดีตพยายามที่จะสร้างโครงการที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้ง การลดอบายมุขและถือศีลห้าและการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน โดยพยายามจัดกิจกรรมร่วมกันชาวบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน พระสอนชาวบ้านชาวบ้านสอนพระ พระเข้าใจชาวบ้านและชาวบ้านเข้าใจพระแนวทางดังกล่าวทำให้พระสงฆ์ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้นำการพัฒนาจะเข้าใจเข้าถึงและพัฒนาสังคมได้ง่ายยิ่งขึ้น ในปัจจุบัน พระสงฆ์นักพัฒนาอย่าง หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ดำเนินการพัฒนาสังคมโดยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม อาทิ การสร้างพระประธานในอุโบสถ หลวงพ่อวิริยงค์ฯ ก็มีแนวคิดจัดทำเป็นหุ่นคือให้ทุกคนได้ร่วมบริจาคตามกำลังศรัทธาจะทำให้ผู้ร่วมบริจาครู้สึกเป็นเจ้าของร่วมด้วย แทนที่จะให้คนหนึ่งคนใดบริจาคทั้งหมดซึ่งคนอื่น

ไม่ได้มีส่วนร่วมด้วย วิธีการดังกล่าวคือกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางด้านวัตถุของหลวงพ่อวริยงค์ฯ ในด้านจิตใจหลวงพ่อวริยงค์ฯ มุ่งเน้นการเผยแผ่สมาธิเป็นหลักสำคัญมีรูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นมาตรฐานและใช้ระบบพี่สอนน้อง (ระบบพี่เลี้ยงจิตอาสา) คอยแนะนำแก่บุคคลที่เข้ามาเรียนสมาธิในเบื้องต้น เพื่อให้สามารถเดินจงกรม-นั่งสมาธิได้อย่างถูกต้อง วัฏจักรของการมีส่วนร่วมดังกล่าวคือการปลูกจิตสำนึกทางสังคม อีกโครงการหนึ่งของหลวงพ่อวริยงค์ฯ ที่จะต้องกล่าวถึงคือ “โครงการกาแฟหลวงพ่อ” เป็นธุรกิจเพื่อสังคมเป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกล่าวคือ คนที่มาดื่มกาแฟที่วัดจะได้รู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ดื่มไปก็บุญไปเพราะเงินรายได้ทั้งหมดนำเข้าสู่องค์กรสาธารณประโยชน์ทั้งสิ้น จะเห็นว่าพระสงฆ์นักพัฒนาอย่างหลวงพ่อวริยงค์ฯ พยายามสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมโดยใช้ความเจริญเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยหลวงพ่อวริยงค์ฯ กล่าวว่า “เมื่อสังคมเจริญขึ้นแล้วเราก็เอาความเจริญนี้เผยแผ่พระพุทธศาสนา”

สรุปได้ว่าการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์นักพัฒนาในอดีต (ก่อนปี 2530) และพระสงฆ์นักพัฒนาในปัจจุบัน (หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร) ด้านสังคมใช้หลักการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือการพัฒนาเพราะการมีส่วนร่วมคือสำนึกทางสังคมอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

6.3 ข้อเสนอแนะ

โครงการเพื่อการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์หลายโครงการที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีแต่ขาดความต่อเนื่อง เมื่อพระสงฆ์รูปนั้นมรณภาพไปก็ไม่มีใครสานต่อ โครงการด้านการพัฒนาสังคมดังกล่าว ทำให้โครงการเหล่านั้นต้องปิดตัวไป ผู้วิจัยเห็นว่าหน่วยงานของภาครัฐควรเข้าไปสานต่อ โดยจัดตั้งเป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในโครงการดังกล่าว ซึ่งไม่ใช่ภาครัฐเข้าไปควบคุมโดยข้าราชการ แต่ให้คนในชุมชนเป็นผู้นำกันเองแต่ภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน

การดำเนินงานพัฒนาสังคมของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ต้องอาศัยเงินบริจาคแก่ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธา ซึ่งในบางครั้งเงินบริจาคไม่เพียงพอประเด็นดังกล่าวอยากให้ภาครัฐให้เงินอุดหนุนเพื่อให้โครงการพัฒนาเดินต่อไปได้จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ภาครัฐไม่ค่อยให้การสนับสนุนเพราะว่าข้าราชการในท้องถิ่นไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการดังกล่าวอีกทั้ง ไม่มีผลต่อความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่จึงละเลยต่อโครงการเพื่อพัฒนาดังกล่าว

โครงการของพระสงฆ์ที่ภาครัฐได้เข้าไปให้การสนับสนุนแต่กลับไม่ได้ช่วยส่งเสริมซ้ำยังแทรกแซงโครงการ เพราะมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้บทบาทพระสงฆ์ลดลง ลักษณะ

ดังกล่าวไม่เป็นการส่งเสริมแต่กลับทำลายกระบวนการพัฒนา ภาครัฐจึงควรทบทวนบทบาทในประเด็นนี้ ซึ่งการส่งเสริมคือการช่วยสนับสนุน งบประมาณไม่ใช่การเข้าไปแทรกแซงทั้งกระบวนการเพราะผิดหลักการพัฒนา ซึ่งทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วม

แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมจากการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าจะยังคงมีพระสงฆ์ นักพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ และกระบวนการพัฒนาสังคมภายใต้สังฆพัฒนาที่จะยังเป็นกระบวนการที่ขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้าในอนาคตตราบใดที่สถาบันทางสังคมคือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงผูกพันเป็นสถาบันทางที่เหนียวแน่น ซึ่งจะต้องประสานกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมประเทศชาติร่วมกันต่อไป

จุดแข็งของกระบวนการพัฒนาสังคมโดยพระสงฆ์คือ การใช้พลังจารีตนิยม (Traditional Forces) ผสมกับการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนทุกภาคส่วนในสังคม เป็นจุดแข็งของการพัฒนา เพราะโดยบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์ถูกกำหนดให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ (ทางธรรม) และทางโลก การระดมสรรพกำลังด้านการพัฒนาที่อาศัยความศรัทธาประชาชนเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา แต่กระนั้น จุดอ่อนก็คือความต่อเนื่องของการดำเนินการพัฒนา เมื่อพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำการพัฒนามรณภาพไปก็ขาดการสานงานต่อทำให้โครงการเพื่อการพัฒนา มีอันต้องหยุด อีกทั้งงบประมาณถ้าจะอาศัยเฉพาะเงินบริจาคก็คงไม่เพียงพอ ในฐานะที่กระบวนการสังฆพัฒนาเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่เป็นกลไกการพัฒนาสังคมของภาครัฐ รัฐบาลจึงต้องจัดสรรงบประมาณในส่วนนี้ โดยเฉพาะ เพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาสังคมโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนในบทบาทองค์กรพัฒนาเอกชน

บรรณานุกรม

- กรองไค อุณหสูต. (2555). *การประเมินผลตามพฤติกรรมการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพยาบาล ศัลยกรรมศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. (2548). *ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2493-2548*. กรุงเทพฯ: กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ.
- จำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์. (2533). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา.
- จิรวรรณ ภัคศิบุตร. (2546). *ผู้นำทางสาธารณะประโยชน์และประชาสังคม ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม นักพัฒนาผู้นำทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2553). *แนวความคิดพัฒนาและการทรงงานเชิงพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชาย โพธิ์ธิดา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ดิน ปรัชญพฤทธิ. (2535). *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ. (2555). *การบริหารการพัฒนาความหมายเนื้อหาแนวทางและปัญหา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระพงษ์ มีไชยสง. (2557). *พระสงฆ์กับอำนาจรัฐไทย*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- นิสดารค์ เวชยานนท์. (2546). *ผู้นำทางสาธารณะประโยชน์และประชาสังคม พระราชธรรมเจดีย์จารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร)*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปฐม มณีโรจน์. (2523). *รัฐประศาสนศาสตร์: ขอบข่าย สถานภาพและพัฒนาการในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ประเวศ วะสีและ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2537). *กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) แนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนา. นิตยสารการประชาสงเคราะห์*.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2538). *เศรษฐศาสตร์การเมืองโลกทัศน์และการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการเอกสารวิชาการคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี พนมยงค์. (2501). *ความเป็นอนิจจังของสังคม*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ป๊วย อึ้งภากรณ์. (2514). *ศาสนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มุณิธิโกมลคิมทอง.
- ป๊วย อึ้งภากรณ์. (2516). *ทรัพยากรมนุษย์*. สืบค้นจาก <http://e-book.ram.edu/e-book/s/SO244/so244-3.pdf>
- พระครูนนทมงคลวิเศษ. (2559). พระสงฆ์กับบทบาทการพัฒนาสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 1(2), 20-31.
- พระเทพดิลก. (2534). อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระเทพเจดีย์จารย์. (2553). *อัครชีวาประวัติพระเทพเจดีย์จารย์ (วิริยงค์ สิริบุชโร)*. กรุงเทพฯ: Kyodo Nation Printing Service.
- พระเทพเวที. (2536). *จะพัฒนากันอย่างไร*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก. (2541). *ผู้นำ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- พระธรรมปิฎก. (2542). *ปาฐกถาธรรมของพระธรรมปิฎก โดยถ่ายทอดวิดิทัศน์*. ฉายในวันที่สมโภชพระไตรปิฎก ฉบับแปลภาษาไทย. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (2546). *กายหายไข้ ใจหายทุกข์* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก.
- พระธรรมมงคลญาณ. (2559). *ความหมาย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- พระธรรมมงคลญาณ. (2560). *คุณค่าของวัด*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์. (2543). *บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทย*. สืบค้น 29 พฤษภาคม, 2560, จาก <http://www.jarun.org/contact-webmaster.html>
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9. (2517). *พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. สืบค้นจาก <http://cdlearnse.stou.ac.th/main/Docs/Royal/2517/18-07-2517.pdf>
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2553). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ เพิ่มศัพท์. และปรับปรุง*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ. (2550). พุทธศาสนากับการพัฒนา: ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน. เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ 1-7 ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระมหามาโนช สีรักษา. (2539). พระพุทธศาสนากับการพัฒนา: ศึกษาความคิดเห็นของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมของ พระพะยอม กัลยาโณ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). นวโกวาท: หลักสูตรนิกธรรมชั้นตรี. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมทรง สิรินุโร. (2525). บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในอนาคต. กรุงเทพฯ: ศาสนาเพื่อการพัฒนา.
- พระมหาเสวี พุทธรุกิจิโต. (2552). การสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ: บทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมไทยในอดีตถึงปัจจุบัน. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2557). แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ: ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี. (2512). การรักษารูานะของสถาบันพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
- พระราชวรมนี. (2525). พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มุลินธิ โกมลคิมทอง.
- พระสมุห์อดิเรก อาทิจุฬโธ และประมวล น้อยทรง. (2561). พุทธจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น. *Dhammathas Academic Journal*, 18(3) (September - December 2018), 307-316.
- พระสุบิน ปณีโต. (2541). *สังฆะสะสมทรัพย์: สะสมทุนสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2553). *ทฤษฎีองค์การสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2555). *รัฐประศาสนศาสตร์: ทฤษฎีและแนวการศึกษา (ค.ศ.1970 - ค.ศ.1980)* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พินิจ ลาภชานนท์. (2529). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (มปป.). *คู่มือมนุษย์*. สืบค้นจาก <https://www.amarinbooks.com/wp-content/uploads/2018/11/khumue-manut-P.pdf>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). *ประชาคมตำบล: หมายเหตุจากนักคิดสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *พระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560* (2560, 6 มกราคม) สืบค้น 12 มีนาคม, 2560, จาก [https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ \(ฉบับที่ 3\) พ.ศ. 2560](https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560)
- วลัยพร รัตนเศรษฐ. (2557). รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 12(3), 5-10.
- วันเพ็ญ วอกลาง. (2546). *ผู้นำทางสาธารณะประโยชน์และประชาสังคม สุธีรา วิจิตรานนท์ ทอมสัน*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิษณุ เครื่องงาม. (2556, 19 สิงหาคม). *จันทร์สนุกศุกร์สนาน . เติมนิวส์ออนไลน์*. สืบค้นจาก <https://www.dailynews.co.th/article/169437>
- ศุภชัย พานิชภักดิ์. (2561). *เศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส. (2538). *พุทธประวัติเล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2530). *การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2550). *พุทธศาสนากับการเมืองไทย: ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม. เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ 1-7 ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สร้อยตระกูล อรรถมานะ. (2540). *สาธิตการบริหารศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาคร สุขศรีวงศ์. (2560). *ซีไอดีไอชานาพัฒนาหุ่นยนต์ไทยแลนด์ 4.0 สร้างนักออกแบบไทย ด้วยหลักสูตรอินเตอ์ในค่าเรียนประหยัด*. สืบค้น 17 ตุลาคม, 2561, จาก <https://www.brandbuffet.in.th/2017/05/cidi-open-house-2017/>
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. สืบค้นจาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สุรสิทธิ์ วชิรขจร. (2546). *ผู้นำทางสาธารณะประโยชน์และประชาสังคม พระสุบิน ปณีโต*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2530). *ศาสนากับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา.
- หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน. (2554). *ญาณสัมปัน นรัชมานู สรณั: อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิง*. สืบค้นจาก http://www.luangta.com/thamma/thamma_book_detail.php?cgiBookID=267
- หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน. (2541). *โครงการช่วยชาติโดย หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน*. สืบค้น 11 มิถุนายน, 2560, จาก http://www.luangta.com/help/help_past.php
- หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี. (2516). *แสดงธรรม ณ วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=5sRB26mFJAU>
- หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ. (2538). สัมภาษณ์หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ. สืบค้น 11 มิถุนายน, 2560, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=68YUK9ee0YU>.
- หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินุชโร. (2540). *พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินุชโร) ตรวจความเรียบร้อยบริเวณ วัดธรรมมงคล*. สืบค้น จาก <http://www.samathi.com/2016/activity-detail.php?actid=1000>
- อภิชัย พันธเสน. (2558). *พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2541). *ผู้นำ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- Robbins, S. P. (1983). *Organizational behavior concepts, controversies and applications* (2nd ed.). New Delhi: Prentice-Hall.
- Somboon Suksamran, Trevor Oswald Ling. (1977). *Political Buddhism in Southeast Asia: the role of the Sangha in the modernization of Thailand*. New York: St. Martin's Press.
- Somboon Suksamran. (1982). *Buddhism and politics in Thailand: A study of socio-political change and political activism of the Thai sangha*. Singapore: ASEAN Economic Research Unit, Institute of Southeast Asian Studies.
- Somboon Suksamran. (1988). *A Buddhist approach to development: The case of 'development monks' in Thailand*. Singapore: ASEAN Economic Research Unit, Institute of Southeast Asian Studies.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 10 รูป/คน

1. พระครูปลัดมงคลวัฒน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดธรรมมงคล
2. พระกานต์ชนะ สันติกาโร	รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดธรรมมงคล
3. พระนที ภัทรชนศิริกุล	พระนักศึกษา/ครูพระสอนศีลธรรม
4. พระมหาจุฑพล จุตตะโน	พระธรรมทูตปฏิบัติงานที่ประเทศแคนาดา
5. พระธีรภรณ์ ธีรญาโณ	รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดฟองพลอย
6. นายพันธ์อมาตย์ อมาตยกุล	ทนายความ
7. นางสาวเกศริน เอกธวัชกุล	ดารา/นักแสดง/ครูสมาธิ
8. ผศ.ประมวล น้อยทรง	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏนครินทร์
9. อาจารย์สุริยา มากมูล	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
10. นายมีชัย วีระไวทยะ	นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	เอกพจน์ คงกระเรียน
วัน เดือน ปีเกิด	06 กุมภาพันธ์ 2529
สถานที่เกิด	จังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน, 2551 มหาวิทยาลัยนเรศวร ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, 2556 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, 2562
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงเนียม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์พิเศษ/ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว